SANAT TARİHİ I

Tarih Öncesi Çağlarda Sanat

TERMİNOLOJİ

Bir bilim, sanat ya da meslekte kullanılan özel ya da teknik terimlerin tümü; “özel anlamlı” terimlerde denebilir. Örneğin: Tıp Terminolojisi, Sanat Tarihi Terminolojisi, Arkeoloji Terminolojisi gibi.

SANAT TARİHİ

Tarih koşullarından doğan maddi kültür eşyasını inceleyen bir bilimdir. Sanat Tarihinin malzemesini üreten varlık insandır. İnsan ise her çağda değiştiğinden, bu bilim dalı da gelişim ve değişimlere ait bilgileri toplar. Dünyanın herhangi bir köşesinde ya da herhangi bir çağın belirli yıllarındaki sanat hareketi, özetle insanın sanat deneyleri olarak yaşadığı her şey Sanat Tarihinin ilgi alanına girer.

ARKEOLOJİ

Tarih öncesi ve eski çağlardan kalma sanat ürünlerini özellikle tarih ve sanat bakımından inceleyen bilim dalıdır.

Arkeoloji iki ana gruba ayrılır:

1. Ön Asya Arkeolojisi
2. Klasik Arkeoloji

ÖN ASYA ARKEOLOJİSİ KRONOLOJİSİ

1. TAŞ DEVRİ (M.Ö. 2,5 Milyon Yıl - M.Ö. 5500)

A. Paleolitik (Eski Taş) Devir: M.Ö.40.000-10.000

B. Mezolitik (Orta Taş) Devir: M.Ö.10.000-9.000

C. Neolitik (Yeni Taş/Cilalı Taş) Devir: M.Ö.9.000-5.500

2. **BAKIR DEVRİ**

Kalkolitik (Bronz Bakır) Devir: M.Ö.5500-3000

3. **TUNÇ DEVRİ**

A. Eski Tunç Devri: M.Ö.3000-2000

B. Orta Tunç Devri: M.Ö.2000-1500

a. Koloni Devri: M.Ö. 2000-1750

b. Eski Hitit Devri: M.Ö.1600-1500

C. Geç Tunç Dönemi: M.Ö.1500-1200

4. **DEMİR DEVRİ**: M.Ö.1200-333

KLASİK ARKEOLOJİ KRONOLOJİSİ

1. Arkaik Dönem: İ.Ö.650-600
2. İon Uygarlığının Altın Çağı: İ.Ö. 600-545
3. Pers Egemenliği Dönemi: İ.Ö.545-332
4. Hellen Dönemi (**Arkaik**): İ.Ö.545-475
5. Hellen Dönemi (**Klasik**): İ.Ö.475-334
6. Hellenistik Çağ: İ.Ö. 300-30
7. Roma Çağı: İ.Ö.30-İ.S.395

ARKAİK: Sanatta gelişim devrelerinin ilkidir. Arkaik sanat ya da **arkaik üslup** sanat duygusunun ilk biçimlenmiş durumudur.

KLASİK: Sanatta Arkaizmden sonra ulaşılan olgunluk dönemini gösteren bir terimdir.

ÜSLUP

Bir toplumun ya da Çağın tüm sanat yapıtlarında ortak olan biçimlendirme, tasarım ilke ve anlayışların tümü. Ya da bir sanatçının kendine özgü biçimlendirme ve tasarım anlayışıdır.

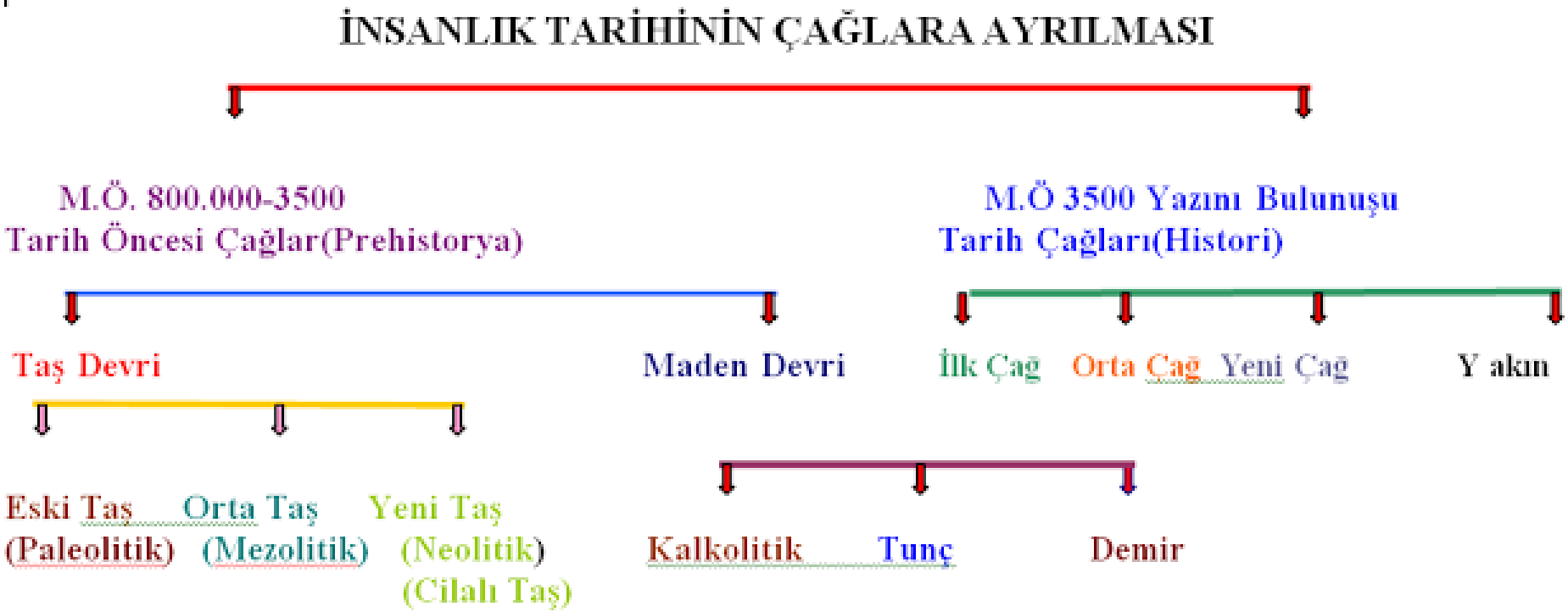

Tarih öncesi dönemler taş ve maden çağları olmak üzere iki ana tarihsel kategori altında değerlendirilir. Maden Çağı kullanılan maddenin niteliğine bağlı olarak Bakır, Tunç ve Demir Çağları olmak üzere üç alt dönem içinde ele alınır.

TARİH ÖNCESİ UYGARLIKLAR

TAŞ DEVRİ: Eski Taş (Paleolitik)

Orta Taş (Mezolitik)

Yeni Taş (Neolitik)

BAKIR DEVRİ

TUNÇ DEVRİ

DEMİR DEVRİ

Taş Çağları

İnsanoğlunun doğadaki yaşamının bilinen en uzun evresini kapsayan taş çağları, İ.Ö. 600.000'lerden 1000'lere kadar uzanan geniş bir dönemdir.

Dönemlerin ismini bu şekilde tek bir başlık altında değerlendirmemizin nedeni taş malzemenin zaman içinde diğer malzemelerle birlikte kullanılmasına karşın döneme ad olacak kadar en temel kültürel üretim objesini oluşturmasıdır.

- Günümüzden yaklaşık **3200** yıl önce **Mezopotamya**'da **Sümerliler** tarafından **yazının bulunması** ile insanlık tarihinin en önemli gelişmelerinden birisi gerçekleşmiştir. Yazının bulunması aynı zamanda tarih çağlarının başlangıcı olarak kabul edilirken, farklı coğrafya ve uygarlıklarda yazı, aynı zaman diliminde kullanıma girmediği için tarih çağları farklılaşabilmektedir. **Anadolu**'da **M. Ö. 1950**'lerde **Asur Ticaret Kolonileri** vasıtası ile yazı ile tanışılmıştır.

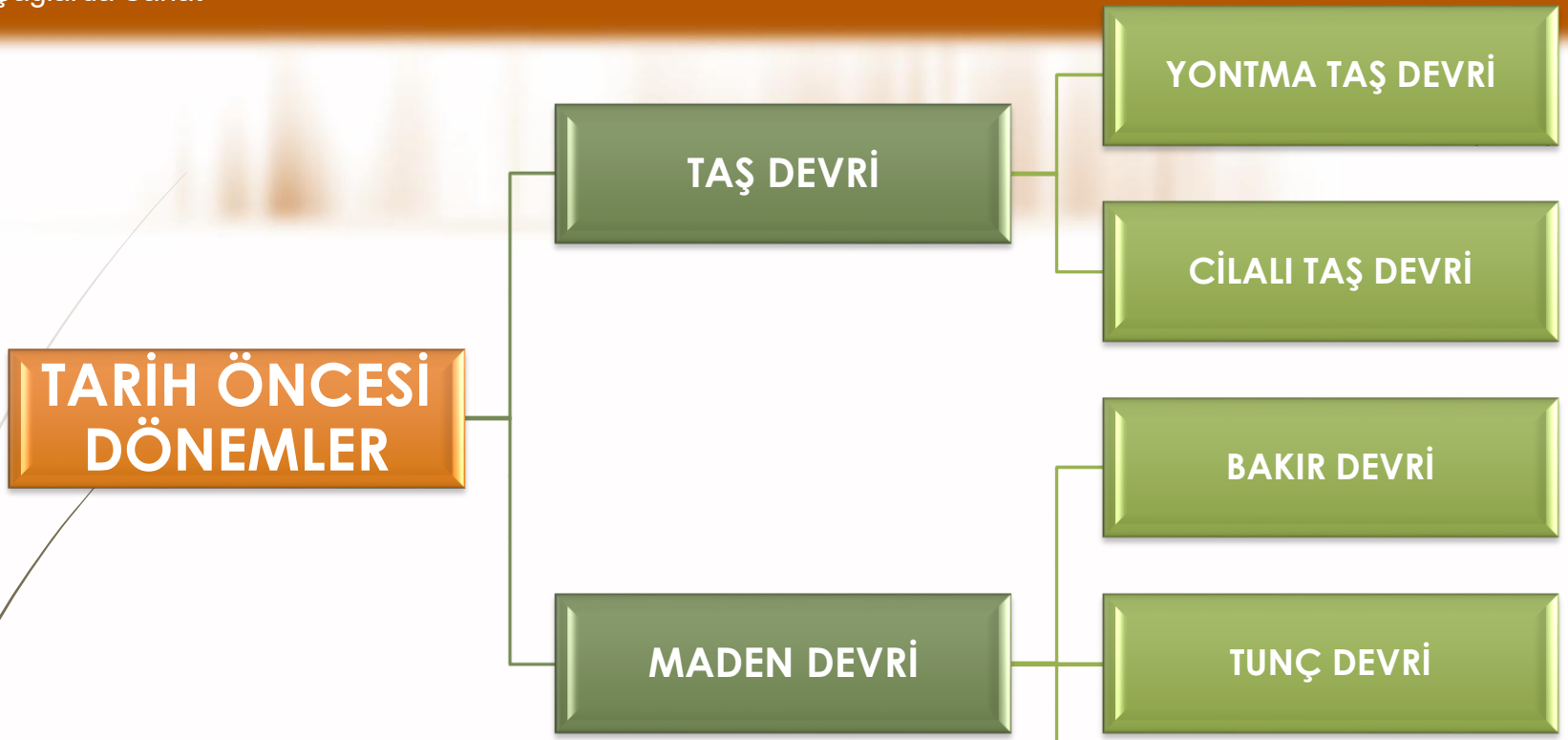

Tarih öncesi dönemler taş ve maden çağları olmak üzere iki ana tarihsel kategori altında değerlendirilir. Maden Çağı kullanılan madenin niteliğine bağlı olarak Bakır, Tunç ve Demir Çağları olmak üzere üç alt dönem içinde ele alınır.

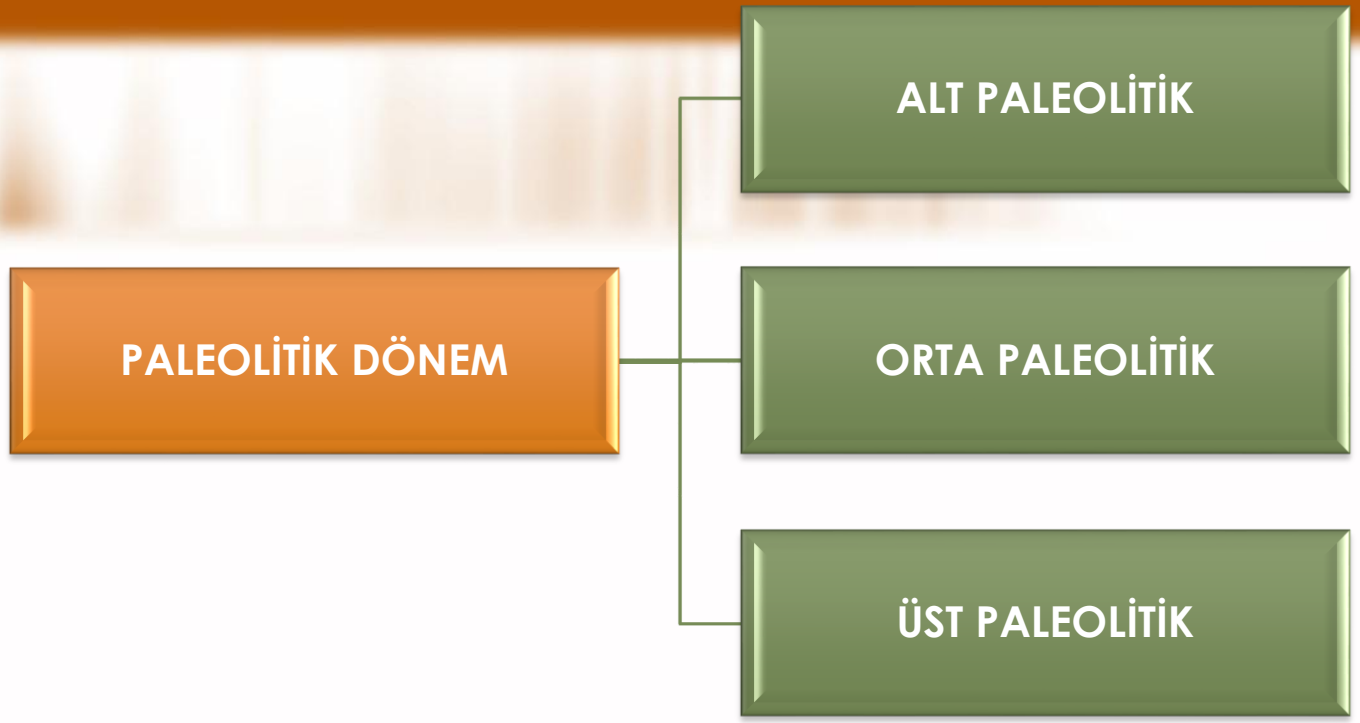

Yaklaşık 2 milyon yıl devam ettiği öne sürülen Paleolitik Dönem insanın biyolojik ve kültürel evriminin önemli bir bölümünün geliştiği, **avcılık** ve **toplayıcılığın** insanın temel ihtiyaçlarını elde etme biçimi olduğu, **taşın en temel kültürel üretim malzemesi** olarak karşımıza çıktığı bir oluşum ve değişim evresidir. Paleolitik Dönem kendi içerisinde başta taş teknolojisindeki değişim ve iklim koşullarının belirleyiciliğinde değişen türlü olgulara bağlı olarak "Alt", Orta ve Üst Paleolitik olmak üzere üç ana evreye ayrılmıştır.

PALEOLİTİK DÖNEM TAŞ ALETLER

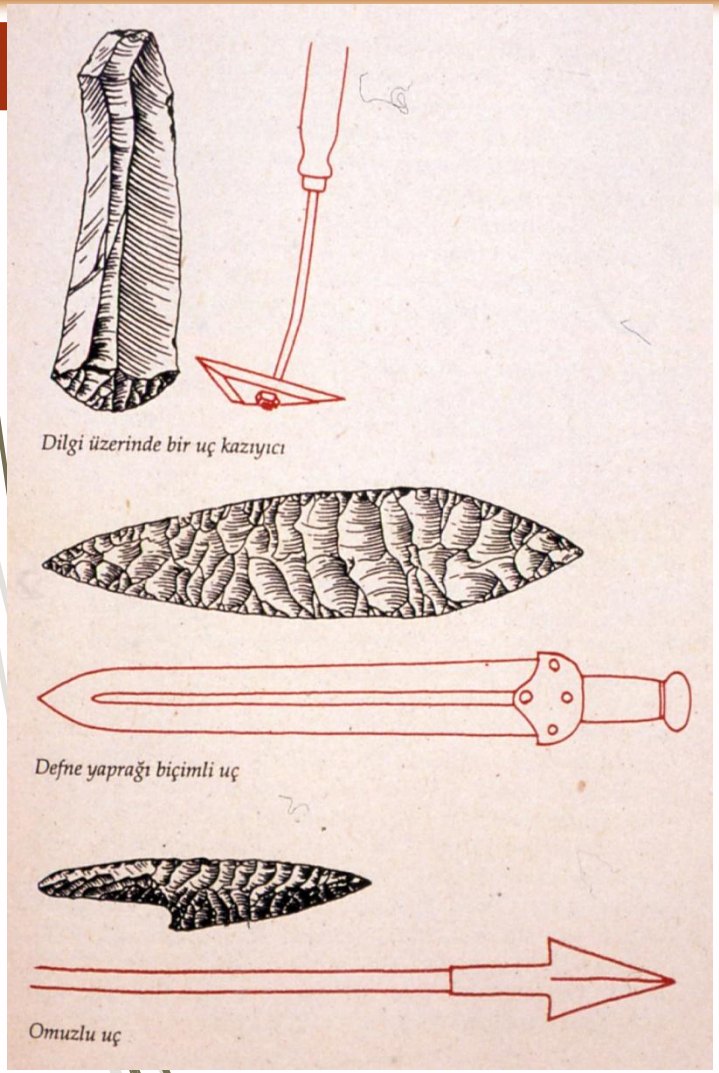

A. PALEOLİTİK ÇAĞ

Bu kültür evresine "Toplayıcılık ve Avcılık Dönemi"de denir. Bu insanların bıraktığı maddi kültür belgeleri, yani onlardan günümüze kadar gelebilmiş kalıntılar genellikle çakmak taşlarının yontulması ile biçimlendirilmiş: **baltalar, kesiciler, deliciler ve kazıyıcılar** gibi aletlerdir. Bu yüzden Eski Taş Devri de denir.

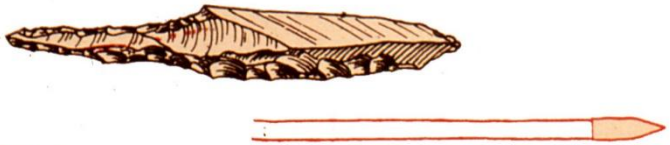

Saplı uç

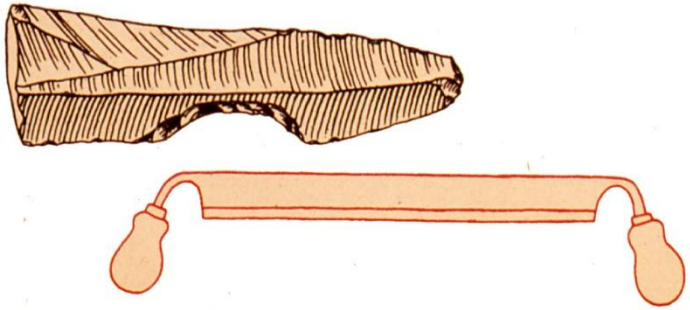

Çentikli dilgi

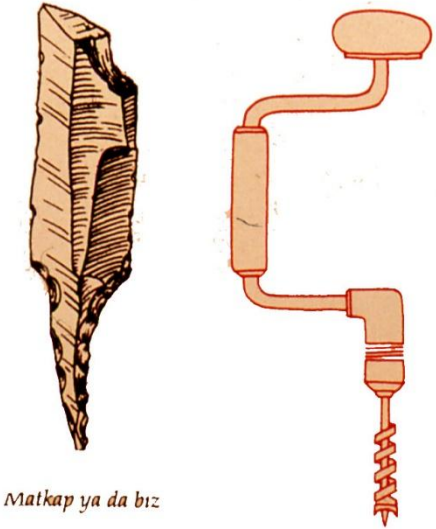

Matkap ya da bız

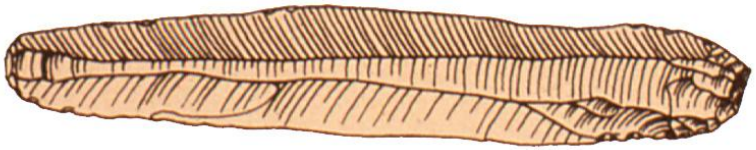

Basit dilgi

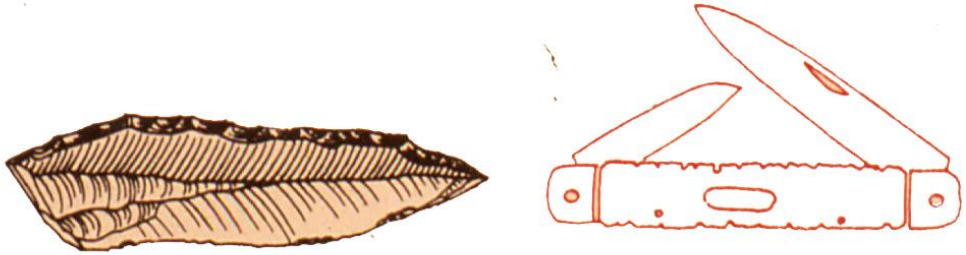

Sırtlı dilgi

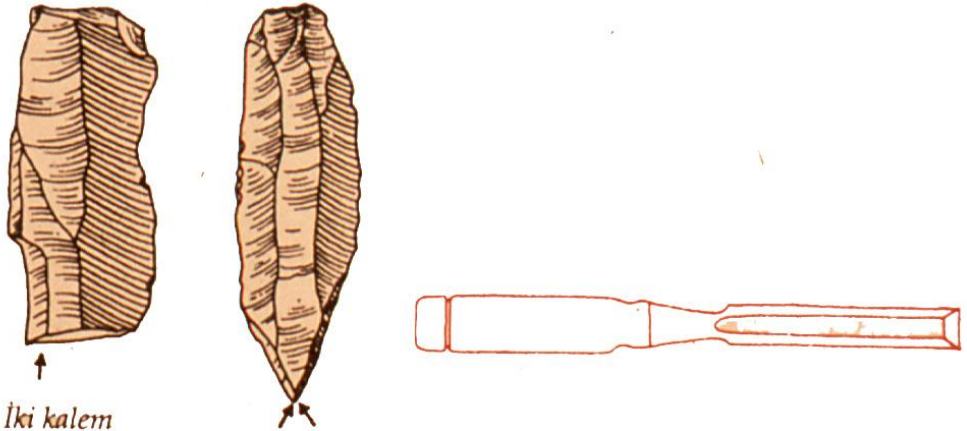

İki kalem

- Anadolu'da tarih öncesi dönemlerde yaşamın varlığına dair çok sayıda bulgu olsa da, bahsi geçen döneme ait insan fosilleri çok azdır. Söz konusu dönemlerde insanların yaşam biçimlerini ortaya koyan veriler aynı zamanda dönem insanının barınağı olan **Mağaralar**dır. **Fransa'da Lascaux Mağarası** ve **İspanya'da ise Altamira Mağarası** Paleolitik Dönem insanından günümüze kalan en önemli kültürel miraslara ev sahipliği yapar. Her iki mağarada yer alan duvar resimlerinde başta bizon olmak üzere bir çok hayvanın resmedildiği, av sahnelerinin yer aldığı görülmektedir. Üst Paleolitik Çağda üretildikleri bilinen söz konusu resimler günümüzdeki sanat algısı ile bakıldığında birçok sanat tanımında yer alan olgular ile açıklamanın mümkün olmadığı eserlerdir. **Bitki yağları ile yapılan resimlerin kötü ruhları uzak tutmak ya da kovmak ve bereket getirmesi amacı ile resmedildiği** araştırmacıların üzerinde fikir birliğine vardığı sonuçlardır. Anadolu'da Paleolitik Çağ'ı temsil eden önemli yerleşimler **Antalya Karain** ve **İstanbul Yarımburgaz Mağaralarıdır.**

ANADOLU'DA PALEOLİTİK ÇAĞ YERLEŞİMLERİ

Antalya'da KARAİN mağarası, BELDİBİ, BELBAŞI, ÖKÜZİNİ

Isparta'da KAPALIİN, Alanya'da KADIİNİ

Taş çağları mağara duvar resimlerini aydınlatmada başvurulan en önemli erken dönem yerleşimleri; Fransa'da Lascaux ve İspanya'da Altamira mağaralarıdır. Bu mağara duvar resimlerinde av konulu resimler yer almaktadır. "Hayvan üslubu olarak nitelendirilen bu çağ resim sanatını gerçekleştiren insanlar tanıdıkları hayvanlardan tümünü resmetmemişlerdir. Bu insanlar başlangıçta yalnız korktukları, sonradan yalnız yararlandıkları hayvanları seçmişlerdir. Hayvanlar arasında bizon, mamut, ayı, at, geyik, keçi, kuş ve balık görülmektedir."

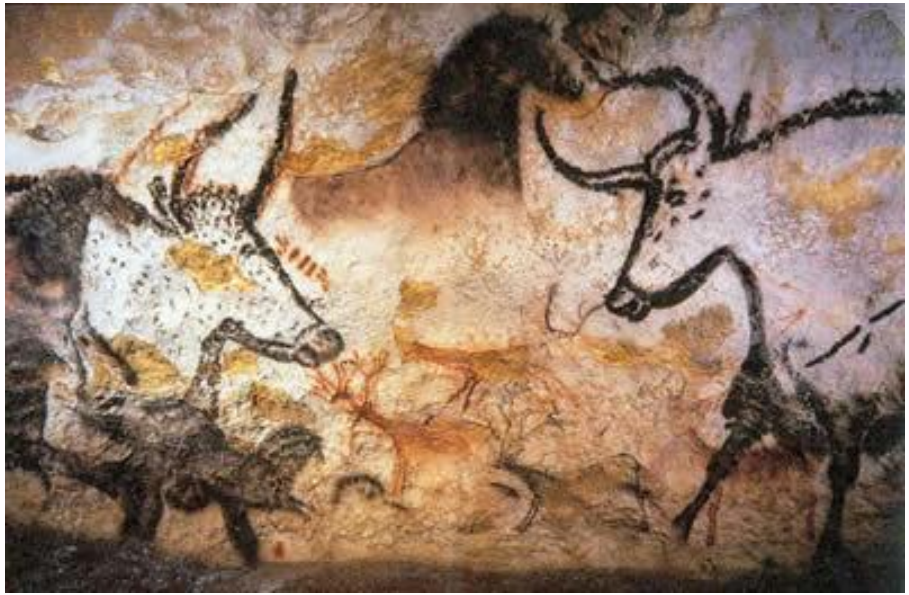

Güneybatı Fransa'da bulunan Lascaux Mağarası

LASCAUX MAĞARASI

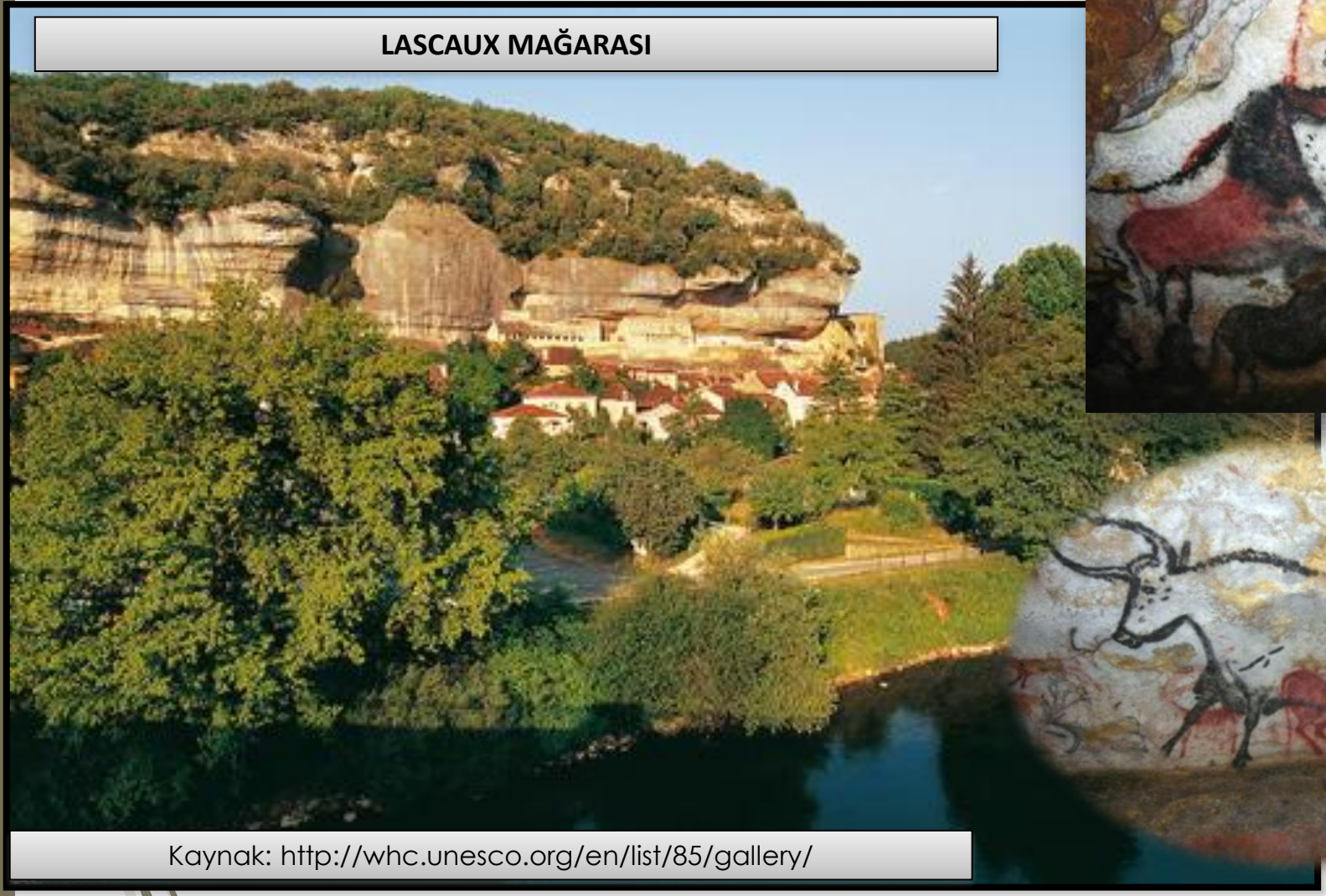

Kaynak: http://whc.unesco.org/en/list/85/gallery/

LASCAUX MAĞARASİ - FRANSA

LASCAUX MAĞARASI- FRANSA

LASCAUX MAĞARASI
FRANSA

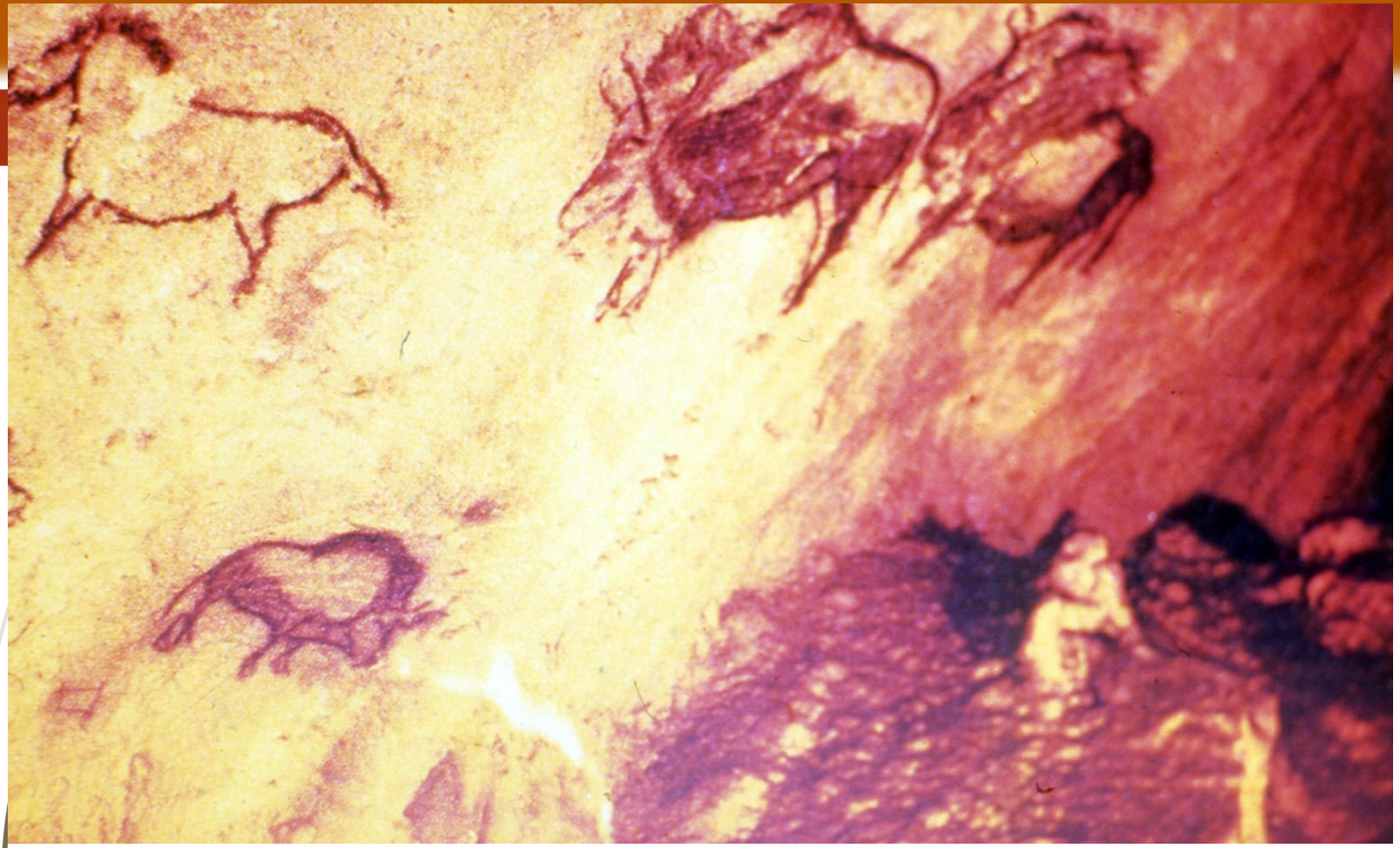

SANTA MARİNA – İSPANYA

Altamira Mağarası ve Kuzey İspanya'daki Paleolitik Mağara Sanatı, kuzey İspanya'nın farklı bölgelerinde 18 mağaradan oluşan ve M.Ö. 35.000 ile M.Ö. 11.000 yıl önceye tarihlenen, Avrupa'da Paleolitik mağara sanatının öncülüğünü temsil eder. Mağaralar, toplu bir şekilde Dünya Mirası listesine girmiştir.

ALTAMİRA MAĞARASI

BİZON - ALTAMİRA- İSPANYA

Paleolitik Dönem ile Neolitik dönem arasında bir geçiş süreci olarak tanımlanan Mezolitik Çağ avcı ve toplayıcı kültürün devam ettiği, fakat başta iklim koşulları olmak üzere türlü değişkenlerin belirleyiciliğinde küçük kulübelerin yapıldığı, ok ve yayın kullanılmaya başlandığı mikrolit adı verilen yontma taştan küçük aletlerin dönemin temsili olduğu bilinmektedir. Anadolu'da Paleolitik dönemde kullanılan başta Karain olmak üzere Beldibi, Belbaşı, Öküzini, Konya Derviş Hanı, İstanbul Büyük ve Küçük Çekmece'nin yerleşim alanı olarak kullanıldığı anlaşılır.

Mezolitik Çağ Mikrolitleri

M.Ö. 10.000 den sonra:

Son buzul çağının sona ermesi

Artan hava sıcaklığına bağlı olarak değişen iklim koşulları

İnsanların ve hayvanların yaşam alanları ile birlikte yaşam biçimlerinde de değişimleri beraberinde getirmiştir.

İnsan en başta yaşaması için gerekli su kaynağına yakın olma güdüsü ile nehir kenarlarına yerleşmiş, benzer süreç hayvanlarda da gözlemlenmiştir.

Bahsi geçen etkenlerin sonucu olarak Neolitik dönemde insan ilk defa doğal oluşumlar dışında barınacağı konutlar inşa etmiş, köy toplulukları oluşturmuş, hayvanları evcilleştirmiş ve yerleşik yaşama geçmiştir.

Aynı zamanda bu dönemde insanlar tarıma başlamışlar ve yiyecek ihtiyaçlarının bir kısmını üreterek depolamaya başlamışlardır.

Neolitik Dönemin Anadolu'daki en önemli yerleşmeleri Diyarbakır Çöyönü, Aşıklı Höyük, Hacılar, Aksaray Can Hasan, Urfa Göbekli Tepe, Konya Çatalhöyüktür.

C. NEOLİTİK (YENİ TAŞ) DEVİR

Ortaya çıkan yenilikler araştırmacılar tarafından,

‘Çanak Çömleksiz Neolitik’ (İ.Ö. 10.000- 7.000) ve

‘Çanak Çömlekli Neolitik’ (İ.Ö. 7.000-5500) olarak iki başlık altında incelenmektedir.

Yerleşik kültüre geçildikten sonra gündelik yaşam içindeki barınma mekanları günümüze kadar ayakta kalmasa bile daha çok tapınma ihtiyacına yönelik ve mezar yapısı olarak düşünülebilecek taş anıtlar günümüze ulaşmıştır.

Taş çağlarına ait en eski anıtlar Neolitik dönemde görülmeye başlamıştır. İnsanlar bu anıtları ölü kültü veya insanüstü tanrısal güçlerle de birleştirmişler ve onları gereğinden daha büyük anıtsal ölçülerde yaparak ölümsüzleştirmiş ve gerçekte olduğundan daha çok önem vererek yüceltmek istemişlerdir.

En sade biçimde ayakta duran taş (monolith) dikilitaş veya *menhir* adını almakta ve anıtların atası sayılmaktadır.
Menhirlerden *dolmen*'ler ve *kromlek* (cromleck)'ler doğmuştur.

Dolmenler iki veya daha fazla dikilitaş üzerinde yatay taşların, kromlekler ise üç veya daha fazla diktaşın bir sunak çevresinde dairesel bir düzen ile, bazen de iç içe sıralar halinde yer almasından oluşmaktadır.

Menhir

Dolmen

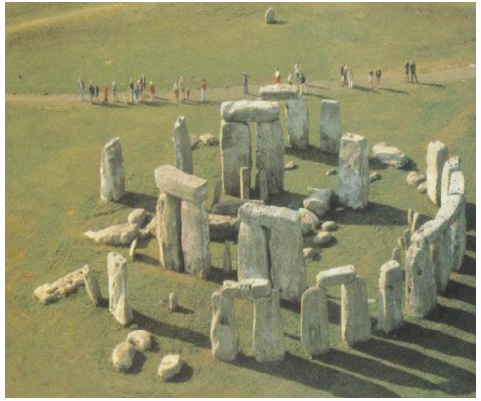

Kromlek

ANADOLU'DAKİ en büyük Neolitik yerleşim Konya'nın 50 km. doğusunda yer alan **ÇATALHÖYÜKTÜR.**

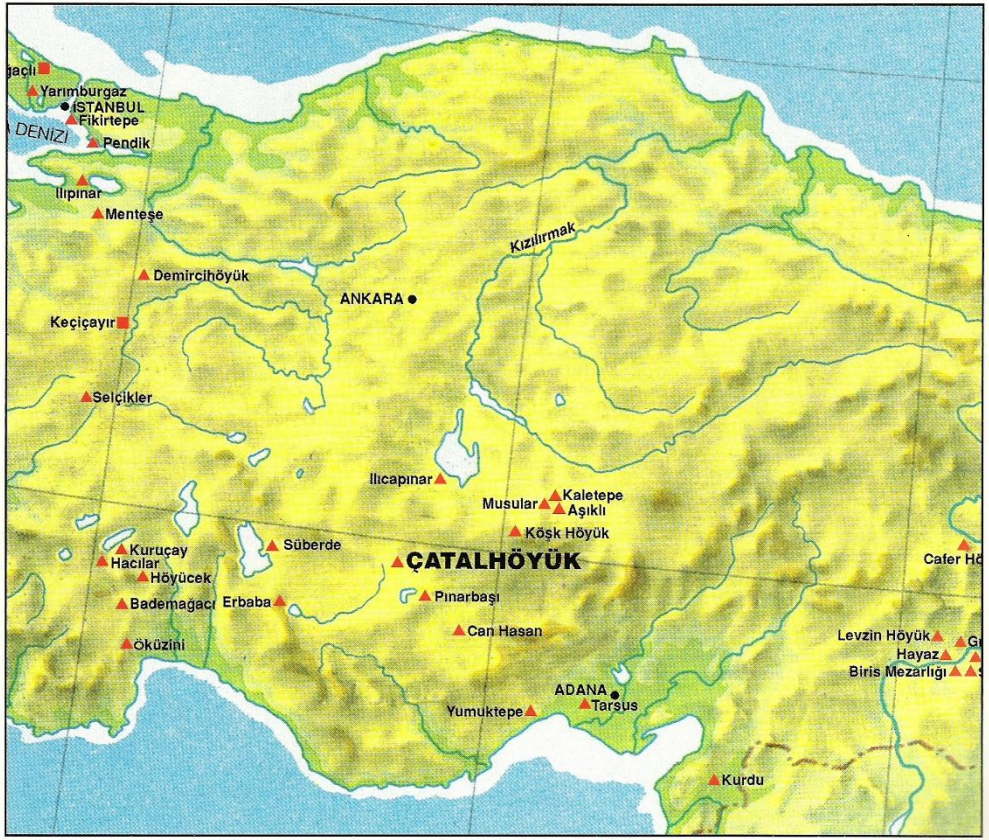

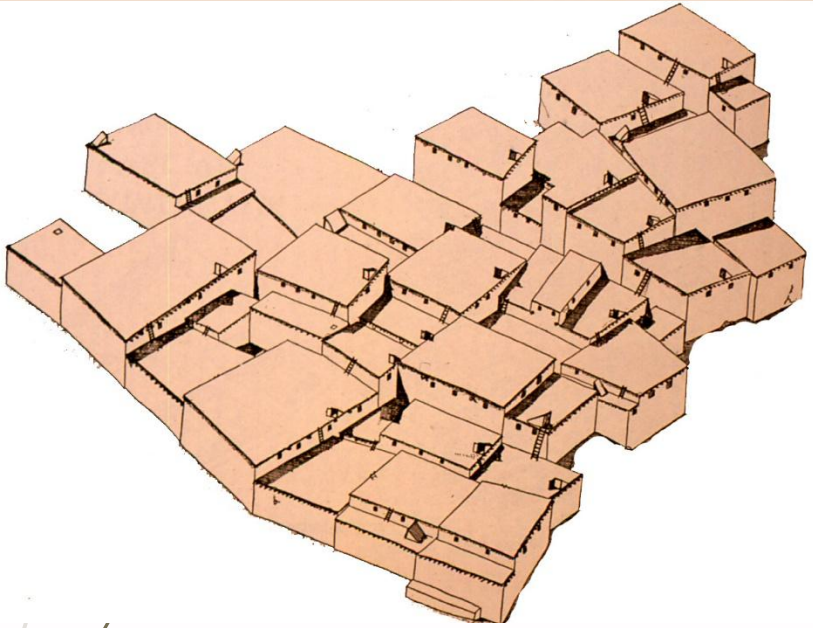

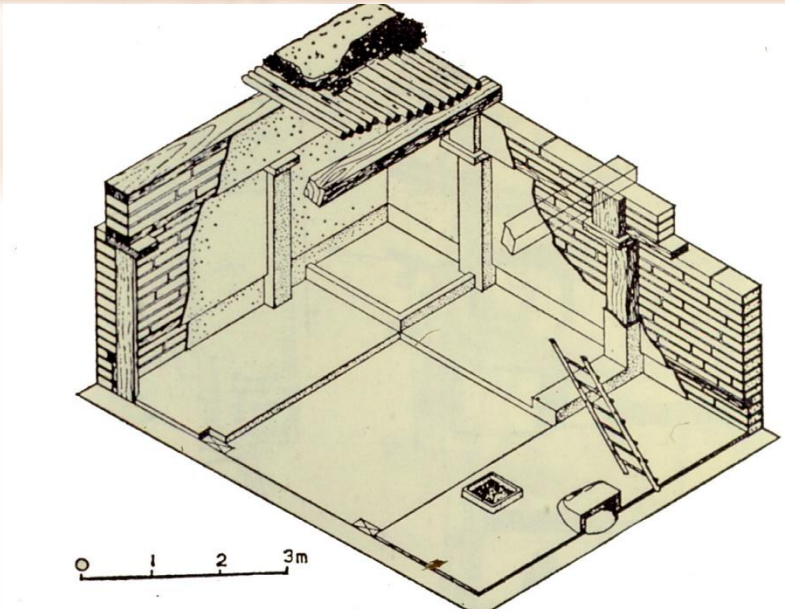

Çatalhöyük 1958 yılında James Mellaart (Hacılar Höyük) tarafından keşfedilmiştir. İlk kazılar 1961-1963-1965 yıllarında yapılmıştır. Kazılar 1993 yılında Cambridge Üniversitesinden araştırmacılar tarafından yeniden başlatılmış ve devam etmektedir.

Bu dönem için inanç dünyasında belli gelişmelerin olduğu da söylenebilir. Örneğin **kült** yapıları konut yapılarından ayrı olarak, farklı boyutlarda ve özel işçilikli yapılmıştır.

Kült: İnanç sitemiyle ilgili yapı ve uygulamaların tümüne verilen isim.

Binaların alt bölümleri taştan, üstleri **kerpiç**ten inşa edilmiştir.

Kerpiç, duvar örmek için kullanılmak üzere tahta kalıplara dökülerek güneşte kurutulmuş balçıktır.

FİGÜRÜN: Genellikle canlı varlıkları betimleyen, kolayca taşınabilen nitelikte olan üç boyutlu sanat yapıtı. Taş, ahşap, metal ya da pişmiş toprak gibi her türlü malzemeden yapılabilir.

(a) Painted clay figure of seated goddess. Shrine A VI, 1. Height 4·1 cm.

(b) Small clay figure in leopardskin dress and fringed skirt. From shrine in Level II (A II, 1). Height 5 cm.

(c), (d) Complete seated clay figure. A II, 1 shrine. Height 8 cm.

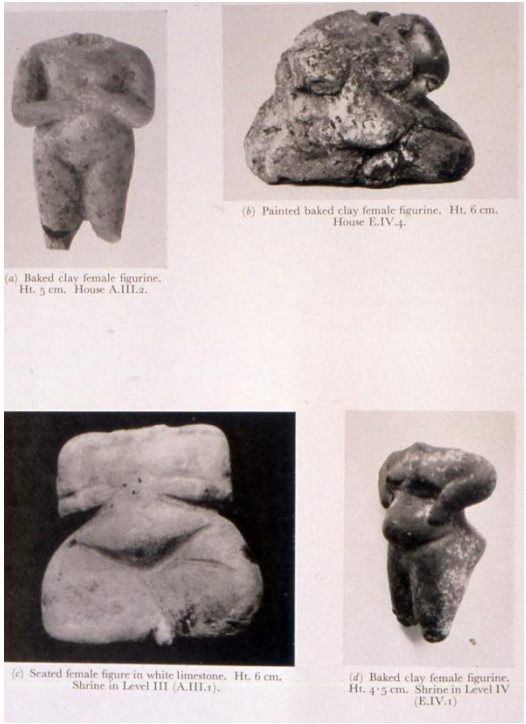

(a) Baked clay female figurine. Ht. 5 cm. House A.III.2.

(b) Painted baked clay female figurine. Ht. 6 cm. House E.IV.4.

(c) Seated female figure in white limestone. Ht. 6 cm. Shrine in Level III (A.III.1).

(d) Baked clay female figurine. Ht. 4·5 cm. Shrine in Level IV (E.IV.1)

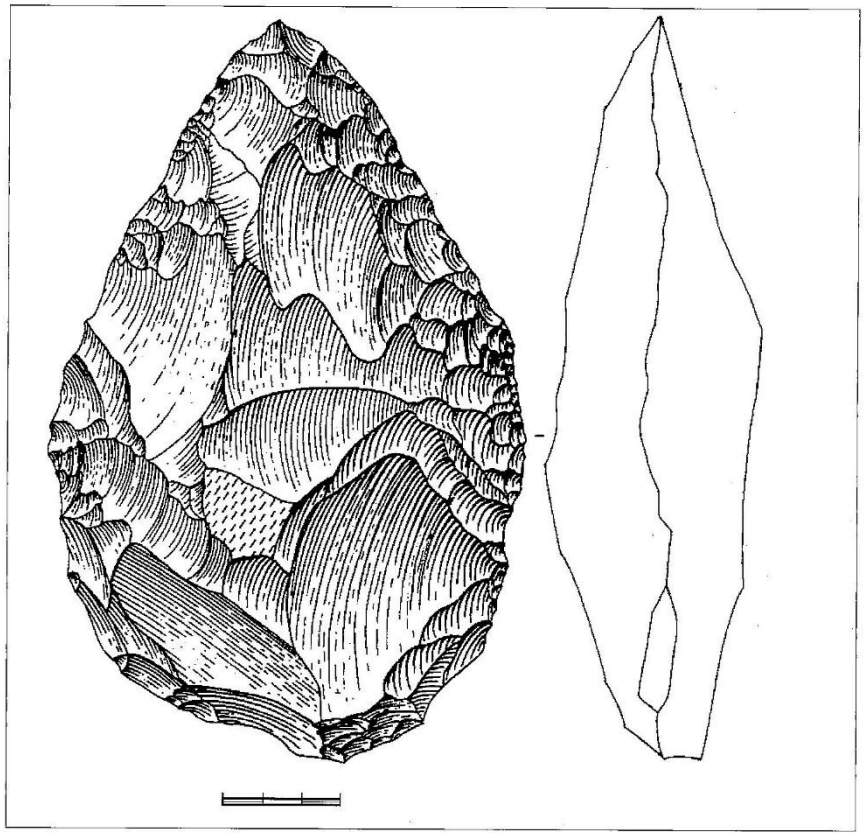

Fig. 17. Kömürcü: Biface
(*G. Der Aprahamian*)

Obsidiyen: Siyah renkli volkanik cam; ok, mızrak ucu gibi aletler yapılır.

Çatalhöyük ve birçok kazıda yerleşim katlarının tarihlendirilmesinde kullanılan metodlar

KARBON ONDÖRT METODU

Buluntuların günümüzden ne kadar eski olduğunu gösteren tarihleme metodudur. (Ölmüş organizmalardaki radyoaktif karbon miktarı ile ilgili)

DENDROKRONOLOJİ

Ağaç halkaları ile tarihlendirme metodu

HÖYÜK: Eski yerleşimlerin ortadan kalkması ile oluşan doğal tepelere denir. Yani altında arkeolojik bir **sit** alanı barındıran tepedir. Oluşumlarının ana nedeni, bu yerleşmelerin kerpiçten yapılmış olmasıdır. Bundan dolayı, yıkılan her yapı katmanı zeminde hafif bir yükselmeye neden olur. Her ardışık yerleşme katı üst üste yığıldığından günümüzde bir tepe olarak algılanır.

Çatalhöyük

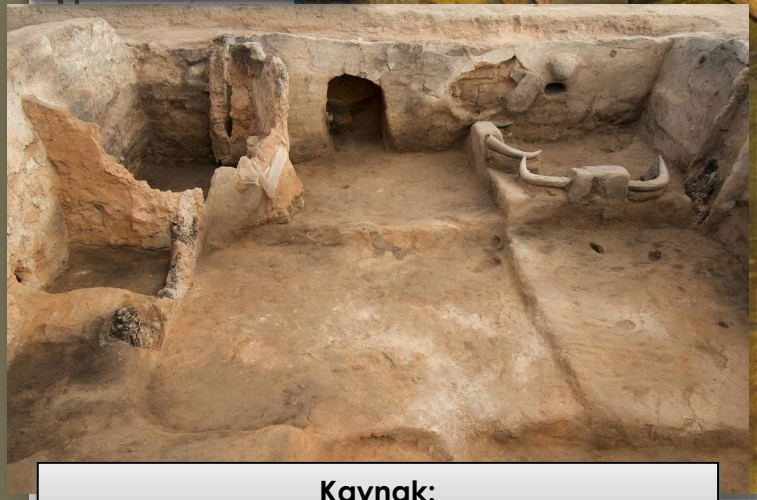

Kaynak: www.catalhoyuk.com/media/photography.html/

Kaynak: http://cdn4.sci-news.com/images/enlarge/image_1681_1e-Catalhoyuk.jpg

ÇATAL HÖYÜK BOĞA RESMİ

(a) The wall-paintings on the north wall of the Level III Shrine, left half (see also Pl. XV). Length of entire scene *c.* 5·5 m.

(*b*) The main (left-hand) fragment of the dancing scene, with three layers of painting, on the east wall of the Level III Shrine. Length of fragment *c.* 1 m.; ht. 0·65 m.

ÇATAL HÖYÜK AV SAHNESİ

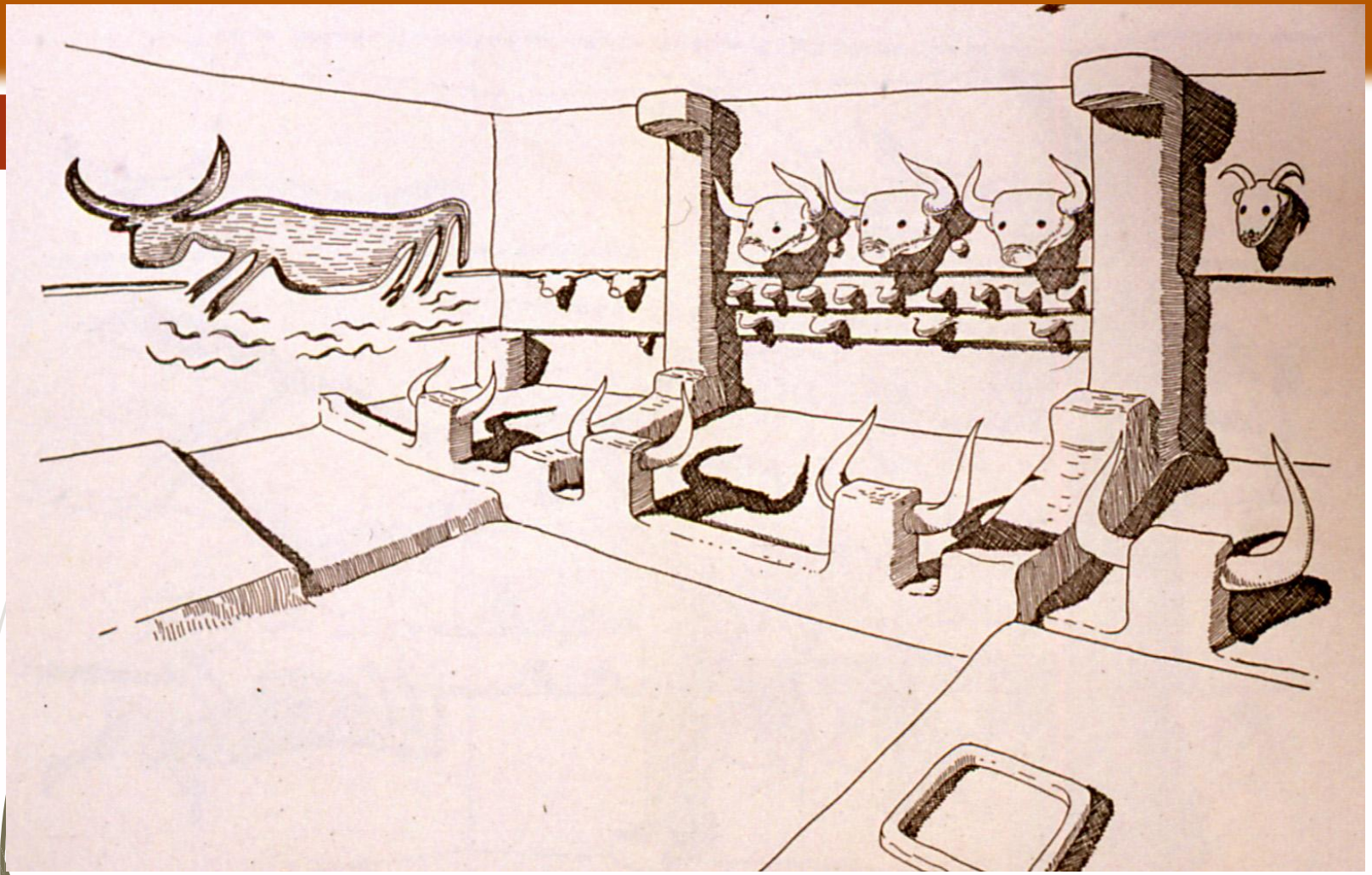

ÇATAL HÖYÜK EVLERİ

ANA TANRIÇA

ÇATAL HÖYÜK - SERAMİK KAP ÖRNEKLERİ

- Göbekli Tepe'de son dönem kazı çalışmalarında dünyanın en erken Tapınak yapılarının ortaya çıkarılması, genel kanının aksine M.Ö. 9. Binin ikinci yarısından itibaren Anadolu Neolitik Toplumunun küçük tarımcı köy topluluklarının çok ötesinde gelişmiş bir organizasyona sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Dönemin araştırmalar sonucunda ortaya çıkan ve günümüze ulaşan kültürel mirasları, yerleşik yaşamın en belirgin temsili konutlar ile birlikte, inanç sistemi ile bağlantılı tapınaklar, dikili taşlar, kabartma, heykel ve duvar resimleridir.

Diyarbakır/Çayönü'nde kafataslarının ayrı bir odada toplandığı bina, Urfa/Nevali Çori'de ve Göbekli Tepe'de, içinde bezemeli anıtsal boyutlarda **stel**ler, bu dönem insanının dinsel alanda ortaya koyduğu ilk olağanüstü eserler olarak değendirilmektedir.

Göbekli Tepe Stel ve detay

Stel: Genellikle yekpare taştan oluşan dikilmiş anıt. Ayrıca Yunan ve Roma dönemlerine ait, üzerinde dinsel yazı ve/veya ölü portresi taşıyan sütun ya da taş levhalara verilen ad.
Tapınak: İçinde ibadet edilen yapı. İslami yapılar için kullanılmaz.

Göbekli Tepe

Kaynak: http://ngm.nationalgeographic.com/2011/06/gobekli-tepe/musi-photography

Kalkolitik Dönem

M.Ö. 5500 ile M.Ö. 3000 yılları arasını tanımlayan, bakır ve taş anlamına gelen Kalkolitik Çağ, bakırın eritilerek kalıplara dökülmesi sureti ile aletlerin yapıldığı, aynı zamanda taş aletlerin de kullanılmaya devam edildiği bir dönemdir. Önce Halaf ve Obeyd kültürleri ile başlayan sonrasında Uruk ile devam eden süreçte Mezopotamya'da gelişmiş köy ve ilk şehirlerin ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bu dönem, bakır ile birlikte altın ve gümüş gibi değerli madenlerin ilk defa işlenmeye başlandığı ve bölgeler arası ticaretin önem kazandığı bir çağ olmuştur.

*Duvar resimlerinde erkek figürü azalmıştır.

*Çocuklar ya da leoparlar ile gösterilen tanrıça heykelcikleri görülür.

Anadolu'da Aslantepe, Köşkhöyük, Hacılar, Alişar, Çamlıbel, Tülintepe, Değirmen Tepe ve İkiztepe

Kalkolitik Dönemin önemli yerleşimleri olarak bilinmektedir.

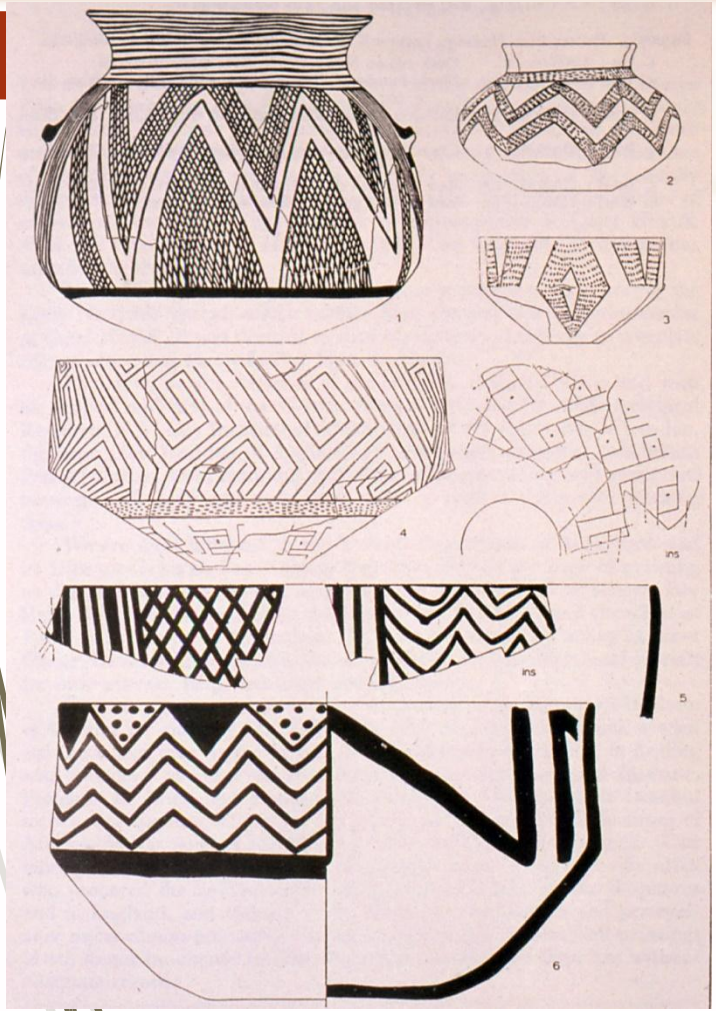
1
2
3
4
ins
ins
5
6

Tunç Çağı

- Tunç, Kalay ve Bakırın karışımından elde edilen bir madendir.
- Tunç Çağı M.Ö. 3000 ile M.Ö. 1200'lü yıllar arasında yaşanmıştır.
- Tunç Çağı Erken, Orta ve Geç olmak üzere üç tarihsel kategoride incelenir.

Özellikleri:

- Tarıma dayalı köy kültürü
- Tekerlekli arabanın ilk defa kullanılması
- Ege, Mezopotamya ve Kafkas kültürleri arasında ticaret yolu ile kurulan ilişkiler
- Troya I. temsilinde sur ile çevrili kent ve megaron tipinde evler
- **Dönemin önemli yerleşimleri:**
- Alacahöyük, Limantepe, Küllüoba, Karataş-Semayük, Beycesultan

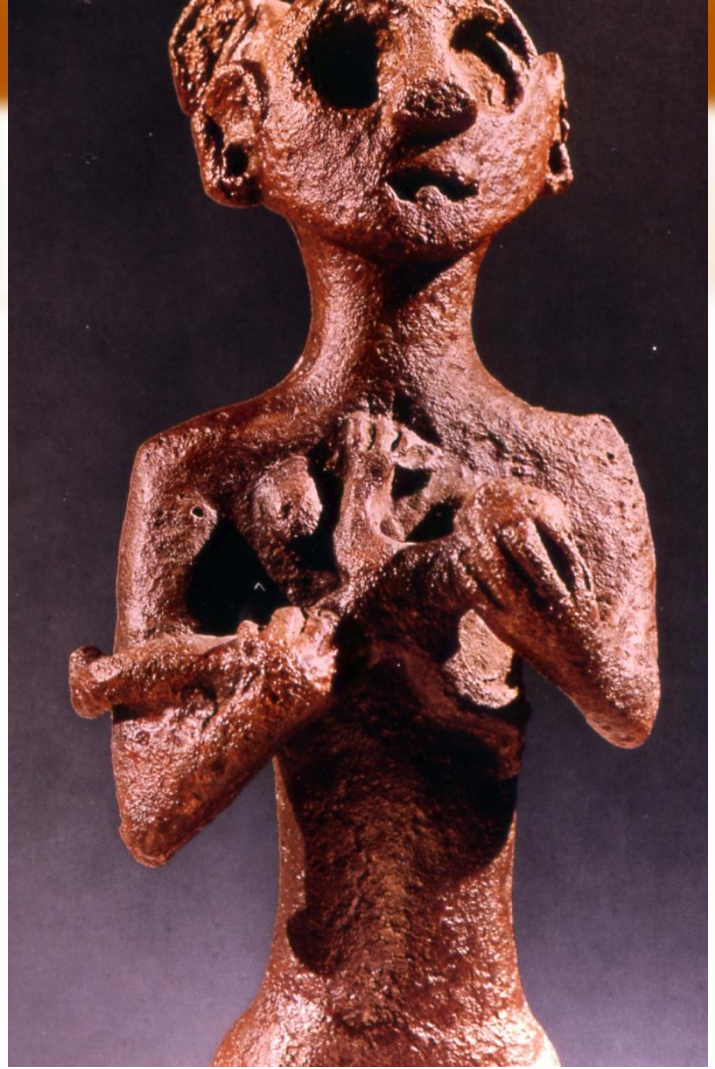

TUNÇ ÇAĞI-HOROZTEPE, KADIN VE ÇOCUK HEYKELİ- BRONZ M.Ö.3000

PROTOHİSTORİK ÇAĞ

Eğer bir toplum henüz kendisiyle ilgili dolaysız bilgi sağlayan belge yaratma aşamasına gelmemiş, fakat çevresinde bulunan ve yazıyı kullanmasını bilen başka toplumların belgeleri o toplum ile ilgili bilgi veriyorsa, söz konusu topluluğa **PROTOHİSTORİK** bir çağ yaşıyor denir.

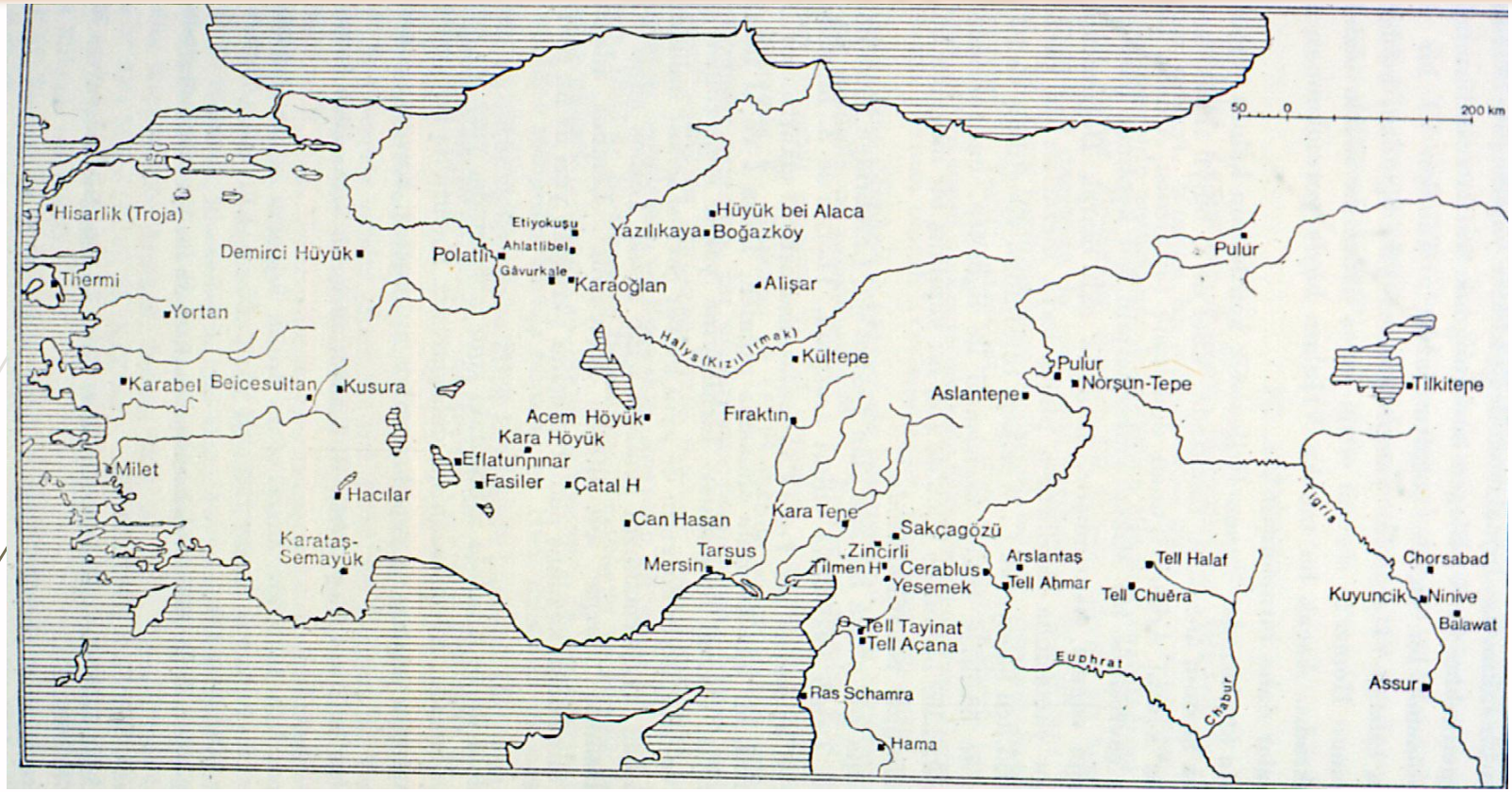

Anadolu'nun Tarihsel Çağları: Çorum Sungurlu'da Hattuşa (Boğazköy), Yozgat Alişarhöyük, Kayseri Kültepe'de bulunan **çivi yazısı** ile yazılmış ve adına **tablet** dediğimiz kil levhacıklar ile başlar.

TABLET: Pişmiş toprak, yazılı levha

HİYEROGLİF: Simgesel biçimlerle yazılan bu nedenle resim yazısı anlamında kullanılan bir yazı türü.

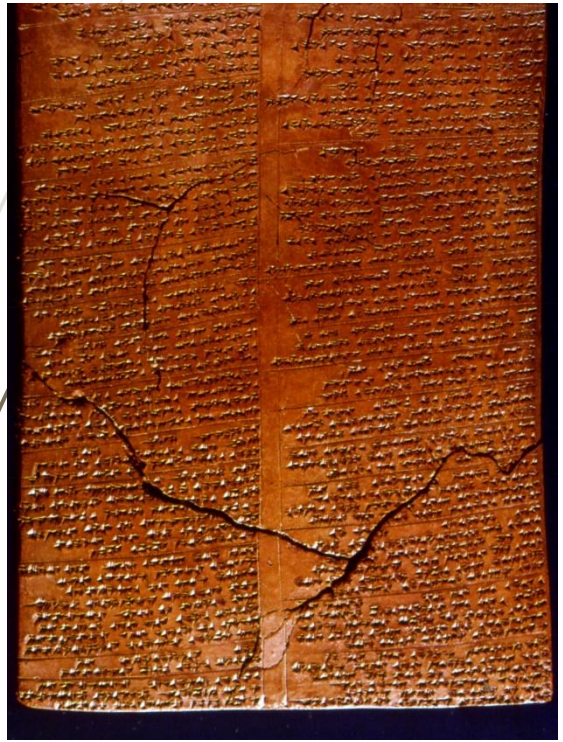

Kaynaklar:

Akurgal, E. **Anadolu Uygarlıkları**, İstanbul, Net Turistik Yayınlar, 1993

Gomrich, E.H. **Sanatın Öyküsü** (Çev. B. Cömert),İstanbul: Remzi Kitabevi, 1986

Özbaşaran, M. "Anadolu'nun Tarih (Yazı Öncesi Dönemleri", **Eski Anadolu Tarihi** (ed. K. Köroğlu), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları,2011, s. 2-20

Polat, Y. (2010). "Anadolu Demir Çağı Uygarlıkları", **Anadolu Arkeolojisi** (ed. H. Alanyalı), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2010, s. 146-147.

Demirel Gökalp, Z. ve Hakan Demir, "Tarih Öncesi ve İlkçağ'da Anadolu, Mezopotamya ve Eski Mısır Sanatı", **Sanat Tarihi** (Ed. Canan Parla), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 2-28

İLK ÇAĞ'DA ANADOLU SANATI

Dr. Arş. Gör. Şeyma Nâlân EKİCE

*Erken Tunç Çağı (M.Ö.3000-2500)

(Dört Tekerlikli Araba)

*Orta Tunç Çağı (M.Ö.2500-2000)

(Hatti Rahip Beylikleri, Troya II Uygarlığı)

Hattiler, Hititlerden önce Anadolu'da bulunun ve Anadolu'nun yerli halkı olarak kabul edilen toplumdur.

*Geç Tunç Çağı (M.Ö.2000-1200)

(Troya VI Uygarlığı)

Kalay ve bakır karışımından oluşan *tunç* Anadolu'da Kalkolitik çağ sonlarında görülmüştür.

Mezopotamya'da ve Mısır'da tunçtan ürünlerin yapıldığı sırada (yaklaşık M.Ö. 4. binin sonu) yazı keşfedilmişti. Ancak buna karşılık Anadolu, Hellas (Yunanistan), Balkanlar ve Avrupa gibi bölgeler henüz yazıyı kullanmamaktaydı.

Anadolu'da Tunç Çağı Erken, Orta ve Geç olmak üzere üç evrede ele alınmaktadır.

Eken Tunç Çağı'nda Anadolu'da daha çok Kalkolitik Çağ'ın tarıma dayalı "*köy kültürü*" görülmektedir.

Tunç aletler yaygın olmamakla beraber, "*dört tekerlikli araba*"nın teknolojik açıdan önemli bir yenilik olduğu söylenebilir.

Erken Tunç Çağı'nda (İ.Ö. 3000-2500) Anadolu'da en önemli merkez Çanakkale yakınındaki *Troya I* yerleşmesidir.

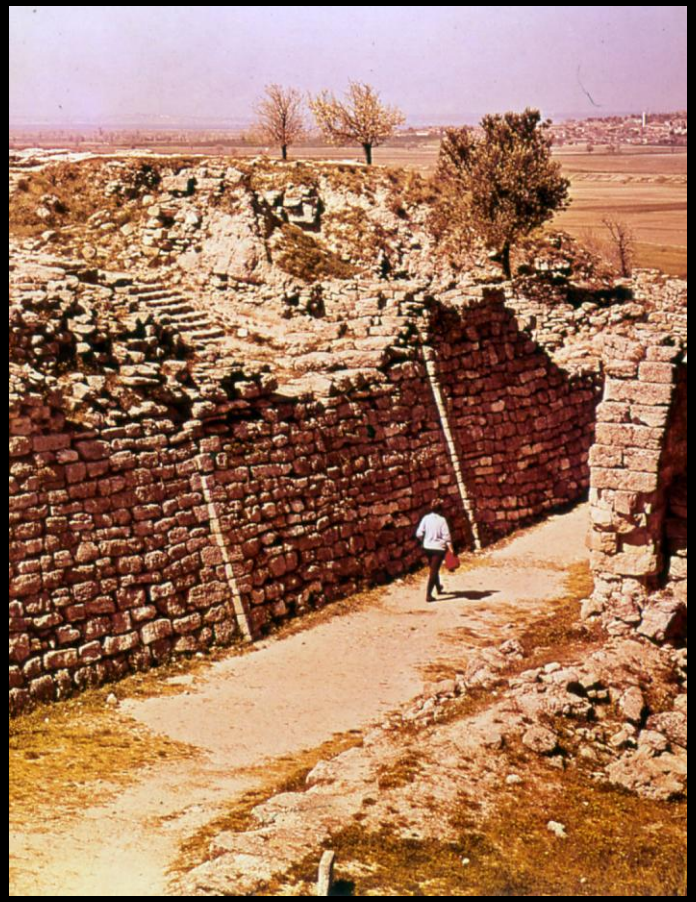

Alman arkeolog Schliemann’ın Yunanistan’ın başkenti Atina’ya kaçırdığı Truva hazinelerinden bazı parçalar.

Arkeoloğun eşi Sofia Schliemann boynuna takarak fotoğraf çektirmiş.

RHYTON: Törenlerde içki sunmak ya da tanrılara sıvı kurban yapmak (içki sunmak) amacıyla kullanılan kaplar. (insan başlı ya da hayvan biçimli olabilir)

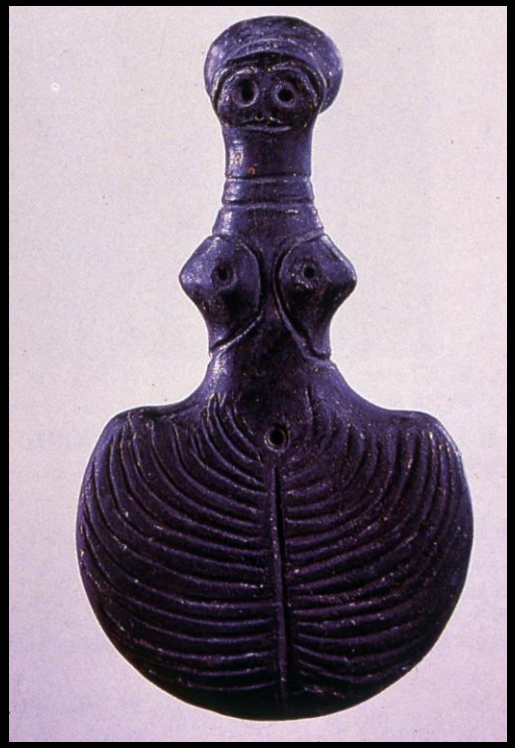

İDOL: İlkel Kavimlerde tapınılan küçük heykeller

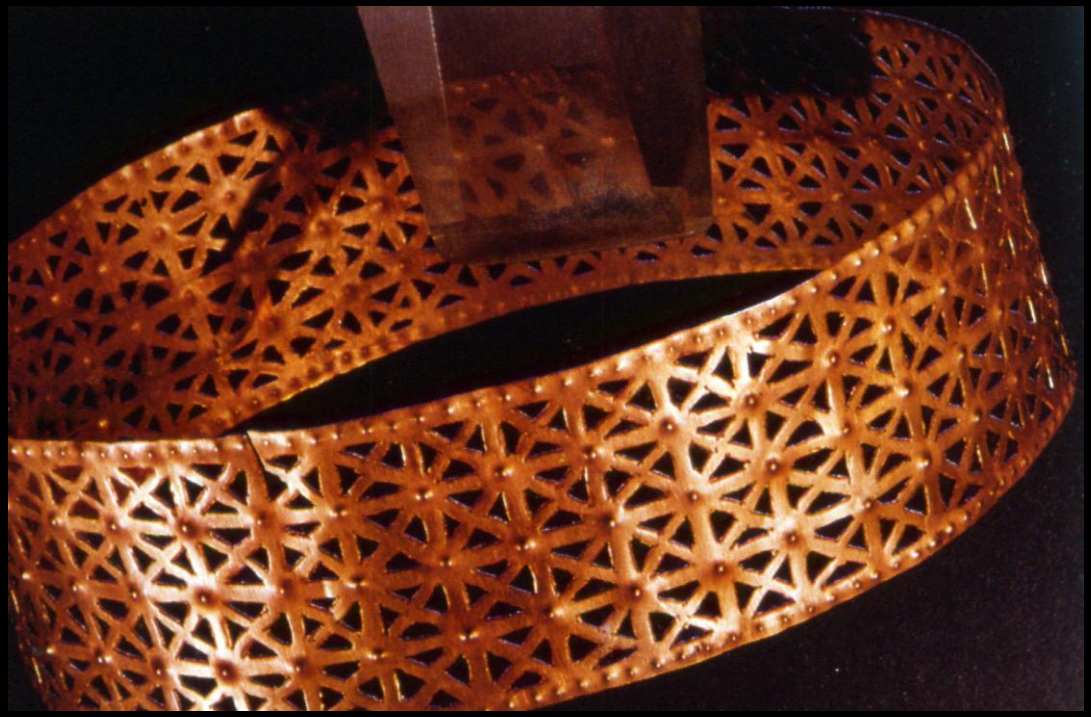

DİADEM

Önemli kişilerin taşıdıkları süslü ve görkemli taça verilen isim.

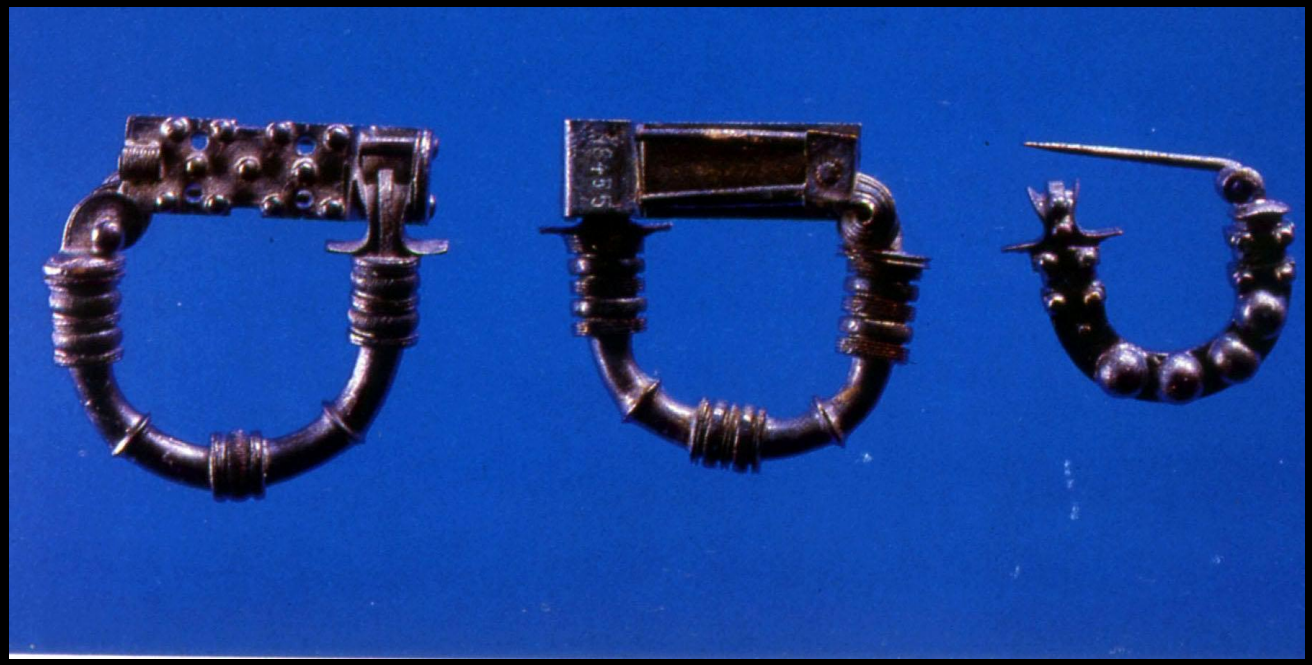

FİBULA: Çengelli iğne tarzı
özel iğne ya da broş

Sistrum (Çıngırak): Müzik enstrümanı

RÖLYEF: (Kabartma) Çeşitli malzeme üzerine (taş, maden, ahşap gibi) yüzeyden taşkın tek veya çok kademeli olarak yapılan tasvirlere verilen addır.

ORTOSTAD: Binaların dış kesimlerinde duvarların alt bölümlerini süsleyen taş bloklar, kabartmalar.

SFENKS: İnsan başlı, aslan vücutlu hayali yaratık. Genellikle kanatlı tasvir edilir.

GRİFON: Kartal başlı aslan gövdeli, kanatları ve pençeleri bulunan hayali yaratık.

GLYPTİK: Mühür Yazıcılığı

M.Ö. 3000 yıllarında Güney Doğu Anadolu'da yaşamış olan **Hurri Uygarlığı** en çok kullanmıştır.

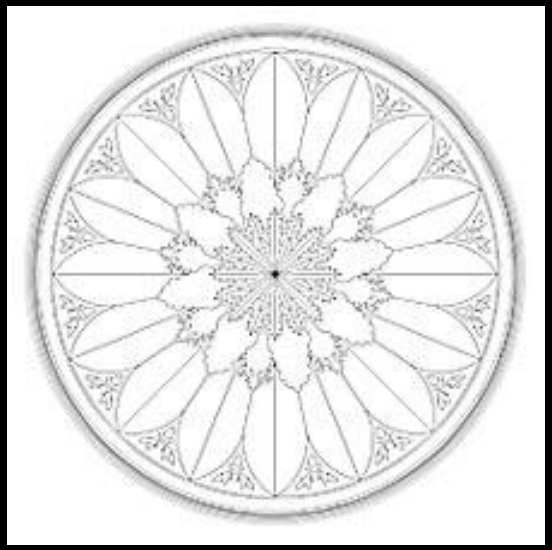

ROZET: Yuvarlak kabartma bezeme öğesidir. Genellikle merkezde bir yıldızın ya da çiçeğin çevresinde ışınsal olarak geometrik ve bitkisel motifler yer alır. (Gülbezek de denir.)

78
79

Anadolu, M.Ö. 3. binin başından M.Ö. 4. yüzyıla kadar olan süreç içerisinde İlk çağ uygarlıkları olarak da tanımlanan:

- **Hititler** (Güney ve Güneydoğu Anadolu'da Geç Hitit Beylikleri)
- **Urartular** (Doğu Anadolu)
- **Frigler** (Orta Anadolu Sakarya Bölgesi)
- **Lidyalılar** (Batı Anadolu)

gibi önemli uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır.

- Bugün Türkiye'de **Çorum** ilinin sınırları içerisinde yer alan **Hattuşaş**'ın (***Boğazköy***) başkentliğini yaptığı Anadolu'nun en eski ve en önemli uygarlıklarından birisi **Hititler**dir. **M.Ö. 2. binde** feodal yapılı güçlü bir politik örgüt olarak kurulduğu bilinen (olasılıkla Kafkasya'dan göç ettikleri varsayılan) Hititlerin **M.Ö. 2100 ile 1750** yılları arasında imparatorluk çağı olarak adlandırılan süreçte oldukça gelişmiş bir mimarisi olduğu anlaşılmaktadır. Mezopotamya mimarisinden etkinlendiği belirtilen ve boğazköy temsilinde güçlü surlar ile korunan bir kent sisteminin içerisinde yer alan oldukça büyük tapınaklar, Hititlerin gelişmiş bir mimari tasarım yetisine sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Hitit - Boğazköy

Kaynak: http://www.biblicalarchaeology.org/daily/ancient-cultures/ancient-near-eastern-world/the-last-days-of-hattusa/

Arkeolojik kazılarla Hattuşaş ve diğer Hitit merkezlerinde, alt bölümleri **kyklop** (dev) biçimli iri taşlardan oluşan anıtsal mimarlık eserleri gün ışığına çıkarılmıştır. **Kalın surlar ve kapılar, ahşap sütunlu kral sarayları ve tapınaklarıyla Hitit mimarlığının yüksek bir yeteneğin ürünü olduğu kabul edilmektedir.**

Anıtsal girişlere yerleştirilmiş kabartmalı ortostadlar, heykeller, mezar stelleri gibi eserlerden ve resmi kayıtlardan Hititlerin sanat eserlerinin belli kurallara bağlı olduğu ve zanaatkârların, merkezî güç tarafından denetim altında tutuldukları anlaşılmaktadır.

İmparatorluğun başkenti olan Boğazköy'de insan başlı hayvan gövdeli hayali yaratıklar olarak tasvir edilen sfenksler, anıtsal girişlere yerleştirilmiş ortostadlar Anadolu'da anıtsal heykel sanatının Hititler ile başlamış olabileceği yönündeki çıkarımlara kaynaklık etmektedir.

- **Hattuşaş Kral Kapısı**

- **Hattuşaş Aslanlı Kapı**

Boğazköy Sfenksi, 1905-1912 arasında yapılan kazılarda Alman bilim kurulu tarafından çıkartılmış, 1917 yılında önce onarım, sonra da sergilenmek amacıyla Osmanlı Devleti'nden izinli olarak Berlin'e gönderilmiştir. 2011 yılında Türkiye'ye iade edilen eser bugün Boğazköy Müzesinde sergilenmektedir.

- **Boğazköy Sfenksi**

Boğazköy / Yazılıkaya

Kral IV. Tuthaliya Kabartması

12 Tanrı Kabartması

Çoğunlukla kutsal varlıklar, krallar, savaş sahneleri ve kutsal ziyafet sahnelerinin resmedildiği Hitit kabartmalarının önemli örneklerinden birisi olan Boğazköy'deki Yazılıkaya açık hava tapınağında yer alan tasvirlerde tanrılar konik biçimli ve boynuzlarla donatılmış bir külah ile resmedilmiştir. Söz konusu figürlerin üzerlerinde kısa etek, ayaklarında yukarı doğru kıvrık ayakkabılar bulunmaktadır.

Hatti sanatının etkilerinin görüldüğü çok renkli ve geometrik desenli seramikler ile tanrıya içki sunmak için kulanılan aslan, boğa ve koç gibi farklı hayvan şekillerinden oluşan rhyton adlı seramikler ile uzun gagalı yüksek kulplu kaplar söz konusu dönemin karakteristik eserleri olarak tanıtılmaktadır.

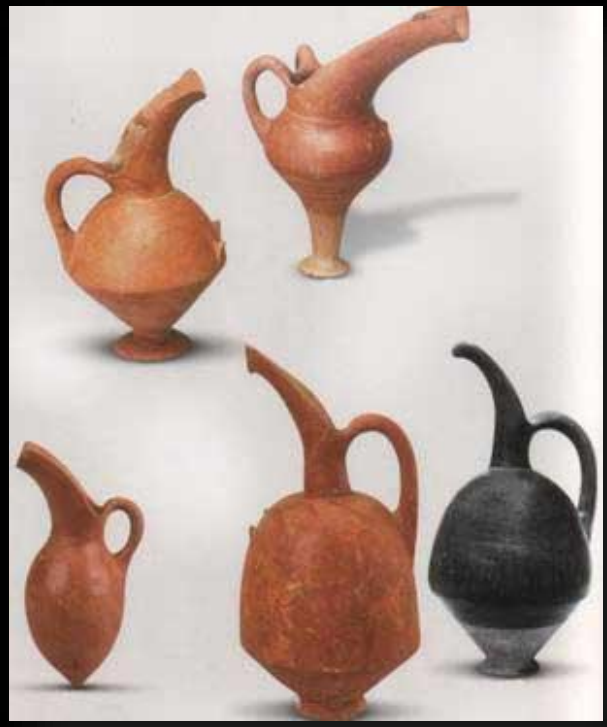

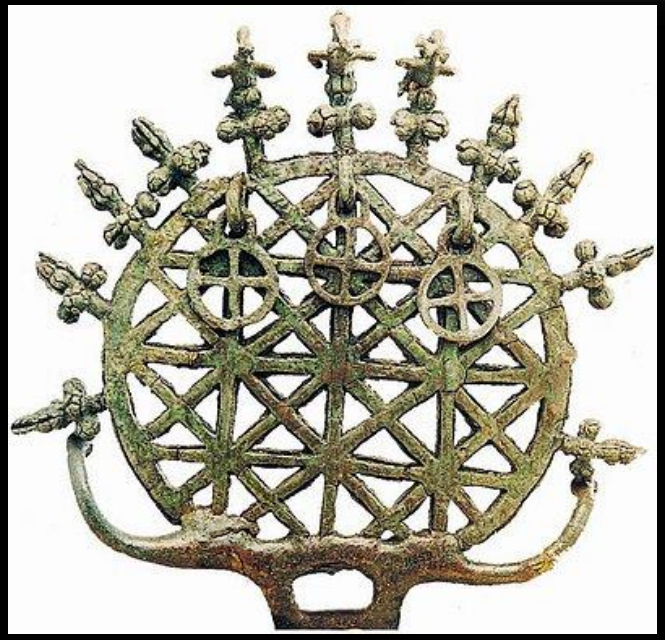

Çorum İli'nin Alaca İlçesi'nde yer alan ***Alacahöyük Erken Tunç Çağı*** yerleşimleri için önemli bir örnektir. Alacahöyük kazılarında ele geçen altın, gümüş ve tunç gibi madenlerle yapılmış silahlar, takılar, kaplar, ***güneş kursları*** ve heykelciklerden oluşan mezar armağanları, bu dönem için önemli sanat eserleridir.

Güneş Kursu: Güneşi simgeleyen dairesel biçimin etrafına yerleştirilmiş ögelerden oluşur. Bazılarının üstünde ses çıkarması için sallanan parçalar, bazılarının üstünde *barışı* simgeleyen *geyik imgesi*, bazılarında ise *üremeyi* simgeleyen *kuş ve ağaç* figürleri vardır. Ahşap asaların ucuna takılarak dini törenlerde kullanıldıkları ya da at koşum takımlarının arasında kullanıldıkları sanılmaktadır. Hititlerin sembolü haline gelmesine rağmen, aslında Anadolu'nun en eski uygarlığı Hattilere aittir.

Hitit Geyiği

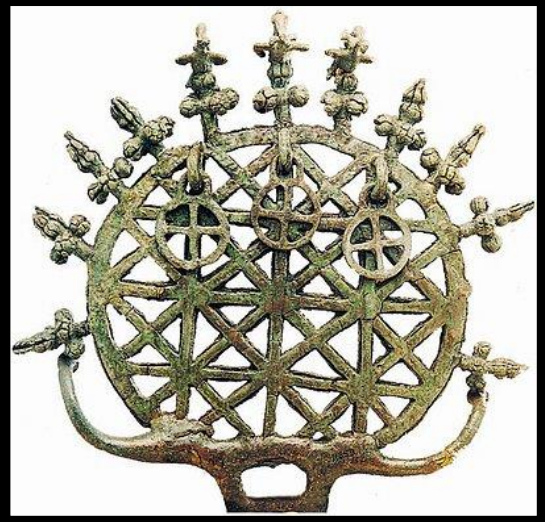

Hattuşa Potern

POTERN: Kaleyi, şehrin dışına toprak altındaki bir yolla bağlamak amacıyla yapılan gizli geçit

URARTU UYGARLIĞI (M.Ö. 860-580)

MÖ 9.-6. yüzyıllar arasında Doğu Anadolu, Transkafkasya ve Kuzeybatı İran Bölgelerinde egemenliğini sürdüren Urartu Krallığı, çekirdeğini Van Gölü ve çevresinin oluşturduğu coğrafi bölgede varlık göstermiştir.

URARTU UYGARLIĞI

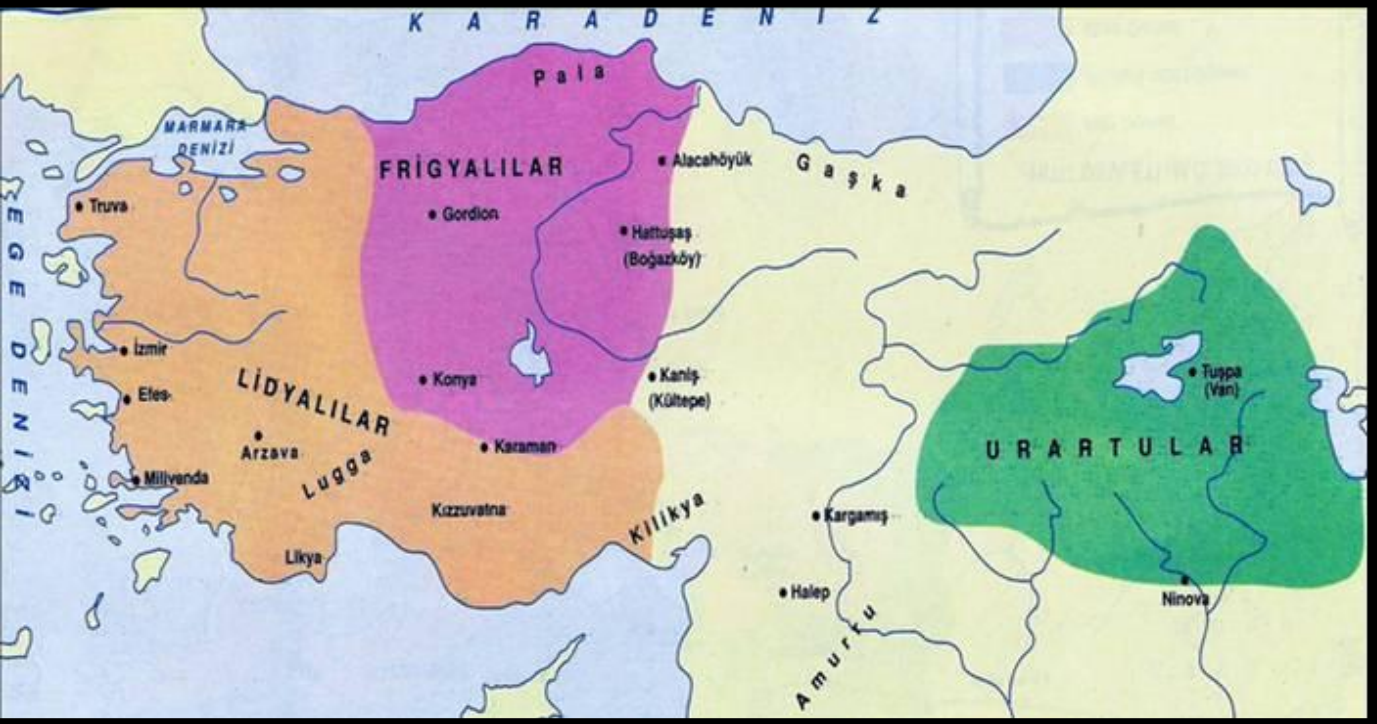

Bugün Doğu Anadolu'da Van civarında yerleşmiş olan Urartular kültürel birliği, merkezileşmiş siyasi otoritesi ve ekonomik gücü ile ön plana çıkan önemli bir uygarlık olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde Van'ın yaklaşık 5 km batısında yer alan Tuşba'nın başkentliğini yaptığı Urartuların önemli yerleşimleri arasında Toprakkale, Çavuştepe, Altıntepe ve Ayanis sayılabilir.

Urartuların zengin maden yatakları üzerinde yerleşmiş olmaları sebebi ile özellikle maden sanatında zengin sanatsal üretimler gerçekleştirdiği bilinmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesinde gerçekleştirilen bilimsel kazılarda (Toprakkale, Çavuştepe, Altıntepe, Ayanis gibi) ele geçen çiviyazılı altın, gümüş, bronz ve demirden üretilmiş miğferler, silahlar, kalkan, ok ucu, at koşum takımları, adak levhaları, tabaklar, bakraçlar, kemerler, ziynet eşyaları ve **fibula**lar gibi çeşitli madeni eserler bölgenin önemli **metal eşya ve silah üretim** merkezi olduğunu göstermektedir. Bunun yanında fildişi, kemik ve ahşap eşya oymacılık sanatı örneklerine de rastlanmaktadır.

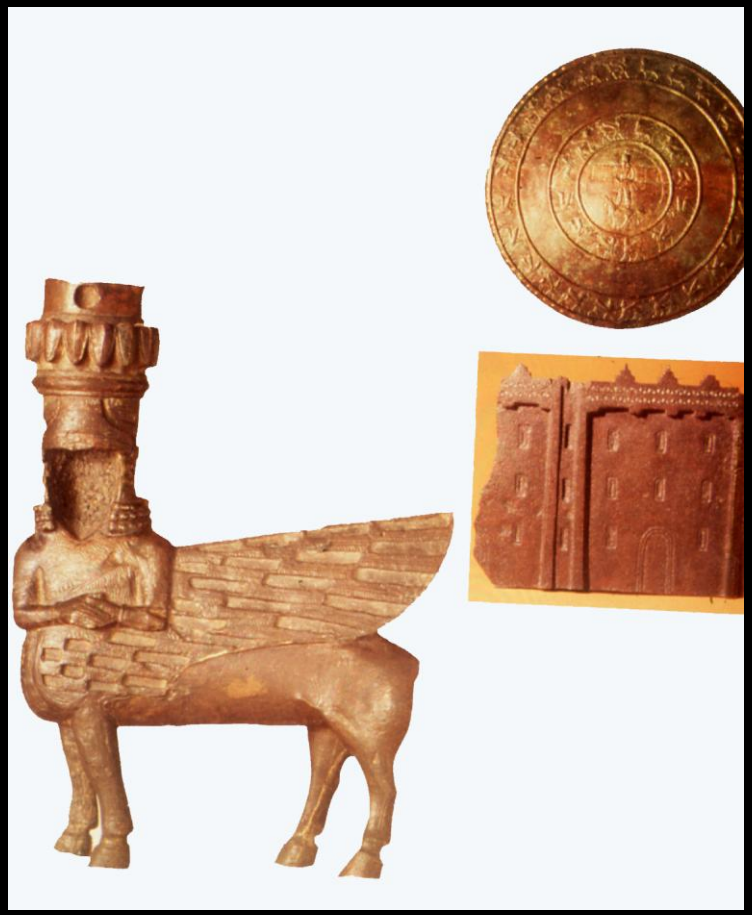

Şamdan ve Şamdanın kaidesindeki fildişi heykel, Toprakkale, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

II. Sarduri'ye ait Okluk ve Kalkan

Bronz Zırh

Kilden yapılma çömlek	Kanatlı ve Boğa Başlı tanrı figürleriyle süslü bronz kaplar

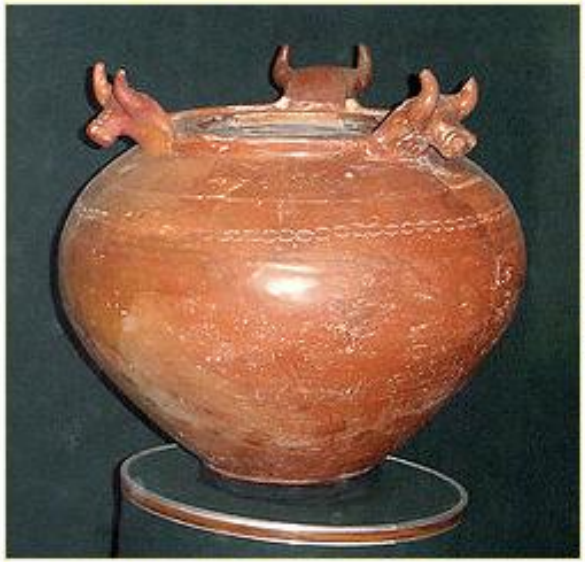

Sol taraf: Boğa başları ile süslenmiş kilden yapılma çömlek Kızıl-Tepe *(Karmir-Blur)* ve Erebuni Müzeleri , Erivan. **Orta:** ve **Sağ taraf:** Kanatlı ve boğa başlı tanrı figürleriyle süslü dinî ritüellerde kullanılan kazanlar, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara.

Urartu Krallığında kullanılan çanak çömleğin en ayırt edici özelliği tek renkli, canlı ve parlak kırmızı renge sahip olmasıdır. Eşyalar arasında vazo, maşrapa, kadeh, ve ryhton biçimli kap türleri de vardır. Bezemeli kaplar üzerinde çeşitli hayvanlar (at, geyik, boğa, kartal gibi), bitki resimleri ve zengin geometrik motiflerin kullanıldığı görülmektedir.

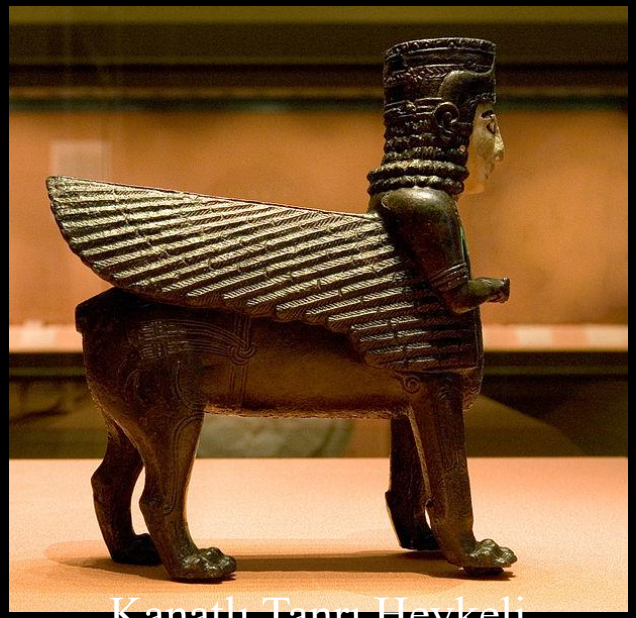

Kanatlı Tanrı Heykeli

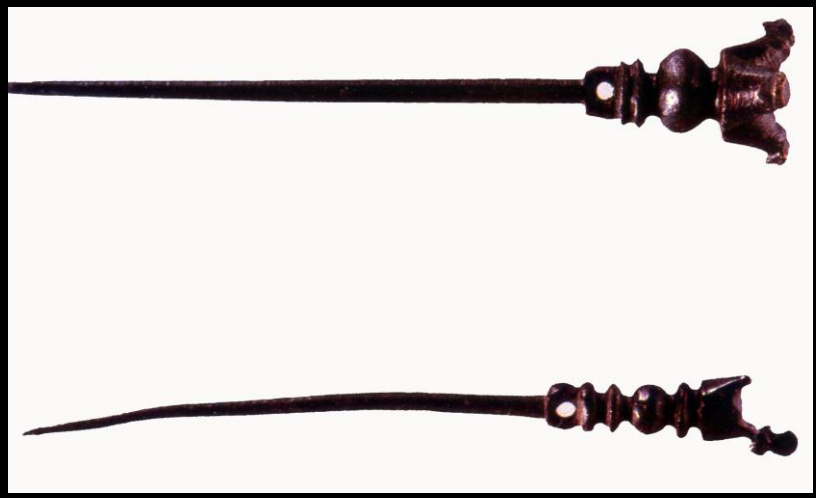

Urartuların başkenti Tuşba'da bulunan, içinde anıtsal kaya mimarlığının en önemli eserlerinden yüksek düzeyde işçilik gösteren görkemli kral mezarlarının yer aldığı sitadel, Urartu mimarlığının özgün ve görkemli tasarımını yansıtmaktadır.

- Sitadel: Yüksek kayalıklar üzerine kurulmuş, çevresi surlarla kuşatılmış, içinde saray, tapınak, depo mekânları ve atölyelerin bulunduğu yönetim birimi.

I. Sarduri tarafından M.Ö. 840-825 yıllarında inşa edilen Van Kalesi

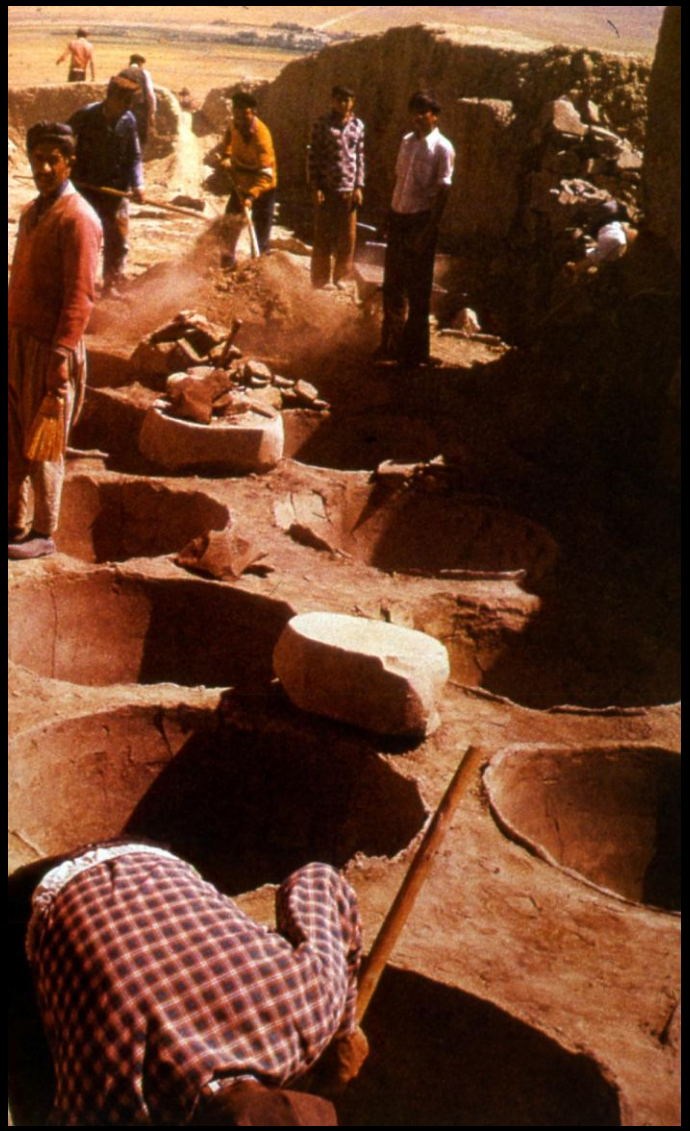

İnsitü: Kelime anlamıyla “yerinde” demektir. Kazı veya sondaj sırasında özgün yerinde kullanıma uygun biçimde bulunan eser veya elemanlar için kullanılır.

KAZI: Tarihsel Dönemleri saptamak amacıyla yapılan bilimsel iş.

1-Kaynak Taraması Yapılır

2-Survey Yapılır: Yüzey araştırması için yapılan bilimsel içerikli gezilere verilen genel addır. Adından da anlaşılacağı üzere kazıdan farklı olarak toprak altındaki değil toprak üstündeki eserlerin bilimsel olarak incelenmesidir.

3-Sondaj yapılır. Sondaj kazılacak yerin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen stratigrafik kısa çalışmadır.

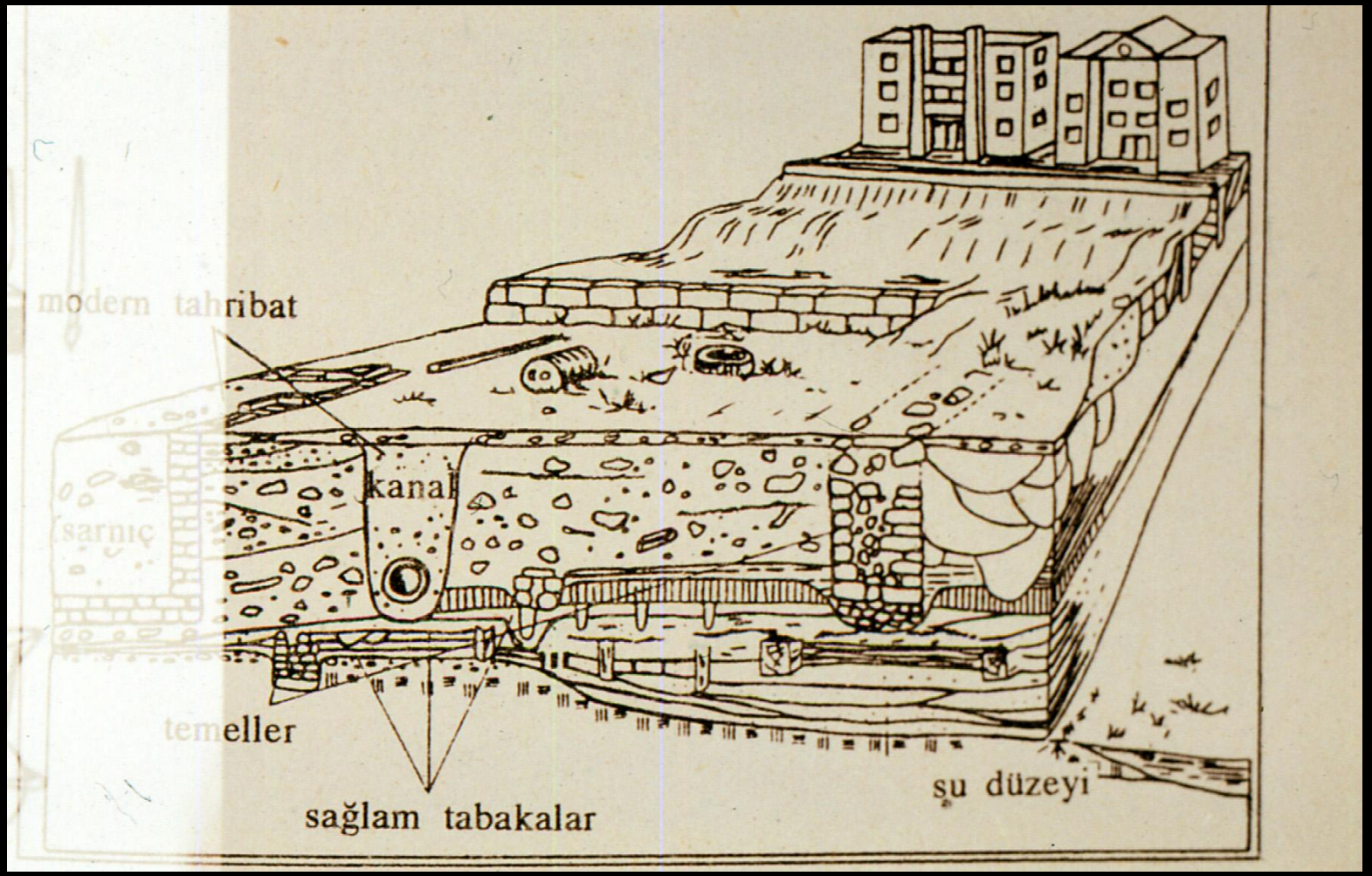

Stratigrafi: Tabaka Bilimi. Yer katmanlarını inceleyen bilim dalı.

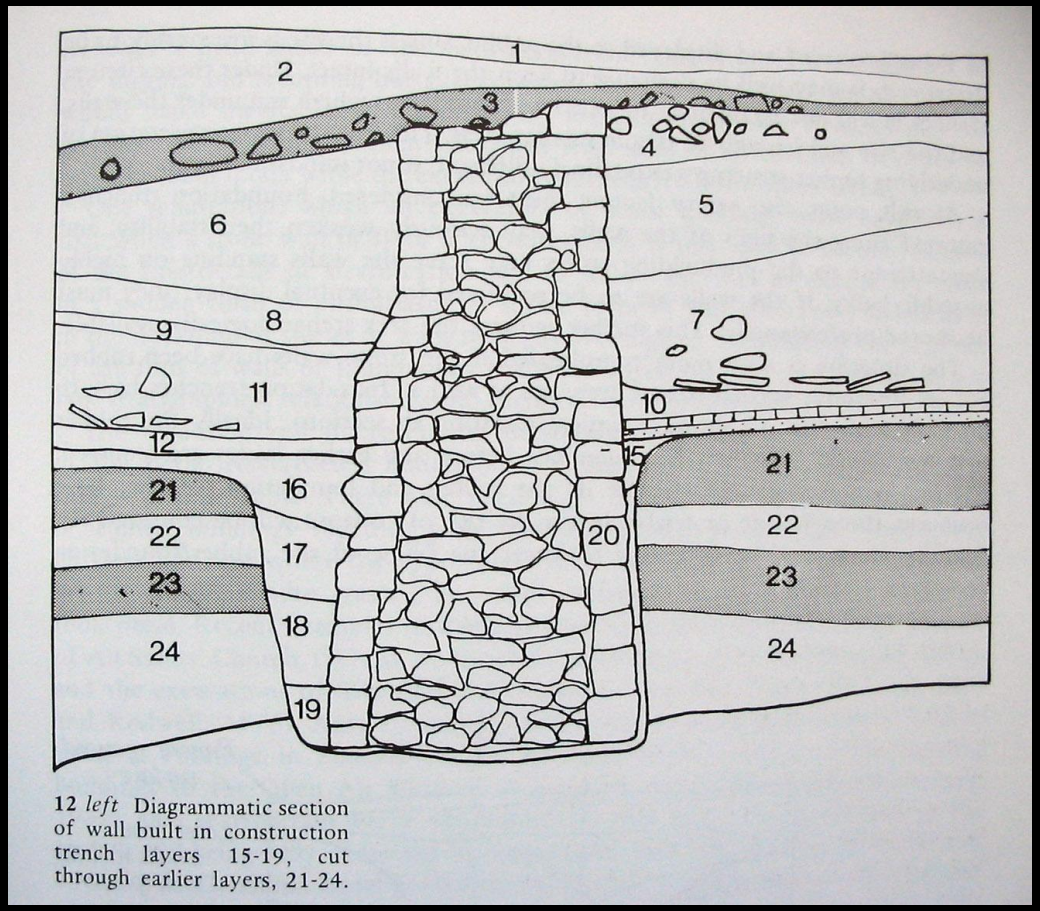

12 *left* Diagrammatic section of wall built in construction trench layers 15-19, cut through earlier layers, 21-24.

Her bir uygarlığın oluşturduğu tarih katmanına “stratigrafik katman” adı verilir. Höyüklerde stratigrafik katmanlardan oluşur.

FRİG UYGARLIĞI

- Frigler Anadolu’ya gelen Balkan kökenli boylardan biridir. Siyasi olarak ilk defa **M.Ö. 750** yıllarından sonra tarih sahnesinde yerini alan **Frigler, Midas** döneminde Orta ve Güneydoğu Anadolu’ya hâkim olan önemli Anadolu Uygarlıklarından birisidir. Yunan ve Geç Hitit etkileri altında kalmış olmakla birlikte özgün ve Anadolulu bir kültür oluşturmuşlardır. Önemli yerleşimleri arasında **Gordion**’un ön plana çıkmasının yanı sıra uygarlığın tarihi ve kültürel kalıntılarının takip edilebildiği bir diğer yerleşim alanı **Küçük frigya** olarak da adlandırılan **Kütahya, Afyon ve Eskişehir** çevresindeki dağlık alanlardır. Söz konusu alanda **Yazılıkaya, Pişmiş Kale, Akpara Kale, Kümber Asar Kale** gibi yerleşimlerde kaya anıtları ve kabartmalar Frig Uygarlığının sanat anlayışını yansıtan önemli kalıntılardır. Ana tanrıça kibeleye adanmış olan bu anıtlarda geometrik motifler ile birlikte bazı kabartmalar yer almaktadır.

Eskişehir – Yazılıkaya

Frigya Uygarlığının başkenti olan Gordion' un bilinen tarihi M.Ö. 3000 yılına (eski tunç çağı) kadar gitmektedir.

Friglerin kentleşme ve mimarlık alanında ulaştıkları düzeyin en iyi izlenebildiği yerleşim merkezi Gordion'dur. Sakarya ile Porsuk nehirlerinin birleşme noktasına yakın olarak kurulmuş olan Gordion'da hem sitadel, hem de aşağı şehrin etrafı güçlü surlarla korunmuştur. Gordion kazıları Friglerin, Anadolu'da üçüncü binin başlarından beri kullanılan, önde bir giriş holü ve bunun arkasındaki büyük salondan oluşan megaron planlı yapılar inşa ettiklerini ortaya koymuştur. Taş temelli, ahşabın yoğun olarak kullanıldığı kerpiç duvarlı bu yapıların cephelerinde geometrik bezemelerin yer aldığı anlaşılmaktadır.

Gordion

Kaynak: http://s155239215.onlinehome.us/turkic/11Miftakhov/Lecture_8En.htm

Friglerin en özgün sanat dalını ahşap işçiliği ve mobilyacılık oluşturmaktadır. Bugün Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenen, Midas **Tümülüs**ü ve bir prensesin tümülüsünde bulunan masa, iskemle ve paravan (tahta perde) gibi ağaç mobilya kalıntıları dünyanın en değerli mobilya ürünleri arasında yer almaktadır.

Tümülüs: Bir mezar odasının üstüne taş, toprak yığılarak yapılan tepelere denir.

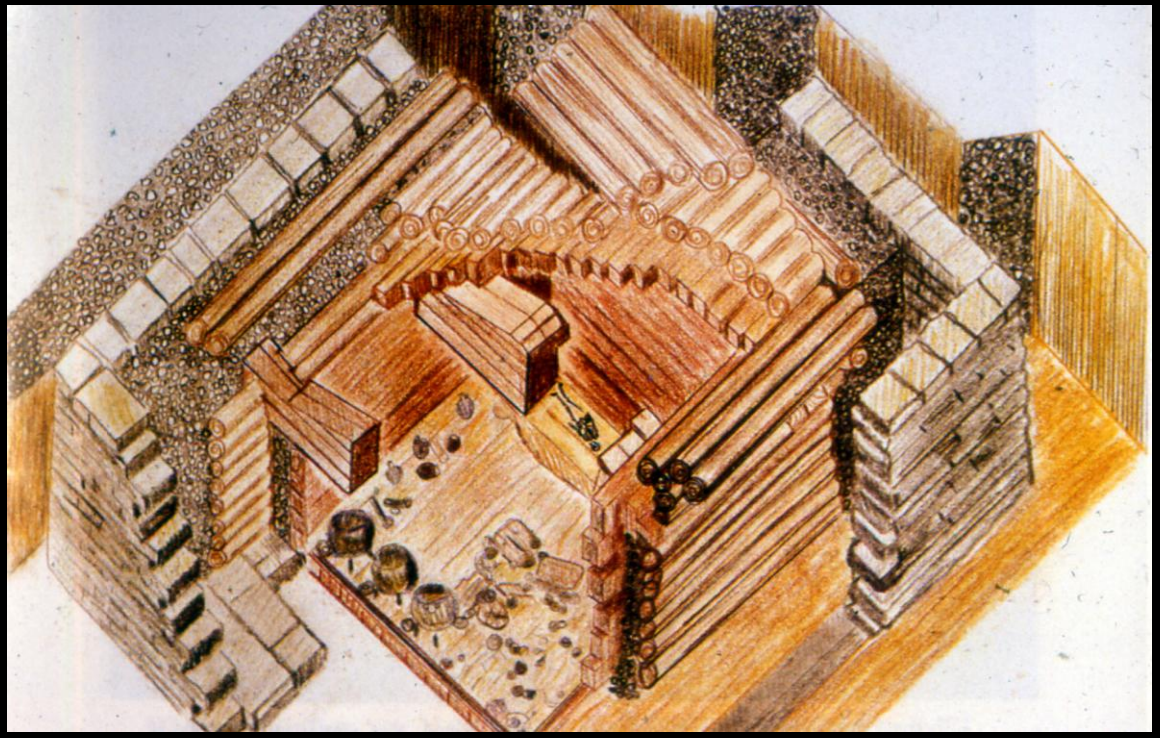

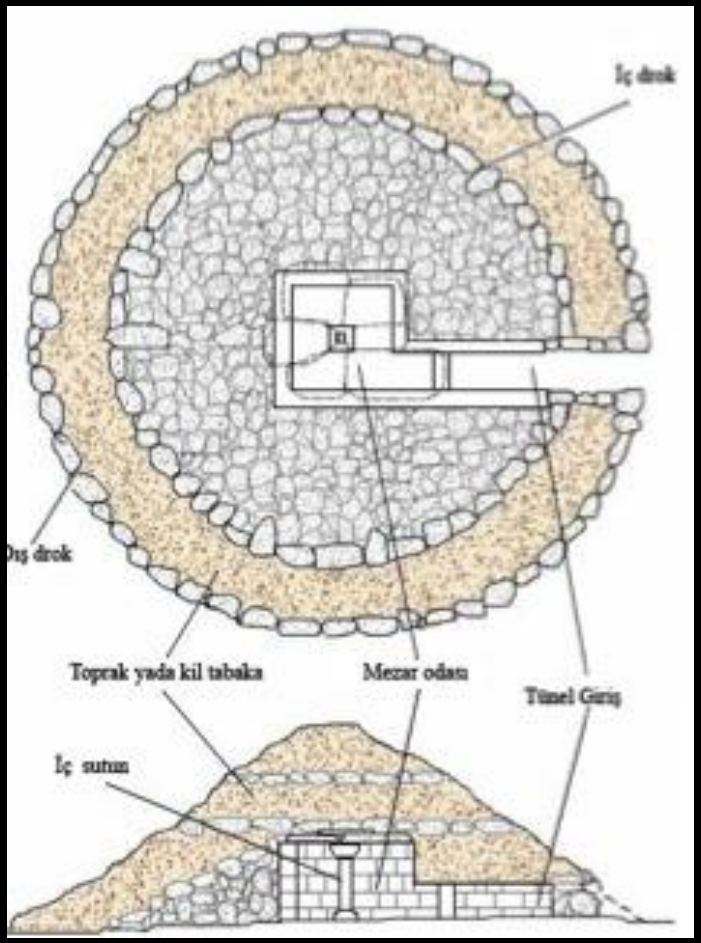
İç drok
Dış drok
Toprak yada kil tabaka
Mezar odası
Tünel Giriş
İç sutun

ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ

Intramural: Şehir içine, şehir içinde bir mezarlığa ya da ölen kişinin yaşadığı evin tabanına gömülmesine denir.

Extramural: Şehir dışına gömülmeye denir.

ERKEN DÖNEMDE ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ

1. Doğrudan Toprağa Gömme
2. Küp Mezara Gömme
3. **Lahit** biçiminde kapalı mezara gömme
4. **Tholos** denilen yuvarlak biçimli mezar odasına gömme

ÖLÜ GÖMME TÜRÜ

1. **Dorsal:** Sırt üstü yatırılma biçiminde gömme
2. **Hoker**: Dizlerin karına çekilmesi ile oluşturulan gömme

M23

Lahit: İçine ölünün yerleştirildiği özel sanduka

Friglerin daha çok ahşap işçiliğinde özgün üretimler gerçekleştirildiği bilinmekte; Anadolu medeniyetlerinde sergilenen ve şu an ekranda görmüş olduğunuz masa ile iskemle başta olmak üzere bazı buluntular ahşap sanatının en özel örnekleri arasında yer almaktadır.

Gordion

Seramik eserlerde yoğun olarak gri ve siyah kapların kullanıldığı anlaşılan Frig Uygarlığında, söz konusu kaplar üzerinde geometrik motifler ile birlikte hayvan figürlerinin de kullanıldığı bilinmektedir.

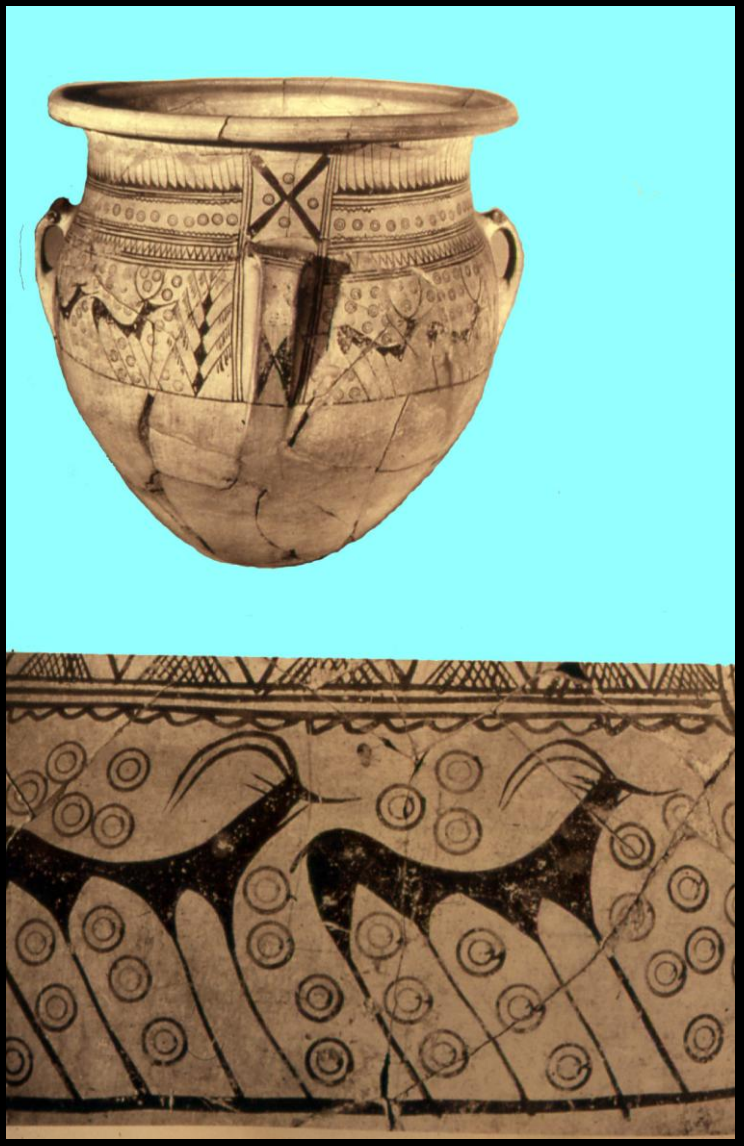

Frig çanak çömlek sanatında gri ve siyah renkli kaplar üretilmiştir. Geometrik motifler ağırlıkta olsa da stilize geyik, aslan, dağ keçisi, kartal ve boğa gibi hayvan figürleri de yoğun olarak kullanılmıştır. Form açısından madeni kapları taklit eden Frig seramiklerinde testiler, süzgeçli akıtacağı olan kaplar ve hayvan biçimli özel kaplar yapılmıştır.

Frig tümülüslerinde ele geçen bronz kase, kazan, kemer ve fibulalar, Frig maden işçiliğini yansıtan önemli örneklerdir. Dönemin ‘teknolojik’ bir buluşu olan fibulalar diğer uygarlıklar tarafından da beğenilen ve kullanılan sanat eserleri arasında yer alırlar.

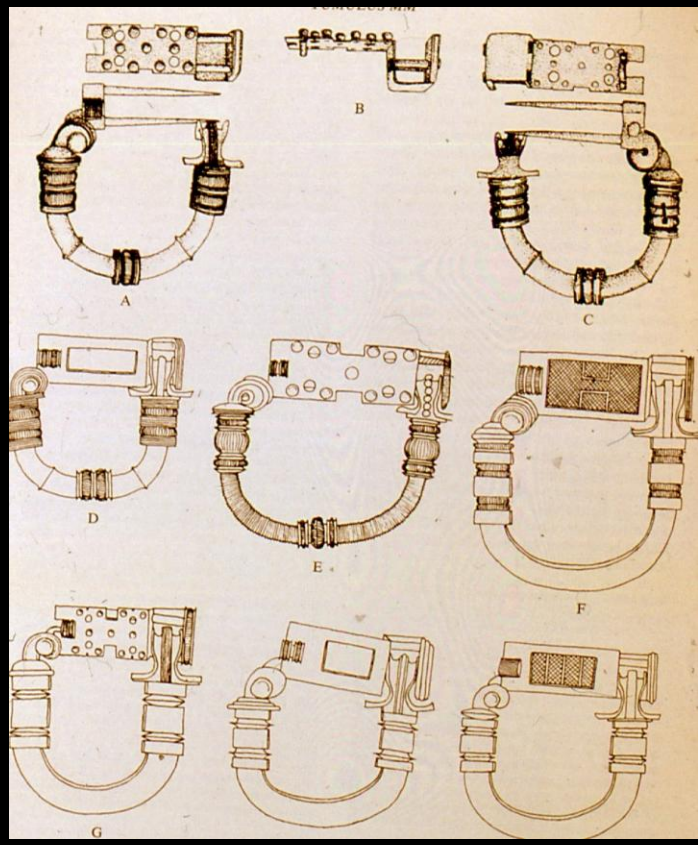

Gordion’da bulunmuş tunç fibulalar.

Kaya anıtları ve mezarların cephelerinde görülen anıtsal ölçekli kabartmalar, ele geçen tanrıça heykelleri ve yapıları süsleyen kabartmalı ortostadlar Frig heykel sanatının ulaştığı başarıyı göstermektedir. Andezit taşından yapılan kabartmalar genelde aslan, boğa, at, sfenks figürleridir.

Frigler heykel olarak ana tanrıça Kybele'yi konu edinmişlerdir.

Ana tanrıçanın (Matar) iki yanında birer müzik aleti çalan iki erkek figürü yer almaktadır. Heykel, elbise kıvrımlarıyla ve yüz ifadesiyle Arkaik Yunan sanatından izler taşımaktadır.

Gordion’da bulunmuş kaz biçimli Frig kutsal kabı (M.Ö. 700 yılları)

Gordion’da bulunmuş yonca ağızlı biçimli bronz testi/ sürahi (M.Ö. 800 yılları)

At için süs göğüslüğü, gümüş, M.Ö.700, Elmalı Bayındır Köyü Tümülüsü D, Antalya Müzesi

Perçinle tutturulmuş bronz destek çubuğuna sahip gümüş plaka. Muhtemelen bir direğe tutturulmak üzere törensel bir işlevi vardı., M.Ö.700, Elmalı Bayındır Köyü Tümülüsü D, Antalya Müzesi

Lidya Uygarlığı

Bugünkü Gediz ve küçük Menderes vadilerinin bulunduğu alanı tanımlayan **Lidya** Bölgesi, başkenti **Sardes** olan Lidya uygarlığına ev sahipliği yapmıştır. Tunç Çağı'nın sonlarından başlayarak M.Ö. 6. yüzyıla kadar hüküm süren söz konusu uygarlığın **insanlık tarihine en büyük katkısı parayı icat etmiş olmaları**dır. Başkent Sardesin de içine bulunduğu bölgede doğal olarak bulunan **altın ve gümüş karışımı elektron** maddesinden basılmış olan ilk sikkeler üzerinde yer alan aslan başı Lidya Krallığının arması olarak bilinmektedir. Karun olarak da bilinen Kral Kroisos zamanında elektron yerine altın ve gümüş sikkelerin basıldığı anlaşılmakta, söz konusu sikkelerde aslan başı ile birlikte damgaların bulunduğu görülmektedir.

Lidyalılar

Kaynak: http://www.ancient.eu.com/uploads/images/807.jpg

Kaynak: http://www.romancoins.info/Greece1.HTML

Karun Hazinesi: Karun Hazinesi veya Karun Hazineleri M.Ö. 560-546 yılları arasında Lidya ülkesini yöneten Kroisos dönemine ait olan ve Uşak'ın 25 km batısında ve İzmir Karayolu üzerinde bulunan Güre Köyü yakınlarındaki tümülüslerden 1960'lı yıllarda çıkarılarak kaçırılan ve 1993 yılında geri alınan eserlerin toplu adıdır.

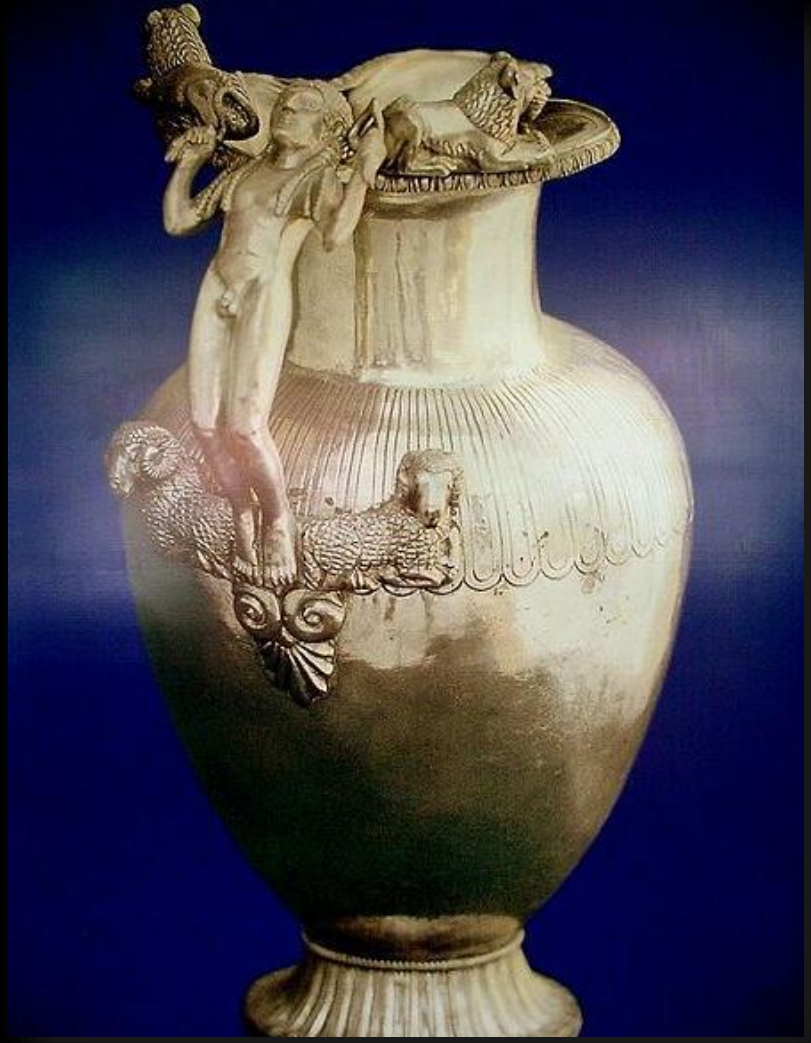

Lidya Uygarlığının önemli bir maden yatağının üzerinde yer alması sikke üretiminde olduğu gibi, altından yapılmış, düğme, rozet, takı gibi çeşitli süs eşyalarının üretimini beraberinde getirmiştir. Ayrıca yapılan araştırmalar sonucunda Lidya Uygarlığı döneminde fildişi, seramik ve dokumacılık alanında üretimlerin yapıldığını belgeleyen bulgulara ulaşılmıştır.

Lidya çanak çömleği için kendine özgü kap biçimleri ve bezemeleri olduğu söylenebilir. Örneğin bölgenin ünlü krem ve parfümlerini yayma amacıyla üretilmiş ***Lydion***'ları bir Lidya buluşudur.

Lidyalılara ait uygarlığın kültürel ve sanatsal anlayışını ortaya koyan en özel bulgulardan birisi olan duvar resimleri, Uşak müzesinde sergilenmektedir. Batı Anadolu Tümülüslerinde ele geçirildiği belirtilen söz konusu duvar resimlerinde dönemin giysileri, saç modelleri gibi oldukça özel çıkarımlara kaynaklık eden tasvirler yer almaktadır.

Kaynaklar

Akurgal, E. **Anadolu Uygarlıkları**, İstanbul, Net Turistik Yayınlar, 1993

Gomrich, E.H. **Sanatın Öyküsü** (Çev. B. Cömert),İstanbul: Remzi Kitabevi, 1986

Özbaşaran, M. "Anadolu'nun Tarih (Yazı Öncesi Dönemleri", **Eski Anadolu Tarihi** (ed. K. Köroğlu), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 2-20

Polat, Y. "Anadolu Demir Çağı Uygarlıkları", **Anadolu Arkeolojisi** (ed. H. Alanyalı), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2010, s. 146-147.

Demirel Gökalp, Z. ve Hakan Demir, "Tarih Öncesi ve İlkçağ'da Anadolu, Mezapotamya ve Eski Mısır Sanatı", **Sanat Tarihi** (Ed. Canan Parla), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 2-28

Roth, L. M. **Mimarlığın Öyküsü** (Çev. E. Akça),İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2000.

Sevin, V. "Frygler", **Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul: Görsel Yayınlar, 1982, s. 248-274.

Sevin, V. "Lydialılar", **Anadolu Uygarlıkları, Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, Görsel Yayınlar, 1982, s.276-308.

Sinemoğlu, N. **Sanat Tarihi Tarih Öncesinden Bizansa,** İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, No: 8. 1984.

2025-2026 GÜZ DÖNEMİ
SANAT TARİHİ I

Dr. Arş. Gör. Şeyma Nâlân EKİCE

MEZOPOTAMYA SANATI

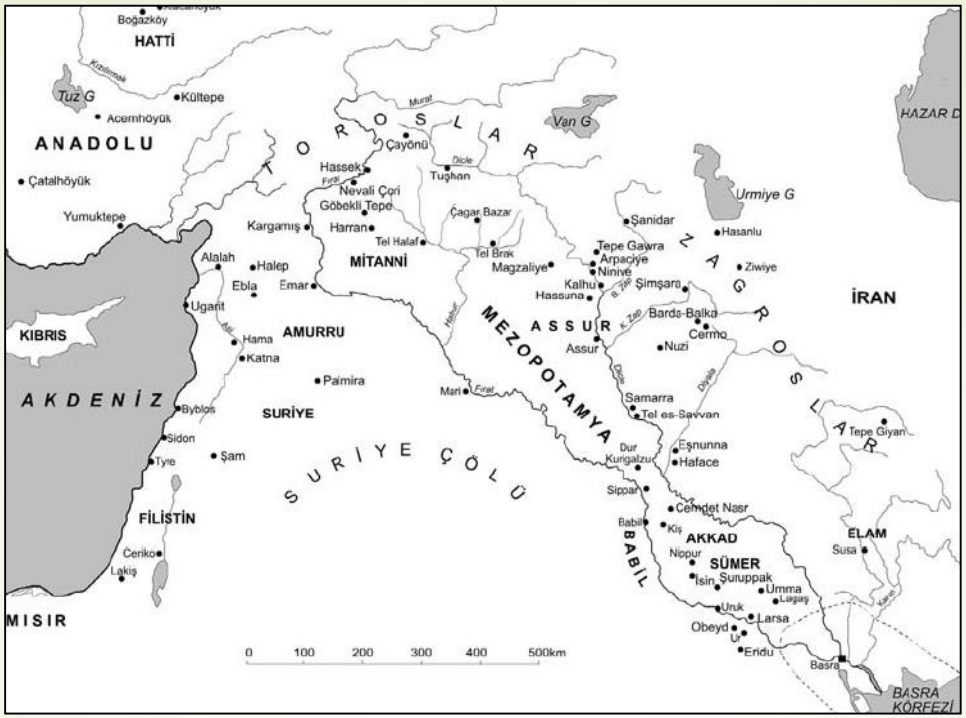

Mezopotamya eski Yunanlılar tarafından, yaklaşık bugünkü Irak topraklarına denk gelen, Dicle ve Fırat nehirleri arasında yer alan araziye verilen addır. 'Irmaklar arasındaki ülke', anlamına gelmektedir. Anadolu'da doğan Dicle ve Fırat nehirleri Bağdat yakınlarına kadar paralel akıp, Bağdat yakınlarında birbirlerine çok yaklaşıp Kurna şehrinde birleşirler. Birleştikten sonra Şattü'l Arap ismini alan nehir, Basra Körfezi'nden denize dökülür. Basra Körfezi'ne dökülen Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan Mezopotamya'nın kültürel sınırları kesin olarak belirlenemese de bölgenin, günümüzde Irak, kuzeydoğu Suriye, güneydoğu Anadolu ve güneybatı İran topraklarından oluştuğunu söyleyebiliriz

Mezopotamya bir coğrafi terim olmakla birlikte, burada gelişen

Sümer,
Akkad,
Babil,
Asur gibi uygarlıklardan günümüze kadar ulaşan bileşik bir kültürel kimliği de ifade etmektedir.

Sümerler

Sümerler, Dicle ve Fırat nehirleri arasında, sonradan Babil olmuş ve günümüzde de Bağdat'tan Basra Körfezi'ne kadar olan bölgede yaşamışlardır.
Sümer Uygarlığının bilinen en eski merkezi, Fırat'ın Basra Körfezi'ne döküldüğü yerin yanında yer alan "Uruk"dur.
Kentte, Sümerlere özgü olan bir yapı türü olan **ziggurat**lar yani kule tapınaklar bulunur.

Ay tanrısı Nannar'ın zigguratı, Ur (modern adı Tell Muqayyar) (M.Ö. 2113-2006)

Ziggurat: Birbirine rampalarla bağlanan katlardan meydana gelen, tepesi kesik piramit biçiminde olan tapınak.

Lagaş İdarecisi Gudea'nın heykeli, Gudea'nın kucağındaki levha detayı (M.Ö. 2200 dolayları) (Paris, Louvre Müzesi)

MÖ 3500 ile MÖ 3100 arasında yapılmış, badanalı tuğla duvarlarıyla Uruk'taki (modern adı Warka) Beyaz Tapınak, tapınak yapısıyla taçlandırılan zigguratların ilk örneklerinden biridir. Tapınağın planı Lagaş kentinin idarecisi Gudea heykelinin kucağındaki levhaya kazınmış yapının planı gibidir.

Beyaz Tapınak kalıntıları, Uruk

Kentsel mimaride, bölgede ahşap az bulunduğu için bir çeşit zift harcına yatırılmış koruyucu ateş tuğlası tabakasıyla kaplı çamur tuğla kütleleri kullanılmıştır. Bu dönemde sadece tapınak değil, kerpiç ve tuğlanın yapı malzemesi olarak kullanıldığı saray yapıları ve bilinen en eski kubbe örneğinin uygulandığı mezar yapıları da inşa edilmiştir.

Güney Mezopotamya'da (Güney Irak) M.Ö. 3.binin ikinci çeyreğinde yeni bir toplumsal düzen yaratan Sümerlerin M.Ö. 3200 yıllarında geliştirdiği **çivi yazısı**, Önasya'da üç bin yıla yakın bir süre boyunca Akkad, Babil, Pers, Hitit ve Urartu gibi birçok toplum tarafından kullanılmış ve Fenike kıyılarında geliştirilen alfabe yazısına da öncülük etmiştir.

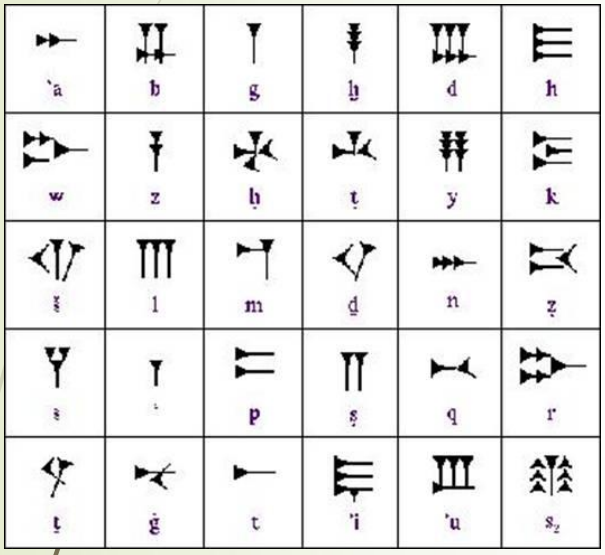

Çivi Yazısı: Sümerler tarafından bulunan bu yazı, çivi şeklinde çeşitli hatların düzenlenmesinden meydana gelir. Yazı, kilden levhalar üzerine yazılır ve sonra pişirilir. Bu levhalara da "tablet" denir.

Çivi yazısı ile ilgili olarak bu dönemde “yazıcılık” mesleği oluşmuştur. Kil tabletlerin üzerine işaretleri basmak ve silindir biçimli mühürlere kazımak yazıcıların işidir. Tabletler ve silindir mühürler bu döneme özgü bulgulardır. Mühürler üzerinde armaya benzer biçimde iç içe yerleştirilmiş asker ya da hayvan figürlerinden oluşan savaş ya da av sahneleri ile halkın günlük yaşamından alınan sahnelerin oluşturduğu iki konu işlenmiştir.

Kireç taşı silindir mühür ve baskısı (Paris, Louvre Müzesi)

Lagaş Kralı Ur-Nanshe'ye adak olarak yapılan kabartma

Sümerlere ait, dinsel amaçlı olarak seri üretildiği anlaşılan çok sayıda kabartma levha ve heykelcik bulunmaktadır. Ortasındaki delikten geçen bir çivi ile tapınak duvarına asıldığı anlaşılan kireçtaşı bir kabartmada, Lagaş kralı UrNanşe, tapınak inşası için sepet içinde tuğla taşırken gösterilmektedir.

Tanrıların, kralların, önemli devlet adamlarının ve kentin önde gelenlerinin tasvir edildiği Sümer heykelleri, genellikle hareketsiz, ağır ve dinsel niteliktedir. Heykellerin üzerinde belden üstü çıplak, sağ omzu açıkta bırakan ve tek parçadan oluşan bir elbise bulunmaktadır. Eller ise ibadet pozisyonunda göğsün üstünde birleştirilmiş durumdadır.

Sümer sanatının önemli örneklerini oluşturan kral mezarlarından ele geçen zengin armağanlar, altın başta olmak üzere, Uzak Doğu'dan geldiği anlaşılan değerli taşlar ile yapılmış takılar, süs eşyaları ve müzik aletleri Sümer sanatının önemli eserleri içinde yer alırlar.

Akkadlar

Akkadların anavatanları ve Mezopotamya'ya geliş tarihleri hakkında kesin veri bulunmasa da, Akkad Krallığı'nın (MÖ. 2350-2150), Asur ve Babil gibi Sami kökenli krallıkların öncüsü olduğu bilinmektedir. Sargon MÖ 2334'te Agade adlı merkezi kurarak bağımsızlığını ilan etmiş, Basra Körfezi'nden Akdeniz'e kadar Güney Mezopotamya'da geniş bir alana yayılan Akkad Krallığı'nı kurmuştur.

Akkad döneminde yönetici sülale ve kral daha güçlü konuma gelmiştir. Sargon ile başlayan süreçte yeni bir devlet modeli ve yeni bir kral tipi geliştirilmiştir. Örneğin Akkad krallarının ünvanları arasında "Evrenin Kralı" ve "Akad'ın Tanrısı" gibi ünvanlar kullanılmaya başlanmıştır.

Akkad kralı Naram-Sin isminin başına tanrı isimlerini belirtmek için konulan bir işaret ekletmiş ve stelinde kendisini, yalnızca ilahi varlıklara özgü bir simge olan çift boynuzlu bir başlıkla betimletmiştir. Dolayısıyla Akkad sanatının, sarayın ve kralın yüceltilmesi kurgusuyla şekillendiği ve propaganda amaçlı kabartma ve stel örneklerinden oluştuğu söylenebilir.

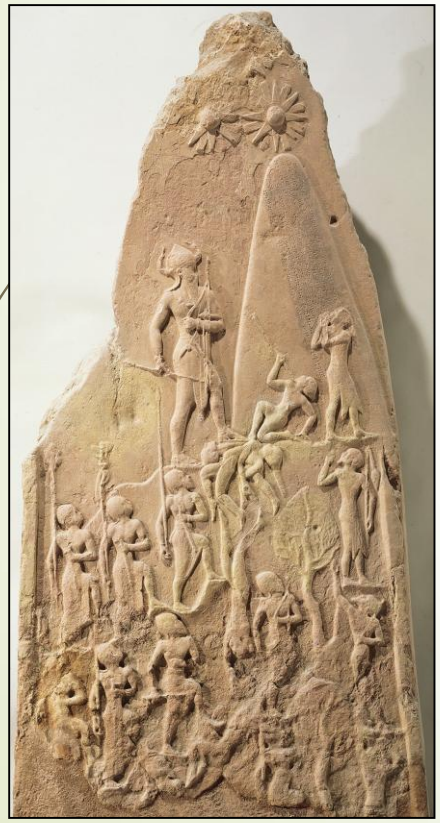

Naram-Sin Steli ve detay, (kralı ve müttefiklerini düşmanlarına karşı zafer kazanırken gösteriyor) İran Susa'da ele geçmiş (MÖ. 3. binin ikinci yarısı, Paris Louvre Müzesi)

Savaşçı olan Akkadlar, tanrıların temsilcisi değil de doğrudan tanrı gibi gördükleri krallarının yaptığı işleri, dikili taşlar ve kabartmalarla yüceltmiş ve krallarının taş ya da bronzdan heykellerini yapmışlardır. Özellikle kabartma, büst ve heykellerde ince görünümlü, anatomik doğruluğun büyük önem taşıdığı, gerçekçi plastik sanat anlayışının egemen olduğu söylenebilir.

Büyük olasılıkla Naram-Sin ya da Akadlı Sargon'u temsil eden, Eski Akad hanedanından bir krala ait bronz baş. Ninova'da (günümüzde Irak'ta) bulunmuştur. Bağdat'taki Irak Ulusal Müzesi'nde sergilenmektedir.

Asur Krallığı

Asurlular, Kuzey Irak Musul civarında, Dicle kıyısında yer alan Asur Şarkat Kalesi kenti ve çevresinde yaşayan bir Sami topluluğu iken özellikle, M.Ö. 2000 sonrasında Doğu Batı dünyaları arasındaki küresel ticaretten faydalanarak gelişmiş ve topraklarını genişleterek ülkelerini imparatorluğa dönüştürmüş ve M.Ö. ikinci bin yılın başlarından, son başkentleri Ninive'nin yıkıldığı M.Ö. 612 tarihine kadar oldukça uzun süre varlıklarını korumuşlardır.

Asur tarihi, araştırmacılar tarafından üç başlık halinde incelenmektedir:

1) Eski Asur (ikinci bin yılın ilk yarısı),
2) Orta Asur (ikinci bin yılın ikinci yarısı),
3) Yeni Asur Kralığı (MÖ. 1000-612).

Yaklaşık olarak bin beş yüz yıl devam eden Asur kültürü bir çok bakımdan Sümer Dönemi'nde oluşan köklü geleneklerin devamıdır.

Eski Asur döneminin en önemli gelişim göstergesi, Anadolu kervan ticaretinin hem Mezopotamya'da hem de Anadolu'da neden olduğu değişimlerdir. Örneğin, Anadolu bu ticaret aracılığıyla hem Mezopotamya'nın lüks tüketim mallarıyla hem de Asurlu tüccarların tuttukları kayıtlar aracılığıyla ilk kez yazıyla tanışmıştır. Kayseri/Kültepe (Kaniş/Neşa)'da Asurlu tüccarların ticari yazışmalarının belgeleri olan yirmi binin üzerinde çivi yazılı tablet günümüze ulaşmıştır. Bunlar Anadolu'da tarihi sürecin başlangıcına işeret eden en eski yazılı belgelerdir.

Orta Asur Dönemi'nde ikinci bin yılın başlarında kent devleti olarak öne çıkan Asur, Anadolu ile yapılan ticarette yine önemli rol oynamıştır. Bu döneme ait önemli yapılar içinde Asur kentinde inşa edilmiş İştar Tapınağı bulunmaktadır.

Yeni Asur Krallığı (MÖ yaklaşık 1000 ile MÖ 612 arası), Ön Asya'nın en güçlü devletlerinden biridir. Yeni Asur Krallığı'nın güçlenmesi, yeni başkent ve eyalet merkezlerinin inşası, anıtsal yapıların çoğalması, daha gösterişli heykel ve kabartma yapımına zemin hazırlamıştır. Devletin gücünü ve kralın başarılarını ölümsüzleştirmek amacıyla saray duvarlarını süsleyen figürlü kabartmalar, dönem sanatının ulaştığı seviyeyi gösteren en önemli eserlerdir.

Taş bloklar üzerine işlenen sahneler, sefer ve sefer sonrasında yapılan kutlamalardan, dinî törenlerden ve av sahnelerinden seçilmişlerdir.

Bu dönem için yeni olan taş levhalar üzerine bir öykünün arka arkaya film şeridi gibi işlenmesidir. Bu hikâyeci anlatım ayrıca bronz levhalara da uygulanmıştır. Asur sanatında, taş ve maden eserler dışında fildişi, cam eserler ve Mezopotamya sanatının devamı olarak çeşitli damga ve silindir biçimli mühürcülük ürünleri bulunmaktadır.
https://arkeofili.com/asur-krali-asurbanipalin-aslan-avi/

Asurlu kral II. Asurnasirpal'in Nemrut'daki Kuzeybatı Sarayı'ndan ele geçen bu kabartmada tipik bir Asur aslan avı sahnesi betimlendiği görülmektedir. II. Asurnasirpal, kraliyet savaş arabasında duruyor ve sıçrayan yaralı bir aslanı avlarken tasvir ediliyor.

Dönemin en önemli Saray yapıları arasında Nimrud'da Kuzeybatı Sarayı, Horsabad Sarayı, Ninova'da Güneybatı Sarayı ve Kuzey Sarayı sayılabilir. Saray duvarlarındaki ortostadlar dönemin tasvir sanatının en güzel örnekleridir. Kral II. Asurnasirpal'in (MÖ 883- 859) yaptırdığı Nimrud'daki Kuzeybatı Sarayı'nın iç dekorasyon kabartmalarda, Asurnasirpal'in düşmanlarına karşı yürüttüğü askerî kampanyalar, kötü ruhlardan korunmak için gerçekleştirilen ritüeller ve Eski Mezopotamya'da bir kraliyet sporu olan avcılık ile ilgili sahneler yer alır. Kötü ruhlardan korumak için saray girişlerine '**Lamaşşu'** adı verilen heykeller yerleştirilmekteydi. Genellikle tapınaklara armağan olarak yapılan heykellerden günümüze az sayıda örnek ulaşmıştır. British Müzesi'nde yer alan II. Asurnasirpal'in heykeli en önemlilerindendir.

Kral II. Asurnasirpal'in heykeli (MÖ. 883-859), Kuzey Irak, Nimrud'da (eski adı Kalhu) bulunmuştur (Londra, British Müzesi).

Lamaşşu:
Yeni Asur sanatında insan başlı, hayvan gövdeli, kanatlı ve tek parça taştan yapılmış, ağırlıkları kırk tona ulaşan anıtsal heykeller.

İnsan başlı, kanatlı aslan heykeli (**lamaşşu**), Nimrud'da bulunmuş (MÖ. 883-859) (New York, Metropolitan Müzesi)

Babil Krallığı

Güney Mezopotamya'da yaklaşık 1250 yıl varlığını sürdüren Babil Eski, Orta ve Yeni Babil olmak üzere üç siyasi döneme ayrılır. Babil adı, hem bir kentin hem de kralığın adıdır. Eski Babil Krallığı dönemine damgasını vuran kral Hammurabi'dir (MÖ 1728-1686).

Orta Babil Krallığı, siyasi egemenliği elinde bulunduran Kasitler'in adıyla da anılmaktadır. Geleneksel özelliklerin sürdürüldüğü dönem sanatının az sayıdaki tasvirli örnekleri arasında, diyorit ve kireçtaşından yapılmış, sınır taşı olarak da tanımlanan stel biçimdeki kudurrular en önemli grubu oluştururlar.

Toplumda düzenin nasıl sağlandığı, hangi suça ne tür cezalar verildiği gibi konularda ayrıntılı bilgiler, Hammurabi'nin yazdırdığı kanunlardan öğrenilmektedir.

Neredeyse tüm Mezopotamya'ya kendi yasalarını kabul ettiren Hammurabi'nin bu gücünü siyah bazalt taşından yapılmış bir stel simgelemektedir.

- Susa kentinde bulunan 2,25 metre yüksekliğindeki bu stelin en üstünde Hammurabi, Yasaları yapmak için Güneş Tanrısı'ndan emir alırken tasvir edilmiş, bu sahnenin altına da 282 maddelik yasa kazınarak yazılmıştır.

Hammurabi Kanunları Steli, Susa'da bulunmuş (MÖ. 1792-1750) (Paris, Louvre Müzesi)

Yeni Babil Krallığı, M.Ö. 625-M.Ö. 539 tarihleri arasındaki Pers işgaline kadar süren 86 yıllık bir dönemi kapsar.

Mezopotamya'nın en görkemli kentlerinden biri olan ve bu bölgede gelişen uygarlıkların son başkenti Babil'den, günümüze ulaşan anıtsal yapıların kalıntıları Yeni Babil Krallığı dönemine aittir.

Egemenliklerini görkemli yapılarla yüceltmek isteyen Nabopolassar ve Nebukadnezzar döneme damgasını vurmuş krallardır. Nebukadnezzar'ın **İştar Kapısı** ile ünlü sarayları, ortasından Fırat Nehri'nin geçtiği çift sıra surlu Babil kentinin doğu yakasında bulunmakta; İştar Kapısı'ndan başlayan tören yolu, Babil'in resmî tanrısı Marduk'un Tapınağı'na ulaşmakta, bu tapınağın kuzeyinde ise Babil Kulesi olarak adlandırılan ziggurat yer almaktaydı. Mimari açıdan Babil'in Sümer geleneklerini sürdürdüğü, kentteki sarayların Asur saraylarından daha büyük, sırlı tuğla bezemeli ve renkli olduğu söylenebilir.

İştar Kapısı: Adını aşk ve savaş tanrıçasından almıştır. Babil kentinin en görkemli anıtlarından olan 12 m yüksekliğindeki kapının ve çevresindeki surların üzerinde mavi ve sarı sırlı tuğlalardan aslan, ejder, boğa ve rozet bezemeleri yer almaktadır. Bunların büyük bölümü Almanya'da Berlin Müzesi'ne taşınmış, orada sergilenmektedir. Ayrıca bir bölümü de İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır.

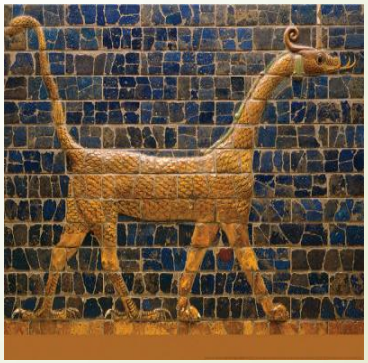

Berlin Bergama Müzesi'nde ön cephesi ayağa kaldırılmış hali ile İştar Kapısı ve hayvan figürlü kabartmalarından detaylar. 12 metre yüksekliğindeki kapının cephesinde mavi ve sarı sırlı tuğla kullanılmıştır (Kapı yaklaşık MÖ. 575 yıllarında Nebukadnezzar döneminde yapılmıştır).

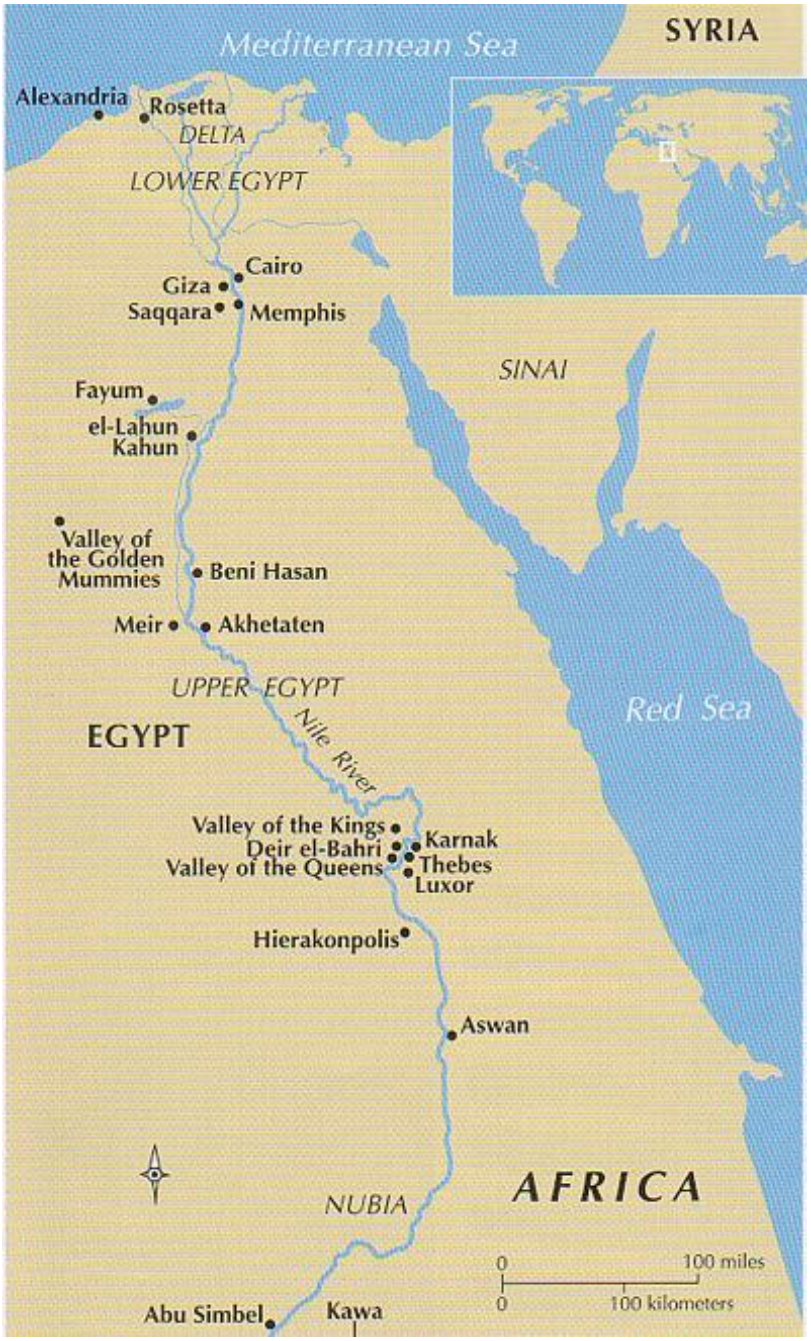
Mediterranean Sea
SYRIA
Alexandria
Rosetta
DELTA
LOWER EGYPT
Cairo
Giza
Saqqara
Memphis
SINAI
Fayum
el-Lahun
Kahun
Valley of the Golden Mummies
Beni Hasan
Meir
Akhetaten
UPPER EGYPT
EGYPT
Nile River
Red Sea
Valley of the Kings
Deir el-Bahri
Valley of the Queens
Karnak
Thebes
Luxor
Hierakonpolis
Aswan
NUBIA
AFRICA
0
100 miles
0
100 kilometers
Abu Simbel
Kawa

Anadolu ve Mezopotamya gibi geçiş bölgesinde yer almadığından yoğun işgale maruz kalmayan Mısır Uygarlığı kültürel sürekliliğini eşsiz coğrafi konumu nedeniyle yaklaşık olarak üç bin yıldan fazla devam ettirebilmiştir. Mısır'da yaşamın tüm alanları Nil Nehri'nin dönemlerine ve akışına göre yönlendirilmiş, Mısır takvimi Nil'in taşma mevsimi esas alınarak oluşturulmuştur. Nil, tarımda, yaşamda ve inançta Mısır uygarlığının tümü anlamına geliyordu. Yapılar Nil'in kıyısında, paralel ya da dik olarak inşa ediliyordu. Taşımacılıkta Nil'den faydalanılıyor, Piramitlerin inşasında kullanılan taşlar da ihtiyaç olduğunda Nil vasıtası ile taşınabiliyordu.

Mediterranean Sea
Rosetta
Lower Egypt
Cairo
Giza
Menphis
Saqqara
Dahshur
Herakleopolis
Sinai
Tell el-Amarna (Akhetaten)
Red Sea
Upper Egypt
Abydos
Luxor
Karnak
Thebes
Hierakonpolis
Edfu
Philae
Aswan
First Cataract
Elephantine Island
Abu Simbel
Second Cataract
Lower Nubia

Farklı kültürlerin Mısır coğrafyasında buluşması farklı inanç biçimlerinin, merkezî idarenin ve tek bir ana tanrıça kültünün oluşmasını beraberinde getirmiştir. Merkezî idare ve ana tanrıça, sonraki dönemlerde Mısır'ın bütünleşmesinin temelini ve Mısır'ın üç ara döneminin sonunda tekrar bütünlüklü bir yapıda buluşmasının ana nedenini oluşturmuştur.

Badarian Kültürü'ne ait, fildişinden yapılmış bir kadın figürini. MÖ 5. binyılın ortalarına ait figür 14.3 cm yüksekliğindedir. British Museum (Schulz, R, Seidel M. (Ed.) 1998:11)

Yukarı Mısır'da 4. binyılın ikinci yarısında oldukça ince işlenmiş çakmaktaşı bıçaklar ve yine hayvan biçimli kozmetiğe ilişkin paletler standart bir üretimi gösterirler (Davies-Friedman 1998: 23).

Alexandria
Suez Canal
JORDAN
Cairo
Pyramids of Giza
Sinai
SAUDI ARABIA
St. Katherine
Dahab
Eastern Desert
EGYPT
Sharm el Sheikh
Hurghada
0 50 100 150 Kilometers
0 50 100 150 Miles
Nile
Safaga
Abydos Temple
Medamud
Valley of the Kings
Karnak Temple
Luxor
Western Desert
Red Sea
Marsa Alam
Horus Temple
Aswan
New Kalabsha
Lake Nasser
New Sabua
SUDAN

MISIR KRONOLOJİSİ		
İ.Ö. IV. BİN	TİNİTLERDEN ÖNCEKİ DEVİR	
3100-2686	TİNİTLER DEVRİ-ERKEN SÜLALELER DEVRİ	I. - II. SÜLALLELER
2686-2345	ESKİ İMPARATORLUK	III.- V. SÜLALLELER
2345-2125	1. ARA DEVİR	VI. -X. SÜLALLELER
2125-1782	ORTA İMPARATORLUK	XI.-XII. SÜLALLELER
1782-1550	II. ARA DEVİR HİKSOSLAR	XIII-XVII. SÜLALLELER
1550-1069	YENİ İMPARATORLUK	XVIII-XX. SÜLALLELER
1069-332	GEÇ DEVİR	XXI.-XXX.SÜLALELER
305-30	PTOSMELER DEVRİ-ROMA HAKİMİYETİ	

Eski Mısır Uygarlığı yazının keşfi ile başlamakta, MÖ 332 yılında Büyük İskender'in Mısır'ı ele geçirmesiyle sona ermektedir. Bu tarihten sonra Mısır'da İskenderiye şehri kurulmuş ve bölgede Helenistik Dönem kültürü başlamıştır. MÖ 31 yılında Mısır'a Romalılar hâkim olmuştur. Bizans İmparatoru lustinianos'un (MS 527- 565) Philai'deki son Mısır Tapınağı olan İsis Tapınağı'nı kapatmasıyla binlerce yıldır devam eden Mısır Uygarlığının yaşayan son izleri de yok olmuştur. Mısır tarihi Eski Krallık (MÖ 3100-2150), Orta Krallık (MÖ 2050-1650), Yeni Krallık (MÖ 1570- 935) ve Geç Dönem (MÖ 935-343) olmak üzere dört ana bölümde incelenmektedir. Mısır'a 31 farklı sülaleden gelen firavun hanedanlıkları egemen olmuştur.

I. SÜLALE	II. SÜLALE	III. SÜLALE	IV. SÜLALE	V. SÜLALE	VI. SÜLALE	VII. SÜLALE	VIII. SÜLALE	IX. SÜLALE	X. SÜLALE
Narmer	Hetepsekhemwy	Sanakht	Sneferu	Userkaf	Teti				
Aha	Ranep	Djoser	Cheops	Sahura	Userkara				
Djer	Nynetjer	Sekhemkhet	Radjedef	Neferirkara Kakai	Pepy I.				
Djet	Peripsen	Huni	Chephren	Shepseskara Isi	Merenra				
Den	Khasekhem		Menkarura	Raneferef	Pepy II.				
Anedjib			Shepseskaf	Nyuserre					
Semerkhet				Menkauhor Akauhor					
Qaa				Djedkara Isesi					
				Unas					

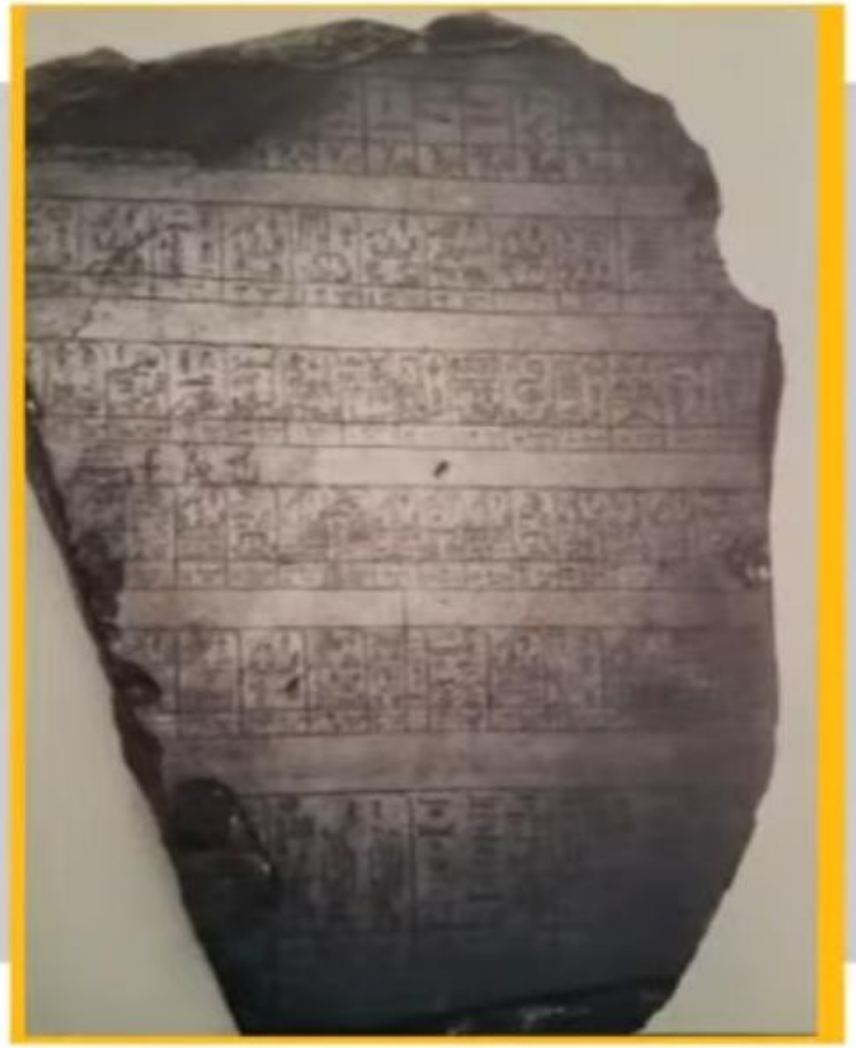

Eski Krallık-V. Sülale'ye ait olduğu düşünülen "Palermo Taşı" üzerinde Mısır'ın sülaler öncesi dönemi krallarından bahsedilir. Ayrıca V. Sülale krallarının yıllıkları ile Mısır'ın taşkınlarına dair kayıtlar da yazıt içeriğinde yer alır. 43 cm yüksekliğindeki yazıt parçası Palermo Müzesi'nde yer almaktadır. (Schulz, R, Seidel M. (Ed.) 1998: 29)

XI. SÜLALE	XII. SÜLALE	XIII. SÜLALE	XV. SÜLALE	XVII. SÜLALE	XVIII. SÜLALE	IXX. SÜLALE	XX. SÜLALE
Intef I.	Amenemhet I	Wegaf	Sheshi	Anather	Ahmose	Rameses I	Setnakht
Intef II.	Sesostris I	Intef IV.	Yakupher	Yakobaam	Amenhotep I	Seti I	Ramases III
Intef III.	Amenemhet II	Sobekhotep II	Khyan	Tao I.	Thutmose	Rmames II	Ramases IV
Mentuhotep I	Sesostris II	Khendjer	Apepi I	Tao II.	Thutmose	Merenptah	Ramases V.
Mentuhotep II	Sesostris III	Sobekhotep III.	Apepi II.	Kamose	Hatshepsut	Amenmessu	Ramases VI.
Mentuhotep III	Amenemhet III	Neferhotep I.			Thutmose	Sety II	Ramases VII.
	Amenemhet IV.	Sobekhotep IV.			Amenhotep II	Saptah	Ramases VIII.
	Queen Sobeknefru	Ay			Thutmose	Tausret	Ramases IX.
		Neferhotep II.			Amenhotep III		Ramases X.
					Amenhotep IV		Ramases XI.
					Neferneferuaten		
					Tutankhamen		
					Ay		
					Horemheb		

Nakada I dönemine (MÖ 4. binyılın ilk yarısı) ait pişmiş toprak Ana Tanrıça figürini (1), Tanrı veya Kral idolü (2) ve çanak çömlekler (Schulz, R, Seidel M.(Ed.) 1998:12-16)

Nakada II Kültürü'ne özgü hayvan biçimli taş kaplar, sert yapıya sahip dokulu taşlar kullanılarak üretiliyordu. Böylelikle estetik etkileri artırılıyordu (Seidlmayer 1998: fig.19).

Nakada II Kültürü'ne ait bu türden çanak çömlekler özel bir tür kil ile üretilmişlerdir. Bazı örnekler daha nitelikli ve yüksek statüye işaret eden taş kapları taklit ederler. Aynı dönemde üzeri bitkisel ve geometrik bezekli çanak çömlekler de yoğunluk kazanır. Av hayvanları ve insan betimlerinin yer aldığı örnekler yeni bir üretim ve anlayış biçimini de göstermektedir (Seidlmayer 1998: fig.18, 21).

ESKİ KRALLIK DÖNEMİ (MÖ 3100-2150)

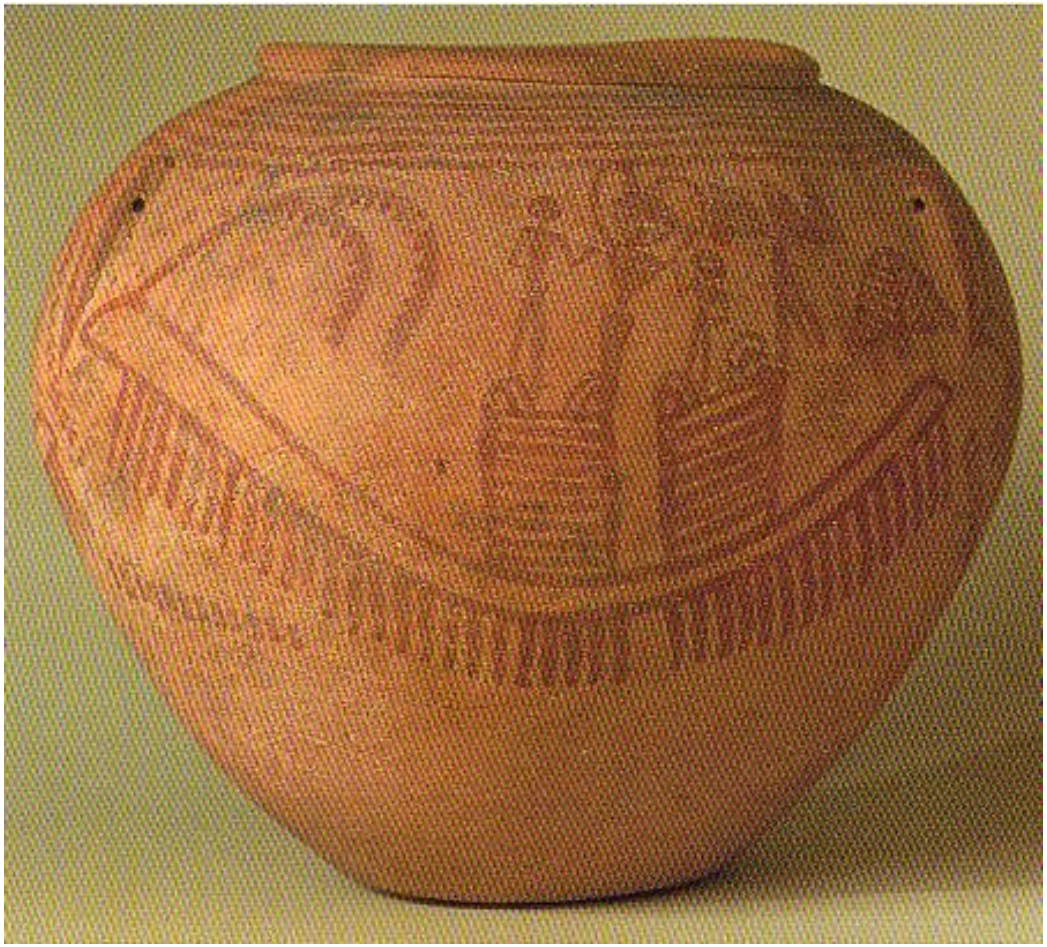

Erken Tapınaklar ve Görevli Rahipler

Tanrılar ve Tanrıçalar

Tanrı Osiris: Yeraltı dünyasının hâkimi, ölümsüz yaşam için diriliş tanrısı, kural koyucu, koruyucu; ölülerin yargıcıdır. Osiris, Set ve İsis'in kardeşi, aynı zamanda İsis'in kocasıydı. Horus'da İsis'den olma oğludur.

Tanrı İsis: Osiris'in karısı, Horus'un annesidir. Bir çift boynuz arasında güneş diski şeklinde bir başlık taşır. Osiris'in karısı olarak, yeryüzü krallığı boyunca kocasına yardımcı olmuştur. Osiris'in yer altı dünyasında huzur içinde yatması ve uygun biçimde gömülmesi için gövdesinin parçalarını yorulmaksızın aramıştır. Osiris'i hayata döndürmüş ve Horus'a hamile kalmıştır.

Tanrı Horus. Solda: Şahin Horus ve Horus'un Gözü, Pashedu Mezarı, XX. Sülale, Deir el-Medina (Hart, 2005), sağda tanrı Horus'un genel görünümü.

Tanrı Seth/Set: Seth/Set, kimliği belirsiz hayvan başlı, düzenbazlığın, çöllerin, fırtınaların ve savaşın tanrısı. Osiris'in erkek kardeşi.

Ölülerin yargıcı ve mumyalama tanrısı. Çakal, kral köpeği ya da çakal başlı adam olarak temsil edilir. Mumyalamanın baş uygulayıcısıdır. Mumyalama ve tüm cenaze sürecini denetler.

Tanrı Sobek Erkek gövdeli, timsah başlı olarak betimlenen tanrı Eski Krallık'tan Roma Dönemi'ne değin Mısır'da tapınım görmüştür. Cesareti ve gücüyle Nil'in efendisi olarak da kabul edilir.

Sevginin ve yeniden doğumun tanrıçasıdır. Bazen inek boynuzları arasında güneş kursunun bulunduğu başlıkla tasvir edilmiştir. İnek-tanrıça kralın da sembolik annesidir.

Öğrenmenin ve bilginin tanrısı. Babun ya da balıkçıl şeklinde tasvir edilmiştir, zaman içerisinde bu hayvanlardan birinin başını taşıyan bir erkek vücuduyla temsil edilmiştir. Ölüler kitabında ana karakterlerden biridir. Elinde kalemiyle ölünün, teraziside tartılan "günahlarını" not eder

Sekhmet
Asların vahşiliği, genelde aslan başı ve kadın vücuduyla simgelenen bu tanrıçaya önderlik etmiştir. Sekhmet, Eski Mısırlıların tanrılara karşı olan görevlerini yerine getirdiğinden emin olmaktan sorumludur. İsmi, basitçe, karakterinin yıkıcı yönüne uygun olarak "güçlü, kudretli" anlamına gelmektedir. Dişi aslan kafası ve kadın vücudu ile temsil edilir.

Kedi veya kedigiller familyasının diğer üyeleri biçiminde tasvir edilen Basted, Kedi-Tanrıça olarak tanımlanmasının yanında Bubastis (Tell Basta) Şehri'nin de yerel tanrısıdır. İlk tasvirleri 2. Sülale Dönemi'ne kadar incr. I. binyılda kedi kafalı kadın imajı ile yaygınlık kazanır.

Horus

wedjat
(eye of Horus)

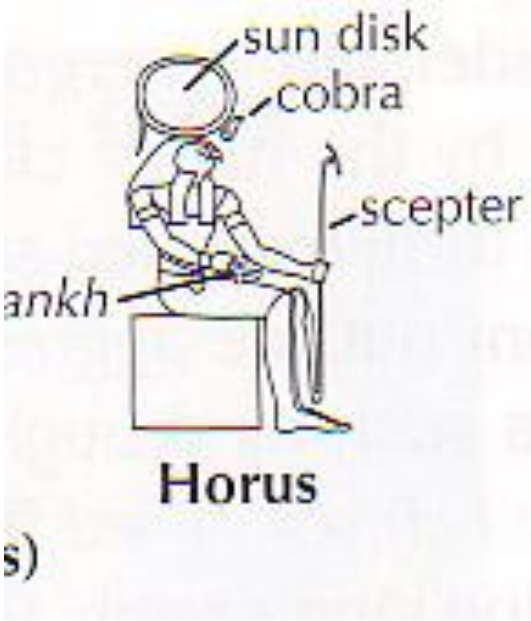

Horus

Tanrılar ve Tanrıçalar

1. Krallık M.Ö. 3000

Narmer Paleti'nin Ön ve Arka Yüzü

Narmer Paleti'nin arka yüzünde Kral Narmer'in başında betimlenen Aşağı ve Yukarı Mısır'ın birleşmesini simgelediği önerilen başlık.

İdeal İnsan

Egyptian Canon (convention) of Proportion

- Fist is one box wide/high
- Heel to hairline – 18 blocks up
- Knee at 5 blocks up
- Head in profile, while eye is frontal
- Shoulders/torso frontal
- Hips/legs in profile
- Arch and big toe for both feet
- RIGID!!!

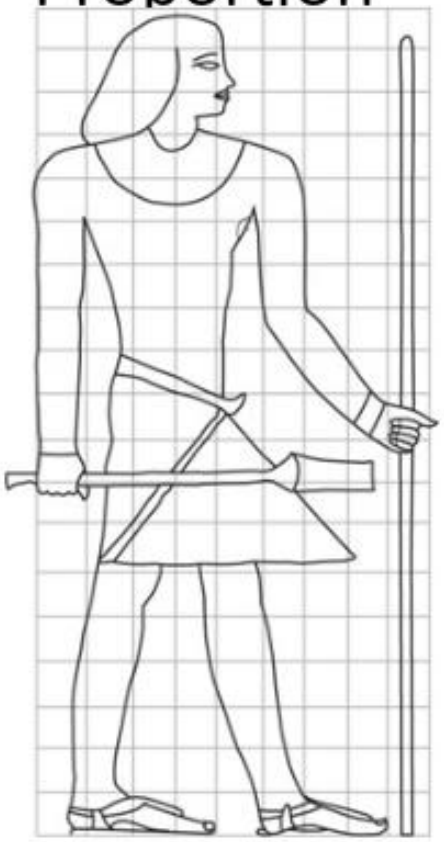

Canon of Proportions

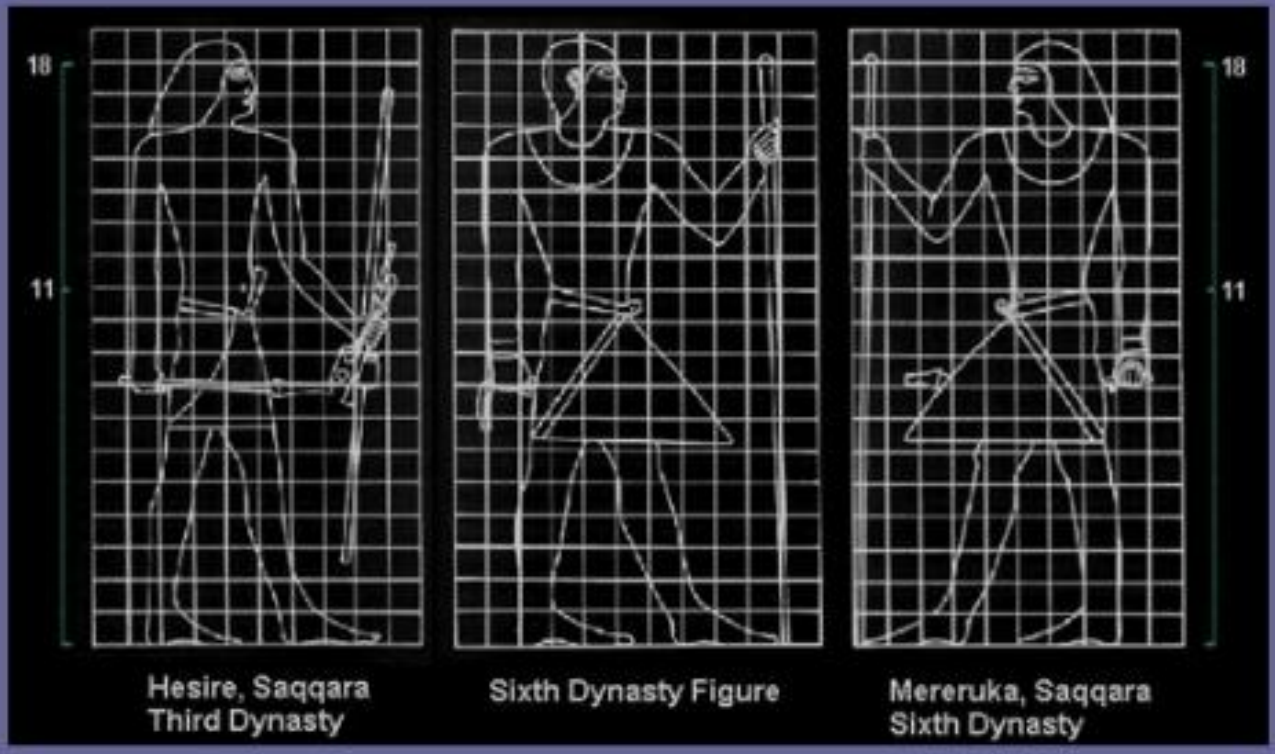

Sıradan insanlar

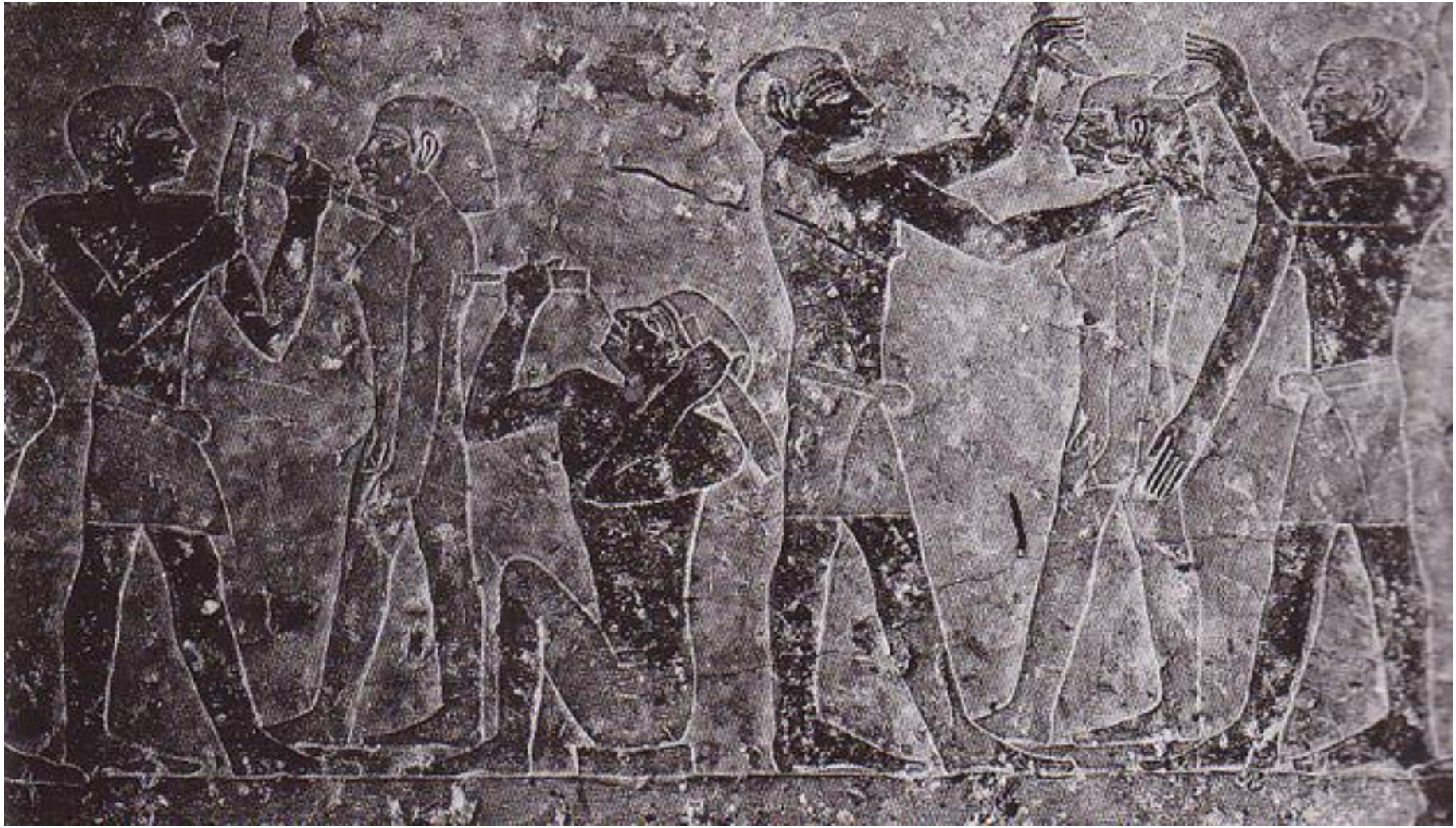

Mısır tarihi ve coğrafyası erken dönemlerden itibaren merak uyandırmış, Heredotes ve birçok tarihçi Mısır'a kitaplarında yer vermişlerdir. Mısır'la ilgili araştırmalar 1799 yılında üzerine aynı metnin üç dilde yazılmış olduğu Rosette (Reşit) taşının bulunması, 1822 yılında J. F. Champollion'un bu taş üzerindeki yazıları okuması ile büyük aşama kaydetmiştir. Ptolemele Kralı'nın, Mısır mabetlerine verdiği Grekçe ferman, hiyeroglif ve demotik dillerdeki, hem metin hem de dekoratif ve süsleyici unsur olarak yüzeylerde yer alan Mısır resim yazısı hiyeroglifin okunmasını sağlamıştır.

Reşit Taşı (Rosetta Stone), British Museum

Antik Mısır'da **Hiyeroglif** yazı biçimini kullanırlardı. Genellikle papirüs üzerine yazmışlardı. Hiyeroglif yazısının iki çeşidi mevcuttu.

1.Demotik: Halkın okuyup yazdığı hiyeroglif biçimidir.

1.Hiyeratik: Üst sınıfların gizemli yazısıdır, genel olarak büyüler bu yazı biçimi ile yazılmaktadır. Bu yazı türüne örnek olarak Reşadiye Kenti'ndeki **Reşit Taşı (Rosetta Stone)** örnek verilebilir.

Bu taş bulunmadan önce hiyeroglif yazısı çözülememişti, ancak bu taştaki yazılar 3 dilde (demotik, hiyeroglif, antik yunanca) aynı hikaye yazıldığı için dilin çözülmesini sağlamıştı. Şu an bu taş British Museum'da sergilenmektedir.

Nakada III veya "0" Hanedanlığa tarihlendirilen ve etiket olarak nitelendirilen buluntular. Hiyeroglif yazısının en erken formunu oluştururlar. Bu etiketler üzerindeki bazı ifadelerin de Aşağı ve Yukarı Mısır'ın birleşmesini ifade ettiği belirtilmiştir (Davies - Friedman 1998: 37).

Hieroglyphics

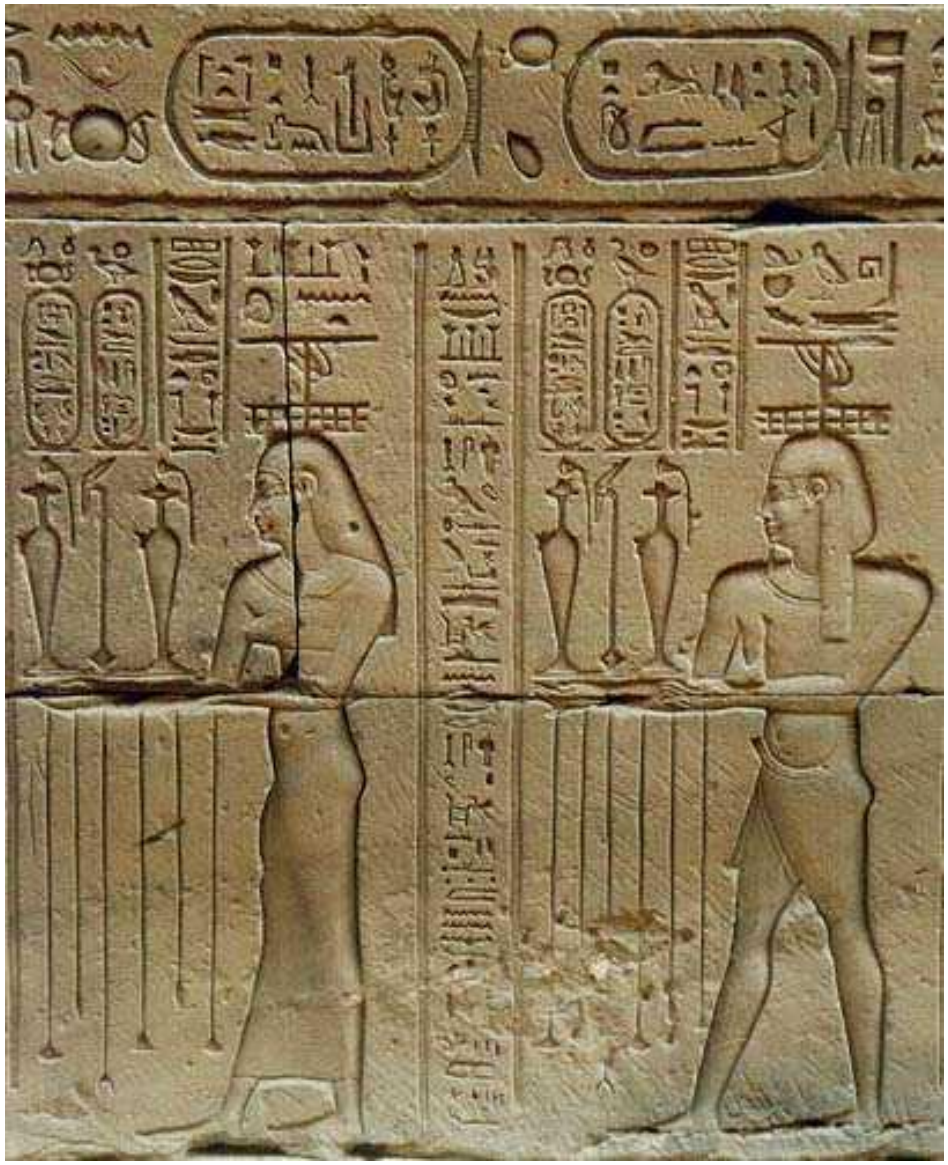

Hiyeroglif (resim yazısı): Kelime, hece ya da sesi ifade eden nesnelerin resmi.

Demotik:
halkın anlayabileceği şekilde sadeleştirilmiş, Mısır'a özgü yazı türü, halk yazısı.

Mısır uygarlığında her alanda inanç etkili ve belirleyicidir. Mısır insanı için, yaşadığı bu dünya ve ölümden sonra yaşayacağı dünya, inancın temel eksenini oluşturmaktadır. Onlara göre, insan bu dünyaya ait ölümlü beden ile ölümsüz ruhun birleşiminden oluşmaktadır. Buna göre her insanın maddi yönünü temsil eden Khat ve ruhani yönünü temsil eden Ka'sı vardır. Mısırlılar, dünyevi yaşamda birleşen Khat ile Ka'nın ölümden sonra mutlak ruha Ra'ya ulaşmak için 'Amenti' olarak isimlendirilen aşağı dünyaya indiğine ve oradaki Gerçek Salonu'nda yargılandıklarına inanırlar.

İnsan

- Vücut
- Gölge
- İsim
- *Ka*
- *Ba*
- *Akh*

Diz çökmüş Kuşite Kralı, 25. hanedanı,
Nubia, Met Müzesi, New York

BA

Bir başka manevi varlık olan ba, hiyerogliflerde ölen kişinin üzerinde uçan veya mezardan çıkan insan başlı bir kuş olarak görülüyordu ve ruhun, yaşayanlarla ölülerin dünyaları arasında seyahat edebilen kısmıydı. Piramitler Çağı'nda yalnızca Kralın ba'ya sahip olduğuna inanılırdı. Mısır tarihinin ilerleyen dönemlerinde her insanın bir ba'sı olduğuna inanılıyordu. [18] Ba ayrıca öbür dünyada hareket etmek. ve hayatta kalmak için de yiyeceğe ihtiyaç duyuyordu

KA

Ka aslında bir kişinin ikiziydi", yaşam gücüydü ve ölüm anında bedenden ayrılmıştı. Bedenin ahiret için kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde hazırlanmasının nedeni, ka'nın bir yuvaya sahip olmasını sağlamaktı. Yaşayanlar bazen ka'yı öbür dünya için beslemek üzere ekmek, bira, öküz ve kümes hayvanı sağlarlardı. Ayrıca ka'nın bedenini tanıyabilmesi için ölen bedenin mümkün olduğunca geçmişte yaşayan bir bedene benzemesi gerektiğine . Ayrıca hizmetkarları, silahları, mücevherleri, kıyafetleri ve mumyalanmış evcil hayvanlarını mezarlarında , yani ölümden sonraki yaşamlarında yardımcı olacak her şeyi bırakırlardı .

Ushabti

Ölenler adına ve onların yerine iş yapmaları için mezarlara yerleştirilen küçük mumya formlu figür.

MAAT

Hakikat, Adalet ve Denge tanrıçası Maat devekuşu tüyü şeklini aldı. Merhumun son duruşması, kalbinin Maat'a karşı tartılması olacaktı. Eğer kişi iyi ve nezih bir hayat sürmüş olsaydı, kalbi dengede olur ve ahirete geçerdi. Ancak kalbinin ağırlığı Maat'la dengelenmezse, Bir canavar onun kalbini tüketiyordu. Kalp, "duyguların yanı sıra zeka ve ahlaki yargının da merkezi" olarak tanımlandı.

Güç ve egemenlik simgesi. Was bir asa olarak tanrıların gücünün bir işareti olarak taşınıyor.

Heka ve Nekhakha

İkisi birden bir ayrıcalık, egemenlik ve kraliyet simgesidir. Mısır firavunları, göğüslerinin üzerinde çapraz şekilde duran ellerinde tuttukları bu iki asa ile gösterilir. "Heka", ucu kanca şeklinde olan "Nekhakha" ise üzerlerine boncuk dizilmiş üç şeritten oluşan bir kırbaç gibidir.

Antik Mısır tanrıçası Ammit (Ammut ve Ahemait olarak da bilinir) ilahi cezanın kişileşmiş haliydi. Değersiz görülenlerin ruhlarını yutmaya hazır bir şekilde Ma'at'ın terazisinin yanında oturdu. Ölülerin yargılanmasında başarısız olacak kadar talihsiz olanlar, korkulan ikinci ölüme maruz kalacaklar ve sazlık tarlalarında mutlu bir yaşam şansına sahip olmayacaklar, bunun yerine sonsuza kadar huzursuzca dolaşacaklar.

Gerçek Salonu'nda yargılamayı Tanrı Osiris ve onun kırk iki yargıcı yapmakta, ölçücübaşı Anubis de bir terazi ile ölünün sevap ve günahını ölçmektedir. Eğer kişinin sevap tarafı ağır basarsa ruhu *Aşlu* adı verilen cennet tarlalarına girebilmektedir. Ruhun, Osiris'in cennetinde üç bin yıl mutlu bir yaşam sürdükten sonra eski bedenine dönmesi beklenmektedir. Bu inanç sisteminde, ölümlü bedenin fiziki varlığını kaybetmemesi ve iyi korunmasını gerektirdiğinden, mumyalama ve anıtsal mezar geleneği oluşmuştur.

Yargı-Osiris, 19. Sülale, M.Ö. 1285

Ölüler Kitabı

Tanrı Anubis heykeli (Tutankhamun Mezarı'nda ele geçmiş, Kahire).

Anubis (Çakal Başlı Tanrı)

Mısır tanrıları çeşitli hayvan formları ile temsil edilmektedir. Bu tanrı figürlerinden bazıları şunlardır: Çakal başlı Anubis, doğan/şahin başlı Horus, inek başlı Hator, timsah başlı Sebek, dişi aslan başlı Sekhet, domuz başlı Set vb. Tanrı figürleri genellikle geniş yüzeyli mezar anıtlarının duvarlarında ve Mısır inancının yazılı olduğu Ölüler Kitabı'nı temsil eden *papirüslerde* (Mısır'da Nil kıyısında yetişen bitkinin yapraklarından preslenerek yapılan ve yazı yazmaya yarayan bitkisel levha. Mısır papirüs yazıları, Mısır kültürünü anlamada en önemli birinci el belgelerdir) **yer alırlar. Mısırlılar, yaşadıkları dünyayı anlamak ve ölümden sonraki yaşamı organize etmek için özellikle matematik, astronomi ve tıp alanlarında oldukça gelişmiş bilimsel çalışmalarda bulunmuşlardır. Bu çalışmalar, kendilerinden sonraki kültürler için de yol açıcı olmuştur. Mısır "mumyalama tekniği" bu konudaki uzmanlıklarını anlamak için iyi bir örnektir. Günümüz takvim sistemine yakın 360+5 günlük Mısır takvimini geliştirmişlerdir. Büyük anıtsal yapıların oluşturulması için gerekli aritmetik ve geometrik sorunları tüm detayına kadar çözümledikleri buna karşın başka alanlarda aynı oranda başarılı olamadıkları papirüslerdeki yazılardan anlaşılmaktadır.**

Mumyalama

Mumyalama İşlemi

Anubis, Sennedjem'in mumyasına katılıyor, Sennedjem Mezarı'ndan duvar resmi (TT1). Yeni Krallık, 19. Hanedan, yaklaşık MÖ 1292-1189. Deir el-Medina, Batı Teb.

Mumya

Canopic Jars / Kanopik Kavanozlar

Cenaze Töreni

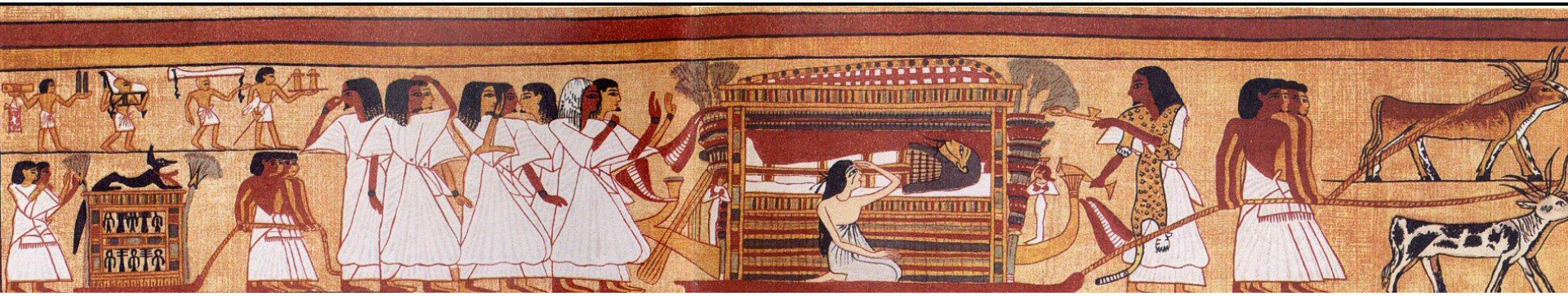

Lahit

Eski Krallık
(M.Ö. 3100-2150)

Mısır mimari sanatı içinde en görkemli yapıları, anıtsal mezarlarla tapınaklar oluşturmaktadır. Dünyanın yedi harikası içinde yer alan piramitler, Mısır insanının yaşama ve yaşam sonrasına bakışı ile ilgili olarak firavunlar için yapılmış anıtsal mezar yapılarıdır. Mısır'da piramit mimarisi birdenbire başlamamış, ölülerini koruma ve gömme âdetlerinin yerleşmesi ve bunların mekânların içlerine yerleştirilmesi geleneğinin oluşmasından sonra ortaya çıkmıştır. Mısır'da basit toprak altı gömüden farklı olarak ölülerini bir mekânla sınırlama ve etrafına hediyeler koyarak gömmenin erken örnekleri mastabalardır. Toprak yüzeyinin üzeri ve etrafı taşlarla örülü olan mastabalarda, görünen yüzeyin altında bulunan asıl mezar odasına merdivenle inilmektedir. Bu yapıların piramit mimarisinin ve ölü gömme geleneğinin oluşturulmasında etkin rolü bulunmaktadır.

Mastaba

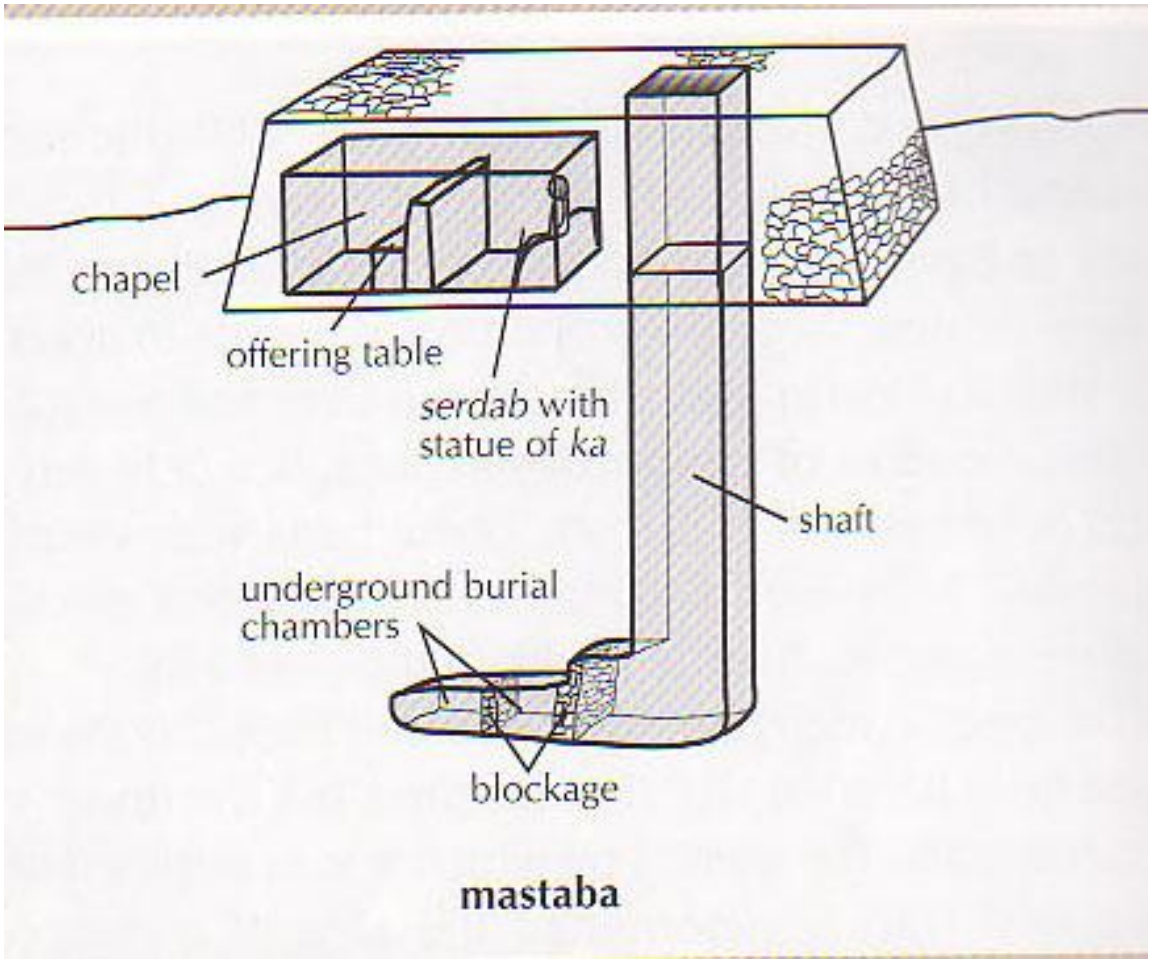

Mastaba:
Arapça tahta sıra anlamındaki kelimeden gelmektedir ve yatay kesitli piramit mimarisini anımsatmaktadır.

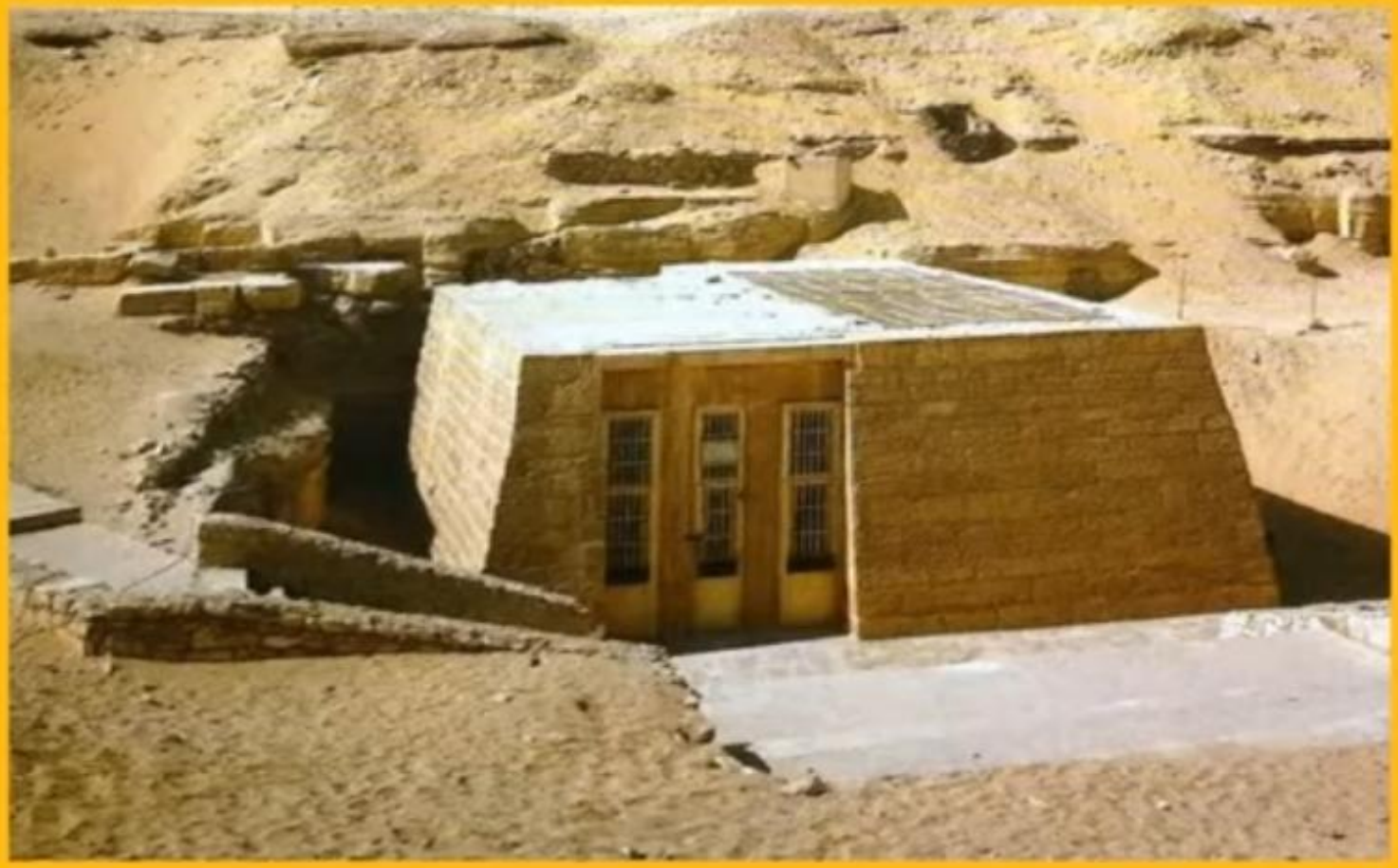

Krali nekropolde bir mastaba, Sakkara, V. Sülale ortaları, yakl. MÖ 2450

(Ed. Schulz-Seidel 2002: 80)

Eski Krallık'ta inanca göre, firavun öldüğünde gökyüzündeki günlük geçisi sırasında Ra ile birleşerek tanrılaşıyor; ruhu, halkıyla tanrılar arasında bir aracı, onların tanrıyla tek bağı oluyordu. Firavunun Ra'ya uygun bir şekilde ulaştırılması herkesin yararına olacağından, tarlalarda çalışmanın durduğu sel zamanlarında kamusal bir projeyi gerçekleştirmek amacıyla kırk eyaletin her birinden Giza'ya gelen gönüllü işçilerle piramit inşası gerçekleştiriliyordu (Roth 2000:240).

Basamaklı Piramidler

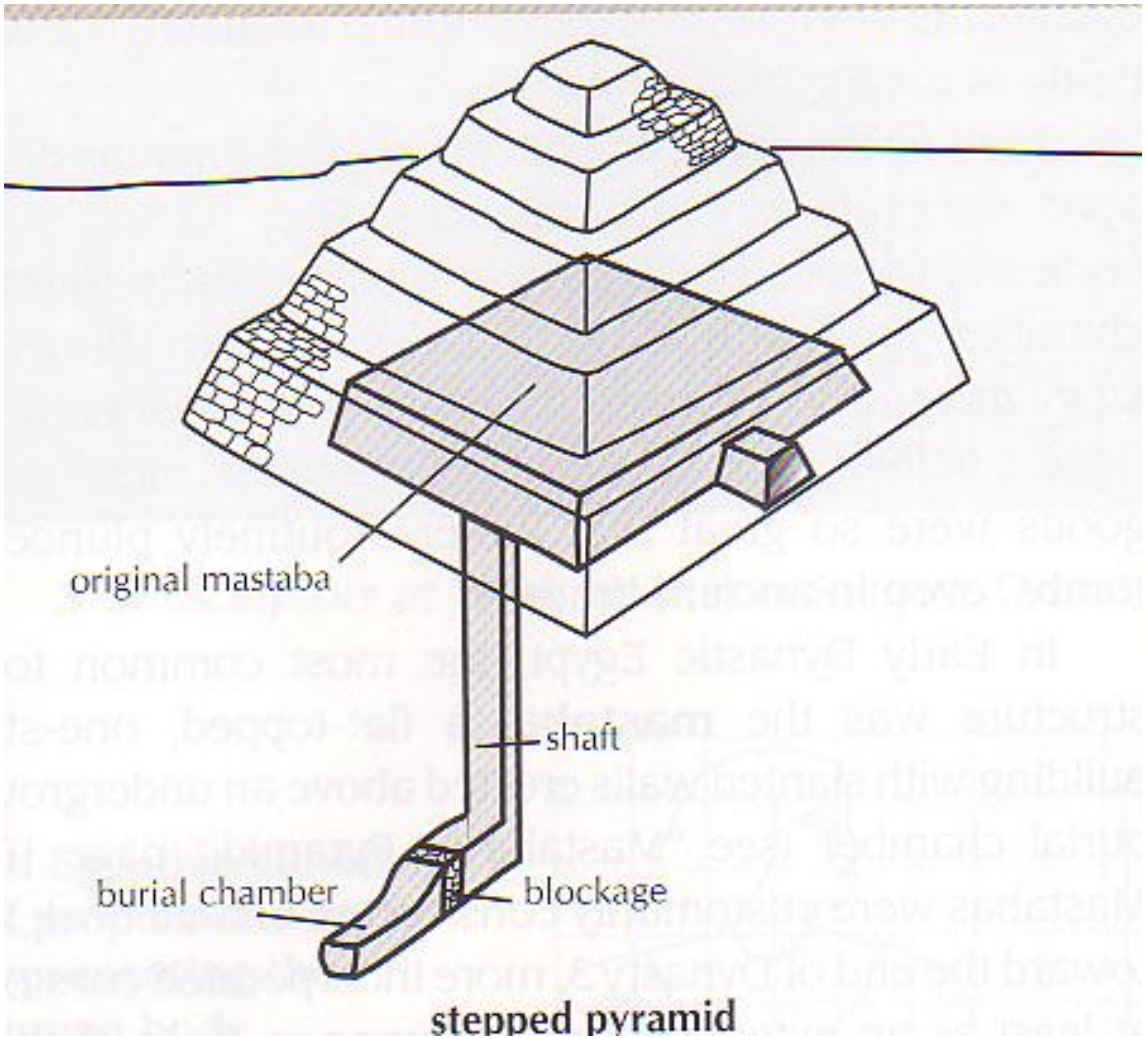

Eski Krallık Dönemi, üçüncü hanedanlık zamanında Firavun Zoser ile onun mimarı ve başbakanı olan İmhotep tarafından başkent Memphis'in güneyindeki Sakkara'da bir mezar kompleksi inşa edilmiştir. İmhotep, o zamana kadar kraliyet yapılarında kullanılan ağaç gövdeleri, çamur tuğlaları ve saz demetlerinin yerine kireç taşını kullanmış ve gerçek anlamda piramiti icat ederek mimariye iki büyük yenilik getirmiştir (Roth 2000:233). İmhotep'in inşa ettiği piramit, merdiveni andıran görüntüsünden dolayı basamaklı piramit olarak adlandırılmıştır. Bu ilk piramit örneği, Mısır'da, anıtsal mezar yapısı geleneğini başlatmıştır.

Sagra-Kral Djoser'in Mezarı

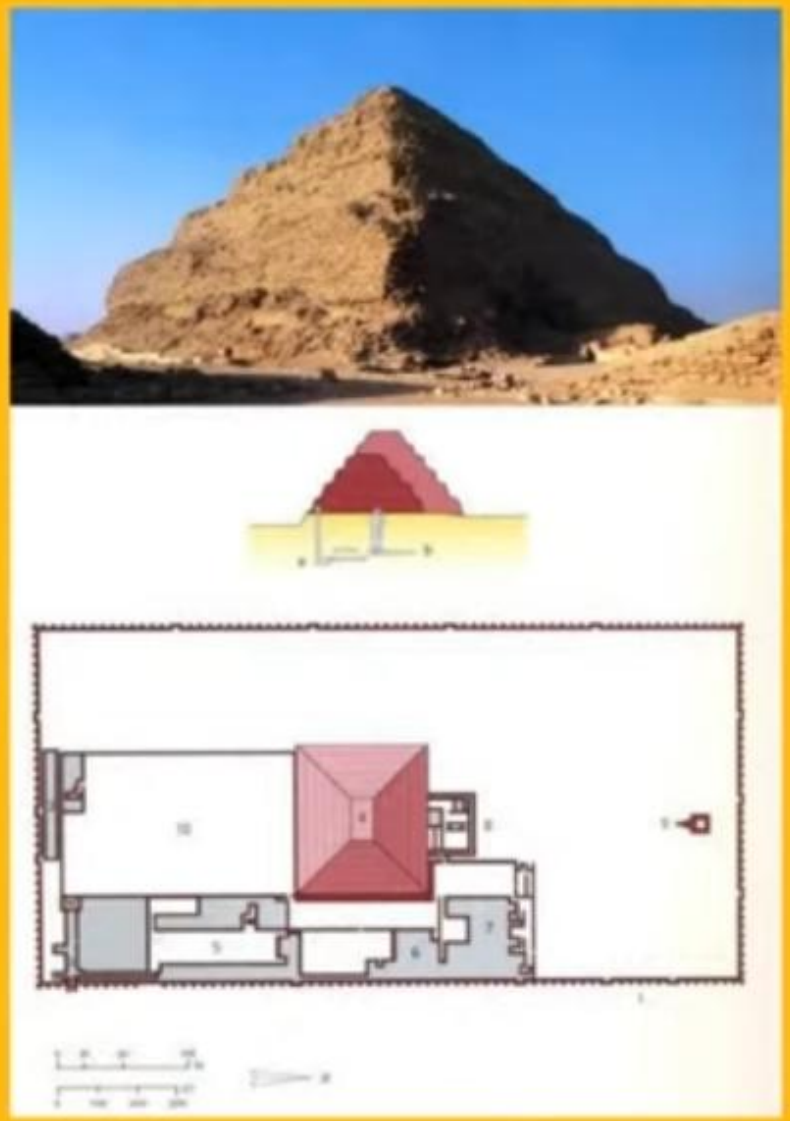

Coser Basamaklı Piramit
Eski Krallık, III. Sülale,
yakl. MÖ 2650 (Wildung 1997: 29)
Sakkara Piramit Kompleksi;
A- Mezar Odası
b- Depo Odaları
1- Nişli Duvar
2- Giriş Holü
3- Güney Mezarı
4- Piramit
5- Seremoni Avlusu
6- Güney Evi
7- Kuzey Evi
8- Tapınak
9- Altar
10- Avlu

Dahşur Eğik Piramit; Eski Krallık, IV. Sülale, yakl. MÖ 2570 Snofru'nun yaptırdığı ilk piramit. Teknik ve strüktürel problemler eğiminin bozuk olmasına neden olmuştur.

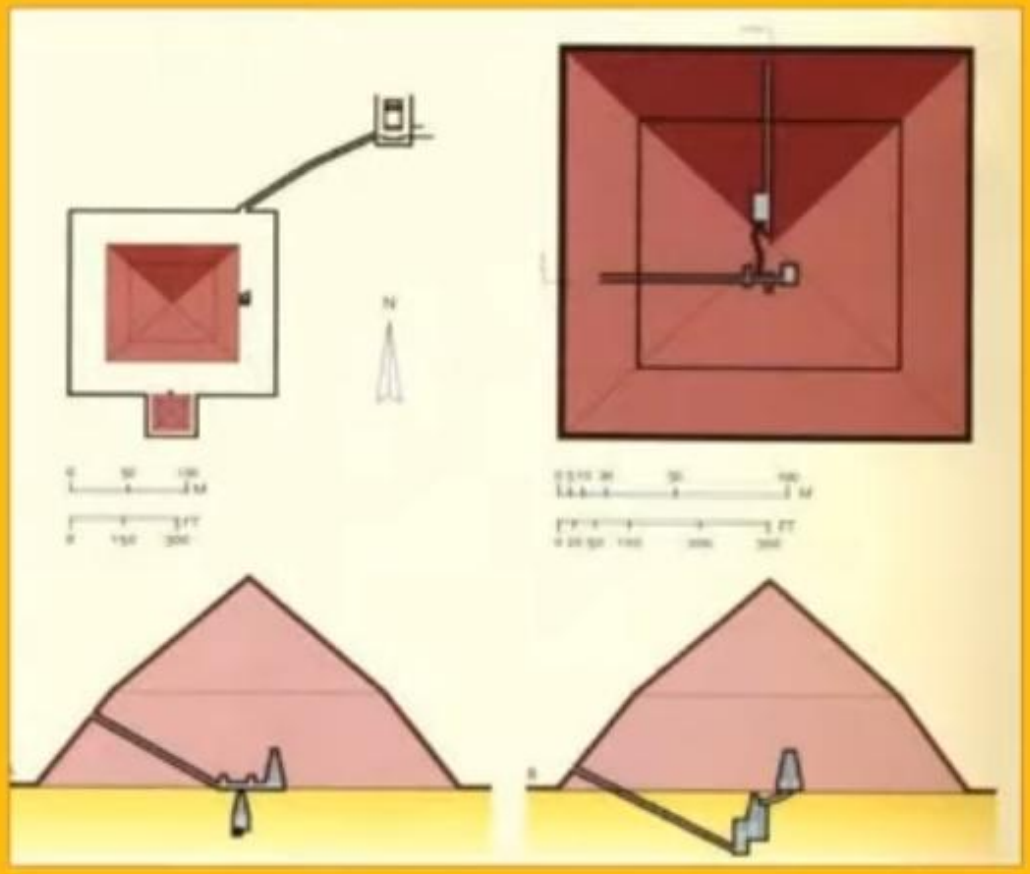

Dahşur Eğik Piramit plan ve bölümleri
(Wildung 1997: 39)

Piramit

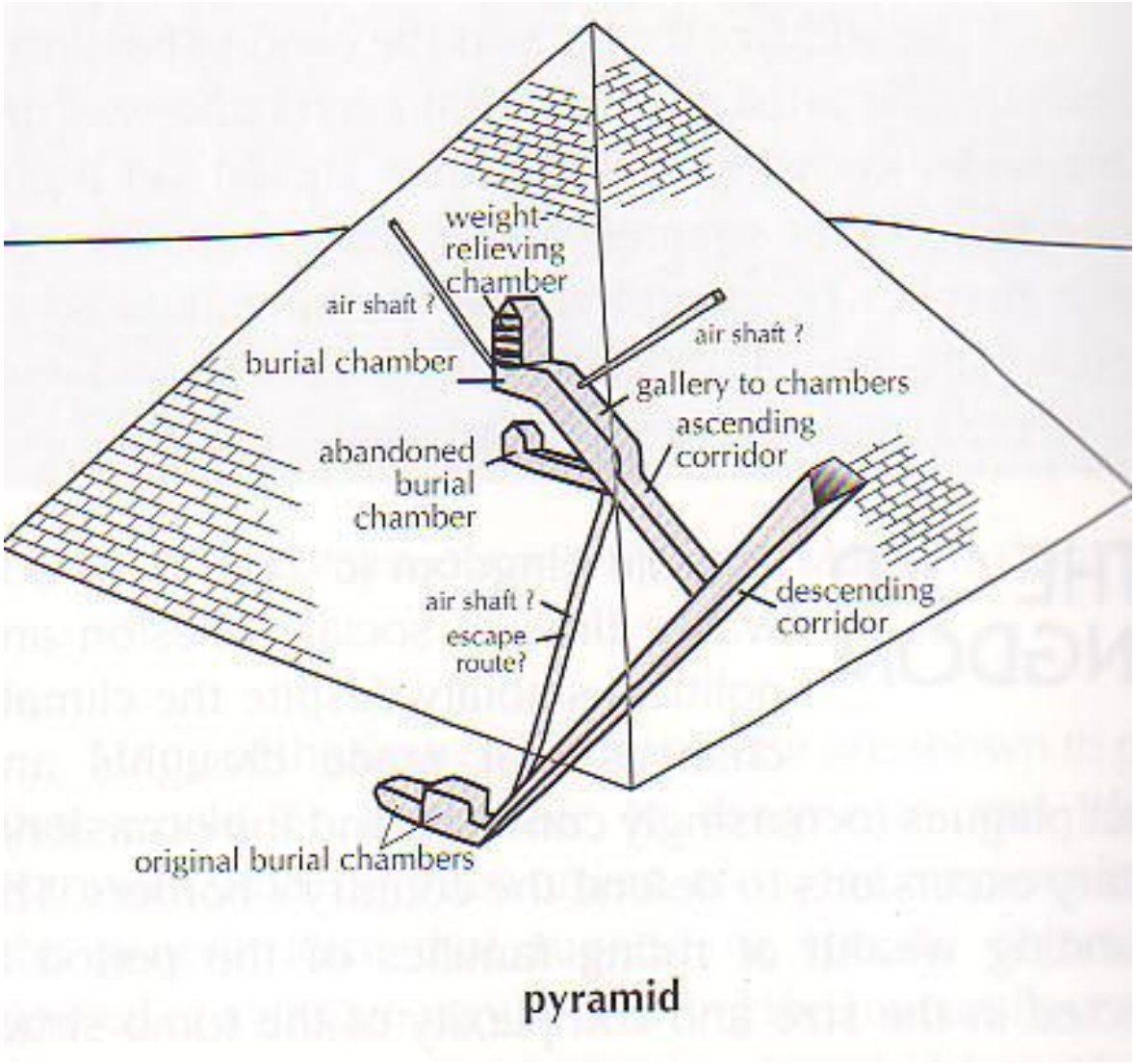
weight-relieving chamber
air shaft ?
air shaft ?
burial chamber
gallery to chambers
ascending corridor
abandoned burial chamber
air shaft ?
escape route?
descending corridor
original burial chambers
pyramid

Basamaklı ilk piramitten sonra Eski Krallık Dönemi'nde Giza, Sakkara arasındaki bölgede irili ufaklı 70 kadar piramit inşa edilmiştir. Bu piramitler arasından özellikle Giza üçlüsü, piramit yapımının bir daha aşılamayan doruk noktasını oluşturur. Bu dev kütlelerin her birisi, Kutup Yıldızı'na ve güneşin dikey eksenine doğru kusursuzca hizalanmıştır.

İlk yapılan piramit en kuzeydeydi ve üçünün en büyüğüydü. Dördüncü hanedanlık (MÖ 2680-2560) zamanında Herodotes'un Keops dediği ikinci firavun Khufu için yapılmıştı. Güneye düşen bir sonraki piramit Herodotes'un Kefren dediği üçüncü firavun -Khufu'nun oğlu- Khafre; ortadaki piramidin güneybatısında yer alan sonuncu ve en küçük piramit ise Herodotos'un Mycerinus dediği -Khafre'nin oğlu- Menkare tarafından yaptırılmıştı (Roth 2000:235).

Bunlardan 231 m genişlik ve 146 m yüksekliğindeki Keops piramidi insanoğlunun inşa ettiği en büyük yapıdır.

Abu Sir Piramit Kompleksi;

A- Kral Sahure Piramit Kompleksi

1- Vadi Tapınağı

2- Geçit

3- Cenaze Tapınağı

4- Piramit

B- Kral Nyuserre Piramit Kompleksi

1- Vadi Tapınağı

2- Geçit

3- Cenaze Tapınağı

4- Piramit

C- Kral Neferirkare Piramit Kompleksi

1- Cenaze Tapınağı

2- Piramit

(Wildung 1997: 61)

Giza Piramidleri

Giza'daki Keops, Kefren, Mikerinos Piramitleri

Giza Piramitleri; Eski Krallık, IV. Sülale, yak. MÖ 2500-2465. Yaklaşık 100 yıl içerisinde basamaklı piramitten klasik piramit formuna ulaşılmıştır. Bu form ve ölçüler daha sonraki dönemlerde geçilememiştir. Kefren Piramidi hala orijinal kaplamasının bir kısmını korumaktadır. Mikerinos Piramidi'nin yanında yardımcı piramitlerden biri görünmektedir. (Wildung 1997: 40)

Plan - Giza

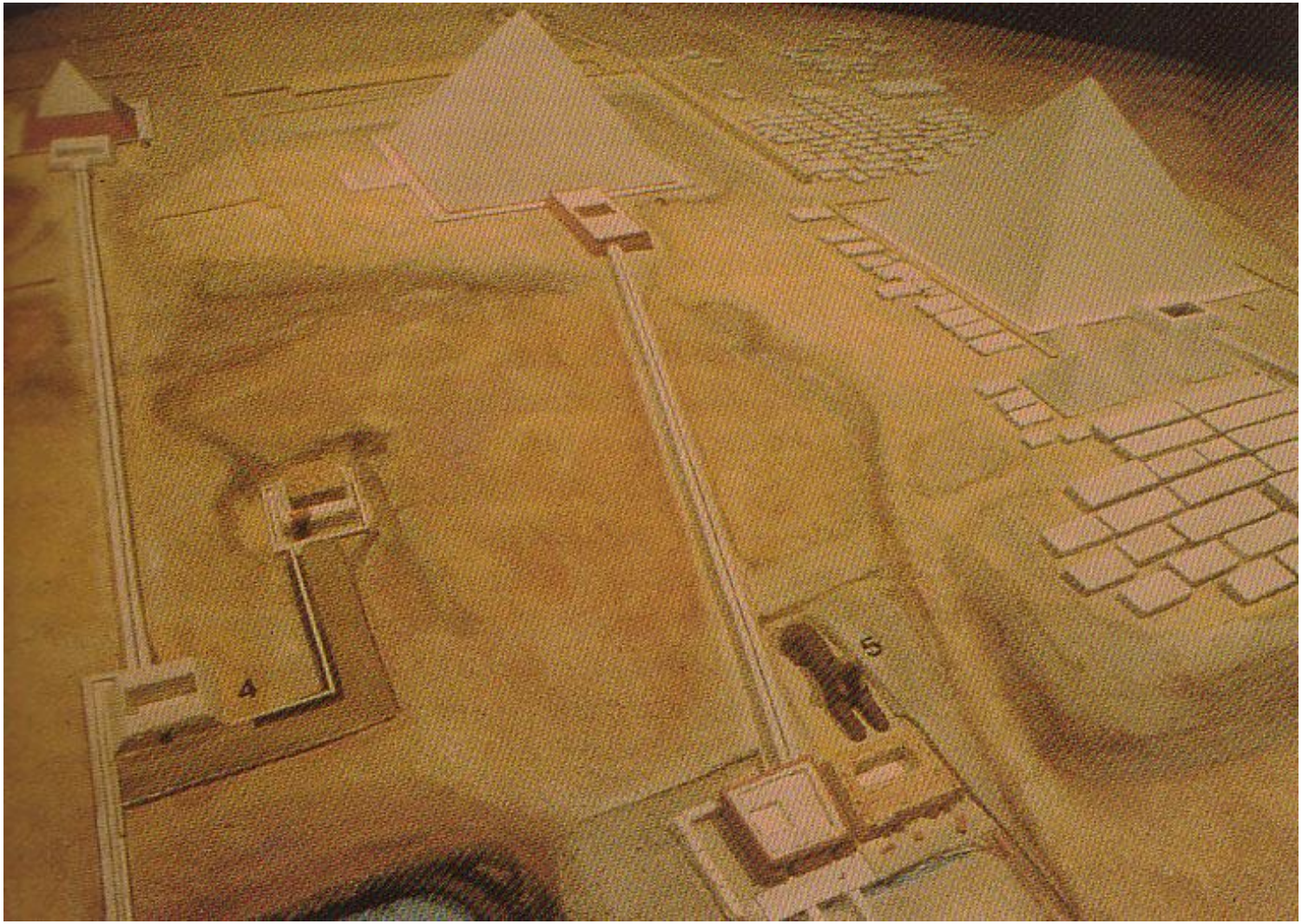

Piramitlerin mezar odası ve tapınak bölümü olmak üzere iki ana bölümleri bulunur. Mısır insanı için mezar odası, tanrıyı temsil eden firavunun bulunduğu kutsal alanı ifade ediyordu. Tanrısına hediye sunmak isteyen ziyaretçilerin mezar odalarını tahrip etmesine ve daha önemlisi firavun ve ailesinin huzurunun bozulmasına engel olmak için piramitlerin dış kısımlarındaki çevre alanlara hediye sunmak isteyen ziyaretçilerin hediyelerini sunabilecekleri ve tapınabilecekleri tapınaklar inşa edilmiştir. Piramitlerin mezar odalarına ulaşılamaması için mezar odası her zaman piramidin merkezine inşa edilmiyor; farklı, şaşırtmalı, bulunamayacak şekilde yapılıyor, giriş ve dehlizler labirent gibi düzenlenerek mezar odası korunmaya çalışılıyordu.

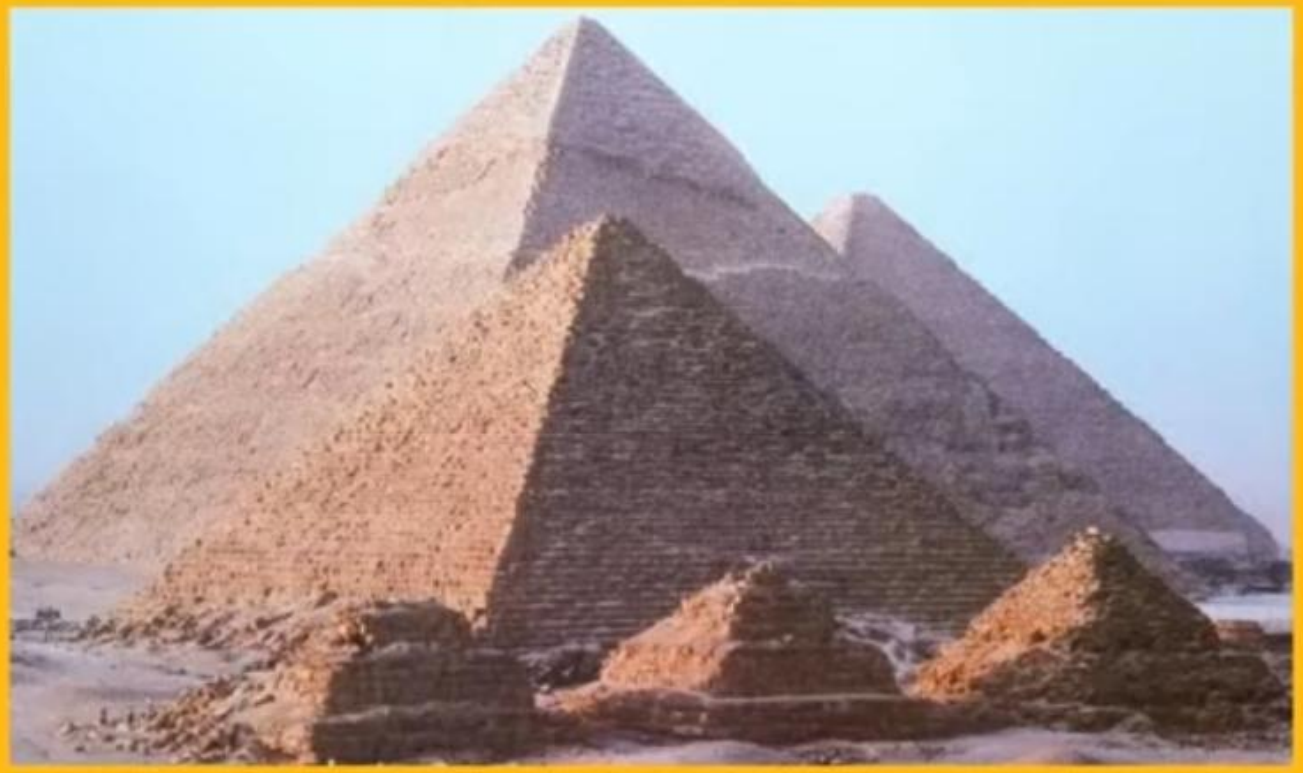

Giza Piramitleri; IV. Sülale, yak. MÖ 2585-2511. Önde Mikerinos Piramidi'nin güney cephesi, arkada Keops ve Kefren Piramitleri. En önde küçük kült piramidi ve iki tane kraliçelere ait basamaklı piramit (Ed. Schulz-Seidel 2002: 61)

Keops Piramidi (Fabianis – Bourbon 2004: 138)

Keops Piramidi; Eski Krallık, IV. Sülale, yak. MÖ 2500. Eski Mısır'ın en büyük piramidi. Yaklaşık 150 m yüksekliğiyle insanoğlunun o zamana kadar yaptığı en yüksek binalardan biridir. Bu binayla ilgili pek çok teknik ve lojistik sorular hala yanıtlanamamıştır. (Wildung 1997: 40)

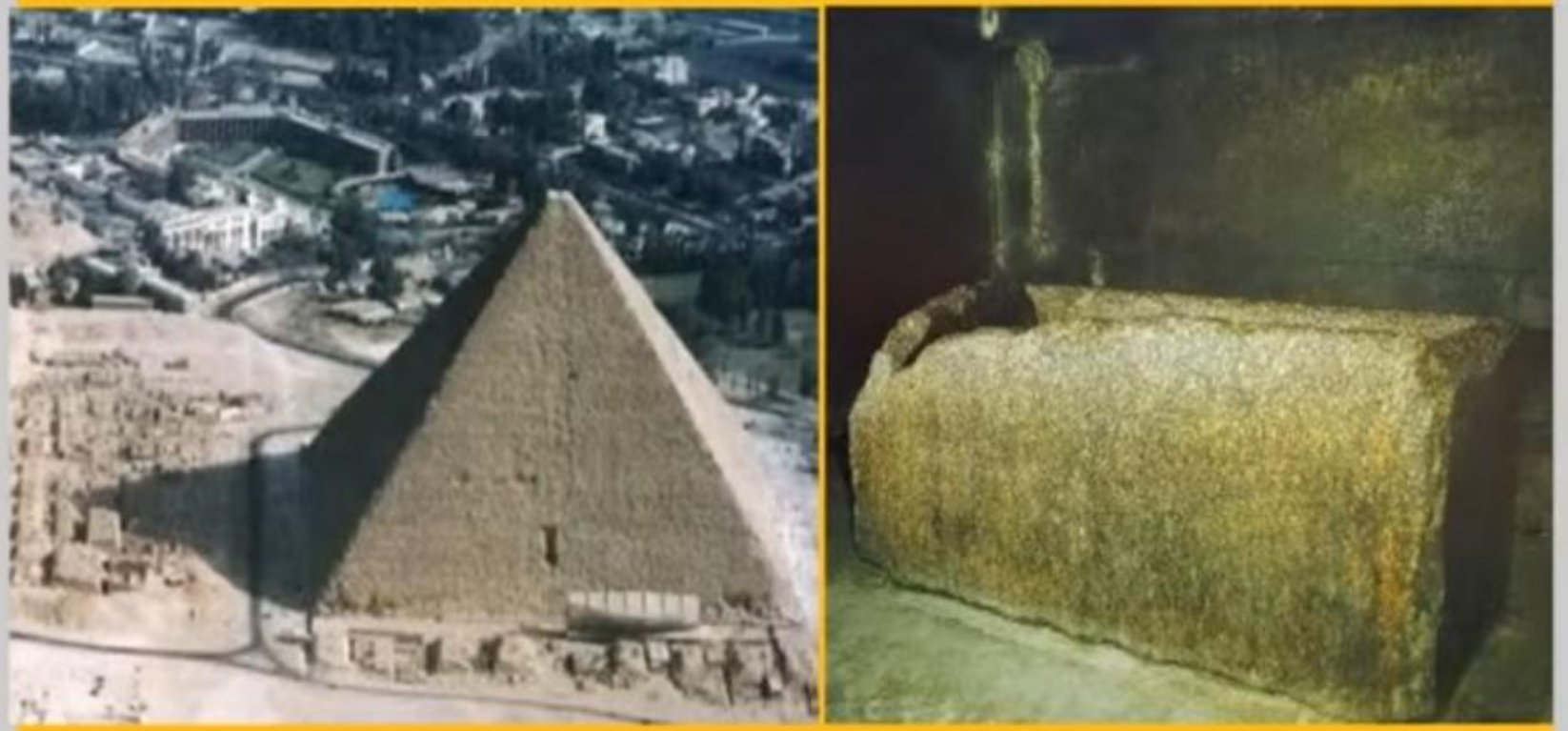

Keops Piramidi ve Kral Mezar Odası (Ed. Schulz-Seidel 2002: 63)

Kefren Piramidi; Giza IV. Sülale, yakl. MÖ 2550

(Ed. Schulz-Seidel 2002: 66)

Kefren Piramidi Mezar Odası, Giza IV. Sülale, yakl. MÖ 2550

(Ed. Schulz-Seidel 2002: 67)

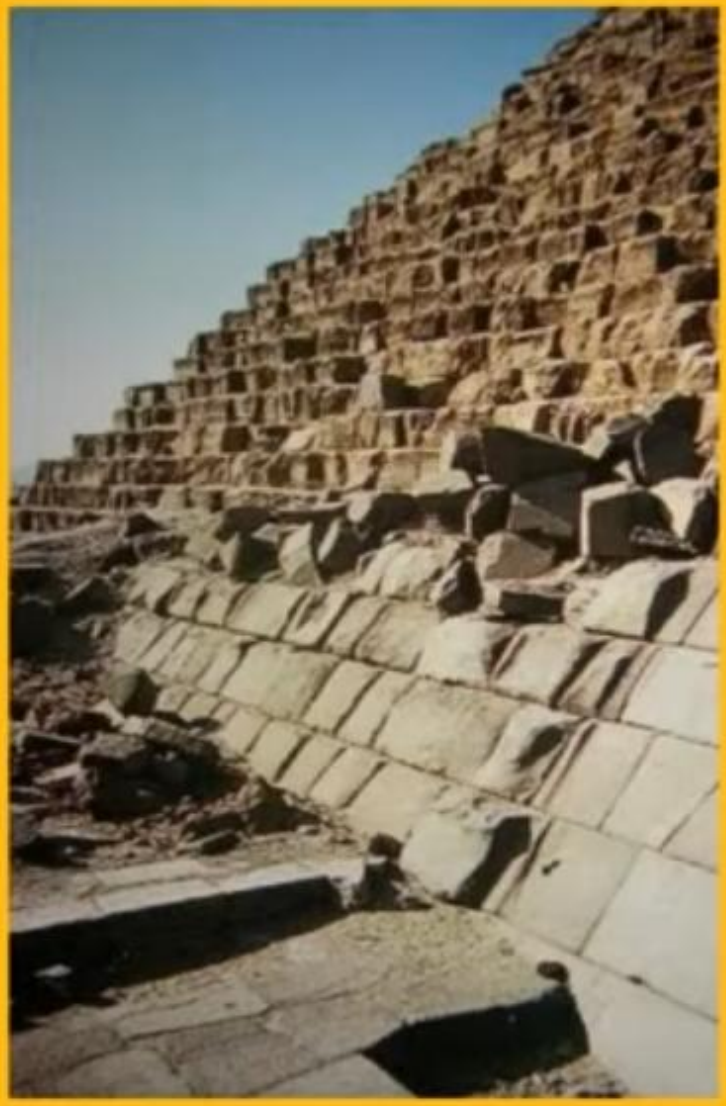

Mikerinos Piramidi; Eski Krallık, IV. Sülale, yakl. MÖ 2500.

Giza'daki üç piramitten en küçüğü olan Mikerinos Piramidi kırmızı granit ile kaplanmıştır. Piramit tamamlanmış olduğu için, sadece giriş yüzeyindeki granit kısım cilalanmıştır. (Wildung 1997: 56)

İnanç / Korunma
Sfenks

Firavunun ruhunun yıldızlara daha kolay yükselmesi ve mumyalanan ebedi bedeninin korunarak huzurlu bir yaşama ulaşması amacıyla inşa edilen piramitlere firavun, yaşadığı dünyadaki ihtişamını ölümden sonraki yaşamda da devam ettirebilmesi için tüm zenginlikleri ile birlikte gömülüyordu. Firavun ve onunla birlikte gömülen maiyetinin mumyalanan kutsal bedenlerinin korunması için inşa edilen piramitler inşa edildikleri günden, günümüze kadar define arayıcılarının, meraklıların ve sıradan insanın talanından kurtulamamıştır.

Piramidlerin Yapım Süreci

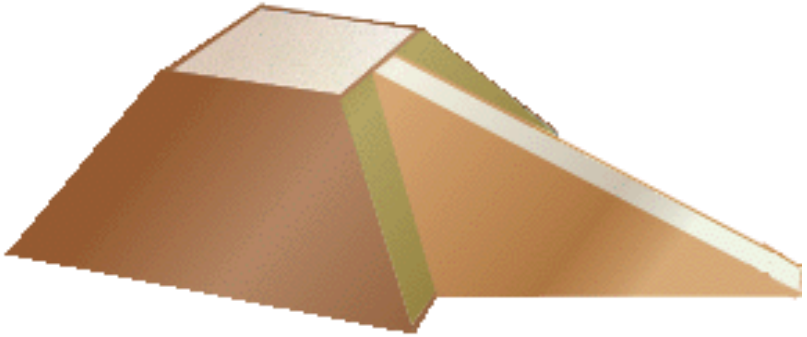

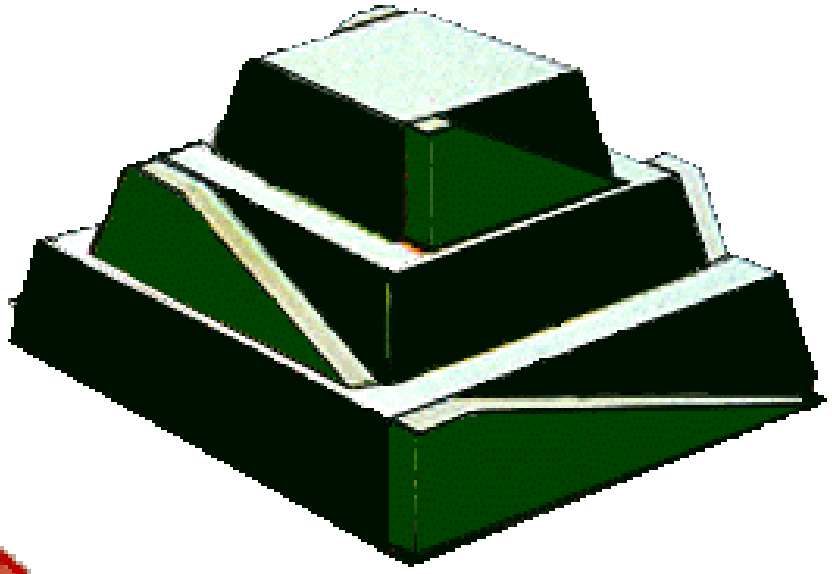

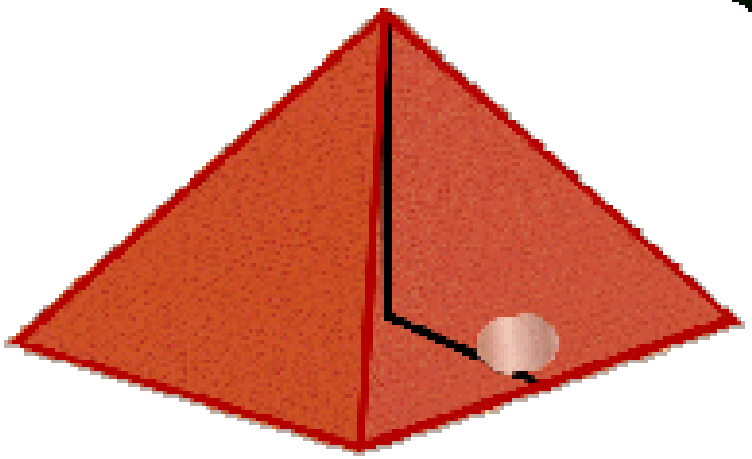

Piramitler sadece taşların üst üste dizilmesi ile değil, oldukça sağlam geometrik, aritmetik ve teorik alt yapı üzerine inşa edilmişlerdir. Bütün piramitler kareye yakın bir taban üzerine kurulmuş, bütünlüğü bozmayacak küçük sapmalar göz ardı edilmiştir. Alt yapının oranlı ve doğru terazilenerek oturtulamaması zamanla yükselecek yapının üst seviyelerinde artarak devam eden sorunlara neden olacağından, yapım aşamasının ilk evresine ve ilerde oluşacak sorunların en başta çözülmesine büyük özen gösterilmiştir.

Piramitlerin inşasında büyük taş blokları harç kullanılmadan üst üste yükseltilirken herhangi bir kaymayı ve yıkılmayı önlemek için belli açılar uygulanmıştır. Bütün piramitlerde kenarlarının tabanla yaptığı iç açı, 51- 53 derece arasındadır. Bu da piramitlerin tepeye doğru aynı eğimle düzgün bir şekilde yükselmesine neden olmaktadır. Piramitler, ölümden sonraki yaşamı ilgilendirdiği ve firavunları göksel âleme yıldızlara taşıyacak anıtlar olarak inşa edildikleri için sağlam astronomi bilgisi de gerektirirler. Özellikle üç büyük Giza piramidi olan Keops, Kefren ve Mikerinos, Orion takım yıldızlarının gökteki dizilişine göre düzenlenmiş ve firavunların yıldızlara ulaşmasını kolaylaştırmak amacıyla her piramit, ilgili yıldızın altına getirilmiştir. Bu diziliş ayrıca, havalandırma deliklerinden piramitlerin içine belli bir açı ile giren güneş ışınları sayesinde mumyaların bozulmamasını ve içerdeki ısının korunmasını sağlamıştır.

Yeni Krallık
(M.Ö. 1570- 935)

Önemli Firavunlar

–Hatsheput
–Ramses II
–Akhenaton
–Tutankhamen

Hatshepsut (18. Sülale, 1473-1458)

Tapınaklar

Mısır tapınakları hem tapınma yerleri hem de devlet ve tarım yönetiminin, bilimsel ve tıbbi çalışmaların, merkezleri olan kamusal yapılardı. Çok işlevli bu yapılar ambar ve atölye olarak da kullanılıyor, dinsel festivaller düzenleniyordu. Orta Krallık zamanında yönetici sınıf tapınaklarda ikamet eder ve eğitim görürdü. Rahipler, yazı yazmayı ve resim yapmayı tapınaklarda öğretirdi (Roth, 2000:248).

Deir-el-Bahri

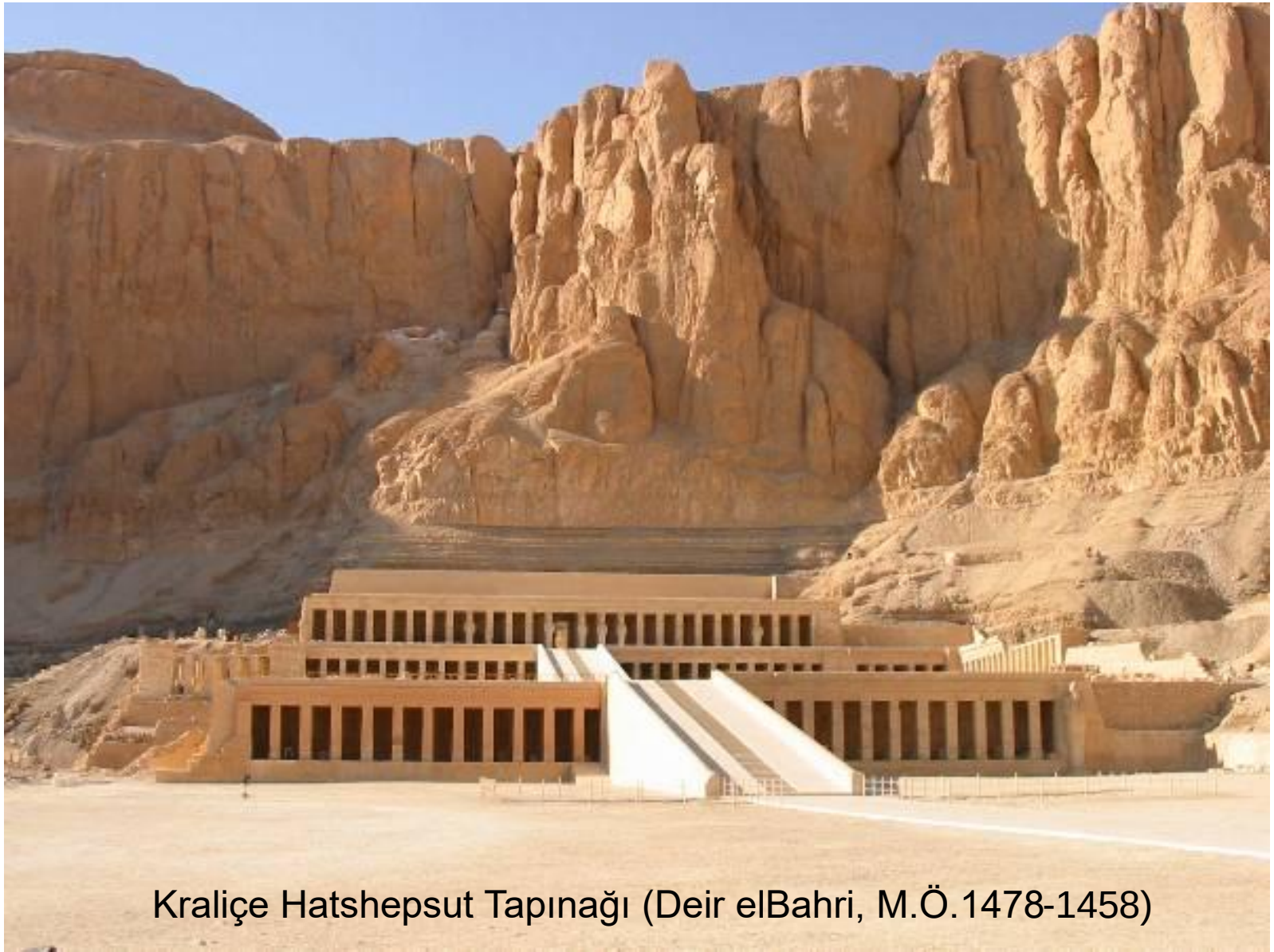

Kraliçe Hatshepsut Tapınağı (Deir elBahri, M.Ö.1478-1458)

Mezar tapınaklarının en eskisi mimar Senmut tarafından planlanan ve inşa edilen Kraliçe Hatshepsut'a ait olanıdır. Mısır'ın firavunluğa yükselen tek Kraliçesi olan Hatshepsut, Mentuhotep'in kurmuş olduğu Orta Krallığa ait mezar tapınağının hemen yanında bir benzerini kendisi için yaptırmıştır. Her iki yapı da benzer konumda ve benzer türde teraslıdır. Farklı olarak Hatshepsut'un mezar tapınağının yanında piramidi yoktur. Cesedi tapınağın arkasında bulunan kayanın içindeki koridor mezara yerleştirilmiştir. Her iki yanında sfenks sıralarının yer aldığı tören caddesi tapınağa bir vadi ile bağlıdır. Üst teras duvarla çevrili bir avludur. Bu avlunun dışında çift sütun sıraları, sağ yanında kraliçenin mezarı, sol yanında tanrı Ra adına yapılmış anıtsal sunağın bulunduğu daha küçük bir avlu bulunmaktadır. Esas kutsal bölüm, üst avlunun gerisindeki kayaya oyulmuştur.

Tapınak Planı

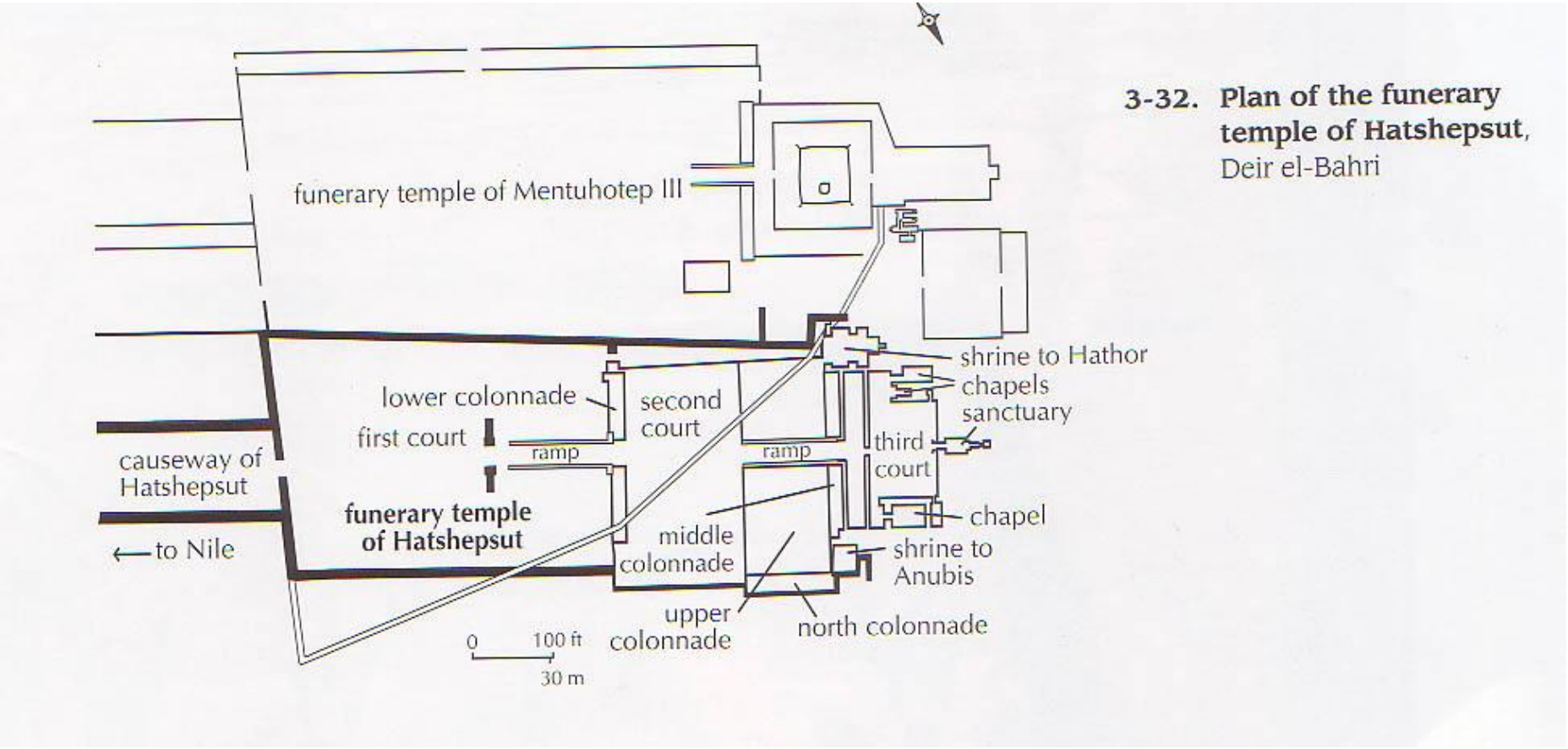

3-32. Plan of the funerary temple of Hatshepsut, Deir el-Bahri

Luksor (Luxor) Amon Tapınağı

Ramses II (19. Sülale,1279-1213)

Ramses II Tapınağı –
Abu Simbel, 19. Sülale, 1279-1213

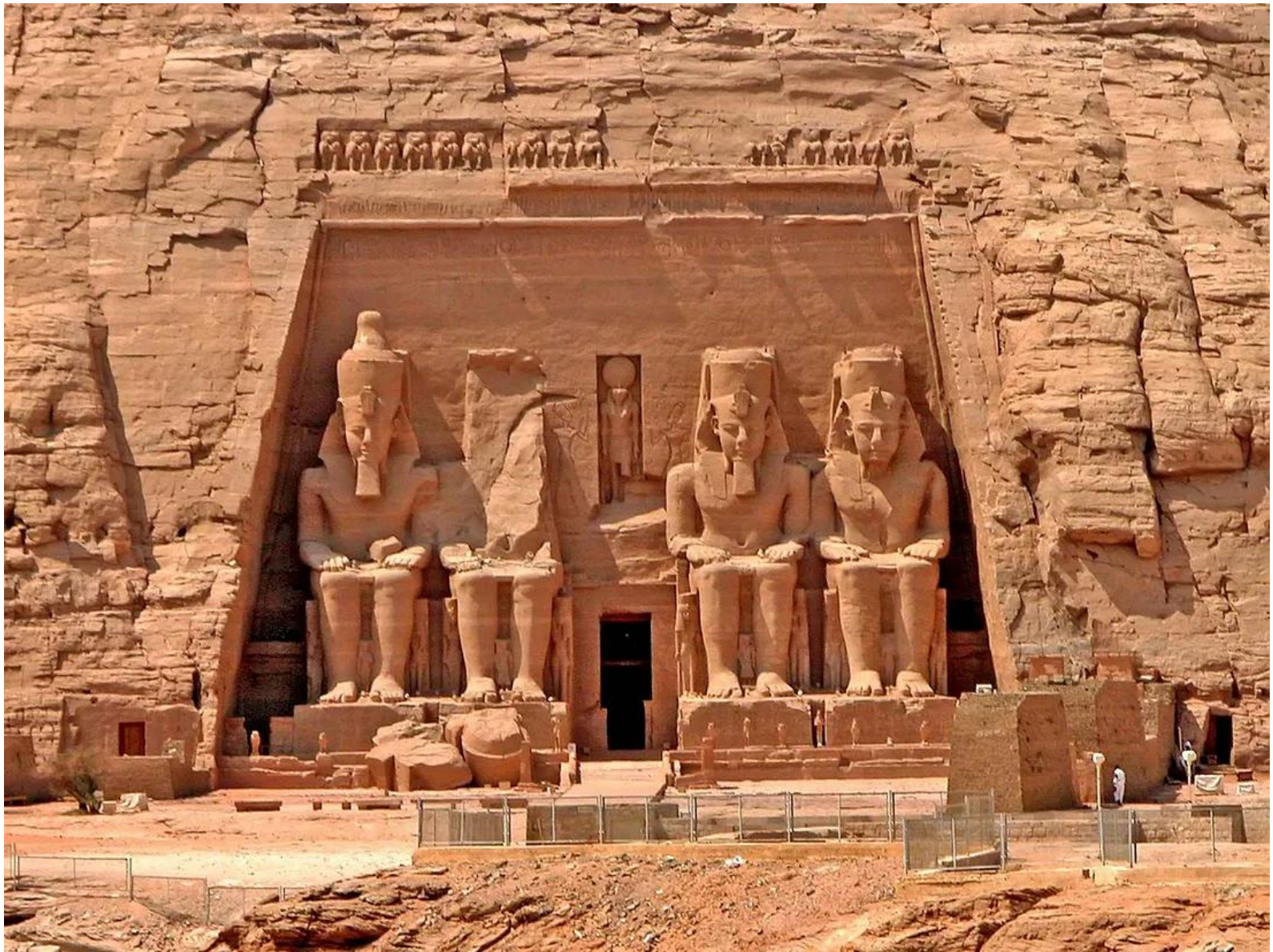

Sadece rahiplerin girebildiği, halkın yalnızca tören yolu üstünde törene katılabildikleri tapınaklar genellikle birbirini izleyen üç ana bölümden oluşan çok mekânlı yapılardır. Karnak Tapınağı'nda olduğu gibi tapınağa gelen yol üstünde obeliskler (dikilitaş) ya da kral yontuları bulunmakta, bu yol büyük bir kapıya (pilon) açılmakta ve buradan çevresi sütunlarla çevrelenmiş bir açık avluya (peristil) geçilmektedir. Avludan ikinci bir kapıyla (pilon), çok sütunlu, ışığını tepeden alan bir salona (hipostile) girilir. Bu salondan da üçüncü bir kapıyla (pilon) sadece firavun ve en yüksek rütbeli rahibinin girebildiği, karanlık ve zengin bezemeli en kutsal odaya geçilmektedir (Pischel 1983:65).

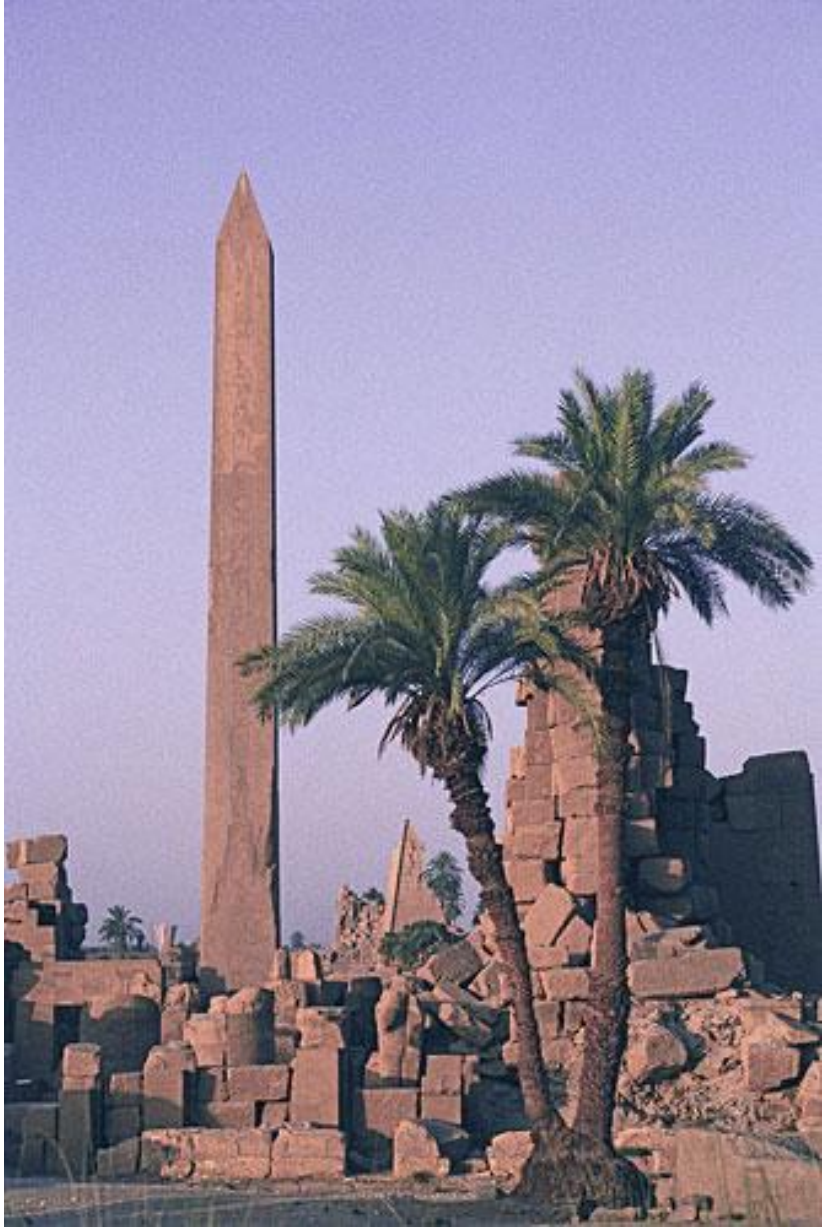

Obeliks (Luxor)

Obeliks: Dikilitaş, genellikle tek bir taş bloktan yapılan ve belirli bir kişi ya da olayı simgelemek için dikilen ucu piramidal formda sivriltilmiş ince uzun taş anıtlara denir.

Pilon: Büyük kapı, dünyevi yaşamla uhrevi yaşamı birleştiren veya ayırdığı düşünülen kapıya pilon denir. Osiris'in hükmettiği farklı bölgelere ait kısımlar olarak betimlenir, ruhun bir bölgeden diğerine geçişini kolaylaştırdığı düşünülür.

Peristil: Tapınak ya da iç avluların sütunlarla çevrelenmişlerine peristil denir.

Karnak Tapınağı Heykelleri

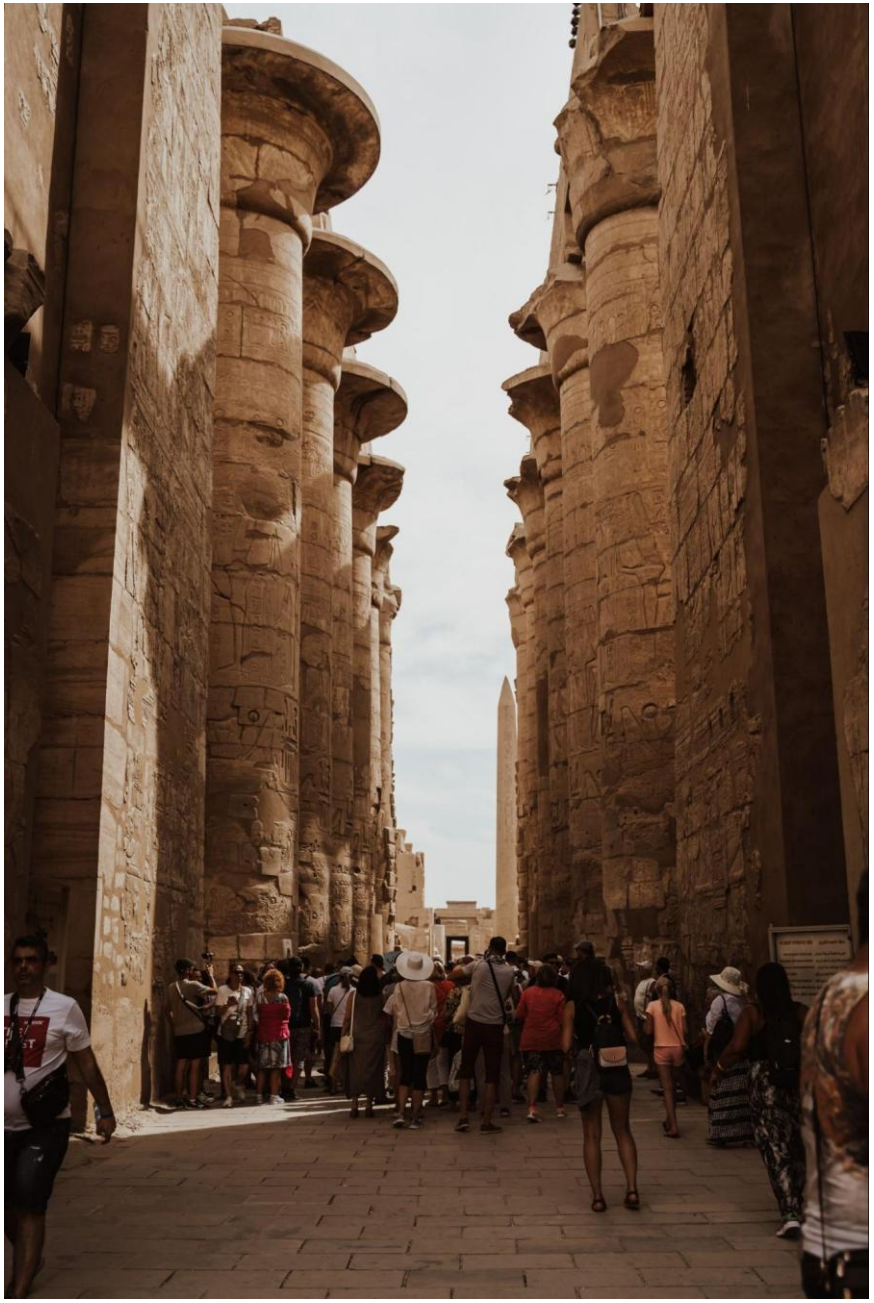

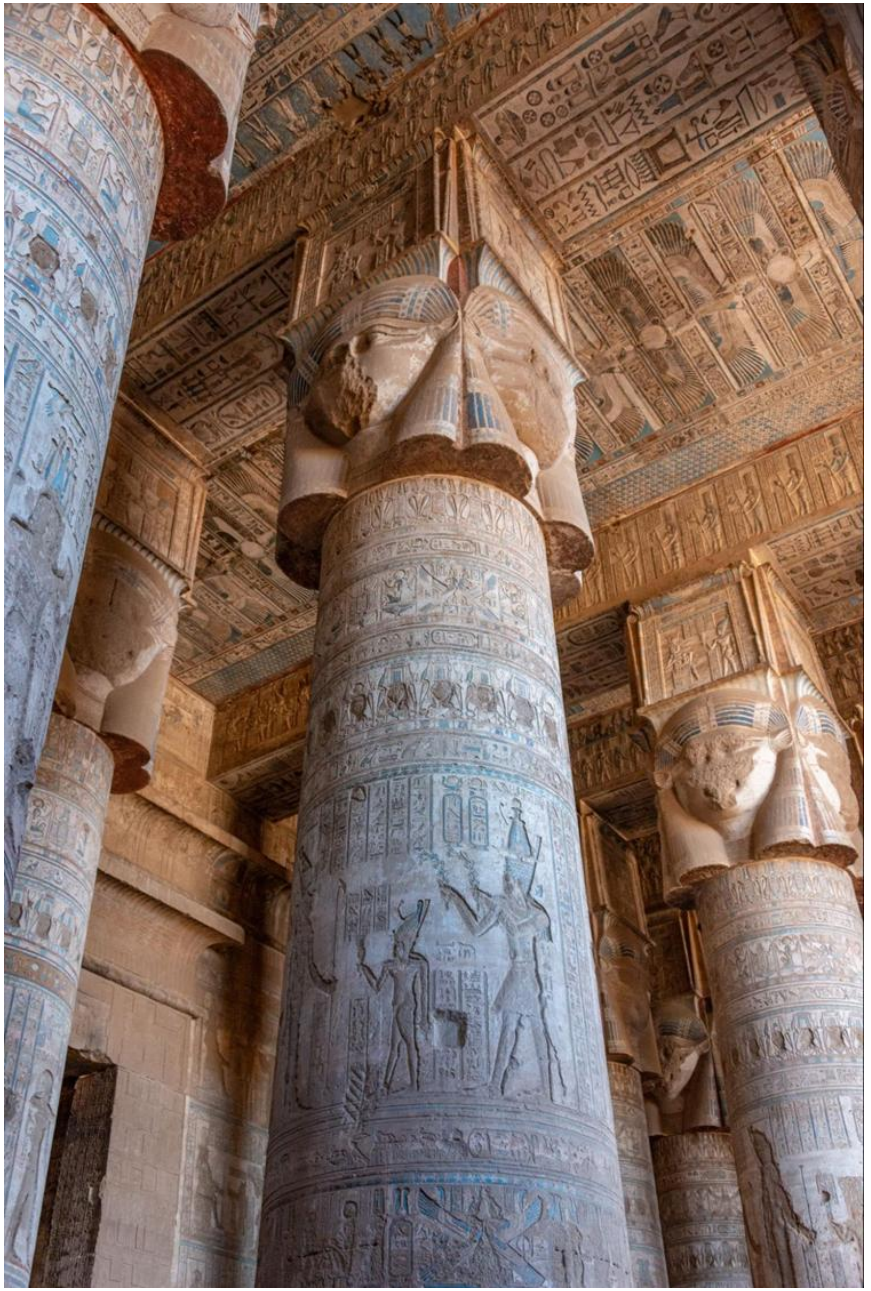

Sütunlar

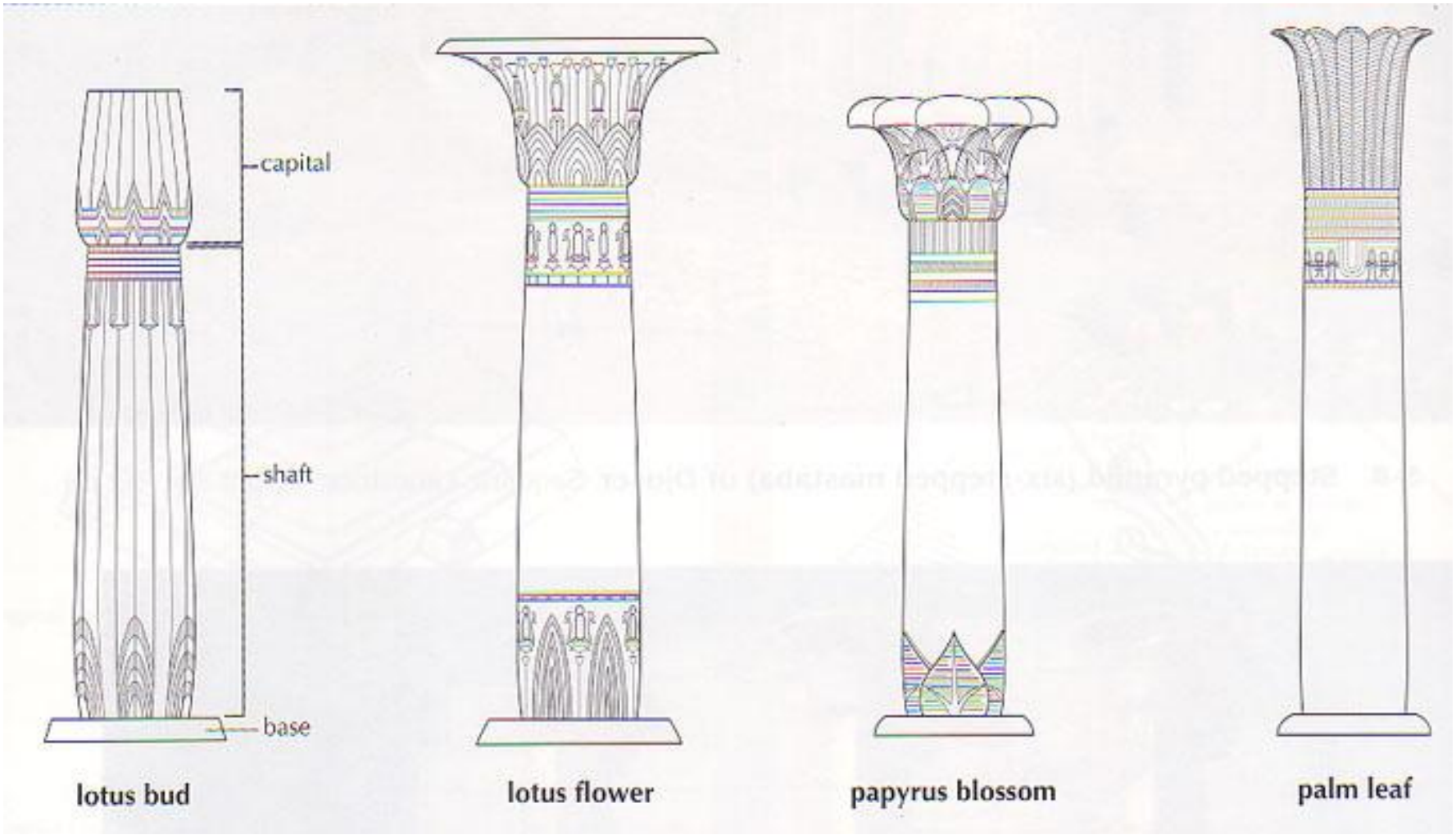
capital
shaft
base
lotus bud
lotus flower
papyrus blossom
palm leaf

Mısır Resim ve Heykel Sanatı

Mısır'da resim, insanların beğenisine sunulmak için değil, ölümden sonraki yaşamda ölene kılavuzluk etsin, ona yardımcı olsun diye yapılırdı. Piramitlerin içindeki resimlerde özellikle Ölüler Kitabı'ndaki konular işlenir, Tanrı Anubis ile ölenin iyilik ve kötülükleri ve nasıl bir ölüm ve geleceğe sahip olduğu gösterilirdi.

Mısır resminde sanatçı, konuyu nasıl rahat anlatabiliyorsa figürleri o açılara göre düzenlerdi. Bu yüzden bir resimde birden çok farklı açı kullanılabilmekteydi. Perspektif ve tonlama gibi resme derinlik kazandıracak düzenlemelere başvurulmaz, çok açılı anlatıma uygun olarak figürlerin başları profilden, vücutları cepheden, ayakları yandan gösterilirdi. Gözlerin profil düzenlemeye göre tek olması gerekirken bazen iki tane işlendiği de olurdu. Ağaç gövdeleri boydan, üstündeki çiçekleri yukardan, bir havuz üstten ama içindeki balıklar yandan gösterilirdi.

Mezar Süslemeleri

Bumerang ile Av Sahnesi (Nakht Mezarı)

Taş lahitler içine yapılmış "resimler". Orta Krallık, Liş Nekropolü (Arnold, 2008).

Eski Mısır Bahçesi Papirüs'ü (Nebamun Mezarı, M.Ö. 1400)

Eski Mısır bahçelerinde bostan ve meyve bahçeleri ön plana çıkmaktadır. Hatta şehirlerde yoğun bir şekilde meyve bahçeleri mevcuttur. Meyve bahçelerinin tarihi ise M.Ö 305-30 yıllarına dayanır.

Mısır'da yaşam, inanç ve gelenekler sanatçının resmi kurmada temel bakış biçimini oluştururdu. Buna göre resmin içindeki figürler belli bir hiyerarşiye göre yerleştirilir, tanrı-kral/firavun resimde yer alıyorsa merkezde ve daha büyük boyutlu, diğer figürler firavuna göre daha küçük boyutlu işlenirlerdi. Mısır resmi çok sıkı yasalara göre yapılırdı. Örneğin erkeklerin tenleri, kadınlarınkinden daha koyu boyanırdı. Sanatçılar güzel yazı yazmak, imgeleri ve simgeleri, açıklık ve belginlikle taşa oymak zorundaydılar. Mısır tanrılarının görünümleri önceden sıkı sıkıya saptanmış ve kalıplaşmıştı. Bu kalıpların dışına çıkılamazdı. Bu yüzden, Mısır resim sanatı, üç bin yıldan uzun süren bir zaman içinde çok az değişmiştir.

Oranlar

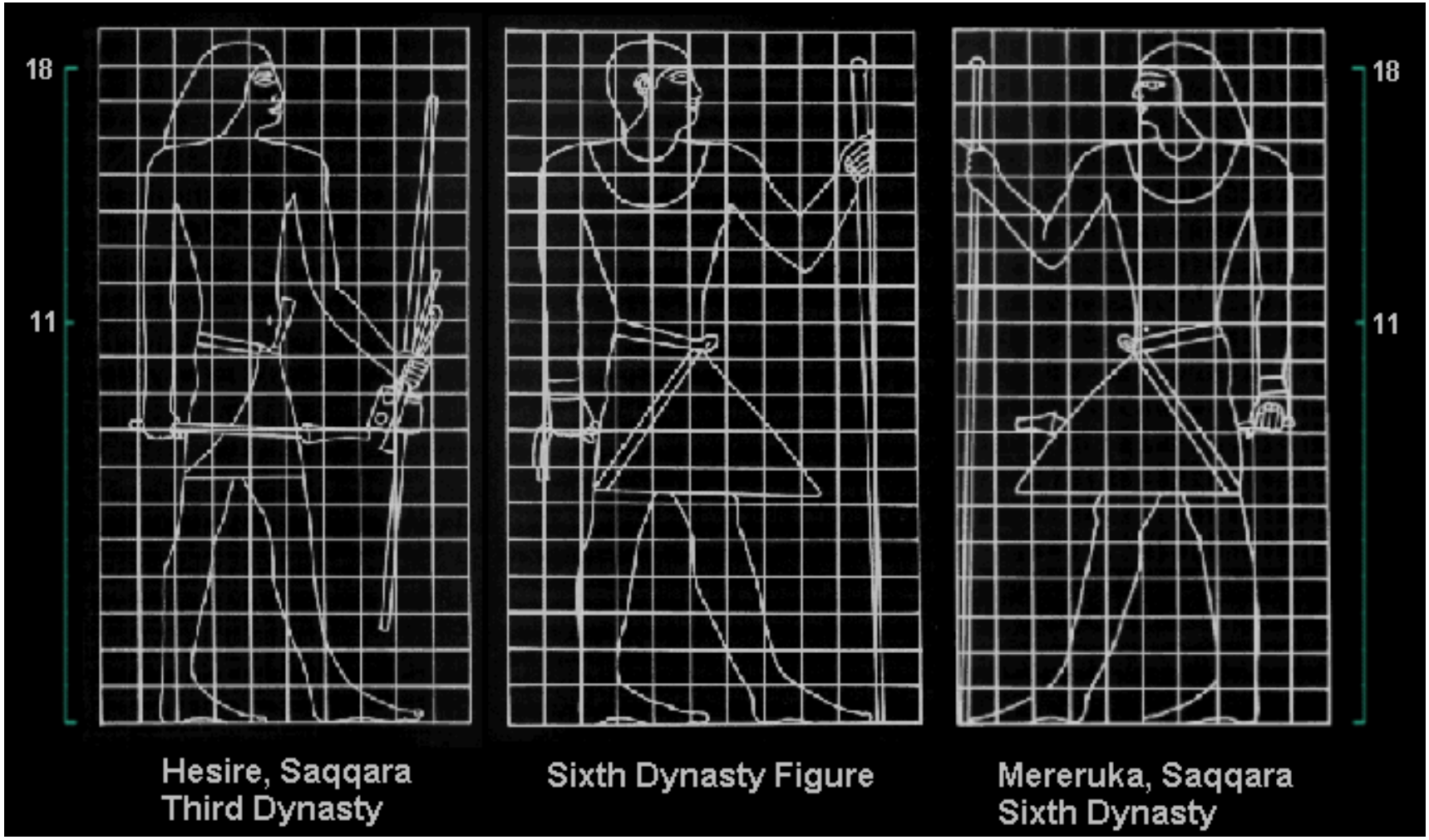
18
11
18
11
Hesire, Saqqara
Third Dynasty
Sixth Dynasty Figure
Mereruka, Saqqara
Sixth Dynasty

Yeni Krallık'ta IV. Amenhotep (Akhenaton) firavun olur olmaz, baş tanrı Amon'un yerine Aton'u geçirerek diğer tanrılara inancı yasaklamış, tek tanrı inancını yerleştirmeye çalışmıştır. Akhenaton'un ısmarladığı resimlerde önceki firavunların resimlerindeki katı duruş yoktur. Akhenaton'un MÖ 1352'de ölümünden sonra eski tanrılara geri dönülmüştür. 1922 yılında bulunan Tutankhamon'un mezarından çıkan eserlerin bazılarında Aton dininin başlattığı yeni üslubun izleri görülür. Örneğin Firavun ve eşini gösteren resimde boyut farkı ve hiyerarşi yoktur. Akhenaton ve oğlu Tutakhamon döneminde yaşanan bu büyük değişim Tutakhamon'un çok genç yaşta ölümü ile devam edememiş, Mısır sanatı ve yaşamındaki geleneklere tekrar geri dönülmüştür.

Akhenaton ve Ailesi, 18 Sülale, M.Ö. 1352-1336

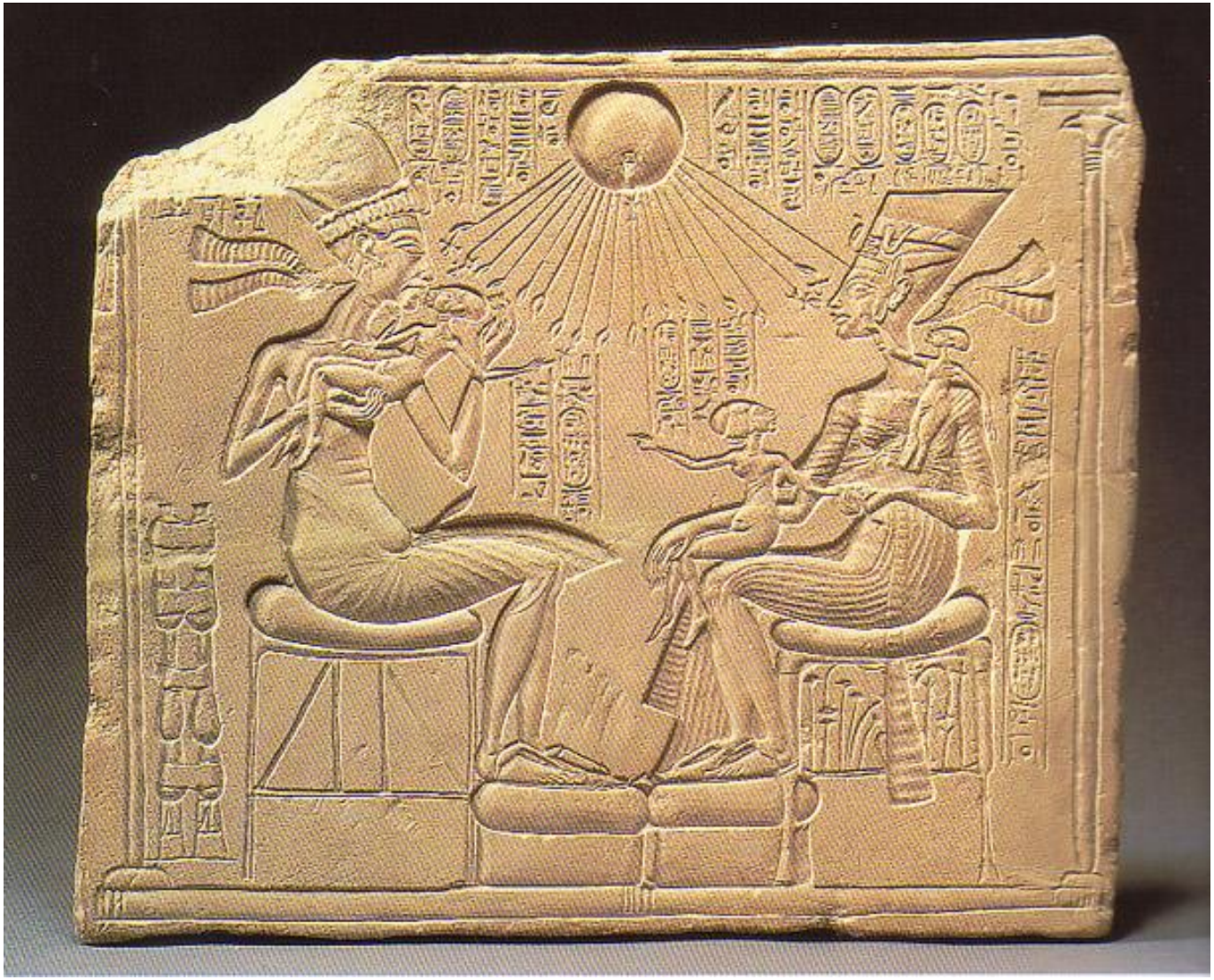

Akhenaton, Nefertiti ve Üç Kızı

Aten /Aton (Güneş Tanrısının Bir Formu)

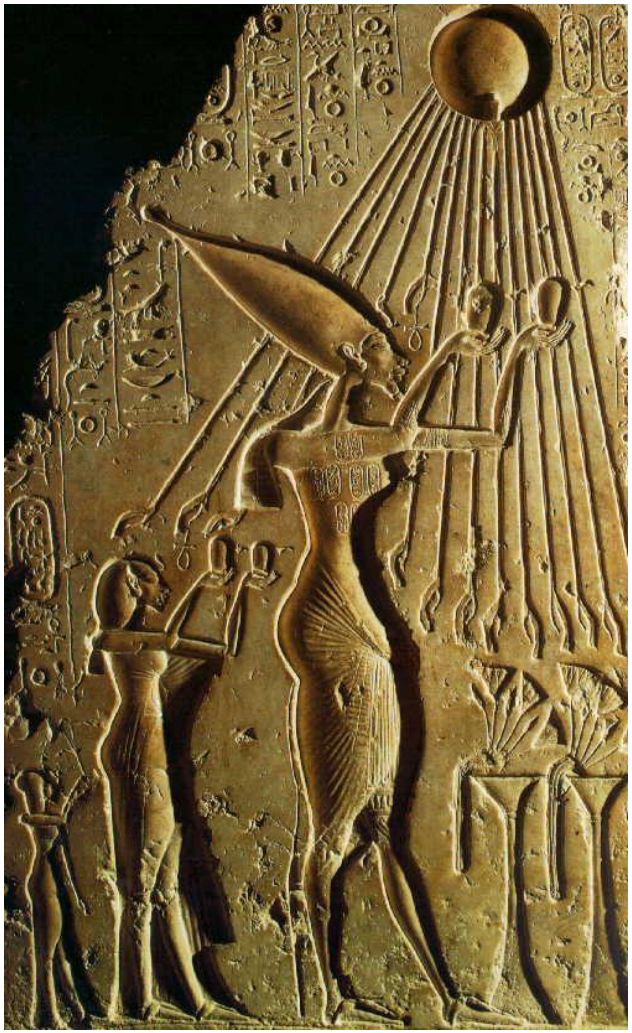

Nefertiti, 18. Sülale, M.Ö. 1352-1336

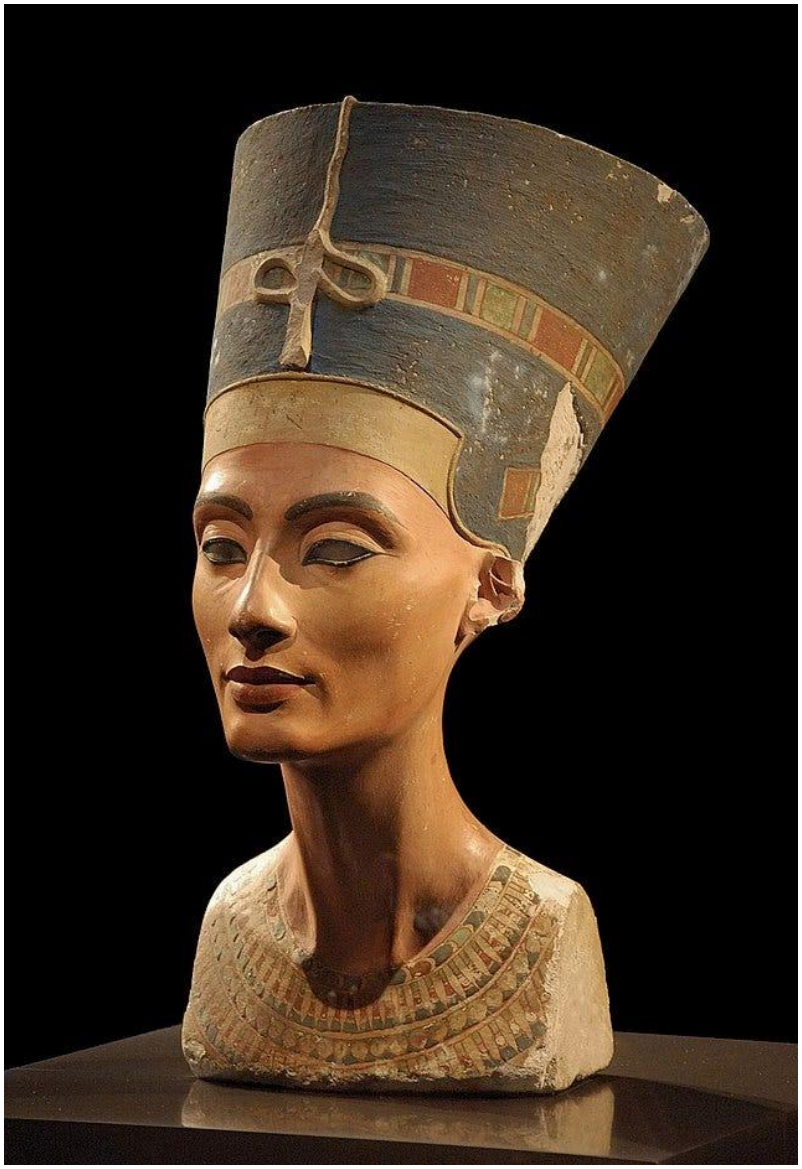

Tutankhamun, 18. Sülale, M.Ö. 1352-1336

Tutankhamun'un Altın Maskesi

Tutankhamun ve Karısı

Yargı-Osiris, 19. Sülale, M.Ö. 1285

Ölüler Kitabı

Heykel Yapımı

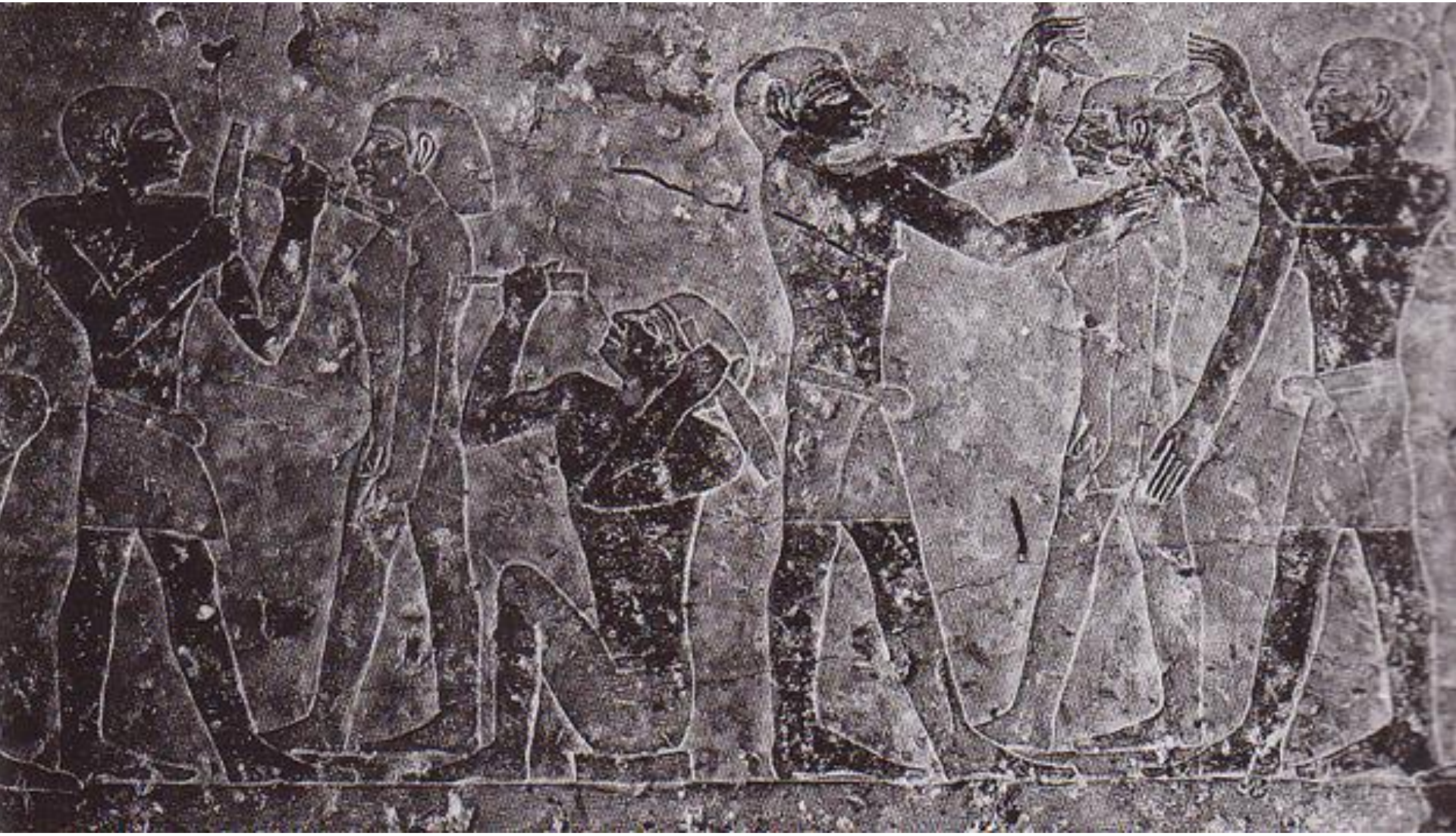

Mısır Heykel Sanatı

Coser'in Oturan Heykeli; Sakkara Coser Kompleksi, III. Sülale, yak. MÖ 2680, boyalı kalker taşı, yük. 142 cm, Kahire Mısır Müzesi, (Ed. Schulz-Seidel 2002: 52)

Coser'in oturan heykeli Mısır firavunlarından günümüze kalan en erken gerçek boyutlu heykeldir.

II. Hanedanlık'tan Kral Khasekhem'ın heykeli (2720). Belki de türünün ilk örneğidir. Kral anıtsal mezar yapısı ve sarayının yanında yine kendisine ait olduğu heykeliyle de daha sonra "Firavun" imajı çerçevesinde oluşan maddi dünyanın sanki prototipini yansıtır (Davies - Friedman 1998: 61).

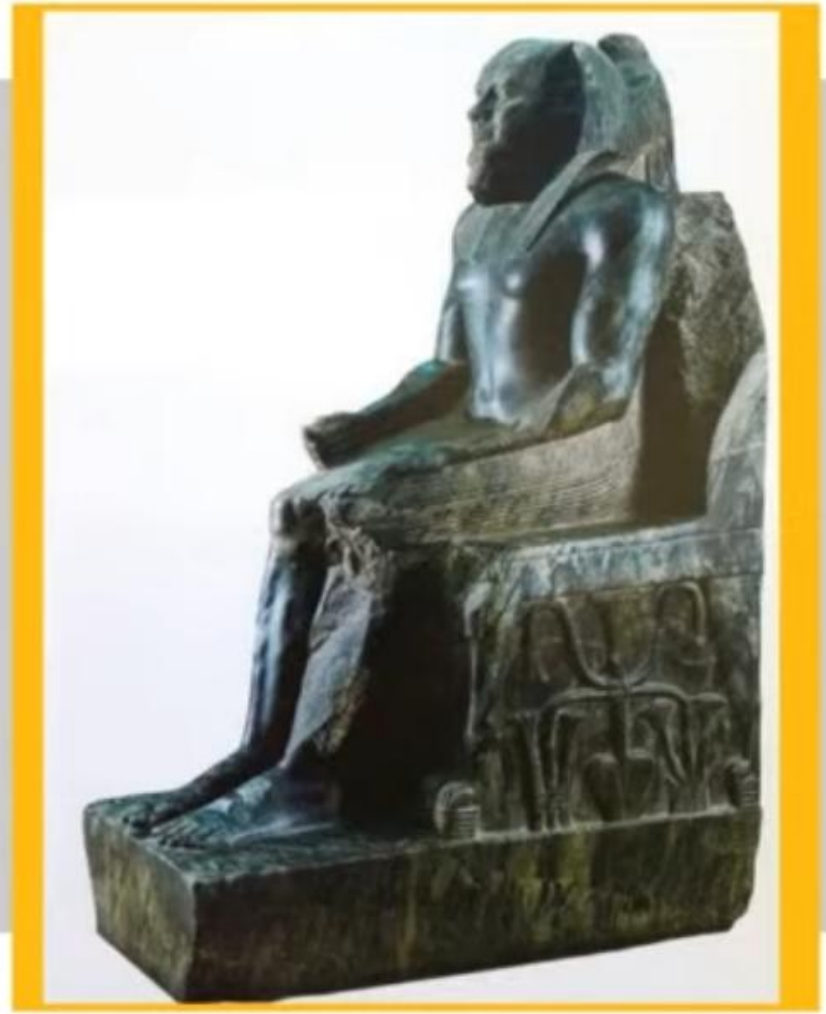

Kefren'in Oturan Heykeli; Giza Kefren Tapınak Vadisi IV. Sülale, yak. MÖ 2550, yük. 168 cm, Kahire Mısır Müzesi(Ed. Schulz-Seidel 2002: 67)

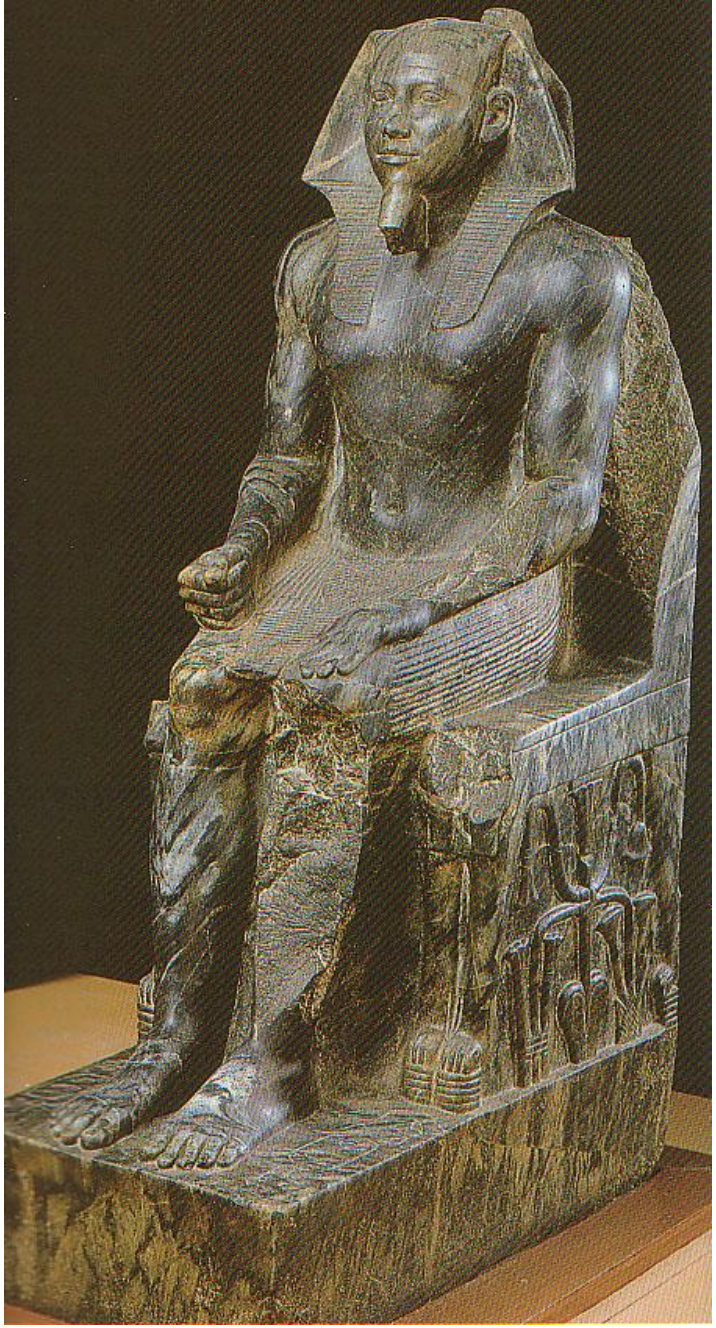

Khafra’nın ‘Ka’ Heykeli

Mısır heykellerinde sert taşlar, granit ve porfir kullanılmış, ender olarak ahşaptan da heykeller yapılmıştır. Firavun ve çevresine ait heykellerde belirli kurallara bağlı kalınmış, halk sanatı olarak adlandırılan heykellerde daha serbest bir üslup denenmiştir. Heykel yaşayan figürün ölümden sonra canlı bedenini temsil edeceğinden, heykeli yapılan kişinin görünüşüne uyulmaya çalışılmıştır. Heykeller, çoğunlukla ayakta, frontal (tam karşıdan, cepheden) duruşlu, kollar aşağı sarkık, eller bir rulo tutuluyormuş gibi yumruk yapılmış olarak yontulmuştur. Ayakta duran figürlerde hareketsizliği kırmak için çoğunlukla sol ayaklar bir adım aralığında öndedir. Diz ve dirsekler vurgulanmıştır. Oturan figürlerde iki bacak birleştirilmiş, eller diz üstünde ya da göğüs hizasında, avuç içleri hafif ortası boş yumruk biçiminde ve başlar ileri bakar şekilde dik olarak düzenlenmiştir. Erkek heykellerin tenleri kadın heykellere göre daha koyudur. Erkek giysileri sadece bel ve kalça bölgesini kapatır. Tüm vücudu örten kadın giysileri diz ve göğüs hizasında birer çizgiyle vurgulanır.

Mikerinos ve Kraliçe Khamerernebty Heykeli; Giza Mikerinos'un Vadi Tapınağı, IV. Sülale, yak. MÖ 2520, yük. 142 cm, gri kumtaşı, Boston Güzel Sanatlar Müzesi(Ed. Schulz-Seidel 2002: 68)

Kral Menkura ve Bir Kraliçe 4. Krallık (M.Ö. 2500)

Mikerinos ve Chamerernebti (Museum of Fine Arts - Boston)

Mikerinos Heykel Grubu; Eski Krallık, IV: Sülale, yakl. MÖ 2500, gri kumtaşı, Kahire Mısır Müzesi

Bitirilmemiş Mikerinos Piramidi'nin içerisinde pek çok heykel grubu bulunmuştur. Bu heykeller, Kral ile Cennetin Tanrıçası Hathor ve dünyayı şekillendiren yerel tanrılar arasındaki yakın ilişkiyi gösterir. (Wildung 1997: 56)

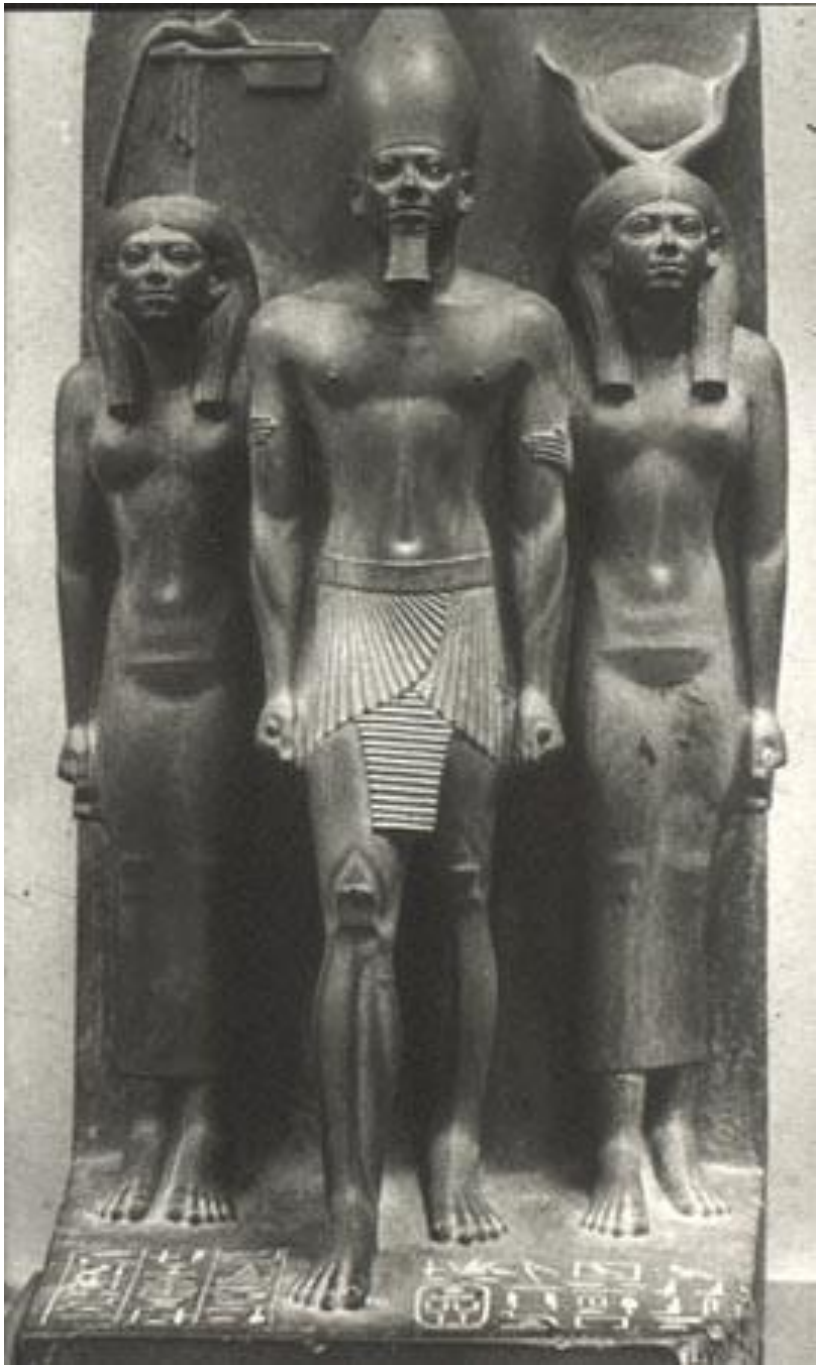

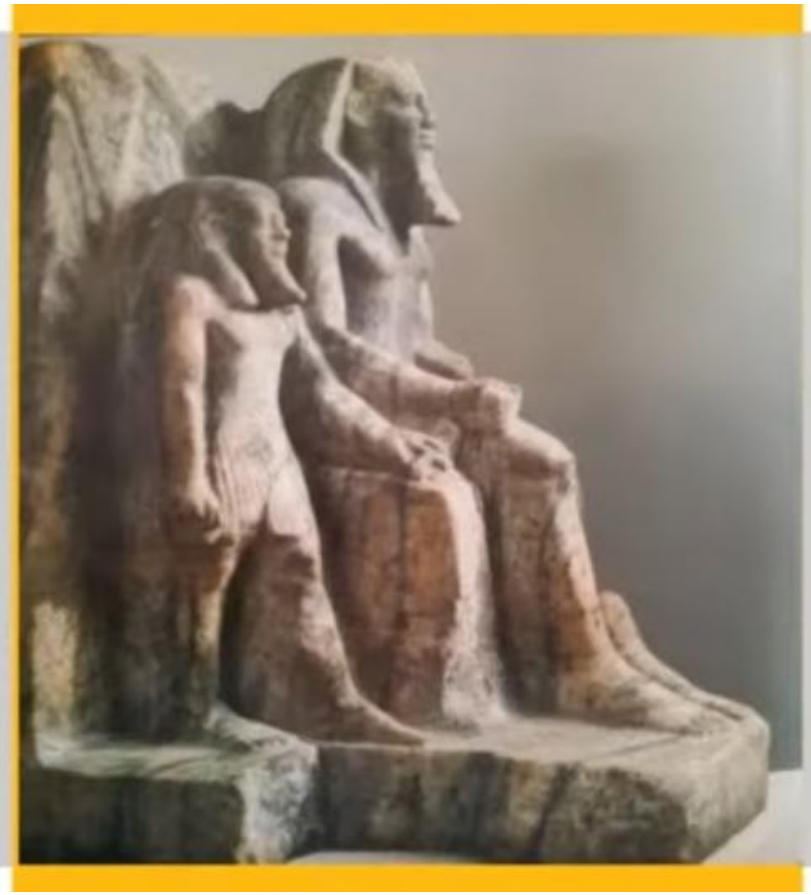

Sahura ve Koptos'un Yerel Tanrısının Grup Portresi; V. Sülale, yak. MÖ 2490, yük. 63.5cm. Tanrı Koptos iki şahinden oluşan yerel sembolü ile birlikte Sahura'ya eşlik eder. Kralı yerel tanrılarla birlikte gösteren bu tip heykel grupları, IV. Sülale'den beri bilinmektedir. New York Metropolitan Müzesi (Ed. Schulz-Seidel 2002: 44)

III. Sesostris'in Oturan Heykeli, Hierakonpolis, XII. Sülale, yak. MÖ 1860, Diorit, yük. 54.5 cm, New York Brooklyn Müzesi (Ed. Schulz-Seidel: 2002, 106)

III. Sesostris Semna Steli, Orta Krallık XII. Sülale, yak. MÖ 1820, Berlin Ägyptisches Müzesi.

Uzun hiyeroglif metin, dünyanın en muhteşem yöneticisi Mısır Kralını över, korkak ve zayıf bir düşman olan Nübyelileri anlatır. Bu politik metin İkinci Çavlan'ın yakınında yer almaktaydı. (Wildung; 1997, 86)

Amon I. Sesostris'i ağırlıyor. Karnak Beyaz Tapınak sütun kabartması, XII. Sülale, yak. MÖ 1925, kireçtaşı (Ed. Schulz-Seidel: 2002, 136)

Anıtsal heykellerin dış mekânlara yapılan sfenksler ile tapınak cephelerinde ya da giriş hollerinde ayakta ve oturur biçimde bulunan sıralı heykel gruplarından oluşan iki önemli türü daha bulunmaktadır. Giza'daki firavun Kefren'e ait olduğu düşünülen insan başlı ve aslan vücuduna sahip anıtsal sfenksin başında iki kulağı açıkta bırakan nemes adı verilen kral/firavun başlığı bulunmaktadır. Sıralı heykel grupları ve sfenksler geniş coğrafi düzlüklere açılan alanların ve tapınakların girişlerine yapıldıklarından sonsuzluğa bakar şekilde yontulurlar.

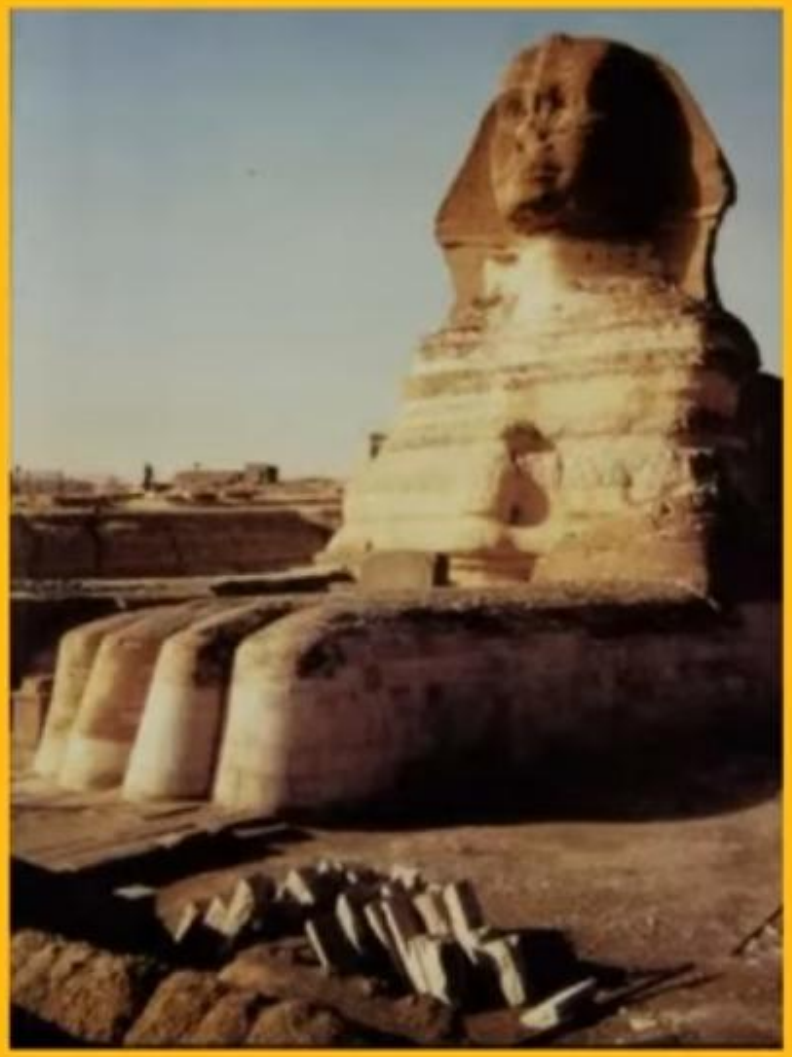

Sfenks; Giza, Eski Krallık, IV. Sülale, yakl. MÖ 2550-2500, kireçtaşı

Aslan gövdeli insan başlı bir figür olan Sfenks, Kralı Ra'nın oğlu olarak gösterir. (Wildung 1997: 59)

Kraliçe Sobeknefru Heykelciği
(Erik Hornung, Mısır Tarihi,
İletişim Yayınları)

II. Mentuhotep Gömülme Tapınağı;
Deyre-l Bahri, Orta Krallık, XI. Sülale,
yak. MÖ. 2400.
Eski Krallık piramit komplekslerinde olduğu gibi, uzun bir geçit koridoru, vadi tapınağını gömülme tapınağına bağlar.
Ayakta ve oturan kral heykelleri mezarın önündeki geniş alana yayılan ağaçların arasında yer alır. Günümüzde bu ağaçların izleri görülebilmektedir.
(Wıldung; 1997, 76)

II. Mentuhotep Heykeli; Deyr el-Bahri II. Mentuhotep Cenaze Tapınağı, XI. Sülale, yak. MÖ 2020, boyalı kumtaşı, yük. 47cm, Kahire Mısır Müzesi (Ed. Schulz-Seidel: 2002, 110)

Mısır heykellerinin belli kurallara bağlı kalmadan yapılmış halk sanatı olarak adlandırılan örneklerinde sanatçı, konusunu dünyevi yaşamın içinden aldığı için figürlerin hareketleri daha rahat ve serbesttir. Görünüşlerindeki doğallık ve farklı malzemeleriyle Mısır heykel sanatı örneklerinden ayrılan bu heykellerin en tanınmışlarını bağdaş kurmuş vaziyette oturan kâtip heykeli ile bir elinde asa tutar vaziyette ayakta duran Şeyh el Beled heykeli oluşturur.

Katip-Yazıcı, 5. krallık, Halk Sanatı

Oturan Katip Heykeli, Paris, Louvre Müzesi, (M.Ö. 2620- 2500)

Şeyh el Beled Heykeli (Ahşaptan, M.Ö. 2450-2350)

Su aygırı, MÖ 1985-1795, fayans, Senbi'nin mezarından

Mezarda bırakılan, ölen kişinin öbür dünyada avlanabilmesi için kullanılan küçük bir obje (8 inçten küçük); kenarlarda lotus çiçekleri; su aygırının doğal temsili

Kolye 12. krallık, M.Ö. 1880-1874

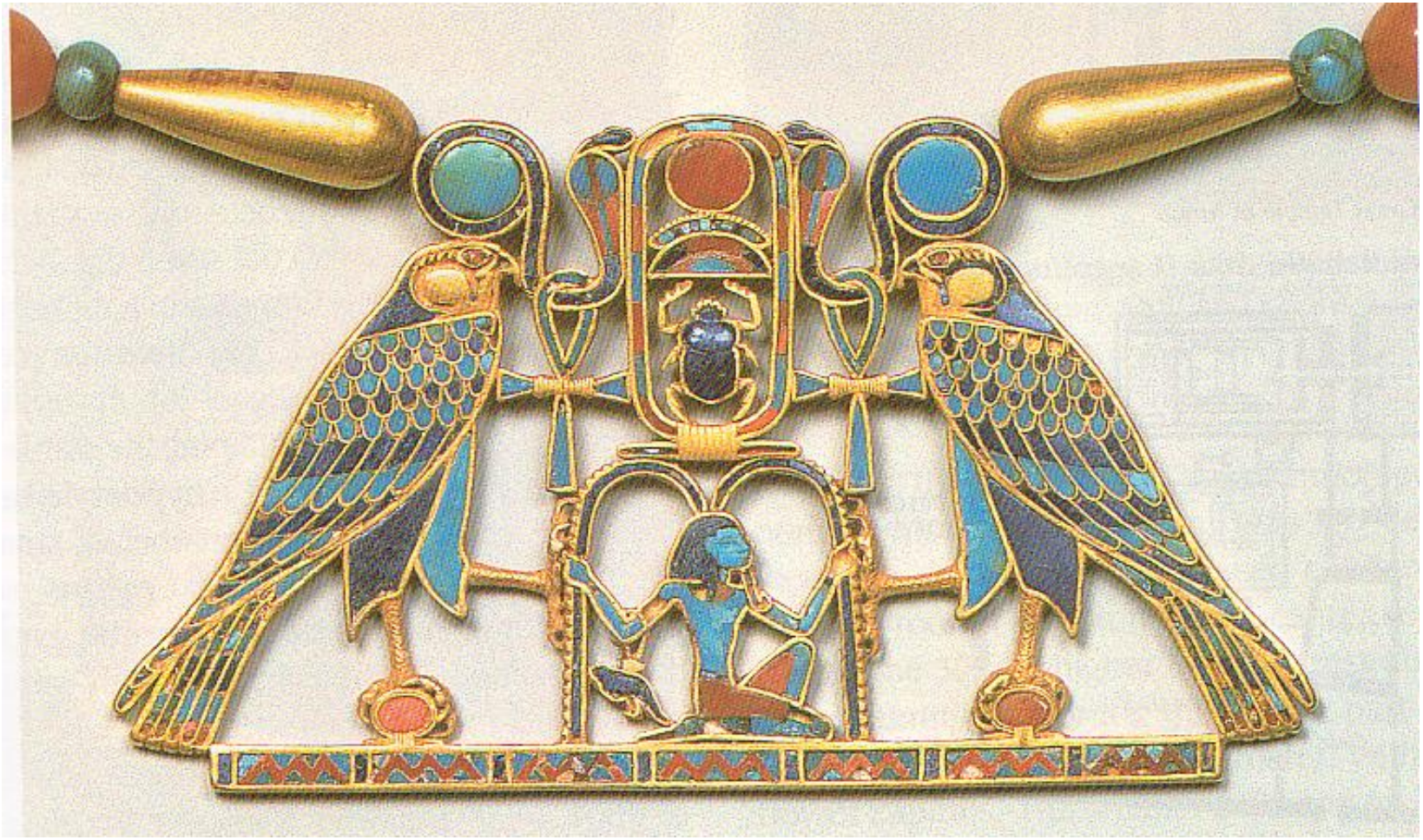

Tutankamon Kolyesi

SANAT TARİHİ I

Yunan Sanatı

- Yunan Sanatı

M.Ö. 8. yüzyılda Batı Anadolu'nun büyük bir kısmını kaplayan alanda İonyalıların kolonizasyon hareketlerine başladıkları, söz konusu kolonizasyonun sonucunda, kent devletlerinden oluşan bir konfederasyonun etkin bir siyasi ototorite olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Ekranda görmüş olduğunuz 12 kentin temsilinde şekillenen büyük bir uygarlık, bölgenin siyasi ve sosyokültürel yapısı ile birlikte sanatsal üretimin de merkezi olmuştur.

- Yunan Sanatı

- Miletos
- Myus
- Priene
- Efes
- Kolophon
- Teos
- Lebedos
- Klazomenai
- Erythrai
- Phokaia
- Samos
- Chios

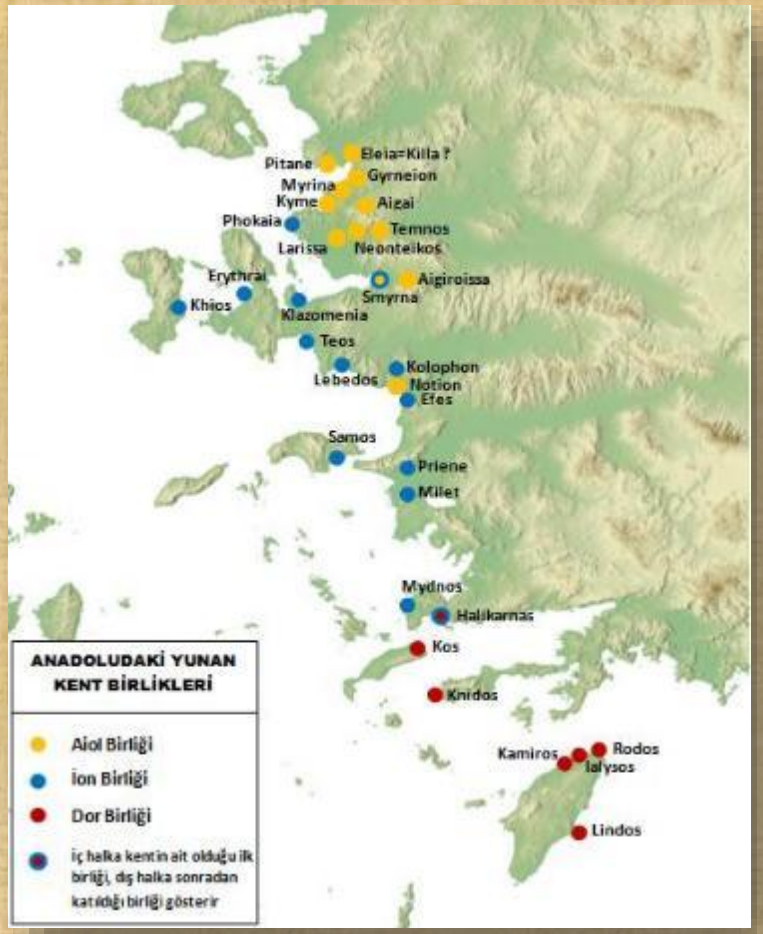

- Yunan Sanatı

Yunan Sanatı, M.Ö. 8.-7. yüzyıllardan Yunanistan'ın Roma Egemenliğine girdiği M.Ö. 2. yüzyılın ortalarına kadar olan devam eden süreç içerisinde ortaya çıkan sanat olgusunu tanımlamaktadır. Oluşum ve değişim süreçleri bağlamında Yunan sanatı Arkaik (M.Ö. 7.-6. y.y.), Klasik (M.Ö. 490–330) ve Helenistik Devir (M.Ö. 330–30) olmak üzere başlıca üç evre içerisinde ele alınarak değerlendirilidir.

YUNAN SANATI

ARKAİK DÖNEM

M.Ö. 7. - 6. yy.

KLASİK DÖNEM

M.Ö. 490 - 330

HELENİSTİK DÖNEM

M.Ö. 330 - 30

- Yunan Sanatı

M.Ö. 7. ve 6. yüzyıllar arasındaki süreç, Yunan sanatının tüm alanlarında ilk örneklerin ortaya çıktığı ve Arkaik Mimari, Arkaik Heykel, Arkaik dönem seramiği gibi sanat türlerine bağlı alt başlıklar ile tanımlanan bir dönemdir. Mimari, heykel, kabartma, seramik vb. birçok sanat alanında üretimlerin gerçekleştiği söz konusu dönemin anıtsal mimarideki en önemli temsil yapıları tapınaklardır. Esas itibari ile içinde tanrı heykeli bulunan ve naos olarak adlandırılan birim ile bu birimin önünde yan duvarlar yani antenin arasında pronaos terimi ile tanımlanan bir giriş kısmından oluşan Yunan tapınaklarının, ana mekân kurgusunun ek birimlerle çeşitlendirildiği ve farklı tipolojiler ile tanımlandığı bilinmektedir.

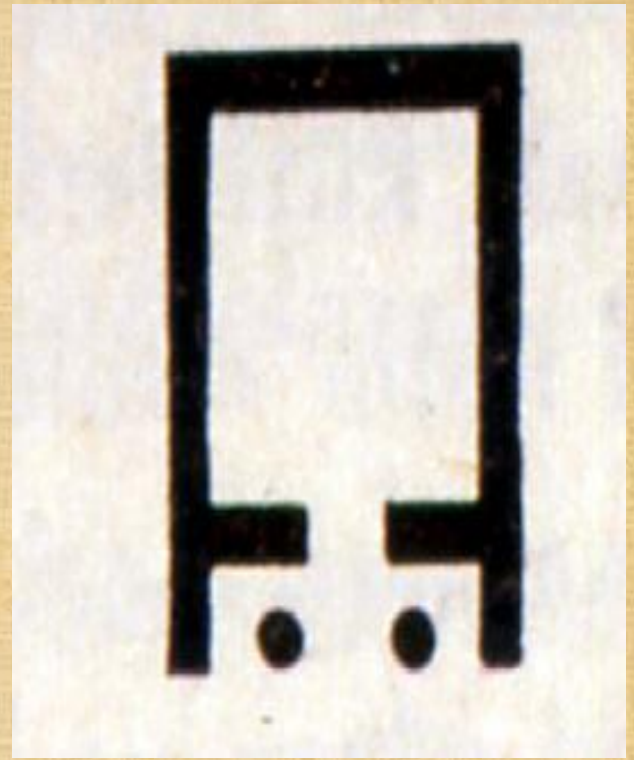

MEGARON

Eski Yunan kökenli bir ev tipi. Anadolu'da ilk kez Eski Tunç Çağı'nda İ.Ö. 3000'de, Truva, Behice Sultan'da görülmüştür. 6. yüzyıldan itibaren Batı Anadolu'da *ev* ve daha çok *tapınak* olarak kullanılmıştır.

TAPINAK

Özellikle dini ya da kült niteliği taşıyan kutsal yapı. Yunan ve Roma tapınakları "megaron"dan doğmuştur.

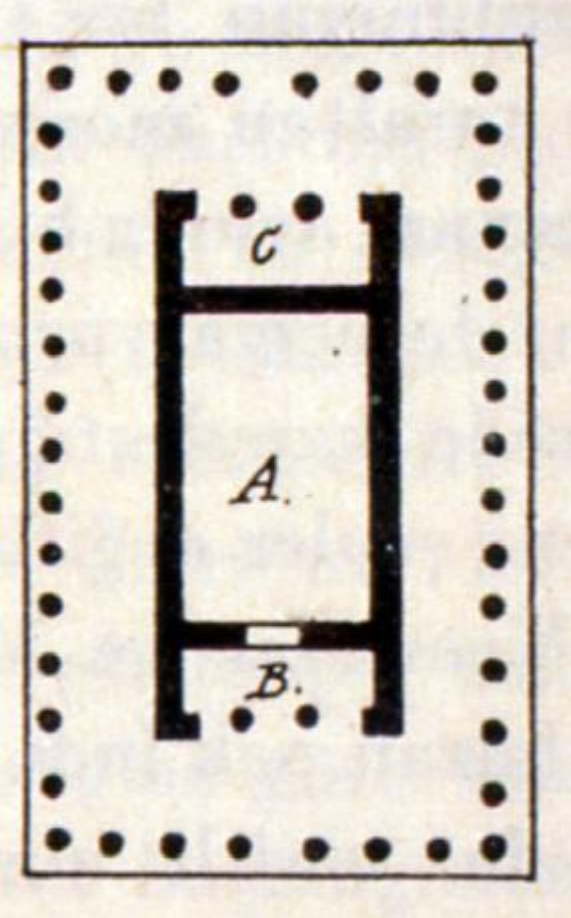

Pronaos: Antik Tapınakta giriş bölümü (B)

Cella: Tapınağın içinde tanrı heykelinin bulunduğu kutsal oda.(A)

Opisthdomos: Megaronun arka mekanına denir. Antik Yunan tapınağında hazine odası işlevi görür. (C)

Ante Duvarları: Cella duvarının giriş cephesinin iki yanından ileri doğru uzanan bölümleridir.

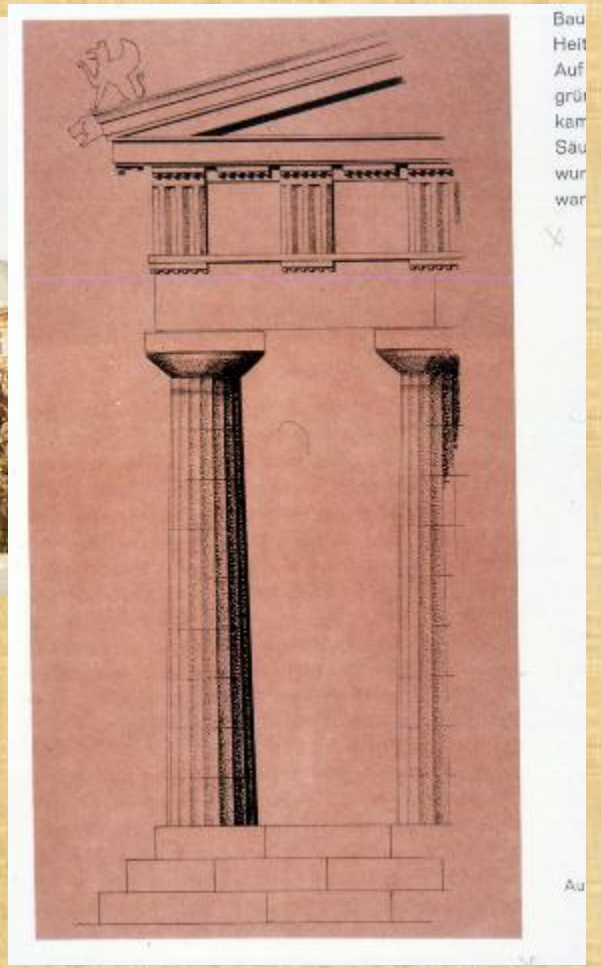

Krepis, Stereobad: Tapınaklardaki basamaklı alt yapı

Stylobate, Tapınakta sütunun oturduğu stereobadın son basamağı

SÜTUN: Taşıyıcı Eleman. Üç ögeye dikkat edilir:

*Kaide

*Gövde

*Başlık

Sütunlar başlık ve gövde düzenlemelerine göre üçe ayrılır:

*Dor

*İyon

*Korint

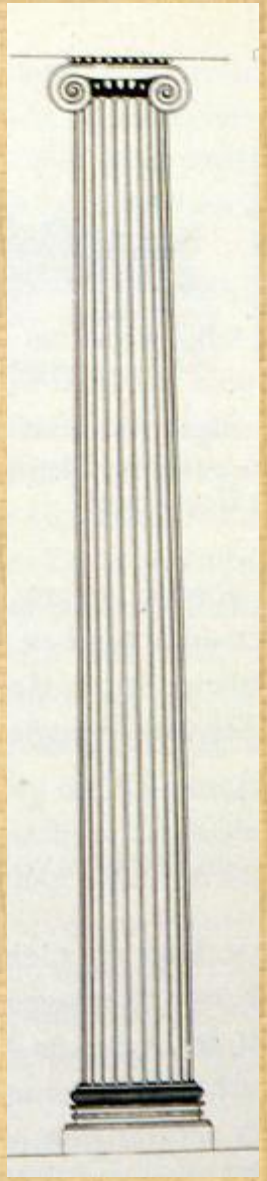

DOR NİZAMI

Sütun Kaidesi
Sütun
Sütun Bileziği
Sütun Başlığı

*__Ekinus__: Sütun bileziği üzerinde yer alan yastık biçiminde silme

*__Abakus:__ Başlığın üzerinde yer alan kare ya da dikdörtgen başlık tablası

Arşitrav: Abaküs üzerinde yer alan yatay kiriş. Bağlayıcı yatay düzen.

Friz: Arşitravın üzerindeki süslü şerit.

*__Triglif__ (Üçüzyiv): Friz üzerinde aralıklı olarak sıralanan üç düşey yivden meydana gelen bezeme

*__Metop__: Frizin üçüzyivleri arasında yer alan dörtgen pano

Geison: Frizin üzerinde yer alan yatay silme

Alınlık

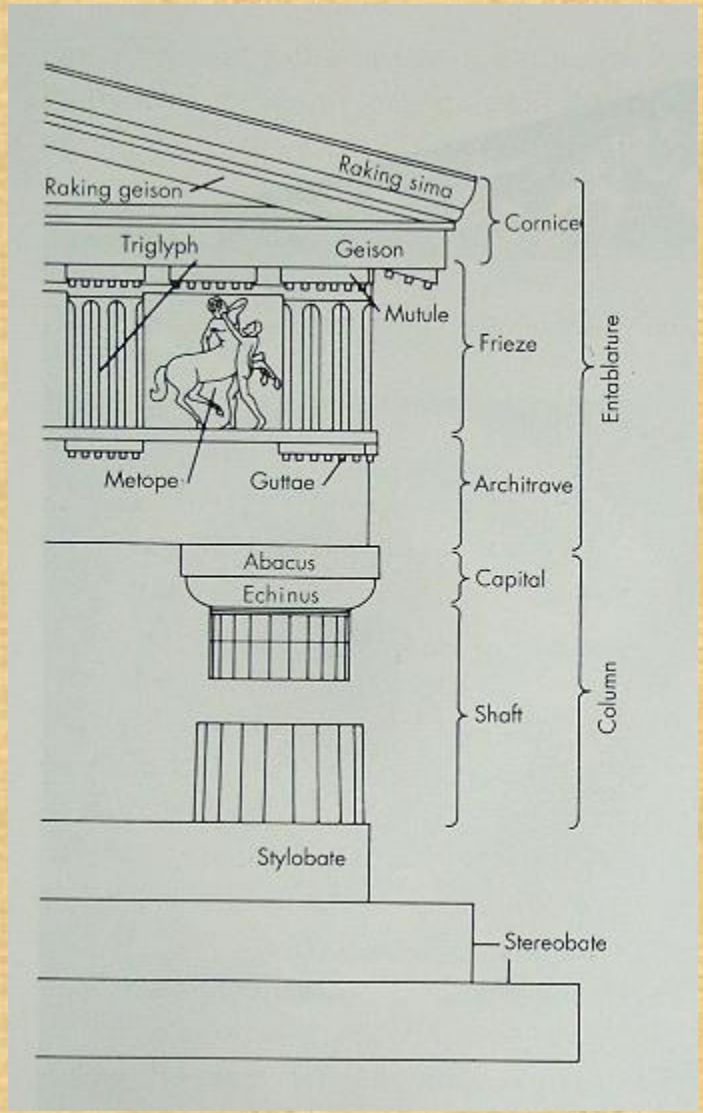

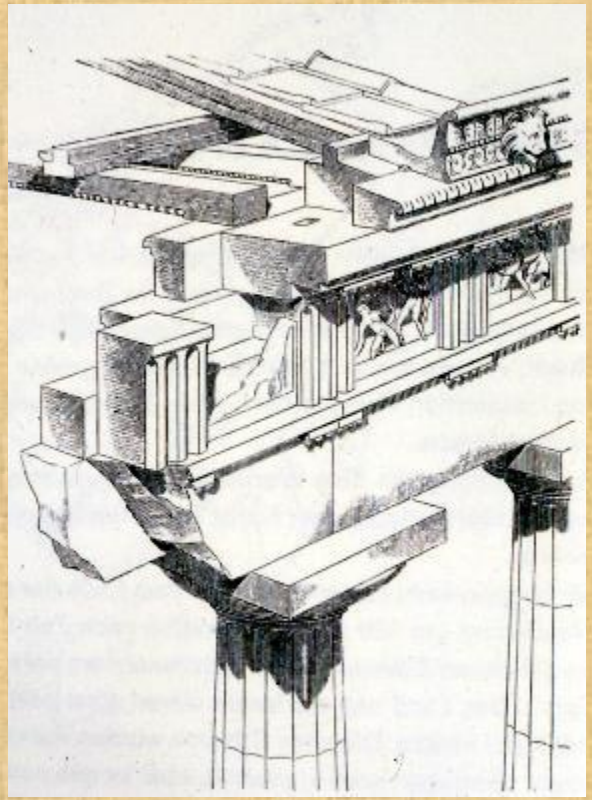

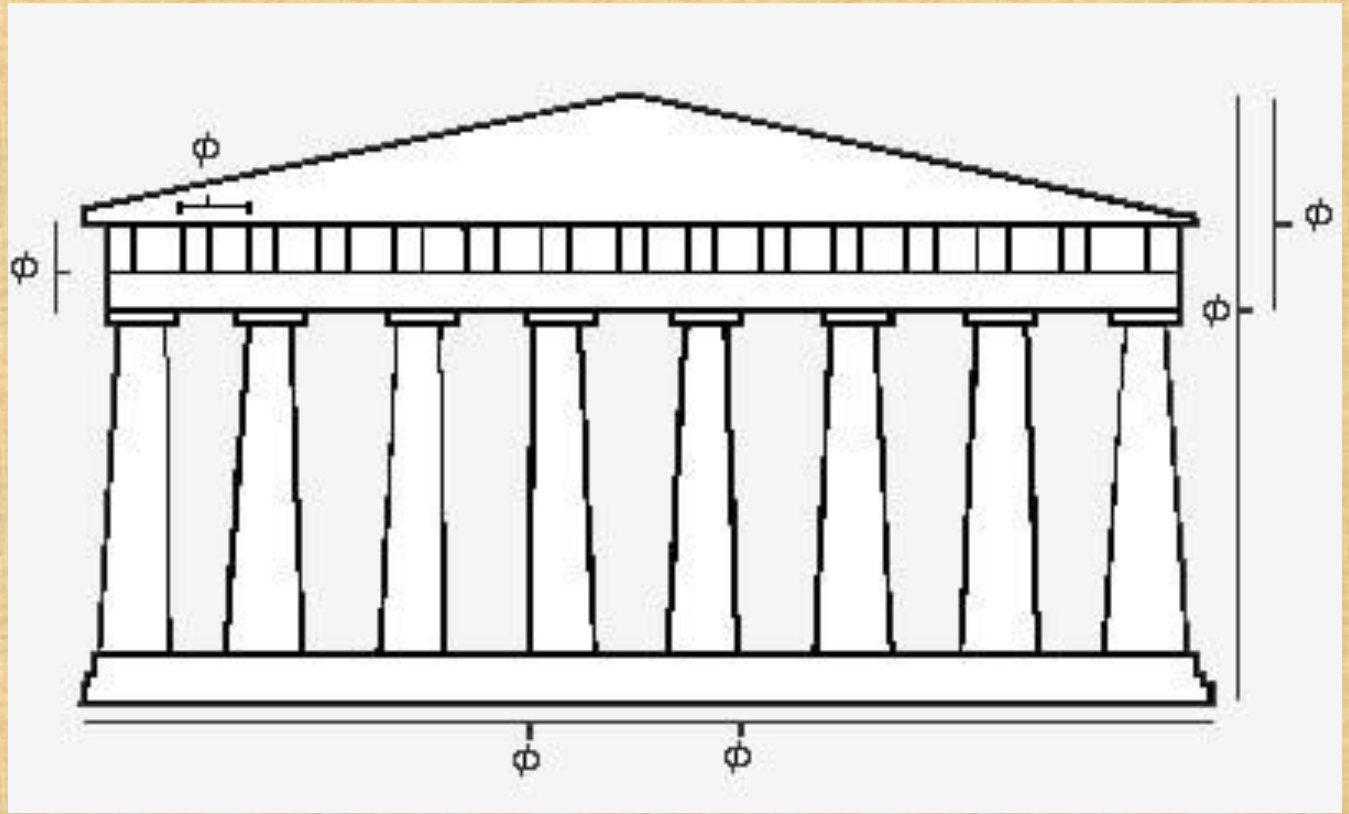

Entasis: Sütun Karnı

- Yunan Sanatı

HERA I. TAPINAĞI / PAESTUM – İTALYA

Arkaik dönemden itibaren dor, iyon ve korint olarak adlandırılan belirli düzenlerde inşa edilen tapınak mimarisinin ilk örneklerinden birisi, Güney İtalya'nın Paestum kentinde M.Ö. 550 yılında dor düzeninde inşa edilmiş olan Hera I. tapınağıdır.

- Yunan Sanatı

Anadolu’daki dor düzeninde inşa edilmiş olan tapınaklara örnek olarak Assos’taki Athena tapınağı gösterilebilir.

- Yunan Sanatı

Dor düzeninden sonra ortaya çıkan bir diğer düzen olan iyon düzeni yoğun olarak Batı Anadolu Kıyıları ile Ege Adalarında tercih görmüştür. Efes Artemis ve Didim Apollon Tapınakları İon (iyon) düzeninde inşa edilmiş olan tapınakların Anadolu topraklarındaki temsilleridir. İnce ve uzun sütun dizileri ile zarif bir görünüme sahip olan iyon düzenindeki tapınaklar, dor nizamının hantal ve ağır görünümlü tapınaklarından farklılaşmaktadır. Klasik dönemdeki bu düzenlere temel ögesi sütun başlığı olan Korint düzeni eklenmiştir.

- Yunan Sanatı

Efes Artemis Tapınağı (Model)

Kaynak: http://www.ancient.eu.com/uploads/images/180.jpg

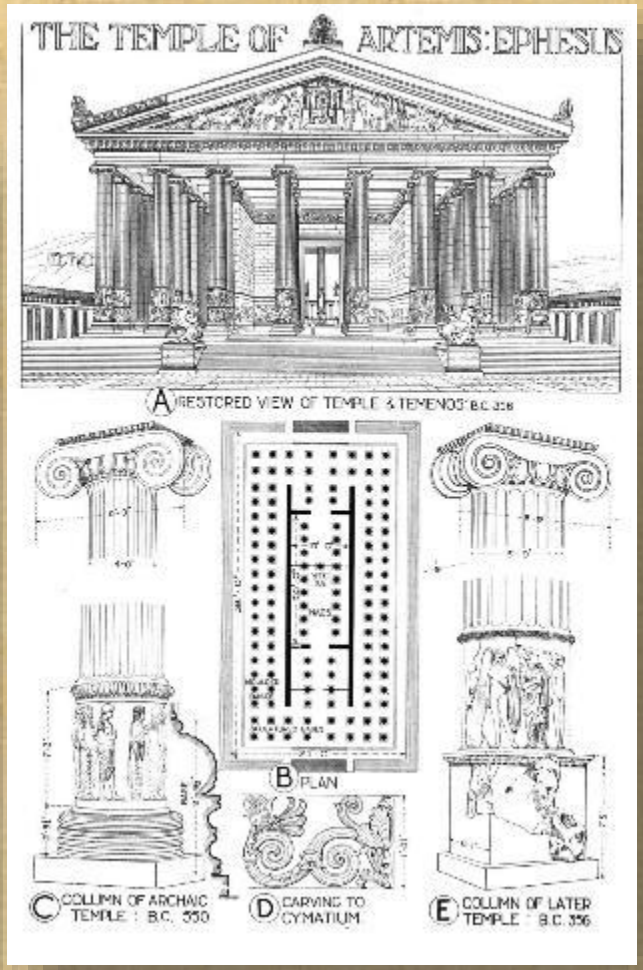

Kaynak: http://www.studyblue.com/notes/note/n/archaic-architecture--sculpture-biers-ch7/deck/6434410

- Yunan Sanatı

Didim Apollon Tapınağı

Kaynak: http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=361594

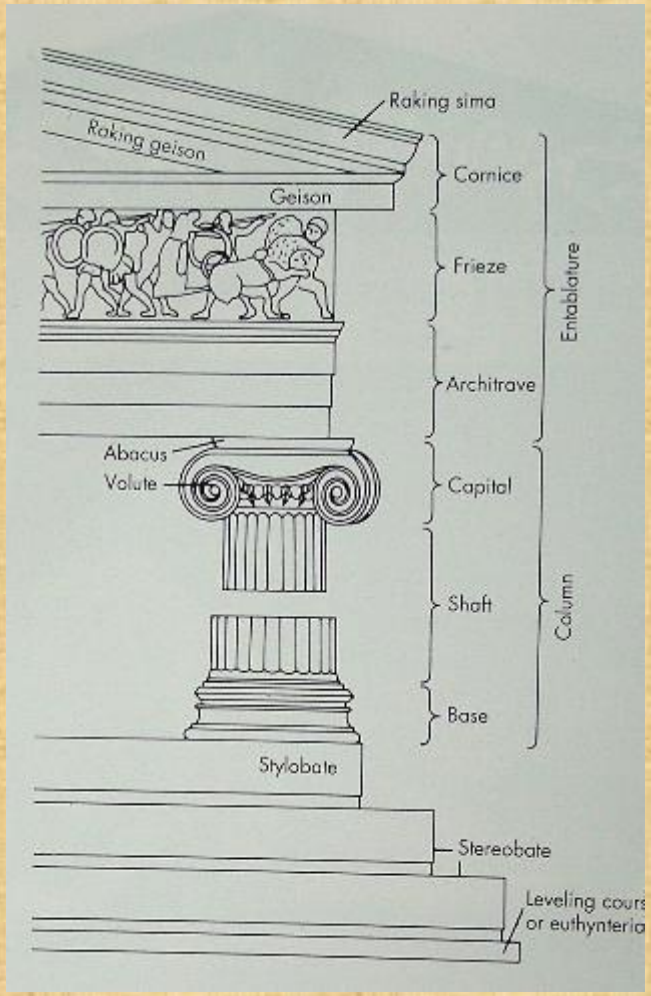
Raking sima
Raking geison
Geison
Cornice
Frieze
Architrave
Entablature
Abacus
Volute
Capital
Shaft
Column
Base
Stylobate
Stereobate
Leveling cours
or euthynteria

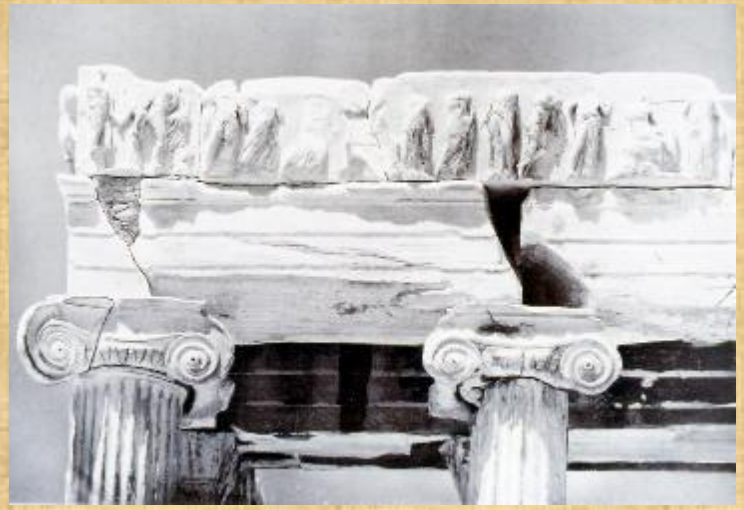

İYON NİZAMI

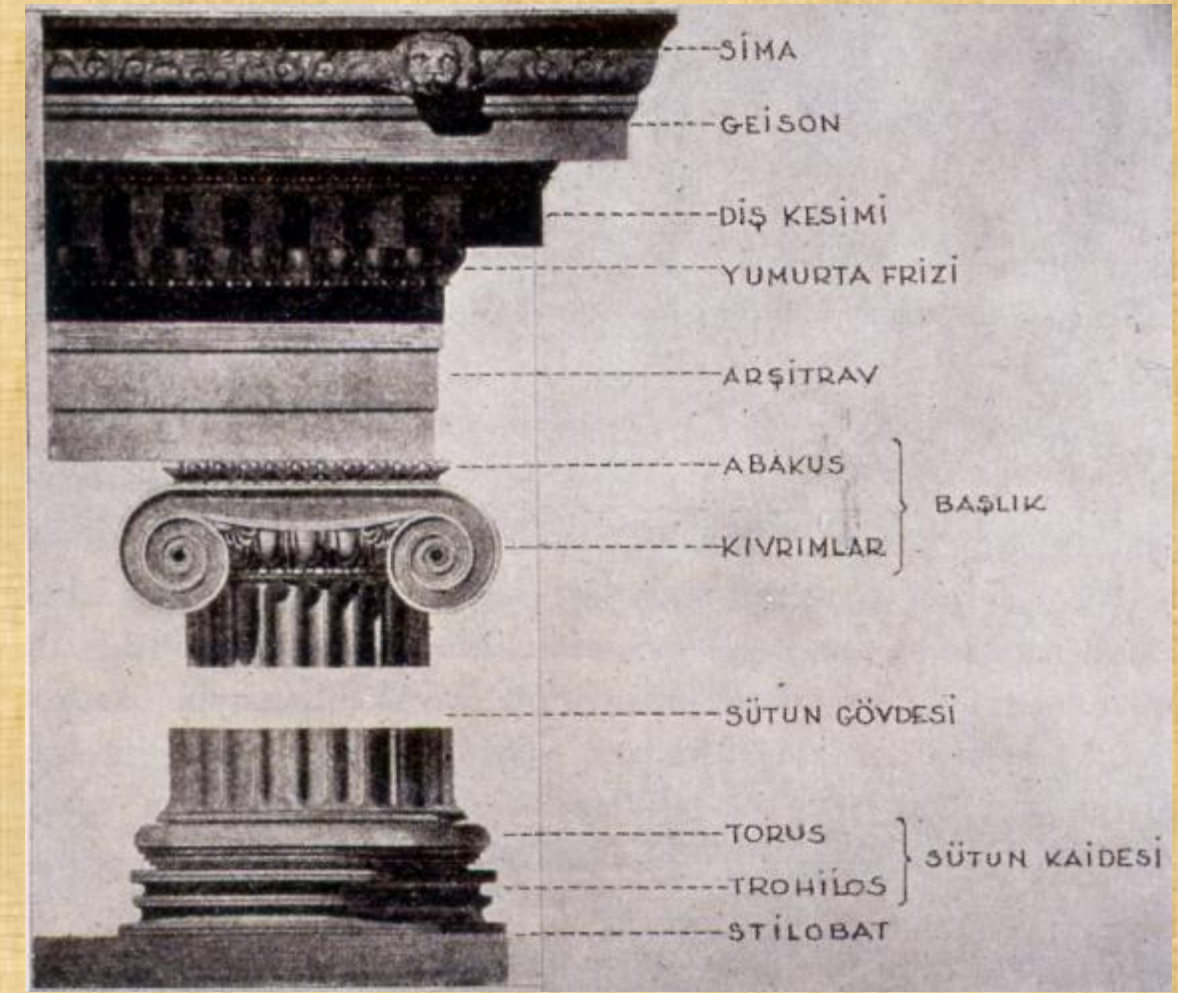
SİMA
GEİSON
DİŞ KESİMİ
YUMURTA FRİZİ
ARŞİTRAV
ABAKUS
KIVRIMLAR
BAŞLIK
SÜTUN GÖVDESİ
TORUS
TROHİLOS
STİLOBAT
SÜTUN KAİDESİ

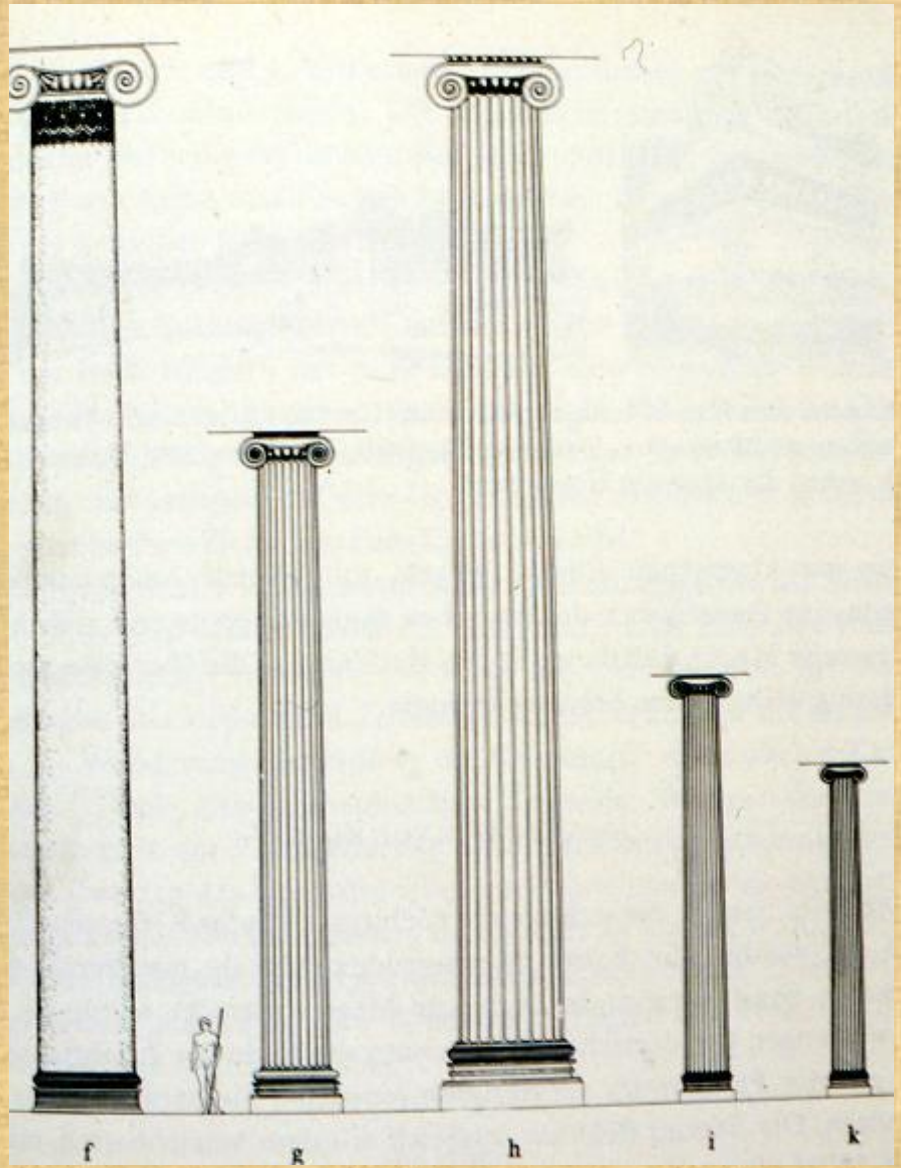
f
g
h
i
k

KORİNT NİZAMI

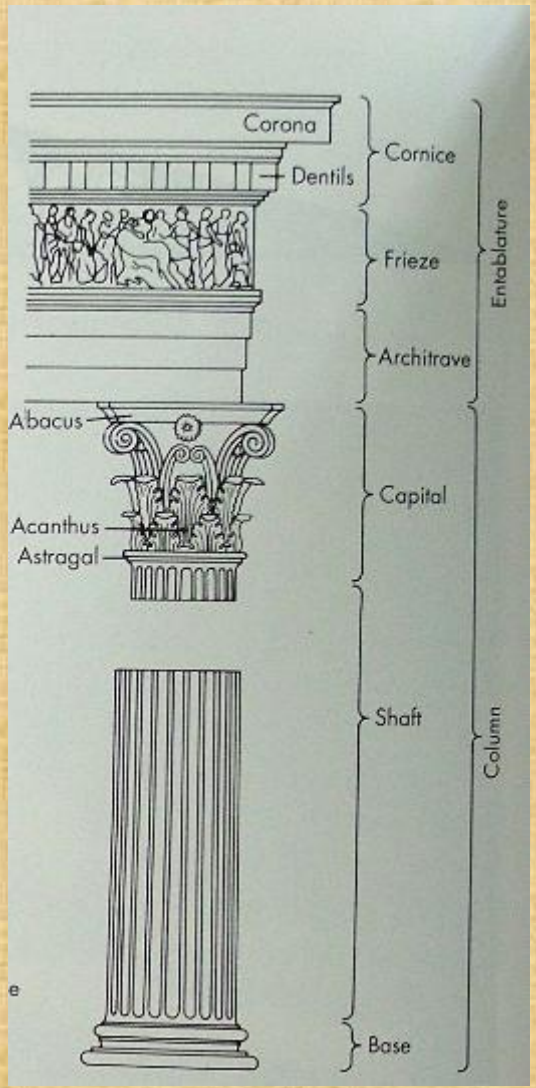

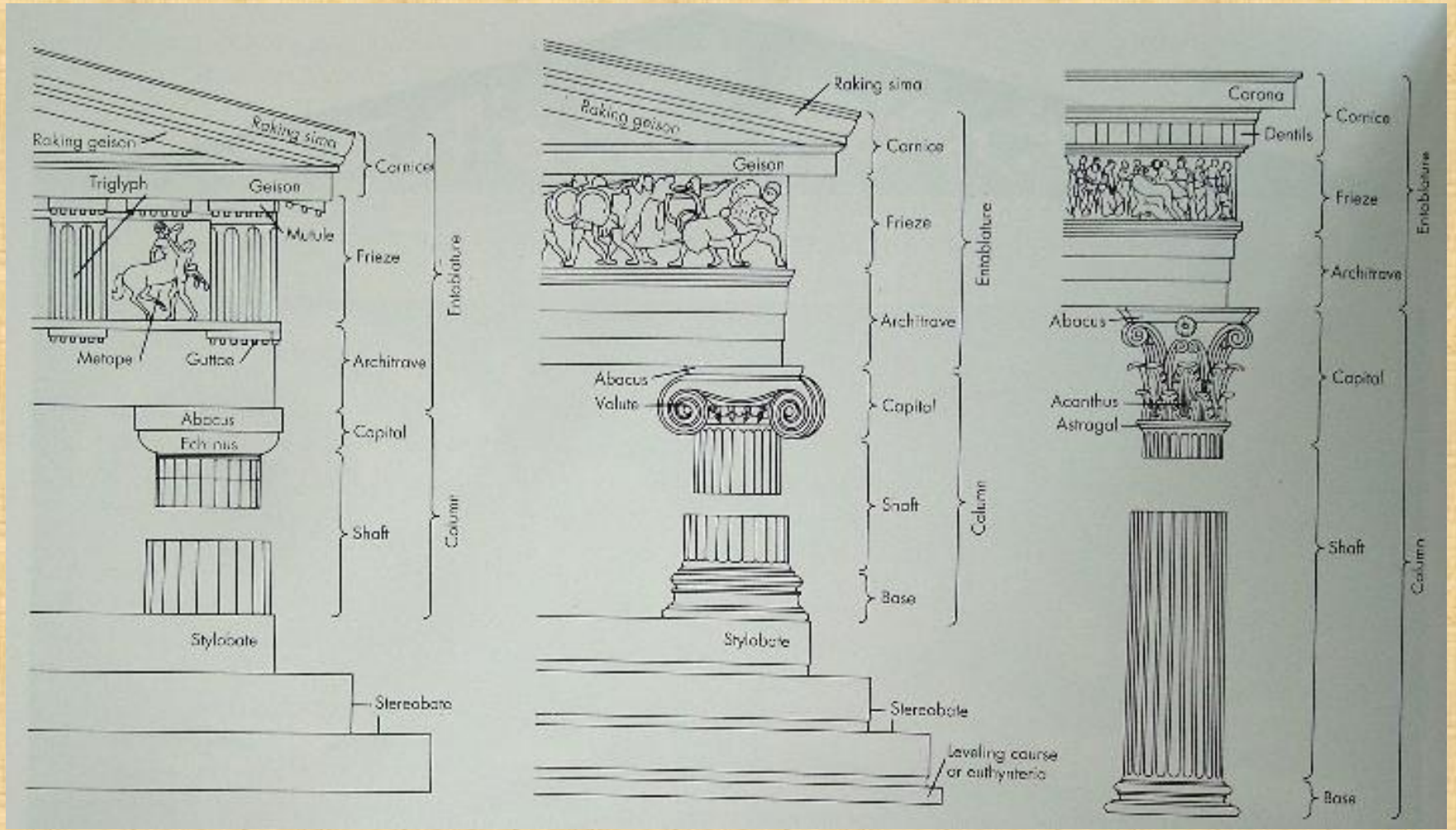
Raking sima
Raking geison
Cornice
Triglyph
Geison
Mutule
Frieze
Entablature
Metope
Guttae
Architrave
Abacus
Echinus
Capital
Column
Shaft
Stylobate
Stereobate
Raking sima
Raking geison
Geison
Cornice
Frieze
Entablature
Architrave
Abacus
Volute
Capital
Shaft
Column
Base
Stylobate
Stereobate
Leveling course or euthynteria
Corona
Dentils
Cornice
Frieze
Entablature
Architrave
Abacus
Capital
Acanthus
Astragal
Shaft
Column
Base

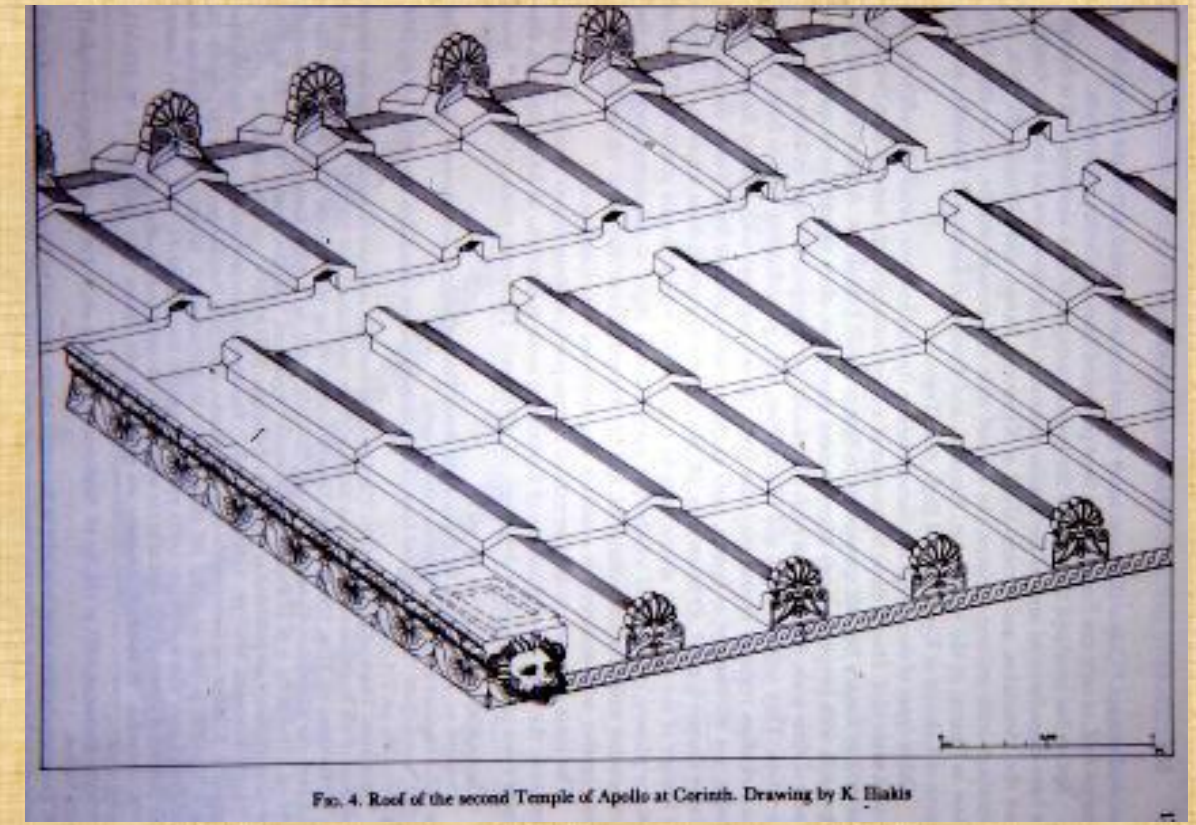

Fig. 4. Roof of the second Temple of Apollo at Corinth. Drawing by K. Iliakis

Antefix: Tapınak çatısındaki kiremitlerin en alt sırasındaki kiremitlerin ucunda yer alan pişmiş topraktan bezeme

Akroter: Alınlığın tepesinde yer alan bitkisel süslemeye denir

Atina Akropolü, Nike Tapınağı, M.Ö. 427-424

Atina Akrapolü, Erechteion Tapınağı, M.Ö. 421-405

Karyatid: Kadın heykeli şeklinde sütunlar.

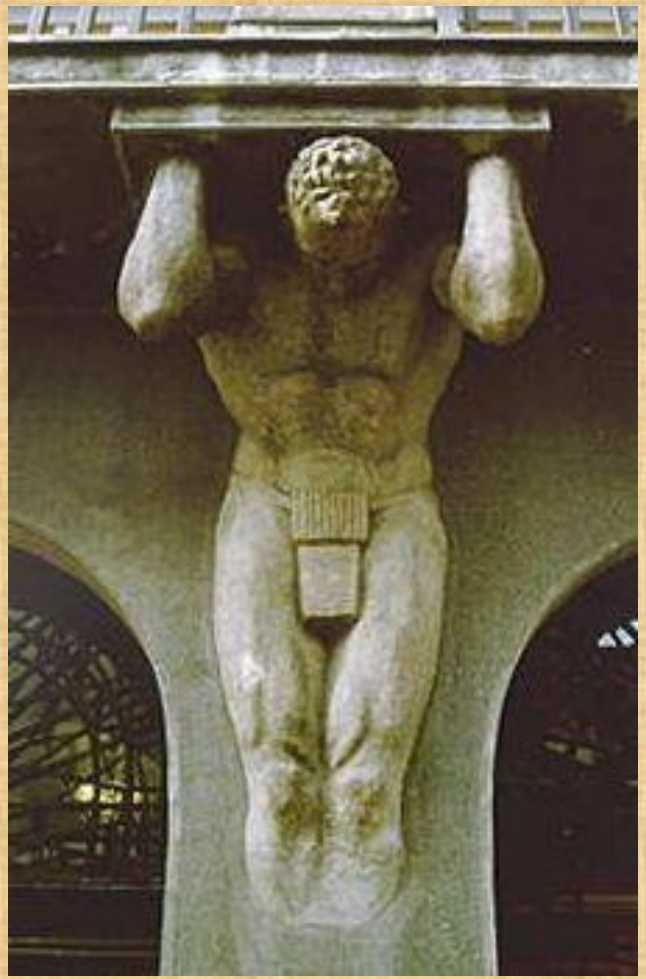

Atlant

M.Ö. 490 ve 330 yılları arasındaki süreç Yunan sanatının klasik evresi olarak kabul edilir. Bu süreç, Yunanistan'ın Pers istilasından kurtulması ile başlamış, İskender'in Doğu seferleri ile birlikte son bularak yerini Helenistik dönem olarak tanımlanan bir başka tarihsel ve sanatsal döneme bırakmıştır. Klasik dönem sanatının en belirgin olguları ideal biçim, oran ve simetridir. Söz konusu olguların belirleyiciliğinde temel tasarım ilkeleri, yapısal elemanlar, ölçü ve mimari unsurlar arasındaki ideal oran arayışları mimari faaliyetlere ve ortaya çıkan yapılara yön vermiştir. Atina Akropolü, Klasik mimarlığın karakteristik özellikleri ve eğilimlerini yansıtan yapılara ev sahipliği yapan yerleşimlerin başında gelmektedir. Bu yapıların içerisinde dönemin en önemli eserlerinden birisi, İktinos ve Kallikrates adlı mimarlar tarafından inşa edildiği bilinen Athena Parthenon Tapınağıdır.

- Yunan Sanatı

Parthenon Tapınağı, Atina, M.Ö. 447- 432

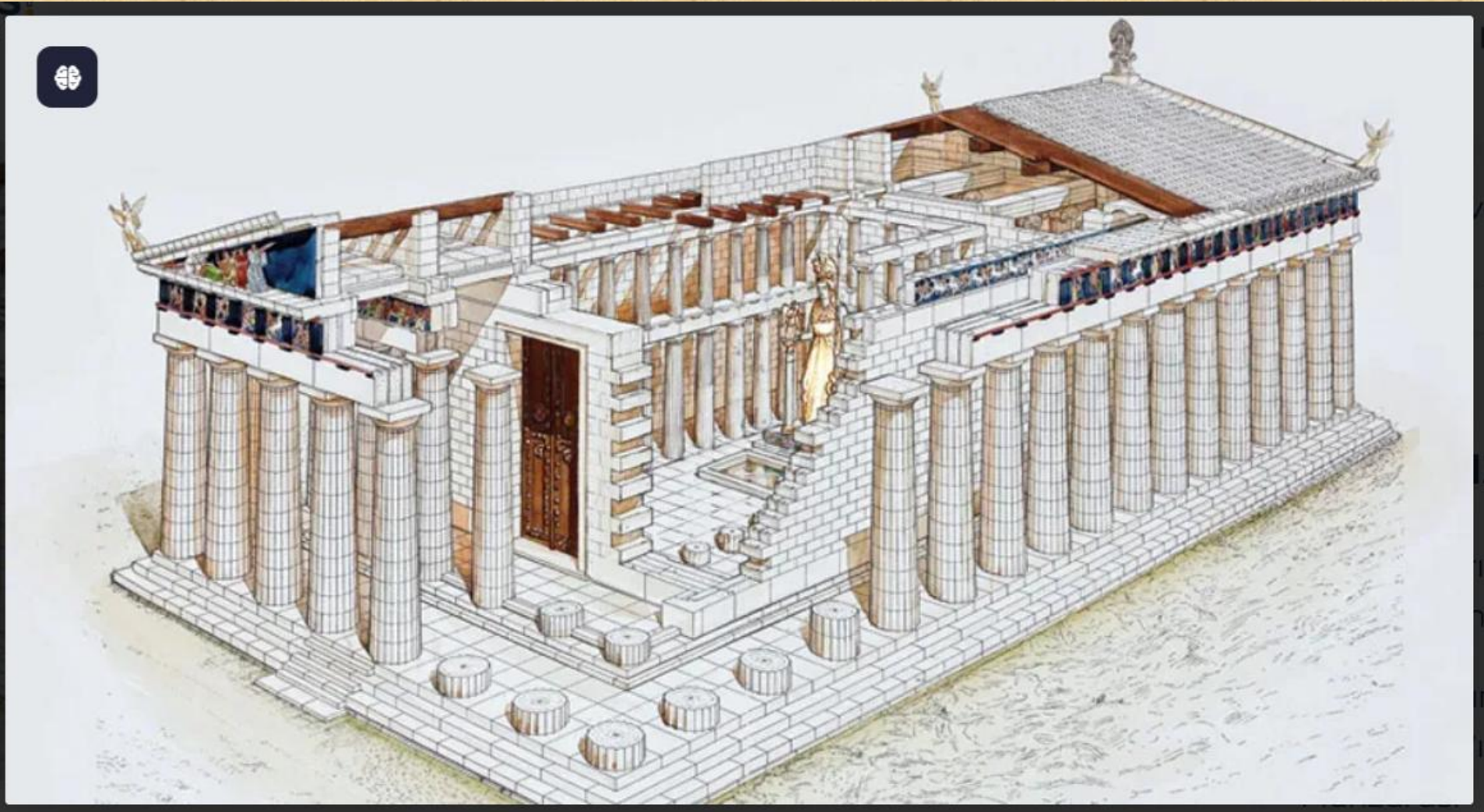

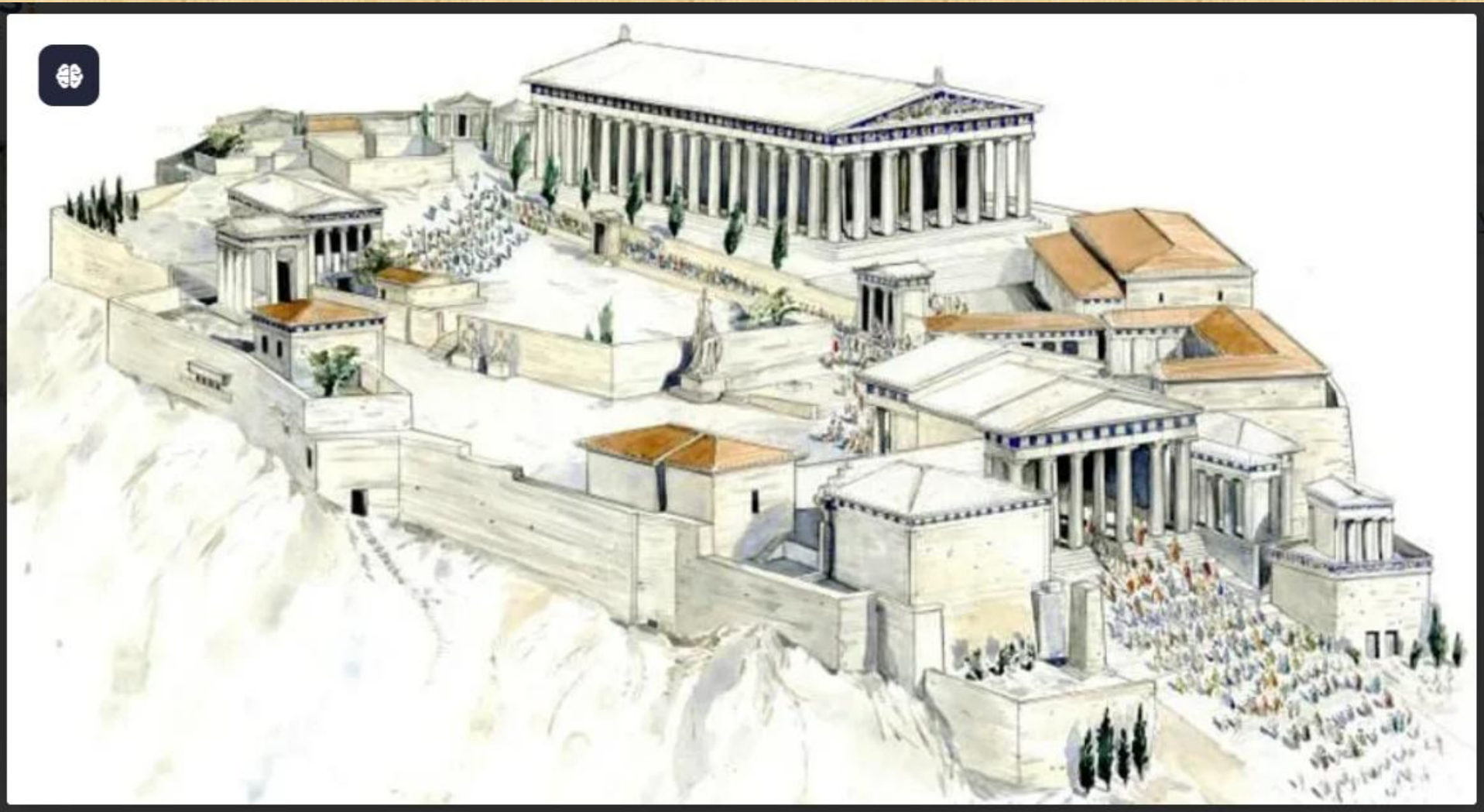

https://www.explorerides.com/tr/parthenon-built-to-last/

Phedias'ın Athena Promachos Heykeli

Yunan Anakarasının Pers istilasından kurtulmuş olmasına karşın Batı Anadolu ve Ege adalarında hâlen Pers egemenliğinin bulunması, Klasik dönemde Anadolu'da mimari faaliyetlerin sınırlı olması sonucunu beraberinde getirmiştir. Klasik dönem özelliklerini yansıtan Xanthos Nereidler Anıtı ile Halikarnasos'ta Kral Mausolos adına inşa edildiği bilinen ve dünyanın yedi harikasından birisi olarak kabul edilen Mausoleum sınırlı sayıdaki örneklerin öne çıkan temsilleridir.

- Yunan Sanatı

Ksantos Nereidler Anıtı

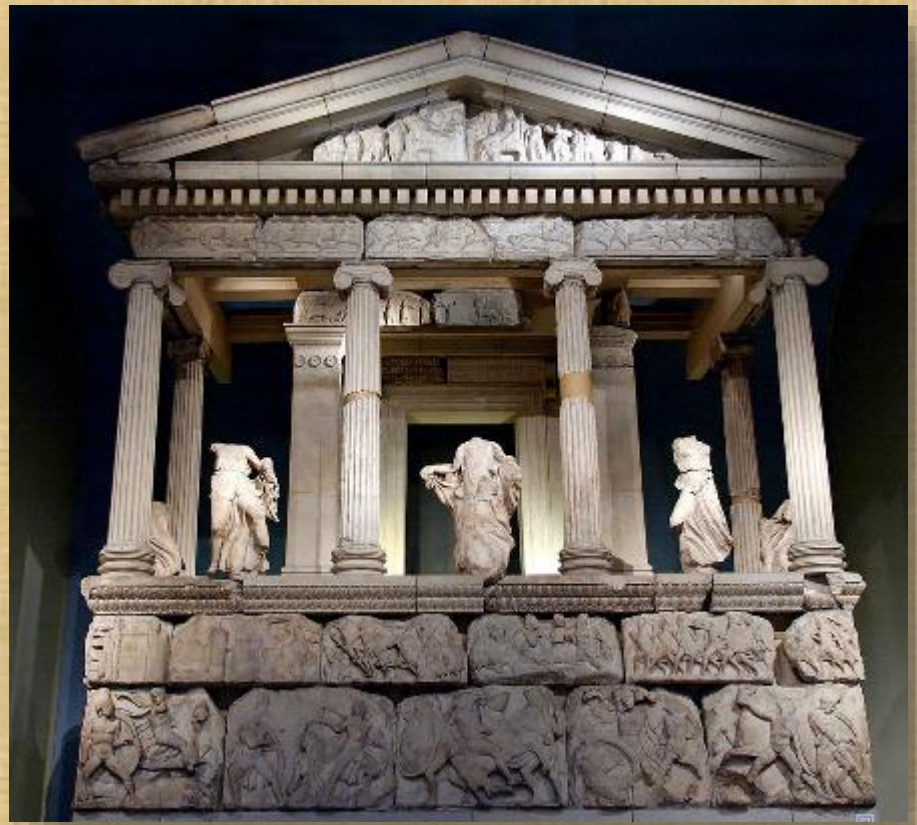

Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Ksantos

Mausoleum Halikarnasos / Bodrum

Kaynak: http://www.dewereldwonderen.nl/wp-content/uploads/2010/03/mausoleum-van-halicarnassus-03.jpg

M.Ö. 333 yılında Büyük İskender'in Anadolu'da Pers egemenliğine son vererek Doğu'da oldukça geniş topraklara hâkim olması, kültür ve sanat alanında 'Hellenizm Çağı' olarak da adlandırılan bir dönemi başlatmıştır. Doğu'nun ve Batı'nın farklı gelenek, kültür, yaşam biçimi ve inançlarının bir anlamda karşılaşmasını beraberinde getiren süreç, sanat eserlerinde köklü yeniliklere yol açmıştır. Helenistik dönem mimarisini temsil eden örneklerde arkaik ve klasik dönemlerde ortaya çıkarak gelişen mimari geleneğin izleri açık bir şekilde izlense de, özellikle klasik dönemin karakteristik unsurları olan düzen, oran, simetri gibi klasikleşmiş uygulamalara bağlılığın giderek azaldığı gözlenmektedir. Aynı yapıda farklı düzenlerin bir arada kullanılması, dor düzeninden ziyade iyon ve korint düzeninin yoğun olarak tercih edilmesi, motif ve kompozisyonlardaki zenginlik Helenistik dönem mimarisinin önemli özellikleri arasında gösterilir.

- Yunan Sanatı

Bergama Zeus Sunağı

Hellenistik Dönem dini mimarlığı büyük ölçüde Arkaik-Klasik dönem geleneğine bağlı olmakla birlikte, büyük boyutlu tapınakların giderek daha az tercih edilmesi, bunun yerine agoraların çevresinde daha küçük boyutlu tapınakların inşa edildiği görülmektedir. Dönem mimarisinde karşımıza çıkan önemli bir diğer yenilik, daha önce tapınakla ilişkili olarak tasarlanan altar yani sunakların, bağımsız yapılar olarak karşımıza çıkmasıdır. Söz konusu uygulamanın en önemli örneklerinden birisi, M.Ö. 197-159 yıllarına tarihlenen Bergama Zeus Sunağıdır.

Arkeolog Hermann Thiersch'in çizimi (1909)

Rodos Heykeli

- Yunan Heykel Sanatı

Arkaik Yunan Heykel sanatında cepheden tasvir edilen genç erkek ve genç kız heykelleri ön plana çıkmaktadır. Tanrı ve tanrıçalara sunulan adakları temsil ettikleri belirtilen söz konusu heykelerin erkek olanı Kuros, genç kız olarak tasvir edilenleri ise Kore olarak adlandırılır. Mısır ve Mezopotamya heykellerinde olduğu gibi cepheden hareketsiz olarak tasvir edilen söz konusu heykellerin bacak ve kolların gövdeden ayrılması, çıplak oluşu ve desteğe ihtiyaç duymamaları ile Doğu ve Mısır örneklerinden ayrıldığı bilinmektedir. Adlarını bulundukları yerler ve müzelerden alan New York, Sounion ve Atina Dipylon Mezarlığı, Thera Adası ve Delphi'de bulunmuş olan Kuros'lar bilinen en erken tarihli heykeller olarak yorumlanmaktadır.

- Arkaik Heykel Sanatı

New York Kurosu

Sounion Kurosu

- Arkaik Heykel Sanatı

Phrasikleia Koresi - Atina

Kaynak: http://www.mlahanas.de/Greeks/Arts/Kore.htm

M.Ö. 5. yüzyılın başlarından itibaren Arkaik dönem heykellerindeki katı ve frontal duruş yerini, vücudun doğal yapısına uygun biçimlere bıraktığı görülmektedir. Bu dönemde heykel gerek teknik, gerekse artistik yaratım ile doruk noktasına ulaşmış, insanlık tarihinde ilk kez insan vücudu bağımsız bir varlık ve estetik değer olarak kabul edilmiş ve sanatın ana objesi olmuştur. İdeal ölçülerdeki insan vücutları ve yüzler, elbise ve vücut arasındaki uyum, parçaların birbiri ve bütünüyle olan uyum ve dengesine bağlı güzellik, klasik dönem heykeltıraşlığının başlıca özellikleri arasındadır. Sanatçının ön plana çıktığı klasik heykeltraşlığı, çok sayıda örnekle tanıtmak mümkün olmakla birlikte Myraon'un Disk Atan Atlet Heykeli, Praxitelesin Knidos kenti için yaptığı ünlü Aphrodite heykeli ile Hermes ve çocuk Dionysos Heykeli dönemin heykel anlayışını en iyi temsil eden eserler arasında gösterilmektedir.

- Klasik Heykel Sanatı

Myron – Disk Atan Atlet

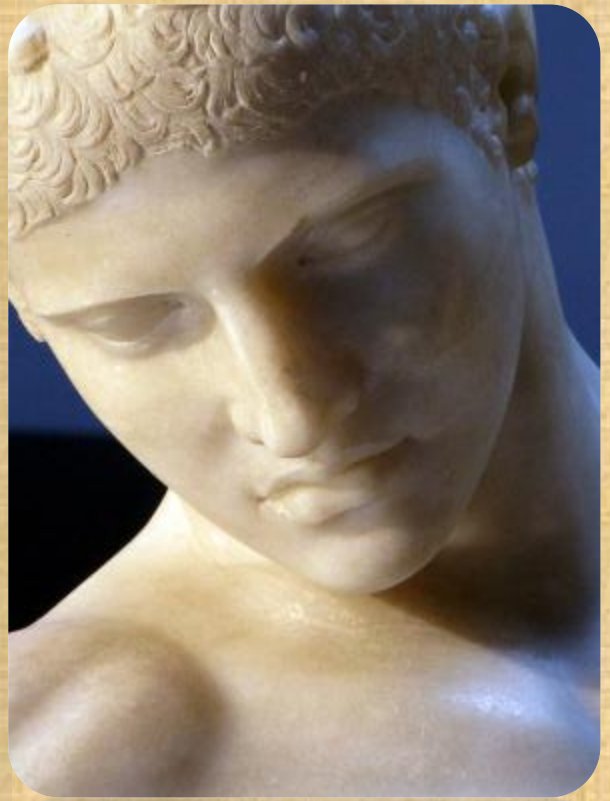

- Klasik Heykel Sanatı

Praxiteles - Knidos Afroditi, M.Ö. 350-340

Bebek Dionysos'u tutmakta olan Hermes, 1877'de Hera Tapınağı'nın kalıntıları arasında bulunmuş, Olimpiya Arkeoloji Müzesi, M.Ö. 340

Apollon Sauroktonos (Kertenkele Kovalayan) Heykeli, Louvre Müzesi

Daha önce belirttiğimiz gibi İskender'in Asya seferi ile başlayan Helenistik Dönemde mimaride olduğu gibi heykel sanatında da köklü sayılabilecek yenilikler karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde İskender'in komutanları tarafından kurulan krallıkların başkentleri olan Antiocheia (Antakya), Pergamon (Bergama) ve Alexandria (İskenderiye) merkezlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Acı, korku, keder ve sevinç gibi ifadeler ve bu duygularla uyumlu zaman zaman abartılı hareketler nedeniyle, heykelde daha sonraki derslerde barok sanatını incelediğimizde daha açık bir şekilde ilişkiledirebileceğiniz üzere "Hellenistik Dönem Barok"u olarak da adlandırılmaktadır.

- Helenistik Heykel Sanatı

Pergamonluların Galatlara karşı kazandığı galibiyetlerin anısına dikilen ve “Yaralı Galat Grubu” (İntihar Eden Galyalı) olarak adlandırılan heykellerde tutsak olarak ele geçirilmektense, canına kıydığı karısını sol kolu ile tutan ve boğazına sapladığı kılıcı ile onurlu bir ölümün vurgulandığı sahne, dönemin sanat anlayışını en iyi temsil eden eserlerden birisidir.

- Helenistik Heykel Sanatı

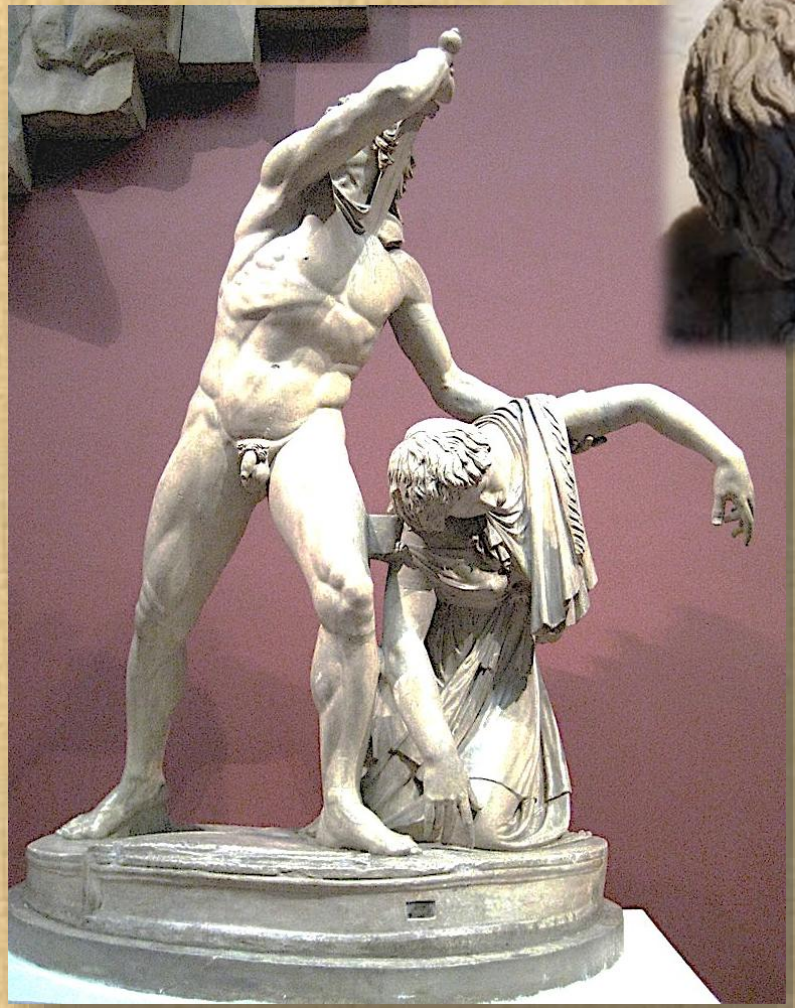

Dönem heykel sanatının en önemli örneklerinden bir diğeri Pergamon'da II. Eumenes (M.Ö. 197-159) tarafından yaptırılan Zeus Altarını çevreleyen 2.5 m. yüksekliğinde ve 90 m. uzunluğundaki podyum duvarlarında yer alan kabartmalardır.

- Yunan Sanatı

Bergama Zeus Sunağı

Geç tarihli bir kopyasından tanınan orijinali ise M.Ö. 3. veya 2. yüzyıla tarihlenen (Truva savaşında Akhalıların savaş oyununu Truvalılara anlatmak isteyen rahip Laokoon ve oğullarının Apollon tarafından gönderilen yılanlarla mücadelesinin anlatıldığı) Laokoon ve oğullarının yılanlar tarafından öldürülüşünü konu edinen heykel grubunda ise figürlerin duygularının tüm detayları ile izleyene aktarılması amacı ile olabildiğince vurgulu, acı, öfke ve ızdırap dolu ifadelerle tasvir edilmesi dikkat çekicidir.

- Yunan Sanatı

Laokoon ve Oğulları

SANAT TARİHİ I

ROMA SANATI

Roma Sanatı, idari sistemdeki değişikliklere bağlı olarak temelde iki döneme ayrılır: **Cumhuriyet (M.Ö. 509-M.Ö. 27)** ve **İmparatorluk Dönemi (M.Ö.27-M.S.330)**. Başta mimarlık olmak üzere Roma sanatı cumhuriyet dönemi sonuna kadar Etrüsk ve Yunan sanatının temel unsurlarını temsil eden eserler ortaya koymuş, kendine özgü sanat ve mimarlık anlayışı M. S. 1. yüzyıldan itibaren şekillenmiştir. Bu tarihten sonra Roma artık bir kent değil, Anadolu'dan Cebelitarık ve Suriye'ye kadar olan bölgeye uzanan koloni ve federal kentlerden oluşan büyük bir imparatorluktur.

Roma kentlerinde Antik Yunan döneminde karşımıza çıkan yapı tiplerinin başta tapınaklar olmak üzere inşasına devam edildiği görülmekle birlikte, Roma'ya özgü, **amphitiyatro, circus, bazilika, hamam, zafer takı ve sütunlu caddelerin** yapı tipi bağlamında dönem mimarisine özgün bir karakter kazandırdığı anlaşılmaktadır. Roma mimarisine yön veren mimari unsurlar **kemer, tonoz ve kubbe** gibi strüktürel yapı elemanlarının yanı sıra, **Roma çimentosu** olarak adlandırılan harcın bağlayıcı olarak kullanılmasıdır. Söz konusu unsurlar geniş açıklıkların örtülmesinde ve görkemli iç mekânların yaratılmasında, yani gösterişli ve büyük yapıların inşa edilmesine olanak sağlamıştır.

Roma Sanatı

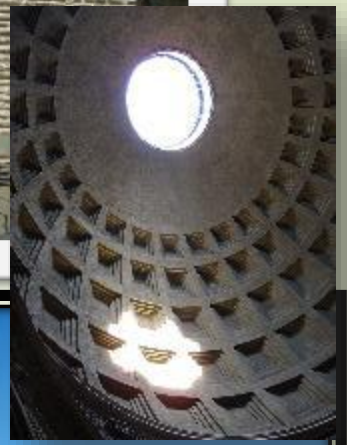

Söz konusu gelişmelerin Roma mimarisinde en özel temsillerinden en başta geleni belki de Panteon Tapınağıdır. Yunanca "Tüm Tanrıların Tapınağı" anlamına gelen Panteon Tapınağı, içten ve dıştan daire planlı olup 43.2 m. çapında bir kubbe ile örtülmüştür. Kendisinden sonra inşa edilen kubbe ile örtülü birçok yapıda bu kubbe genişliğinin aşılamadığı düşünüldüğünde yapının mimarlık tarihindeki önemi daha açık algılanabilir.

Pantheon - Roma

Pantheon - Roma

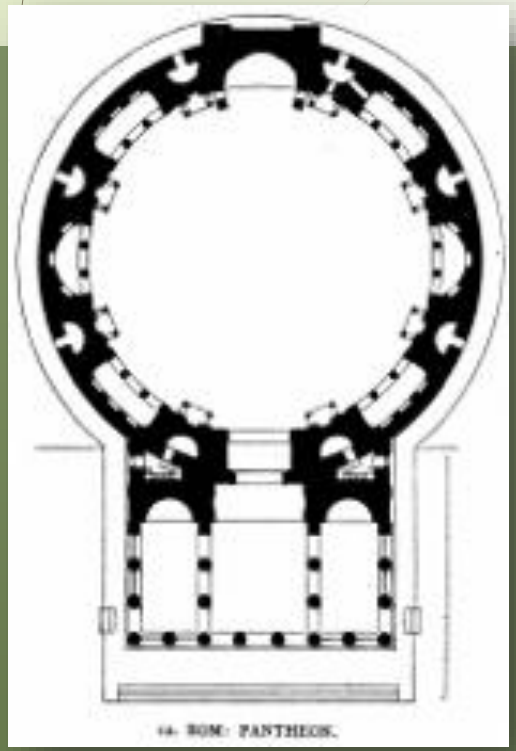

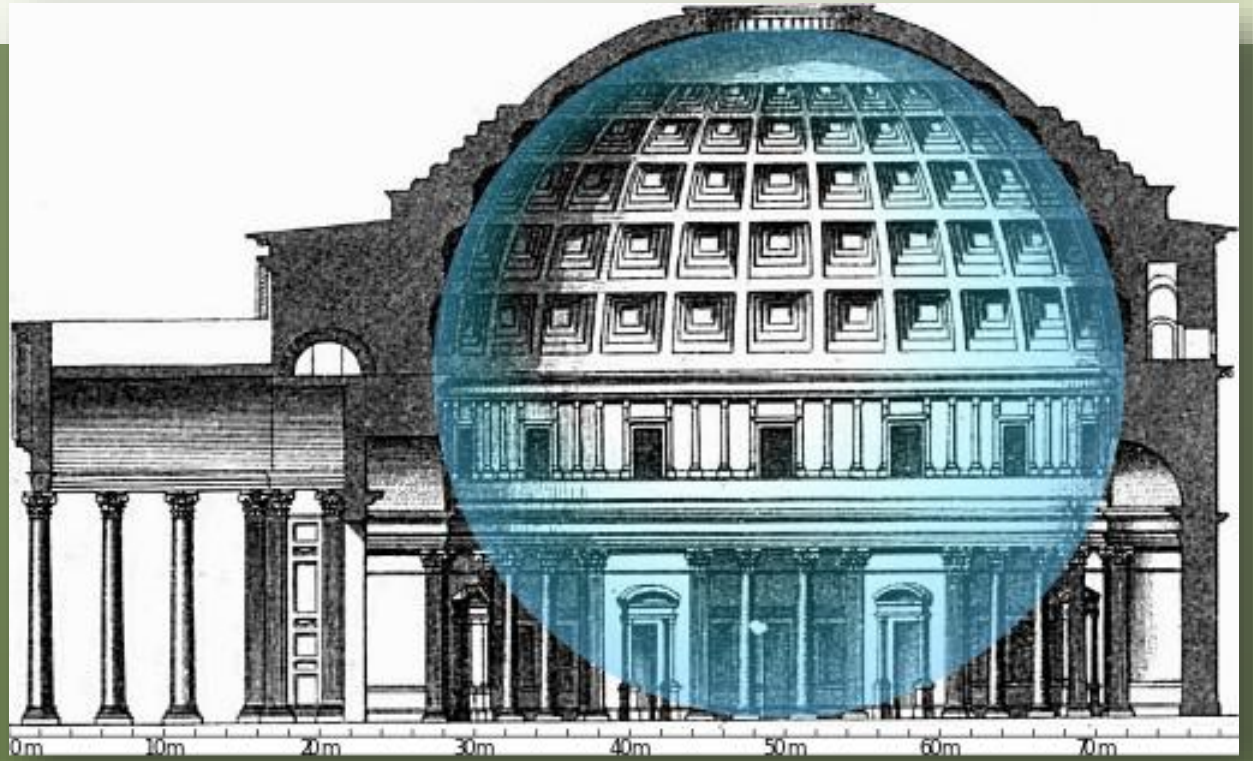

- Roma mimarisinin önemli yapı tiplerinden bir diğeri tiyatro planından uyarlanmış olan amphitiyatrolardır. Aynı zamanda gladiator dövüşleri, yarışlar gibi Roma'nın toplumsal yaşamının önemli bir parçası olan gösterilerin düzenlediği mekânlar olan amphitiyatroların en erken örneklerinden birisi M.Ö. 80'de inşa edilmiş olan Pompei Amphitiyatrosudur. Başkent Roma'da M.S. 80 ve M.S. 90 yılları arasında inşa edilmiş olan Collesium ise söz konusu yapı tipinin en görkemli ve en tanınmış örneği olarak günümüze kadar ulaşmıştır. 188 x 156 metre ölçülerinde bir alana oturan yapı 5 katlı olarak inşa edilmiş, cephelerinde boydan boya eşit yükseklik ve genişlikte kemerli açıklıklar kullanılmış, kemerler arasındaki yarım sütunlar ilk katta Dor, üstündeki katlarda sırasıyla İon ve Korinth tipi başlıklar tarafından desteklenmiştir.

Collesium / Roma

Circus Maximus

Yine dönemin sosyal yaşamının önemli parçası olan araba yarışları ve çeşitli oyunların gerçekleştiği bir diğer yapı tipi Circus'lardır. Söz konusu yapı tipinin en önemli örneği M.Ö. 329 yılında inşa edilen, 555 m. uzunluk ve 115 m. genişliğe sahip Circus Maximus'dur. Günümüze ulaşmayan yapının yaklaşık 300.000 kişi kapasiteli olduğu bilinmektedir.

Roma mimarisinin oldukça gelişmiş olduğu yapı tipi hamamlardır. Sosyokültürel yapı içerisinde oldukça önemli yeri olan Roma hamamlarının beden hareketlerinin gerçekleştiği ve aynı zamanda genç erkeklerin spor alanı olan açık bir avlu (Palaestra), yıkanma öncesi elbiselerin değiştirildiği hazırlık bölümü (Apodyterium), oturma sıralarının bulunduğu soğukluk bölümü (Frigidarium), içinde genellikle bir havuzun bulunduğu ılıklık mekânı (Tepidarium) ve sauna hücrelerinin de yer aldığı asıl yıkanma bölümlerinden (Calidarium) oluştuğu bilinmektedir. Roma'da imparator Caracalla tarafından yaptırılan 400 m. x 300 m. ölçülerinde ve içerisinde yaklaşık 1600 kişinin aynı zamanda yıkanabileceği büyükte olan Caracalla Hamamı söz konusu yapı tipinin en anıtsal ve önemli örneklerinin başında gelmektedir.

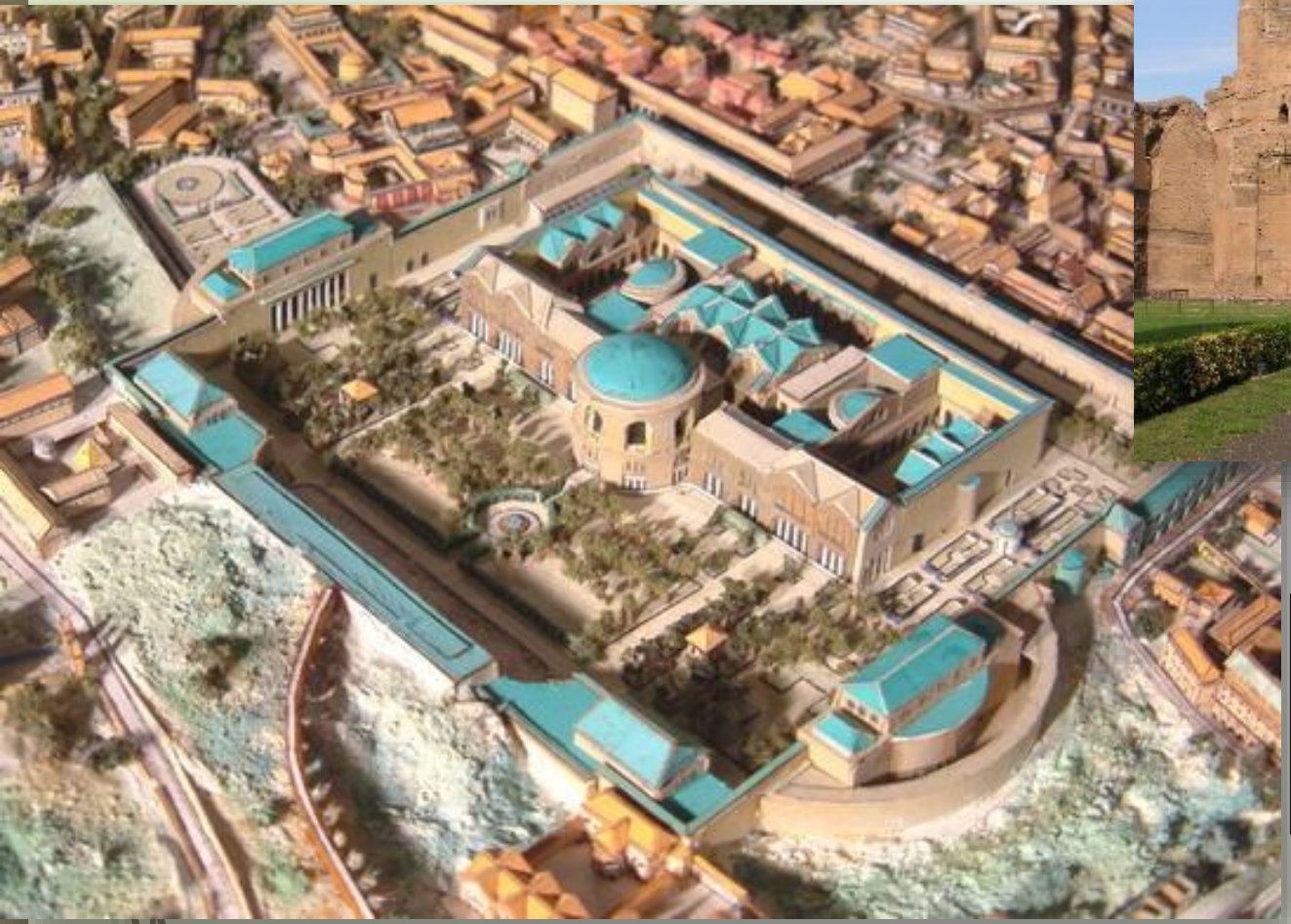

Caracalla Hamamı

Romalı mimarların yaratımı olan anıtlardan biri de, askeri başarıların anısına inşa edilen zafer taklarıdır. Ana caddelerin başlangıçlarına veya forumlarda yer alan ve Roma'nın askeri ve politik gücünü yansıtan bu anıtların *Başkent Roma'da imparator Augustus'dan Konstantin'e kadar tahta çıkmış hemen hemen tüm imparatorlar için inşa edildiği bilinmektedir. Roma'daki Titus takı söz konusu mimariye örnek olarak gösterilebilir.*

Roma Titus Zafer Takı

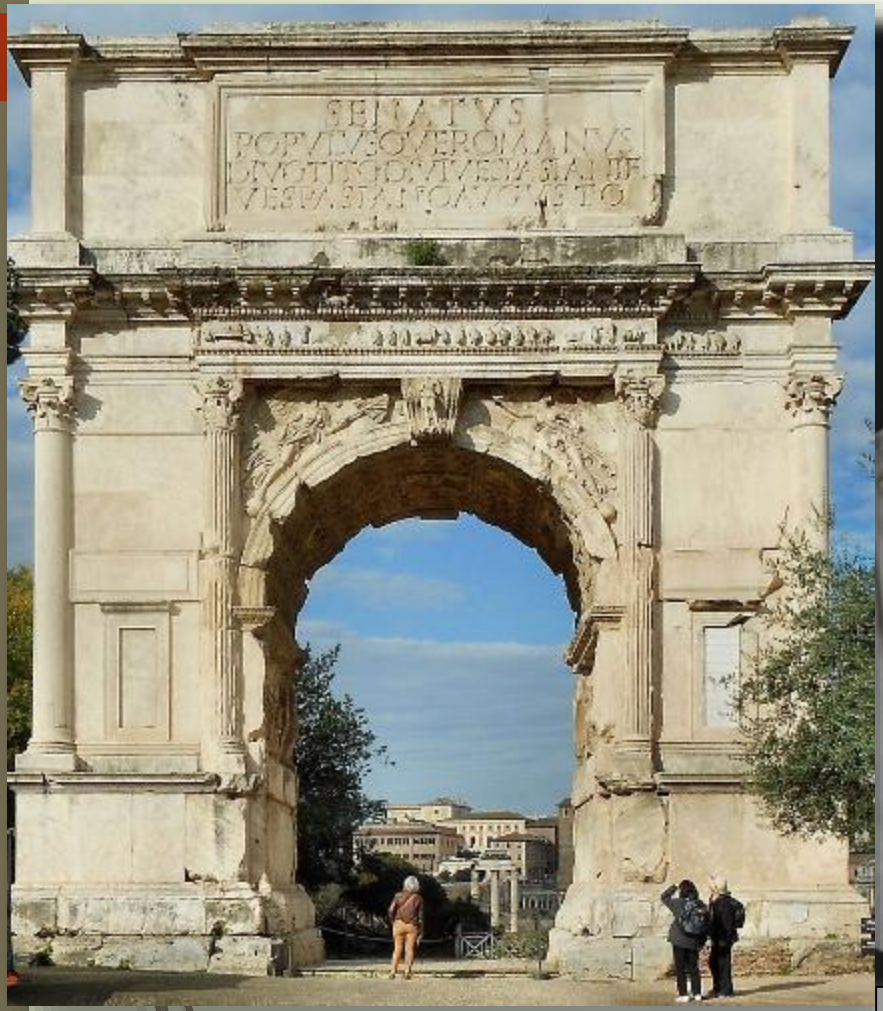

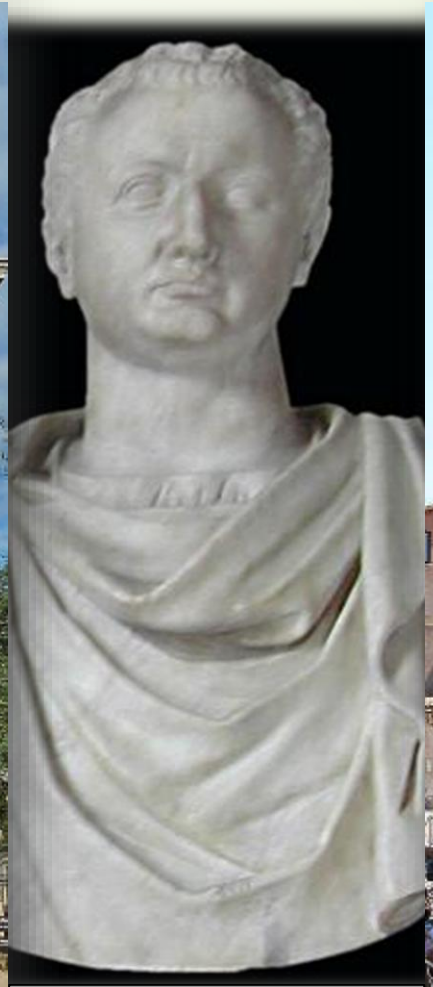

Titus Flavius Vespasianus

Bazilikalar, genellikle kentsel yaşamın merkezini teşkil eden forumların yakın çevresinde yer alan ve ticari faaliyetlerin yanı sıra davaların görüldüğü, resmi ve genel toplantılara hizmet eden çok işlevli yapılarıdır. Eyaletlerde inşa edilen bazilikaların bu işlevlerinin yanı sıra, imparator heykelleri ile donatılan iç mekânları imparatorluğun otoritesini yansıtan resmi salonlar niteliği taşımaktaydı. Bazilikaların erken tarihli örnekleri Cumhuriyet Dönemine (M.Ö II. y.y.) aittir. Roma Forum'unda inşa edilen Aemilia ve Julia bazilikaları, inşa edildiği dönemin tapınaklarla birlikte en prestijli kamu yapıları olarak bilinmektedir.

Julia Bazilikası

Roma döneminin önemli sanat alanlarından bir diğeri heykel sanatıdır. Her ne kadar Roma heykeltıraşlığının özgün ve yaratıcı yönü olmadığı, ve Yunan sanatının gölgesinde kaldığı ileri sürülse de, söz konusu tespit öncelikle Yunan heykel sanatının ulaşmış olduğu yüksek düzey ve mükemmelliğin tescili olarak yorumlanmalı ve roma heykellerinde karşımıza çıkan, konuların çeşitliliği ile yeni anlatım biçimlerinin varlığı unutulmamalıdır. Dönem heykelinde karşımıza çıkan en önemli yenilik ve başarılı eserler portrelerdir. Kişisel özelliklerin tüm yalınlığıyla yansıtıldığı gerçekçi portre üslubu, toplumun tüm katmanları arasında kısa bir süre içinde rağbet görmüş, Roma Heykel Sanatının karakteristik özelliklerinden biri hâline gelmiştir.

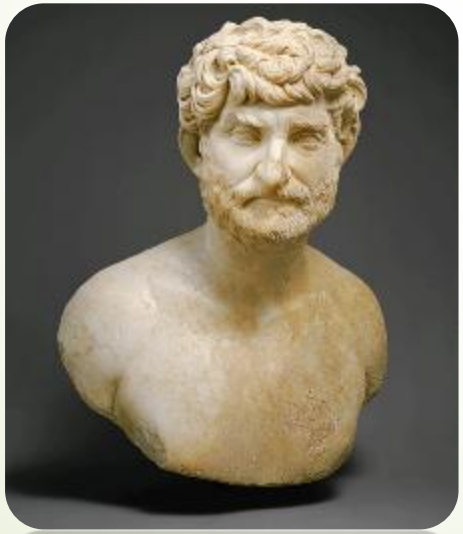

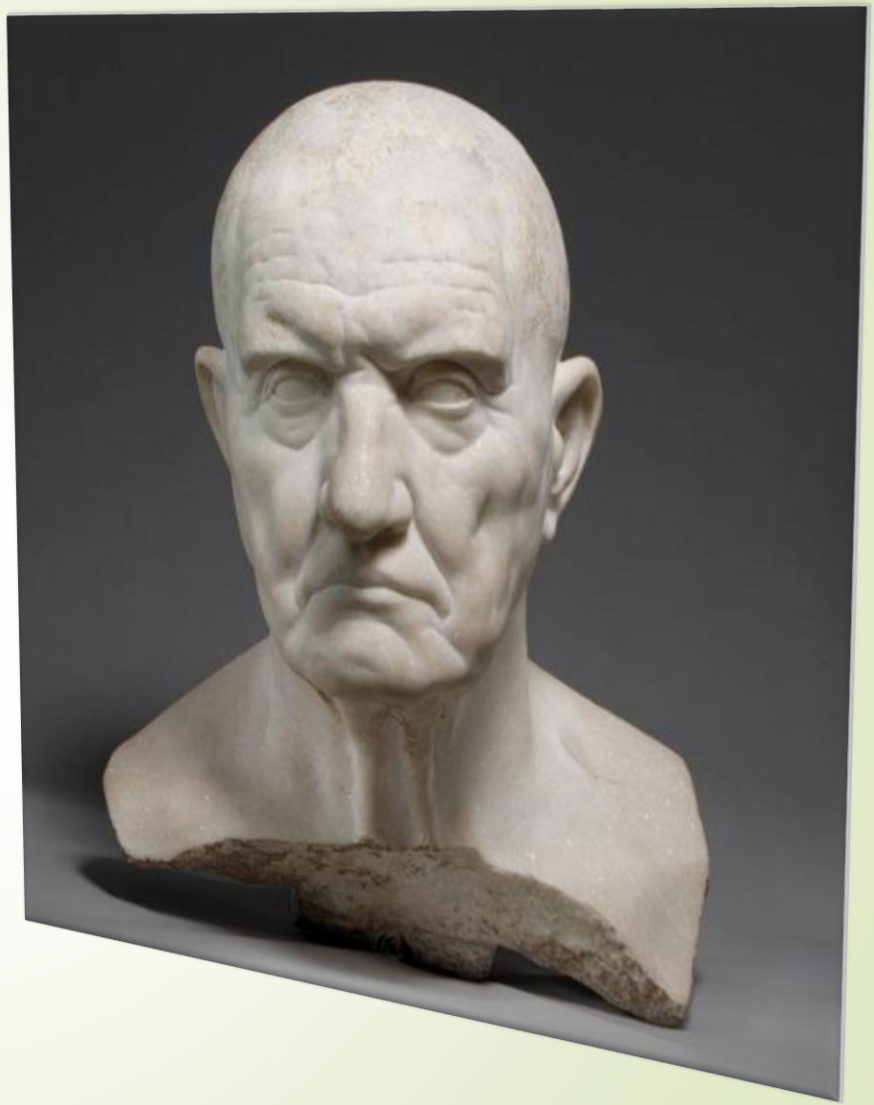

Caligula (İmparator Gaius, mermer büst, M.S. 37-41).

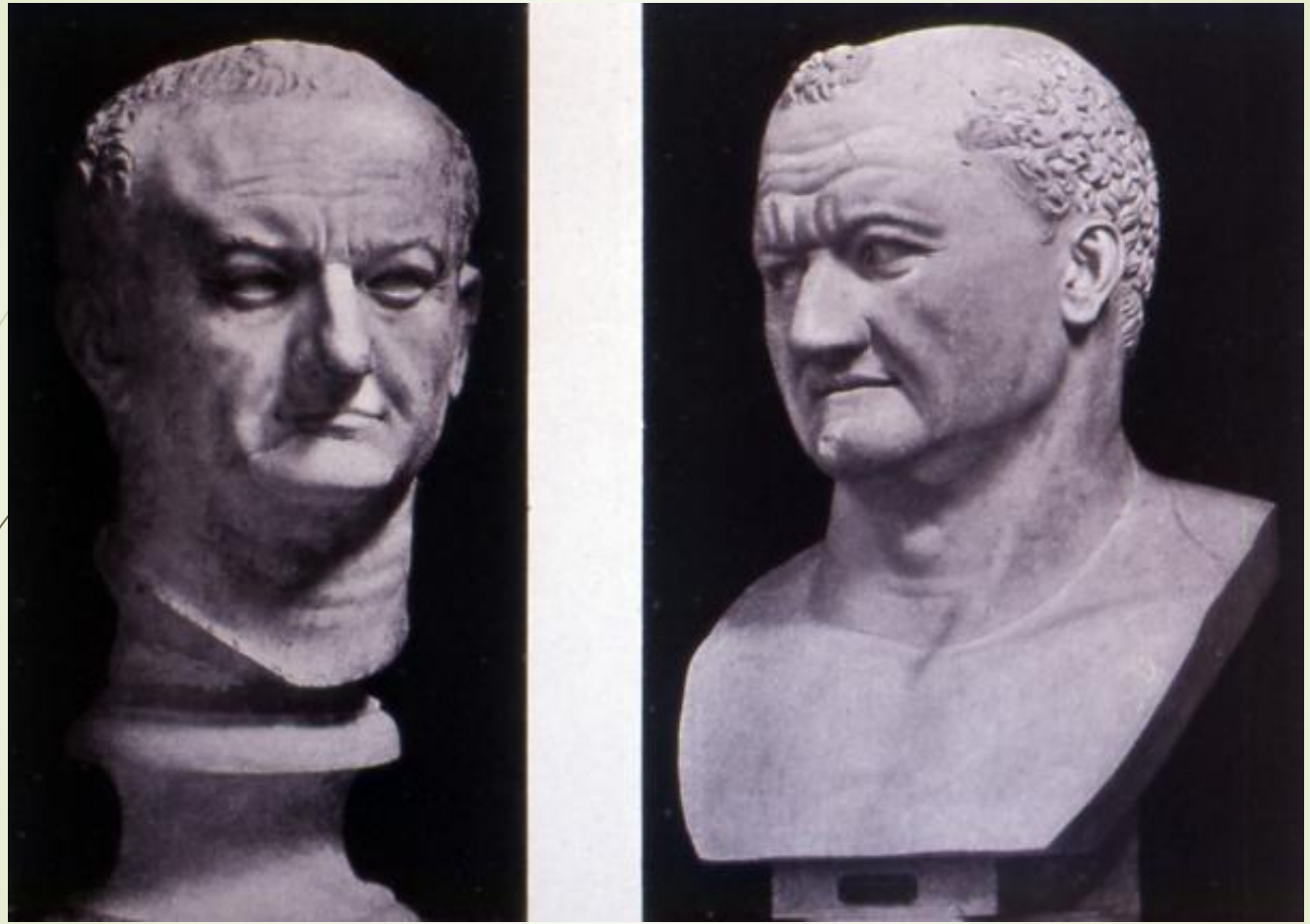

Vespasianus (MS. 9-79)

Aristokrat Bir Çocuğun Bronz Heykeli,
M.Ö. 27-M.S 14

Diadumenos, Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi, M.Ö. 420, Polykleitos (Bronz Heykel Orijinalidir)

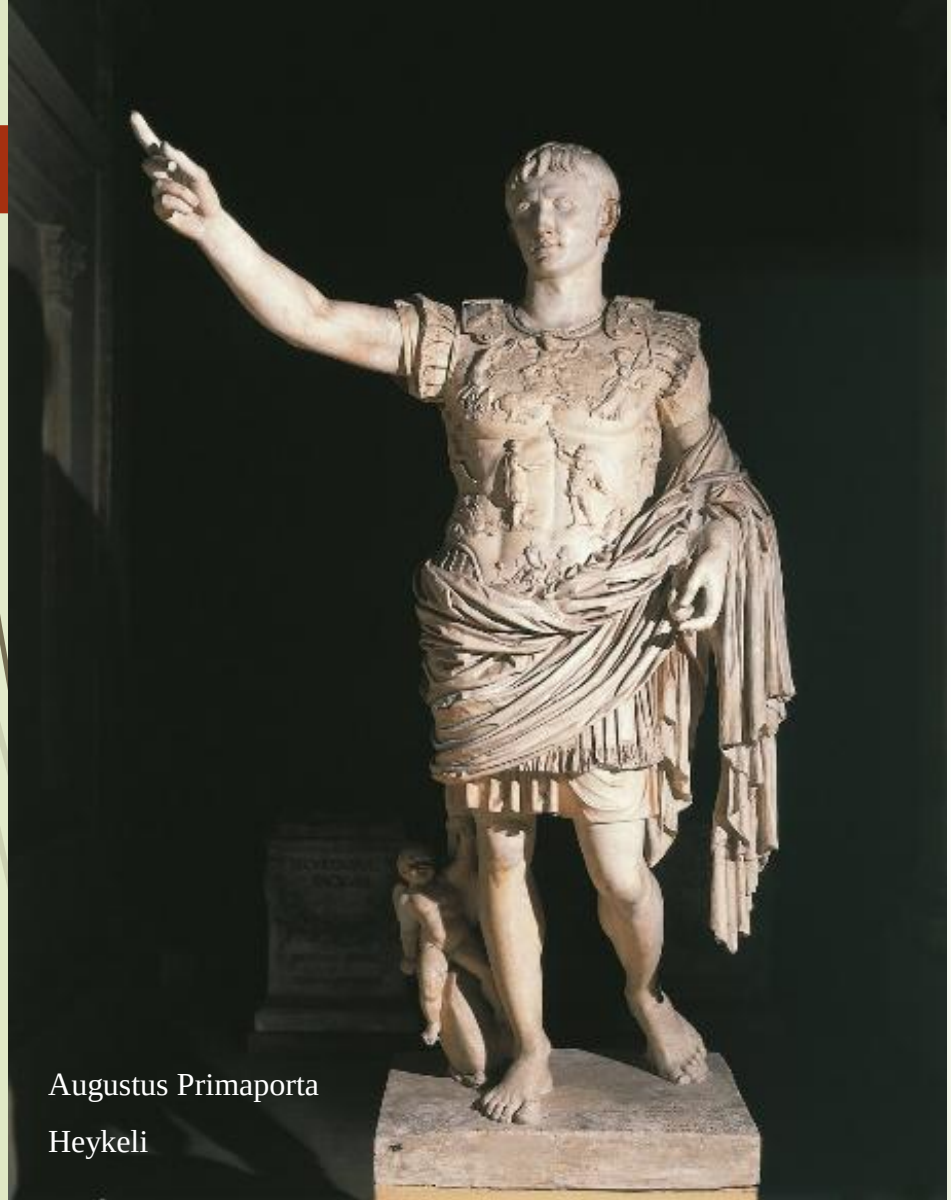

Augustus Primaporta

Heykeli

İmparator Cladius'un

Zeus Tasviri

İmparator Commodus’un Herakles Tasviri

İmparator Marcus Aurelius'un
Bronz Atlı Heykeli (MS. 161-180)

Romalı heykeltıraşların kabartmalarda oldukça başarılı eserler ortaya koydukları görülmektedir. Özellikle tarihsel olayların yansıtılmasında oldukça gerçekçi bir üslubun takip edildiği bu kabartmalarda savaşlar, askeri başarılar, zaferler, imparatorluk figürleri, ordu, rahipler ve dini törenler temel konuların başında gelmektedir. Örneğin Roma Forumundaki Titus Takı (M.S. 81), Titus'un Yahudilere karşı kazandığı zaferin anısına inşa edilmiş ve Kudüs'teki Büyük Tapınak hazinesinin Roma'ya getirilişi kabartma olarak tasvir edilmiştir.

Titus Zafer Takı - Kabartma

Tranianus Sütunu,
Roma Forum

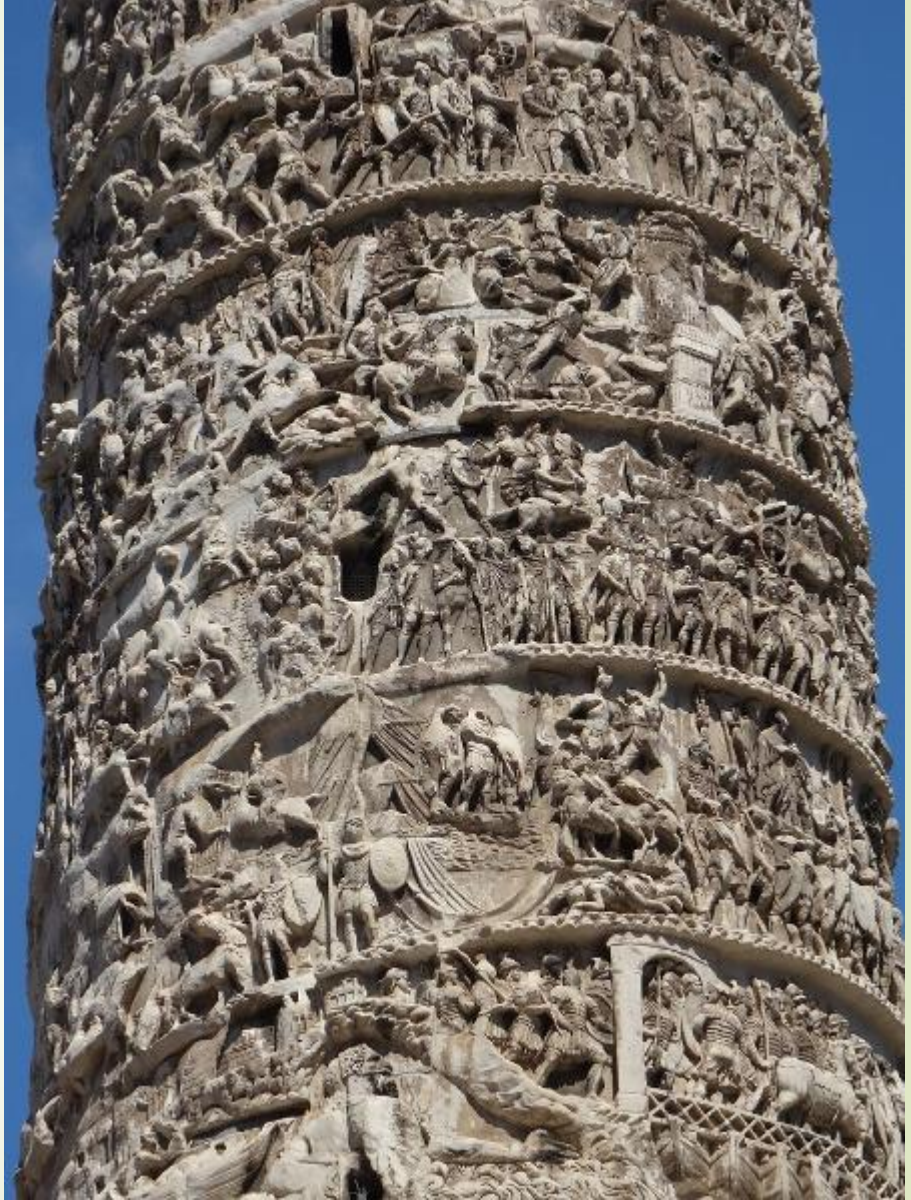

Ara Pacis Augustae (Barış Sunağı)

M.Ö. 13 yılında senato tarafından imparator Augustus'un askeri başarılarına adanan Ara Pacis Augustae (Barış Sunağı) kabartmaları Roma heykel sanatının en özel örneklerinden bir diğeridir. Basamaklarla ulaşılan bir podyum üzerinde yükselen anıtın panolarında dini kıyafetler (toga) içerisindeki imparator Augustus, ailesi, resmi görevliler (magistrat-senatörler) ve Vesta rahibeleri ile birlikte dini bir törende betimlenmiştir.

Ara Pacis Augustae
(Barış Sunağı)

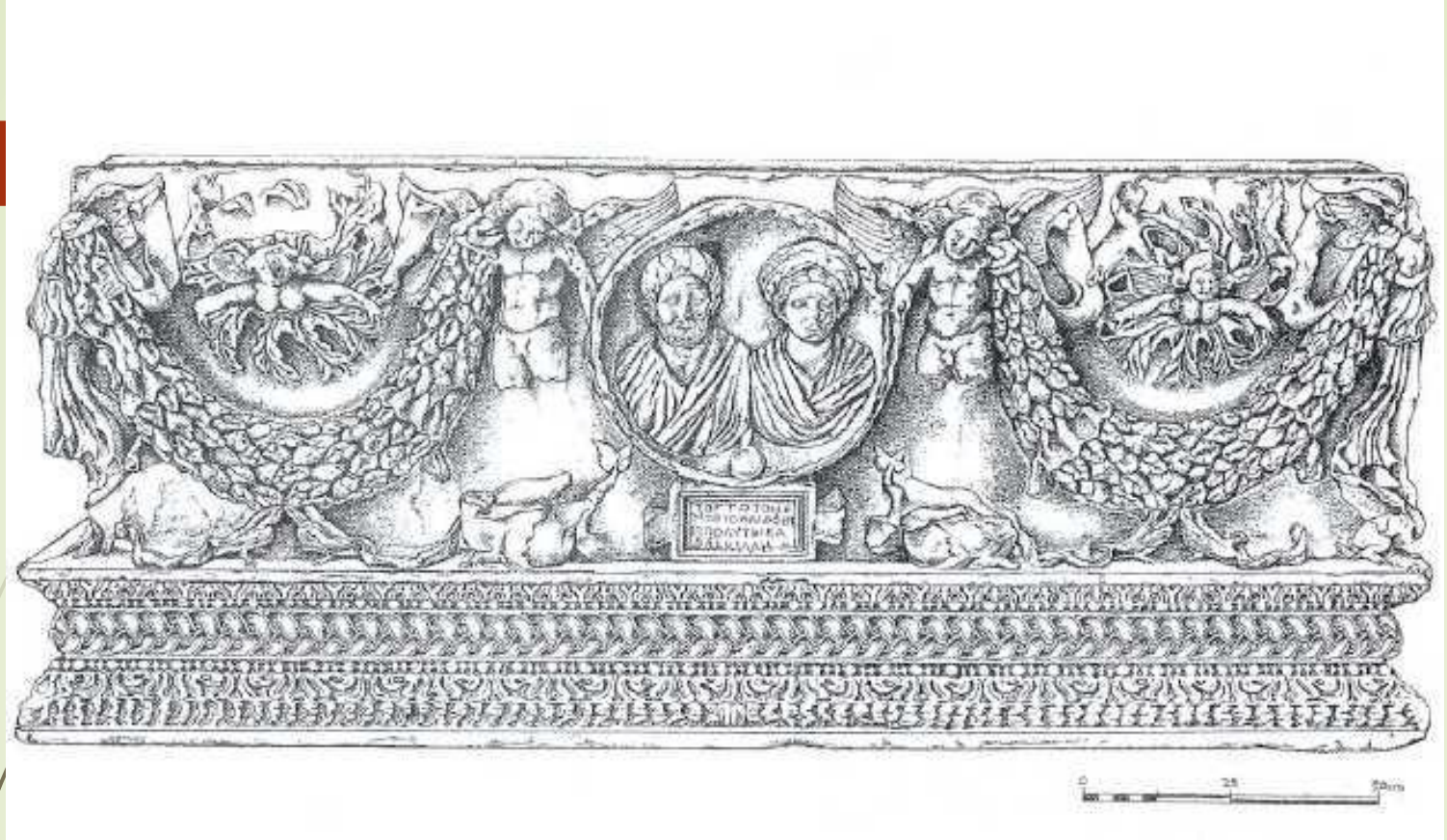

Girland, yaprak ve meyvelerden oluşan çelenk biçiminde bezeme.

Roma Resim Sanatı hakkındaki bilgilerimiz, ağırlıklı olarak duvar resimleri ve mozaiklere dayanır. Antik kaynaklardan, M.Ö. II. yüzyıldan itibaren kamu alanlarında ve zafer alaylarında savaşa ilişkin sahnelerin betimlendiği büyük boyutlu resimlerin sergilendiği bilinmektedir. Fakat bunların hiçbiri günümüze gelememiştir. M.S. 79 yılında infilak eden Vezüv Yanardağının külleri altında kalan Pompeii ve Herculaneum'da açığa çıkartılan duvar resimleri ve mozaikler, Roma resim sanatının gelişim evrelerini takip edebildiğimiz en ünlü ve nitelikli örneklerindendir.

Pompei,
İtalya’da,Napoli şehri yakınlarında

Kent, Vezüv yanardağının M.S. 79 yılında patlaması sonucunda tamamen yok olmuştur.

200 bini aşkın insan hayatını kaybetmiştir.

Bu büyük patlamada, patlamadan çıkan kül ve lav karışımı insanların ve eşyalarının üzerini bir örtü gibi kaplamış ve oksijenle ilişkisini kesmiştir.

Bu nedenle kalıntılar günümüze kadar yok olmamış ve Eski Roma kentleri konusunda yeni bilgilere ulaşılmasını sağlamıştır.

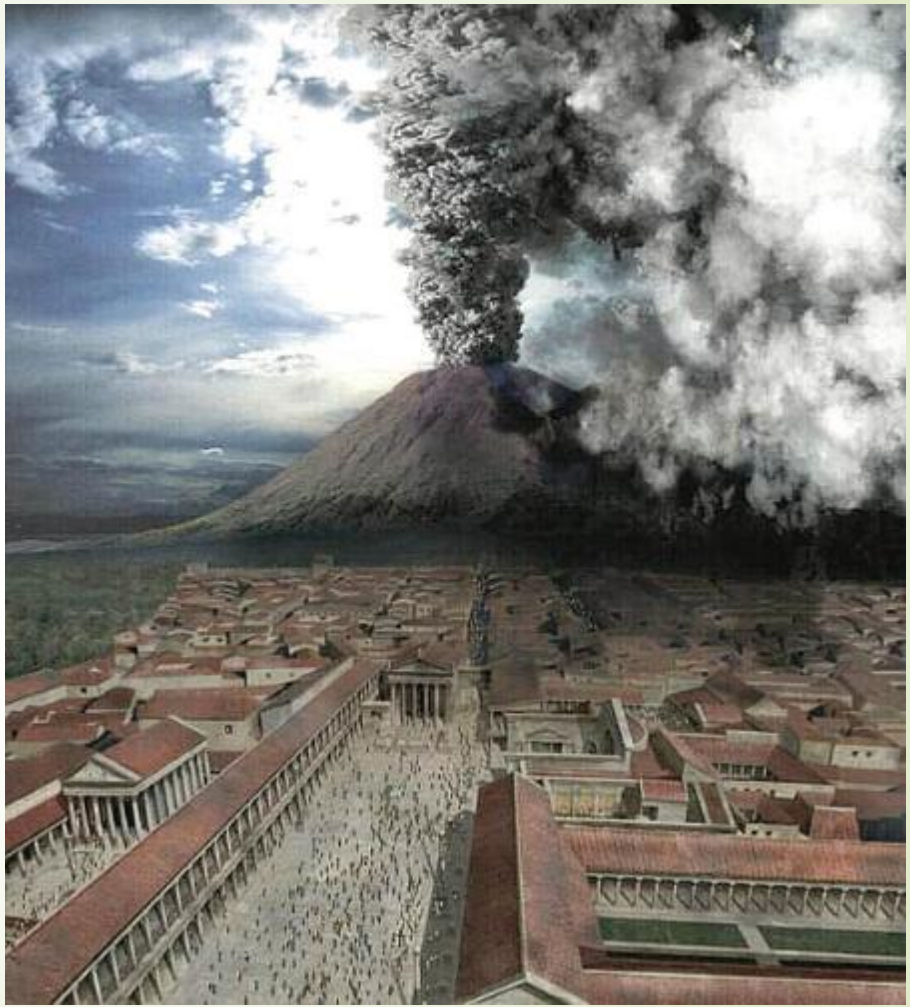

POMPEİ

Duvar resimleri ve mozaiklerde betimlenen sahneler oldukça çeşitlidir. Mimari çevre, figürlü-figürsüz doğa manzaraları, natürmortlar, portreler, konusunu mitoloji ve günlük yaşamdan alan sahneler, genellikle gerçekçi bir üslupta işlenmiştir. Diğer alanlarda olduğu gibi, resimde de Yunan Sanatının etkilerini takip edebilmek mümkündür. Figürler ve mitolojik sahnelerin büyük kısmı Yunan kaynaklıdır. Fakat kompozisyon düzeni, teknik ve perspektif yaklaşımı Roma'ya özgüdür. Ressamların doğa ve mimari tasvirlerde derinlikli bir alan yaratma ile yakından ilgili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çizgi ve hava perspektifine ilişkin tüm sorunları çözümledikleri söylenemez. Perspektif, figürlerde oranlı küçültme, manzara görünümlerindeki gerçekçi yaklaşım ve teknik ustalık sanat tarihinde ancak Rönesans Döneminde görülebilecektir.

HERCULANEUM

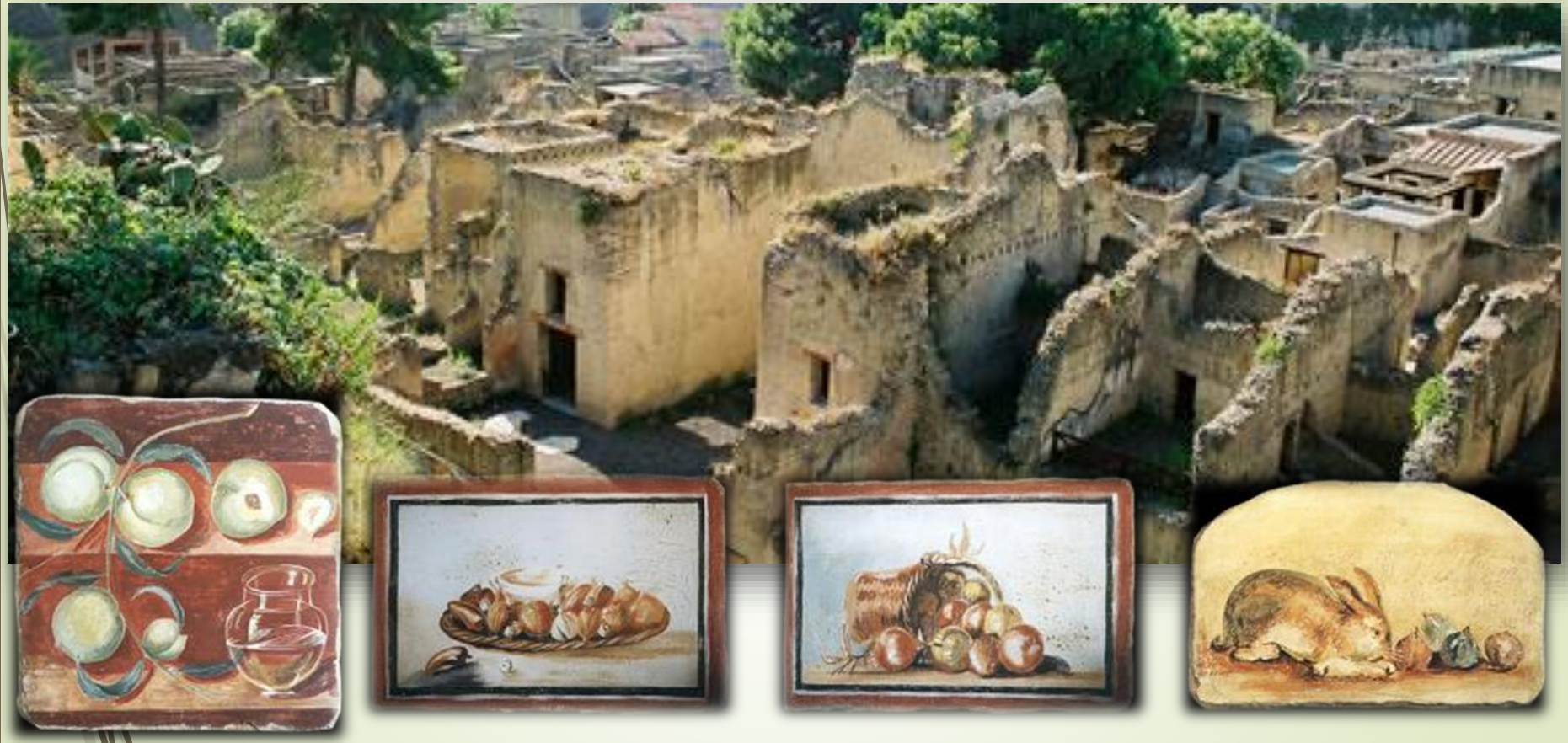

Fresko: Duvar sıvası yaşken üzerine resim yapılması tekniği

Pompeii, 1. Üslup: Renkli boyalarla, duvarlar mermer kaplanmışçasına taklit edilmiştir.

Pompeii, 2. Üslup: Derinliği olan mimari formlar kullanılmıştır. Mitolojik sahneler, kahramanlık hikâyeleri, mimarisine uyan mimari fon içinde bulunmaktadır.

Pompeii 3. Üslup
Mimari bezeme daha da artmış, âdeta bir üslup halini almıştır.

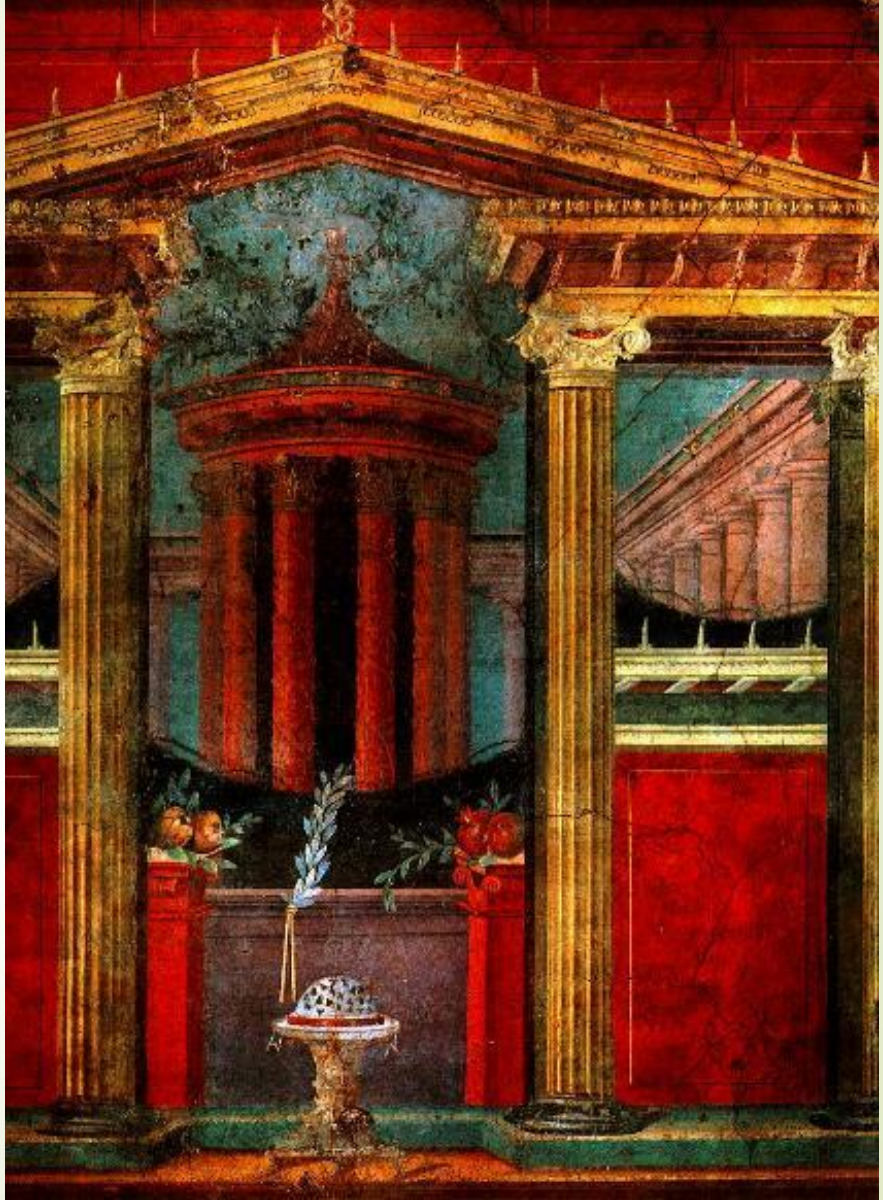

Pompeii, 4. Üslup:

Tablo ile mimari arasında ayrılık gözetilmemiş, fanteziyi de aşan, gerçek dışı bir süsleme hâkim olmuştur. Ayrıca doğa ve insan, resim sanatında yerini almıştır.

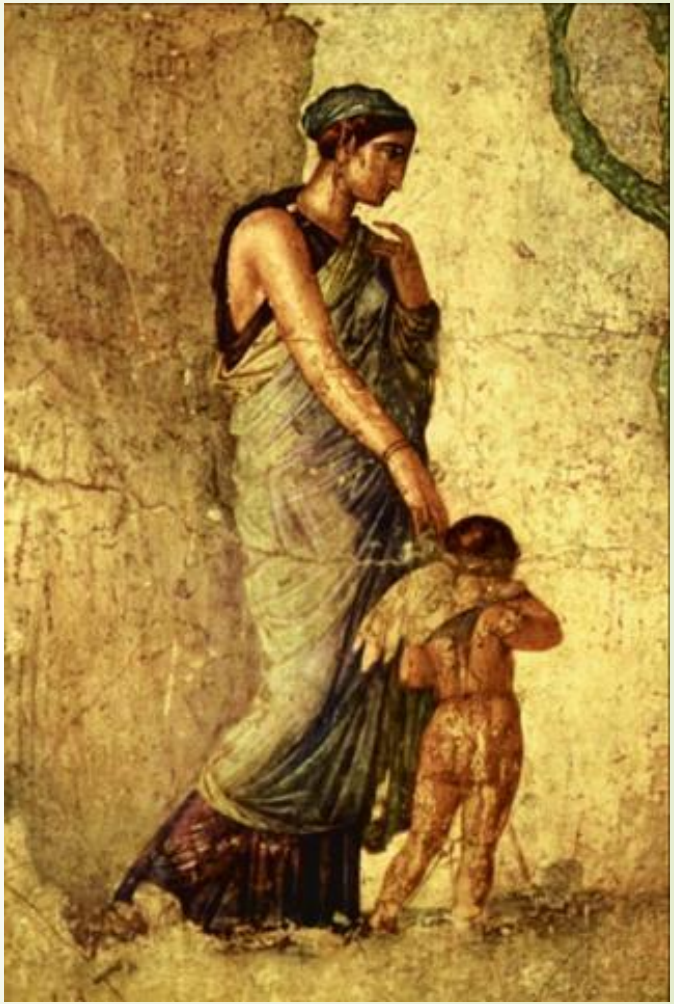

Mozaik, Dört köşe kesilen küçük mermer ya da renkli cam küplerinin, bir düzlem üzerinde birbirlerine bitişik olarak yerleştirilmesiyle oluşturulan bezeli yüzey.

Tessera: Eş boyutlu küçük küp şeklinde mozaiği oluşturan parçaların her birine verilen isim.

Opus Tesselatum: Tesseraların yan yana yerleştirilmesi ise oluşturulmuş duvar ya da döşeme mozaiği.

Opus Sectile: Çeşitli biçimlerde kesilmiş renkli mermer parçalarının yan yana dizilişi ile yapılan bir mozaik türü.

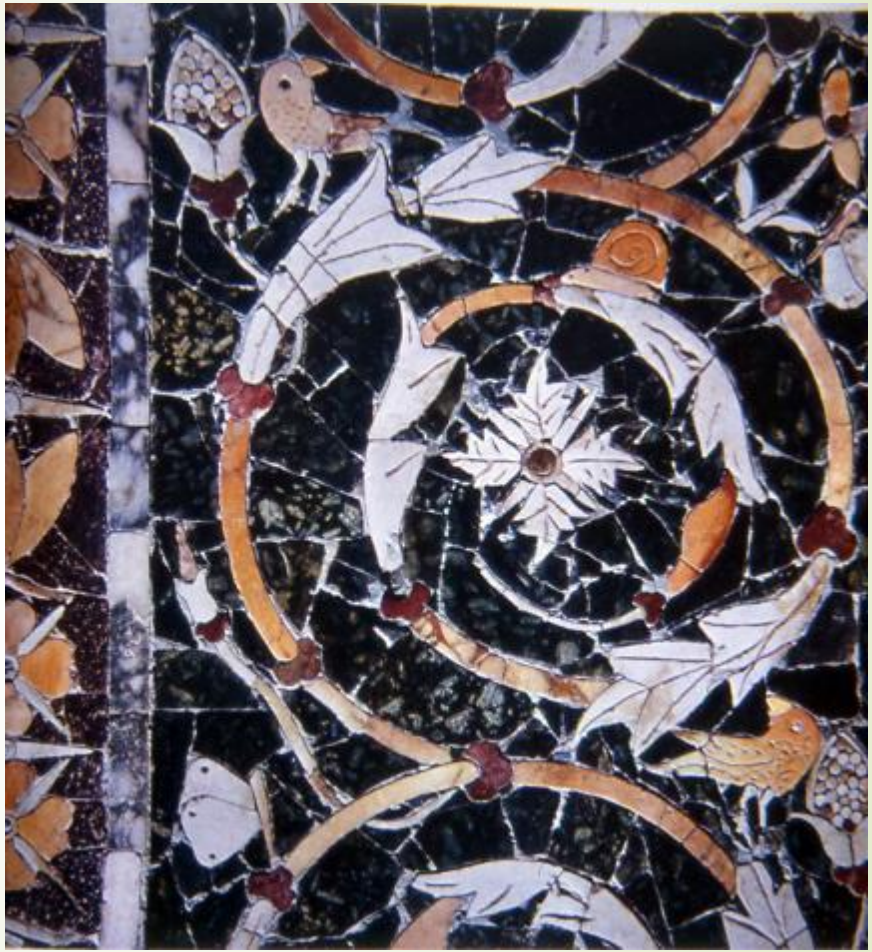

ΣΩΚΡΑΤΗΣ
ΓΕΛΩΝ
ΔΙΟΓΕΝΗΣ

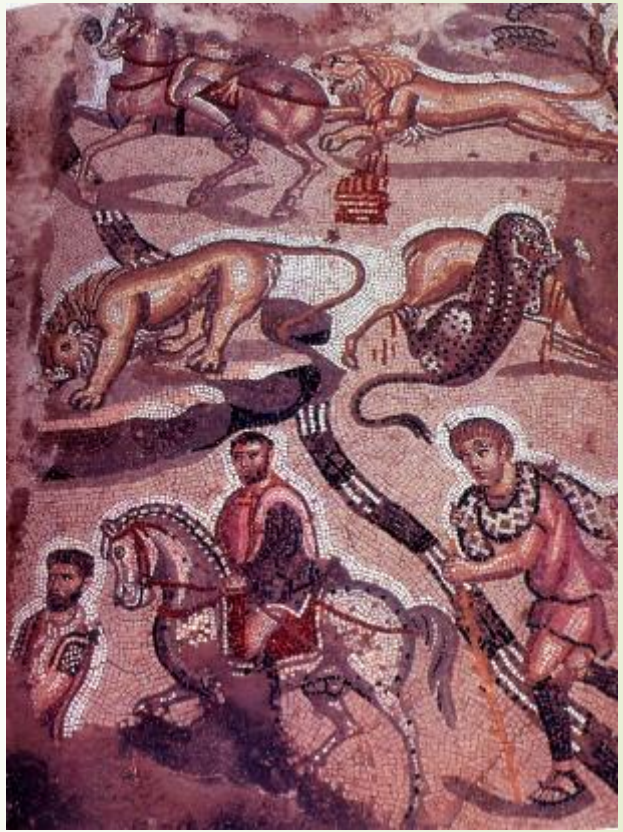

Tempera: Toz boyayı tutkallı suyla yumurta akı ya da sarısı ile karıştırarak elde edilerek boya türü ve bu boya kullanılarak yapılan resim.

Mısır Fayyum Portreleri

Kaynaklar

Alp, A.O. (2013), Yunan ve Roma Sanatı, Sanat Tarihi (Ed. Canan Parla), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 54-85.

Colledge, M. (1982) **Roma Sanatını Tanıyalım**. İnkilap ve Aka, İstanbul.

Cornell, T. – Matthews, J. (1988) **Roma Dünyası**, İletişim Yayınları, İstanbul. .

Sinemoğlu, N. (1984) **Sanat Tarihi, Tarih Öncesinden Bizans'a**, Mimar Sinan Üniversitesi Yay. 8. İstanbul.

Thorpe, M. (2002) **Roma Mimarlığı**, Homer Kitabevi, İstanbul.

Wheeler, M. (2004) **Roma Sanatı ve Mimarlığı**, Homer Kitabevi, İstanbul.

ETRÜKS SANATI

•İ.Ö.1000-800 arası Önasyadan İtalya'ya gelmişlerdir.

•Devlet yaşamları İ.Ö. 295 yılında sona ermiştir.

•İ.Ö. 79'da Romalılar tarafından tamamen ortadan kaldırılmıştır.

•Etrüks mimarlığından, dinsel ya da sivil mimarlık örneğinden ziyade da da çok mezar yapıları kalmıştır. Neredeyse bütün sanatsal etkinlikleri ölülere hizmet amacına dönüktür.

•Öldükten sonra dünyadaki yaşamın tüm zevkleriyle sürdürüleceğine inandıkları için; tapınaklar ve evlerinde ahşap ile renkli tuğla gibi çabuk bozulan malzemeler kullanmalarına karşılık mezar yapılarında taş kullanmışlardır.

Bolzano
Trento
Udine
Bergamo
Brescia
Castellanza
Verona
Milano
Torino
Vercelli
Pavia
Parma
Modena
Ferrara
Bologna
Pisa
Firenze
Siena
Perugia
Viterbo
L'Aquila
Roma
Campobasso
Cassino
Benevento
Potenza
Lecce
Cagliari
Catanzaro
Catania

* Tapınakları kareye yakın planlıdır. Önünde ikişer sıradan sekiz sütun vardır. Bu sütunlara “toskana” denir.

* Cellaları üç bölümlüdür.

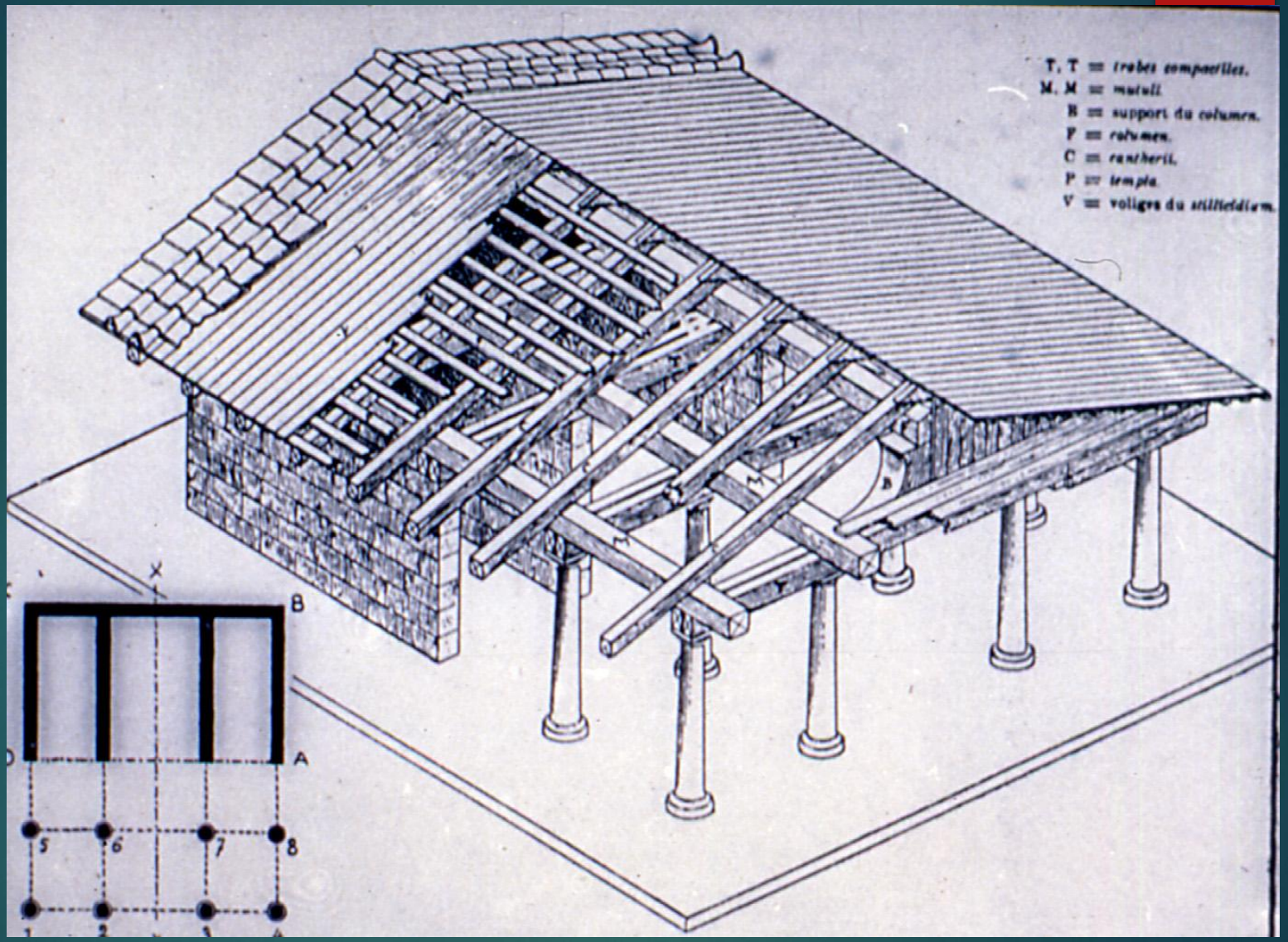
T. T = trabes compactiles.
M. M = mutuli.
B = support du columen.
P = columen.
C = rastherii.
P = temple.
V = volliges du stillicidium.
X
B
A
5
6
7
8

Mezarları daire planlıdır.

Ayrıca kayalar içine oyulmuş mezarların bulunduğu nekropolleri vardır.

Bunun yanında tümülüsleri de bulunur.

Mezar Odası

URNE

İçine ölü küllerinin konulduğu vazolar

Ölümden sonraki sakin yaşamın simgesidir.

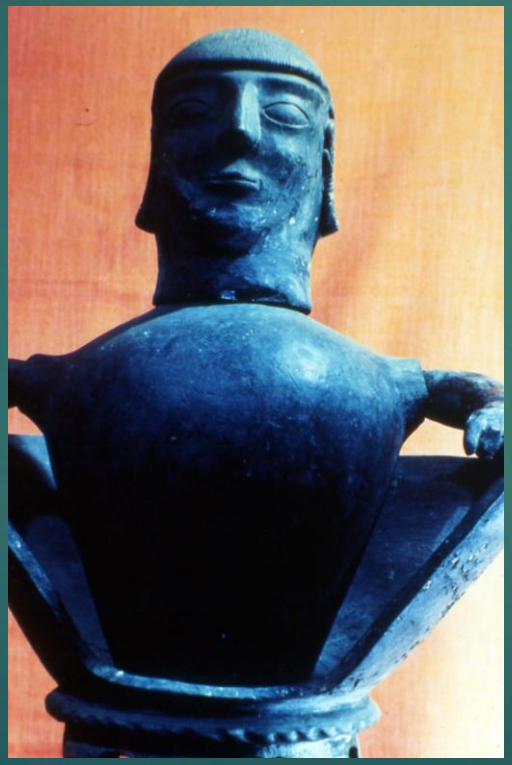

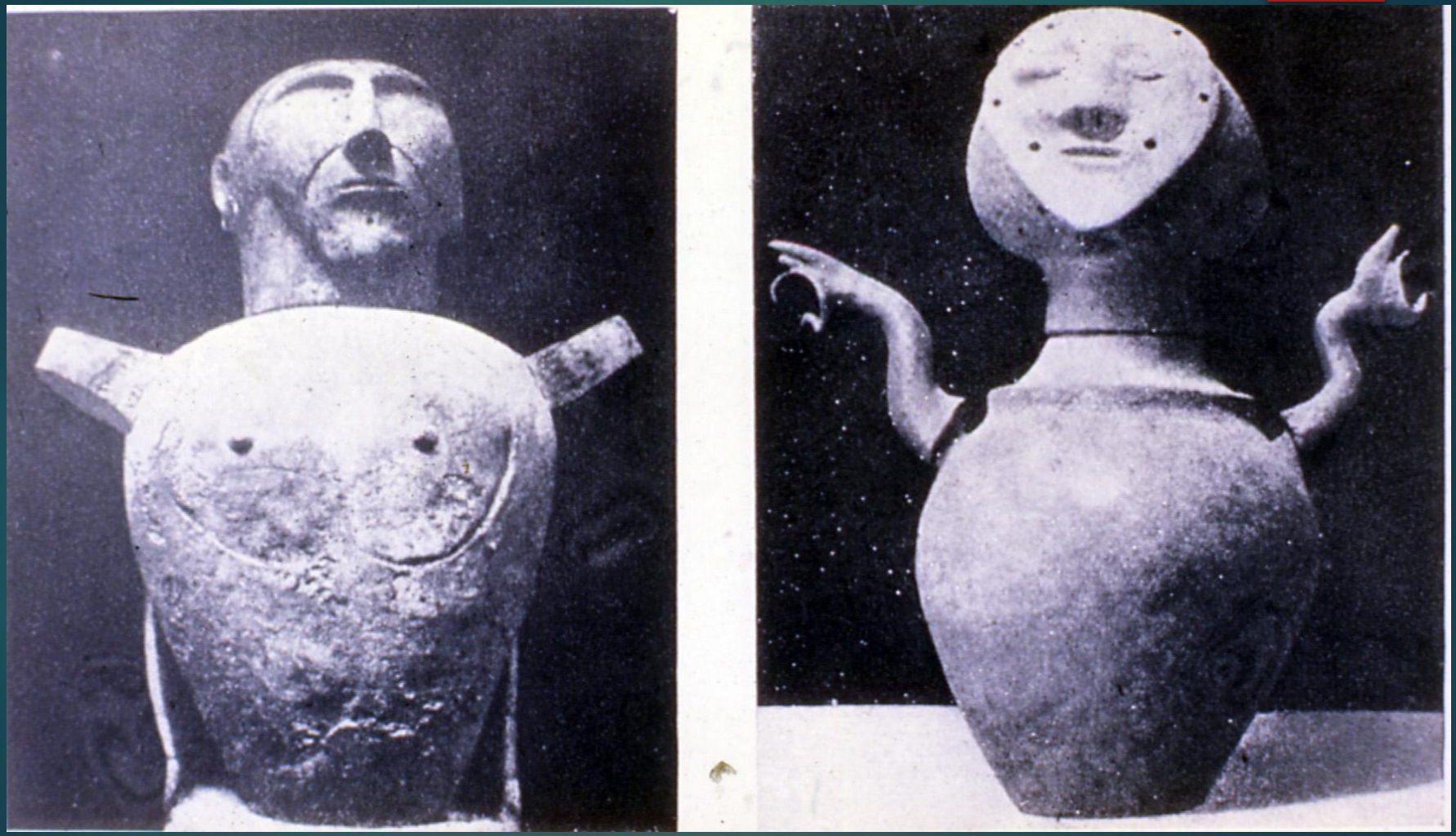

Urne

Urne

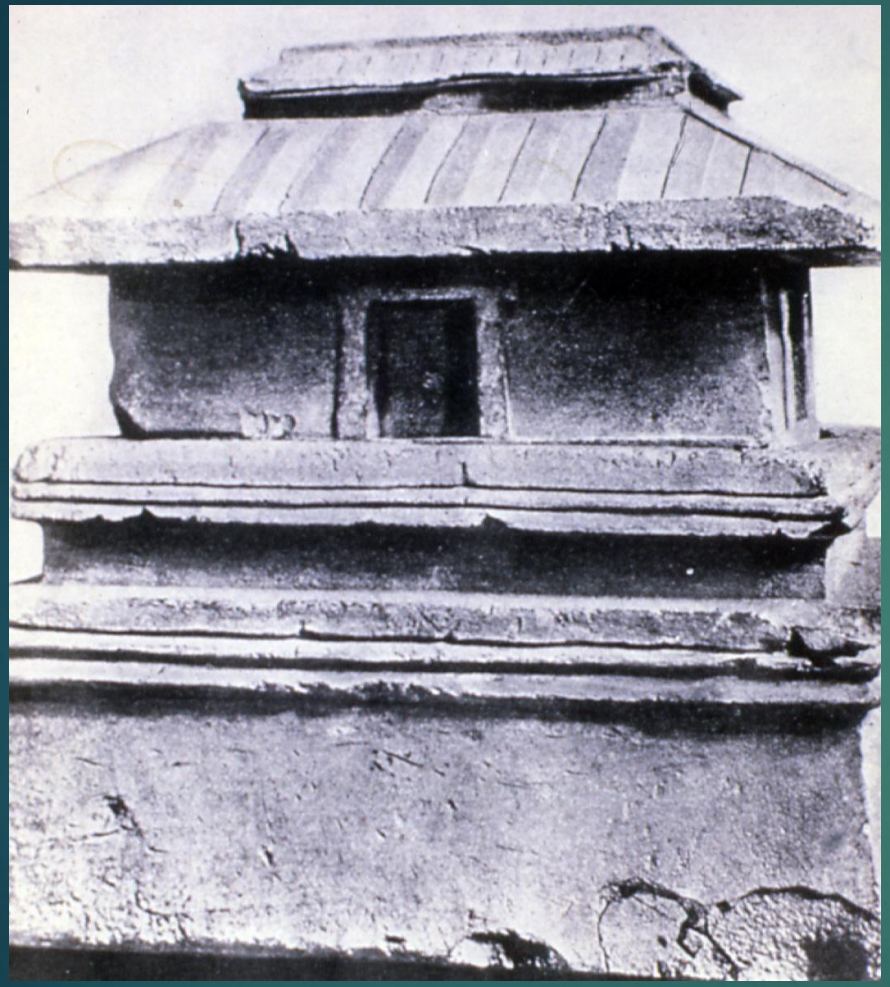

Lahit kapakları üzerinde ölüler taş ya da tuğla mindere uzanmış şekilde tasvir edilmişlerdir.

ROMA SANATI

Krallık (İ.Ö. 509- 289)

Cumhuriyet (İ.Ö. 289-30)

İmparatorluk (İ.Ö. 30- İ.S. 284)

*İtalya Latium’da köylü kökenli devletler birliği

*Etrüksleri alıp İtalya’yı birleştiriyorlar.

*Kartaca’yı yenip Akdeniz’e egemen oluyorlar.

*Asya ve Afrika'yı topraklarına katıp buradaki bütün halkları Roma vatandaşı yapmışlardır.

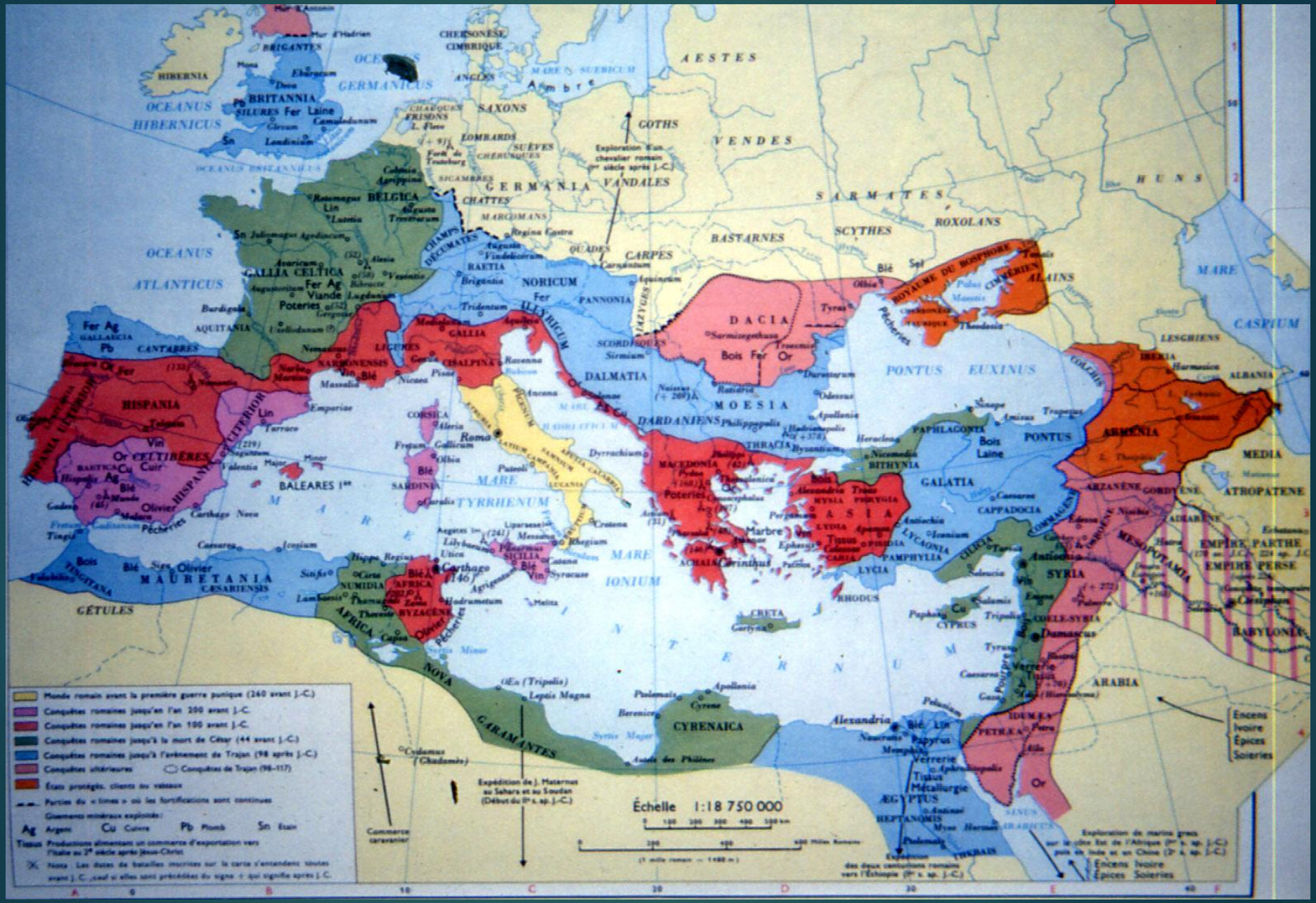

Monde romain avant la première guerre punique (260 avant J.-C.)
Conquêtes romaines jusqu'en l'an 200 avant J.-C.
Conquêtes romaines jusqu'en l'an 100 avant J.-C.
Conquêtes romaines jusqu'à la mort de César (44 avant J.-C.)
Conquêtes romaines jusqu'à l'avènement de Trajan (98 après J.-C.)
Conquêtes ultérieures
Conquêtes de Trajan (98-117)
États protégés, clients ou vassaux
Parties du « limes » où les fortifications sont continues
Gisements minéraux exploités:
Ag Argent Cu Cuivre Pb Plomb Sn Etain
Tissus Productions alimentant un commerce d'exportation vers l'Italie au 2e siècle après Jésus-Christ
Notes: Les dates de batailles inscrites sur la carte s'entendent toutes avant J.-C., sauf si elles sont précédées du signe + qui signifie après J.-C.
Échelle 1:18 750 000
Commerce caravanier
Expédition de J. Maternus au Sahara et au Soudan (Début du IIe s. ap. J.-C.)
Exploration d'un chevalier romain (Ier siècle après J.-C.)
Exploration de marins grecs sur la côte Est de l'Afrique (Ier s. ap. J.-C.) puis en Inde et en Chine (2e s. ap. J.-C.)
Encens Ivoire Épices Soieries
OCEANUS HIBERNICUS
OCEANUS ATLANTICUS
OCEANUS GERMANICUS
MARE NOSTRUM
MARE TYRRHENUM
MARE IONIUM
MARE INTERNUM
MARE CASPIUM
PONTUS EUXINUS
HIBERNIA
BRITANNIA
GALLIA CELTICA
BELGICA
GERMANIA
HISPANIA
GALLIA
ITALIA
DACIA
MOESIA
THRACIA
MACEDONIA
ASIA
GALATIA
PAPHLAGONIA
PONTUS
ARMENIA
SYRIA
ARABIA
AFRICA
NUMIDIA
MAURETANIA
CYRENAICA
ÆGYPTUS
BALEARES I.ae
CORSICA
SARDINIA
SICILIA
CRETA
CYPRUS
RHODUS
AQUITANIA
NARBONENSIS
CISALPINA
DALMATIA
NORICUM
PANNONIA
RAETIA
VINDELICORUM
ILLYRICUM
DARDANIENS
PAMPHYLIA
LYCIA
CILICIA
CAPPADOCIA
BITHYNIA
MYSIA
PHRYGIA
LYDIA
CARIA
ACHAIA
Roma
Carthago
Alexandria
Cyrene
Leptis Magna
Tyrus
Damascus
Palmyra
Petra
Ctesiphon
Babylonia
Media
Atropatene
Armenia
Colchis
Iberia
Albania
Lesghiens
Sinus Arabicus
Mesopotamia
Empire Parthe
Empire Perse
Cimmérien
Bosphore
Royaume du Bosphore
Roxolans
Alains
Sarmates
Scythes
Bastarnes
Vendes
Huns
Goths
Vandales
Suèves
Saxons
Angles
Cimbrique
Chersonèse
Brigantes
Silures
Belgica
Gaulois
Aquitania
Cantabres
Celtibères
Baetica
Lusitania
Tarraconensis
Gétules
Numidia
Africa
Byzacène
Tingitana
Cæsariensis
Nova
Garamantes
Cyrenaica
Ægyptus
Heptanomis
Thébaïs
Idumæa
Coele-Syria
Cyprus
Rhodus
Crète
Sicile
Corse
Sardinia
Baleares
Cimmérien
Taurique
Chersonèse
Pécheries
Olivier
Blé
Vin
Lin
Laine
Bois
Fer
Or
Ag
Cu
Pb
Sn
Poteries
Verrerie
Papyrus
Tissus
Métallurgie
Encens
Ivoire
Épices
Soieries

KAMUSAL MİMARLIK

A- DİNİ: TAPINAK

B- YÖNETİM: BAZİLİKA

C- EĞLENCE:

1- TİYATRO

2- AMFİTİYATRO

3- HAMAMLAR

4- HİPODROM

D- KONUTLAR

1- ÖZEL EVLER

2- APARTMAN KONUT (İNSULA)

Forum

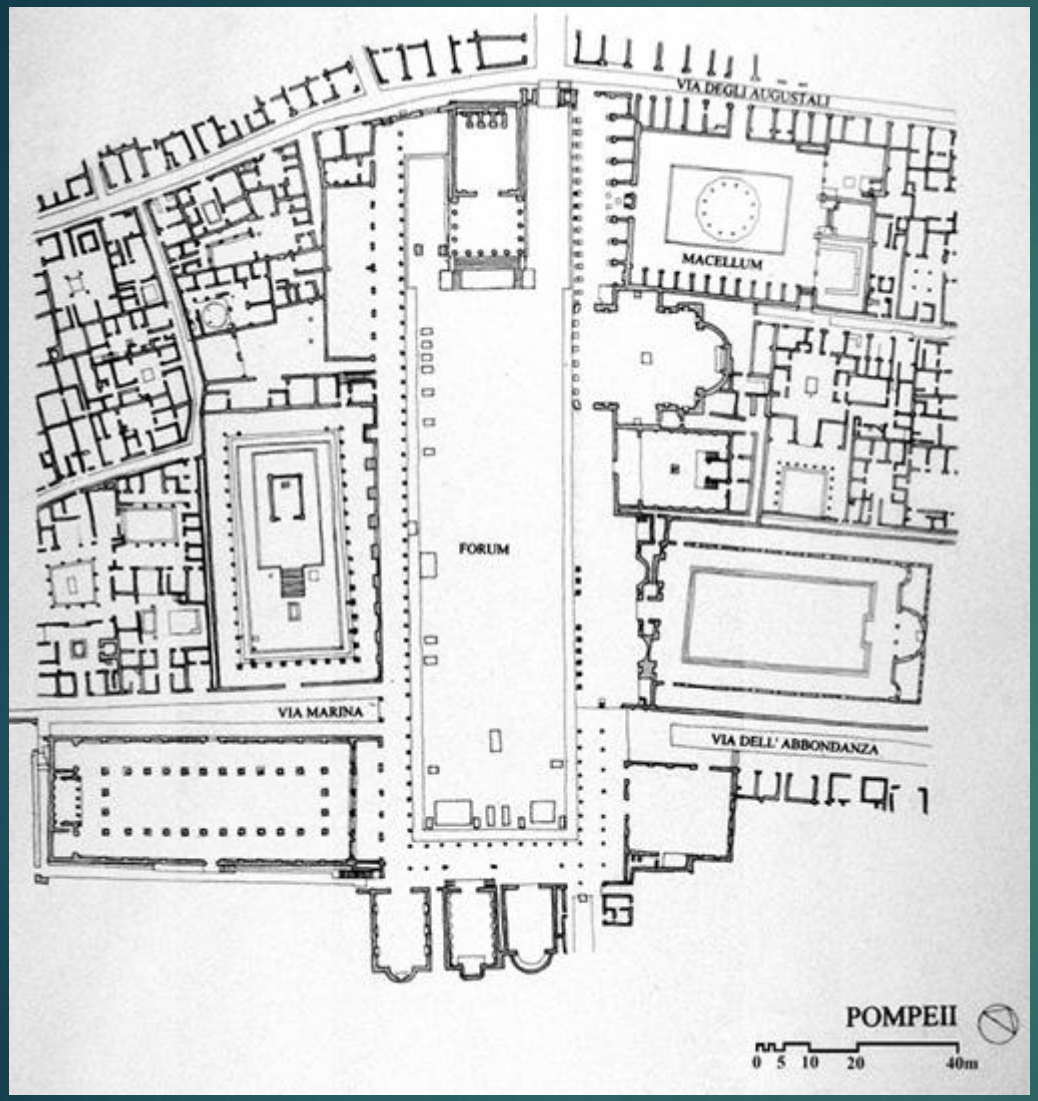
VIA DEGLI AUGUSTALI
MACELLUM
FORUM
VIA MARINA
VIA DELL' ABBONDANZA
POMPEII
0 5 10 20 40m

İmparator Trajan Forumu

Roma tapınakları, genellikle dikdörtgen planlı olup bir platform üzerinde yükselir. Kiremitli çatıları iki uçta üçgen alınlık ile son bulur.

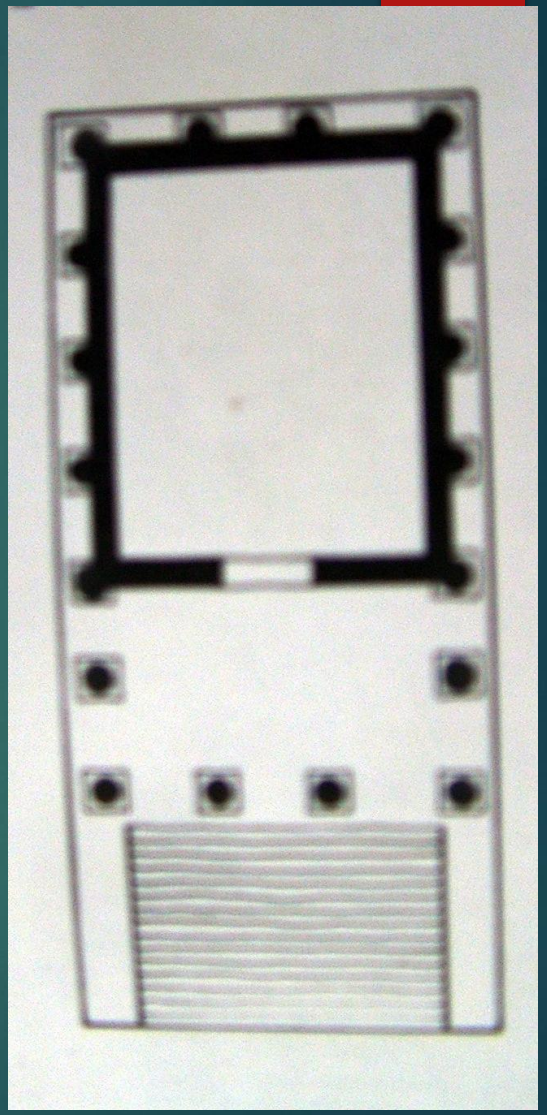

PANTHEON

“Tüm Tanrılar” anlamında yunanca bir kelimedir.

Roma’da inşa edilen Pantheon tuğla damgalarına dayanarak İmp. Hadrianus (İ.S. 118-128) Dönemine tarihlenir.

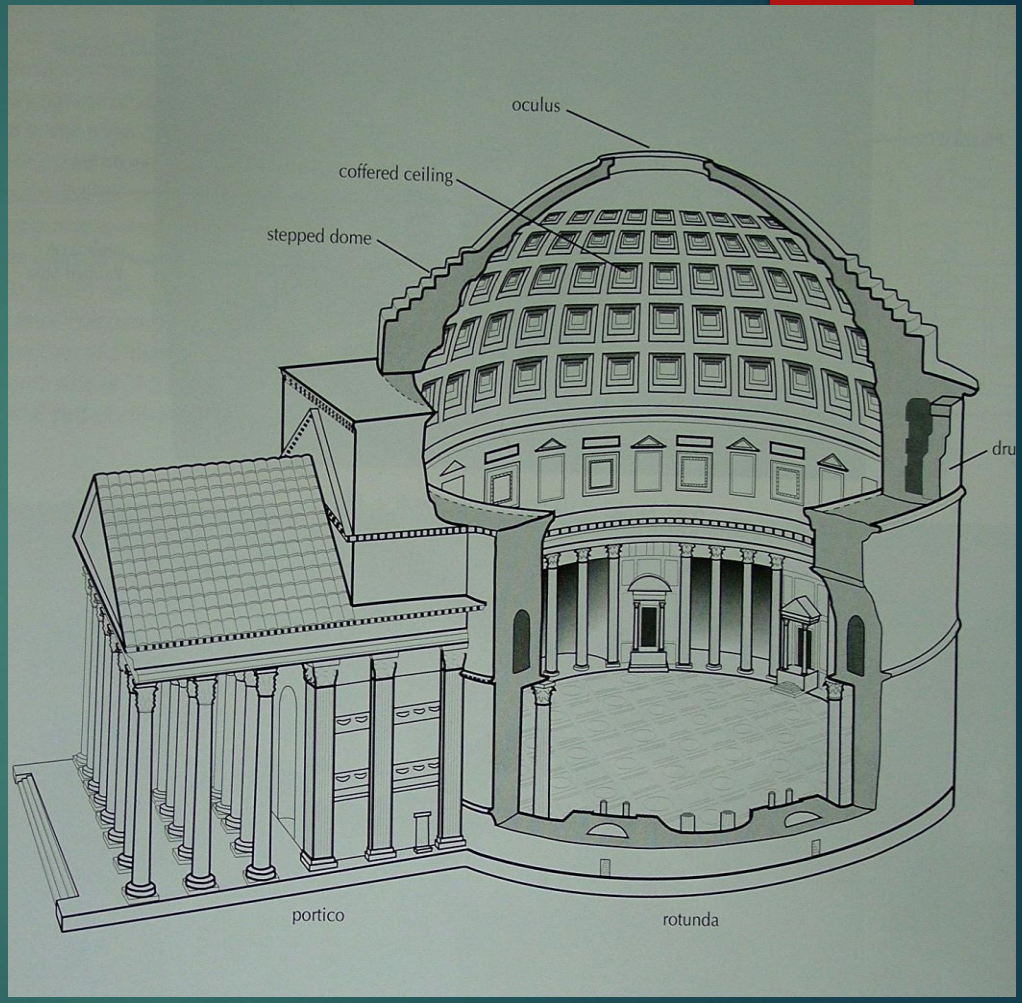

•Büyük bir kubbenin örttüğü ana mekan harçlı tuğla tekniği ile yapılmıştır.

•Bu duvar örgüsü dış yüzde “stuka” (stük-stucca), iç yüzde ise süsleme ile kaplanmıştır.

STUKO, Alçı ya da sıva ile bir duvar üzerinde mermer izlenimi verecek biçimde oluşturulan her türlü bezeli yüzeye verilen addır.

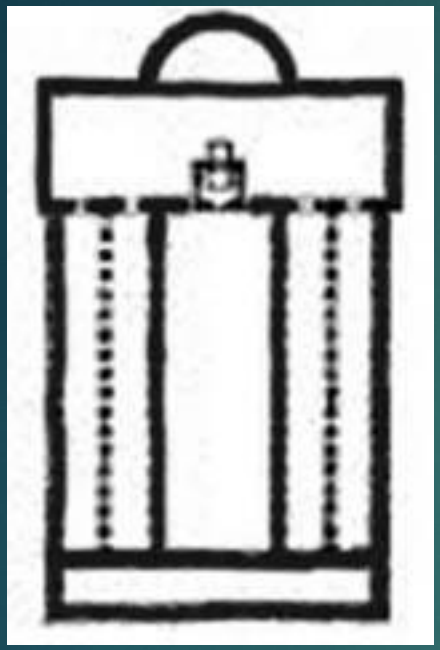

Bazilika, yunanca “krala ait” ya da “kraliyet” anlamına gelir. Şehir ve kasabaların adli ve idari işleri için yapılmış binalar. Tacirler için bir nevi alışveriş merkezi olarak da işlev görür.

Yunan ve Roma Tiyatrosu

Proskenion: Sahne

Skenefrons: Ön Sahne

Paraskenion: Yan Sahne

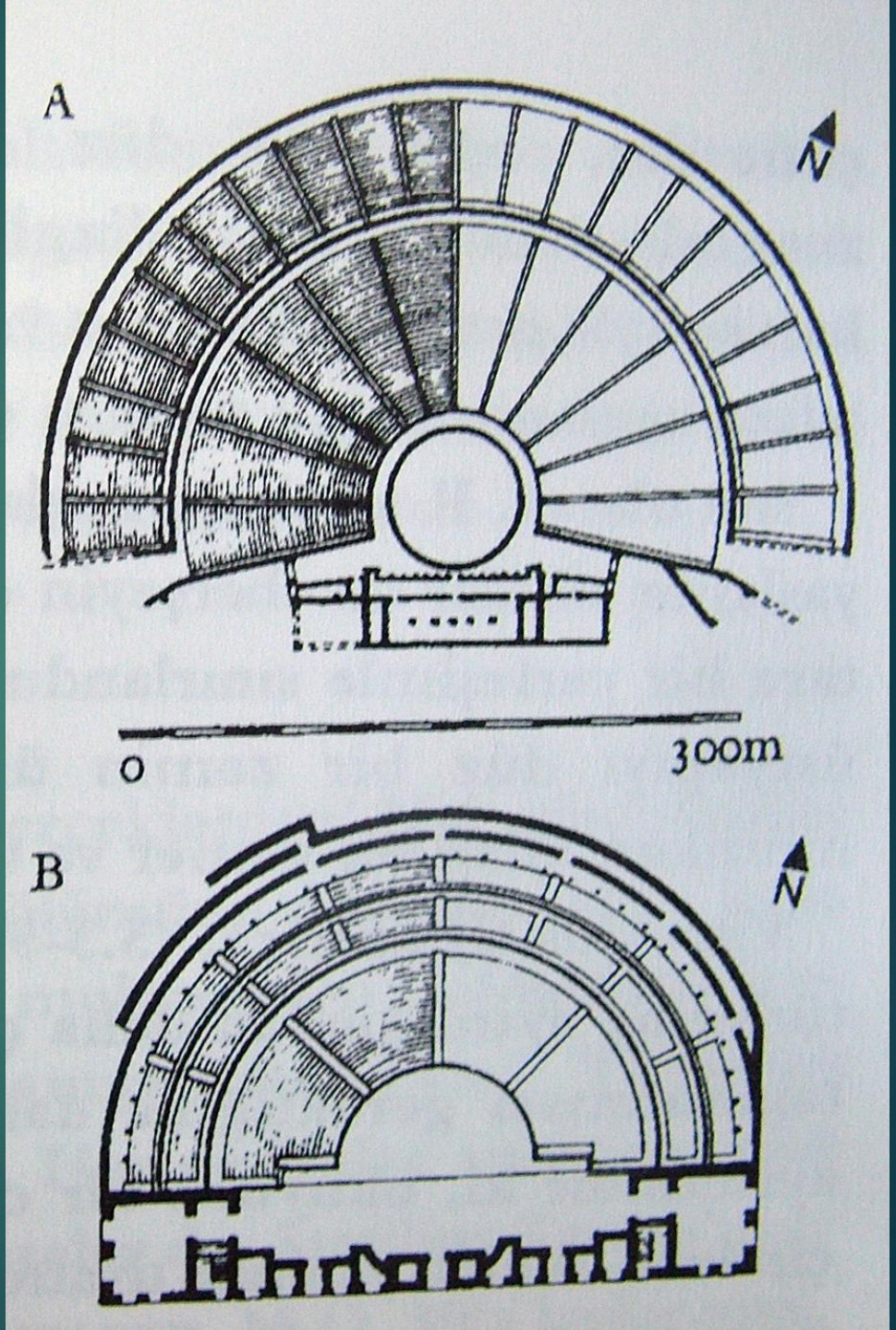

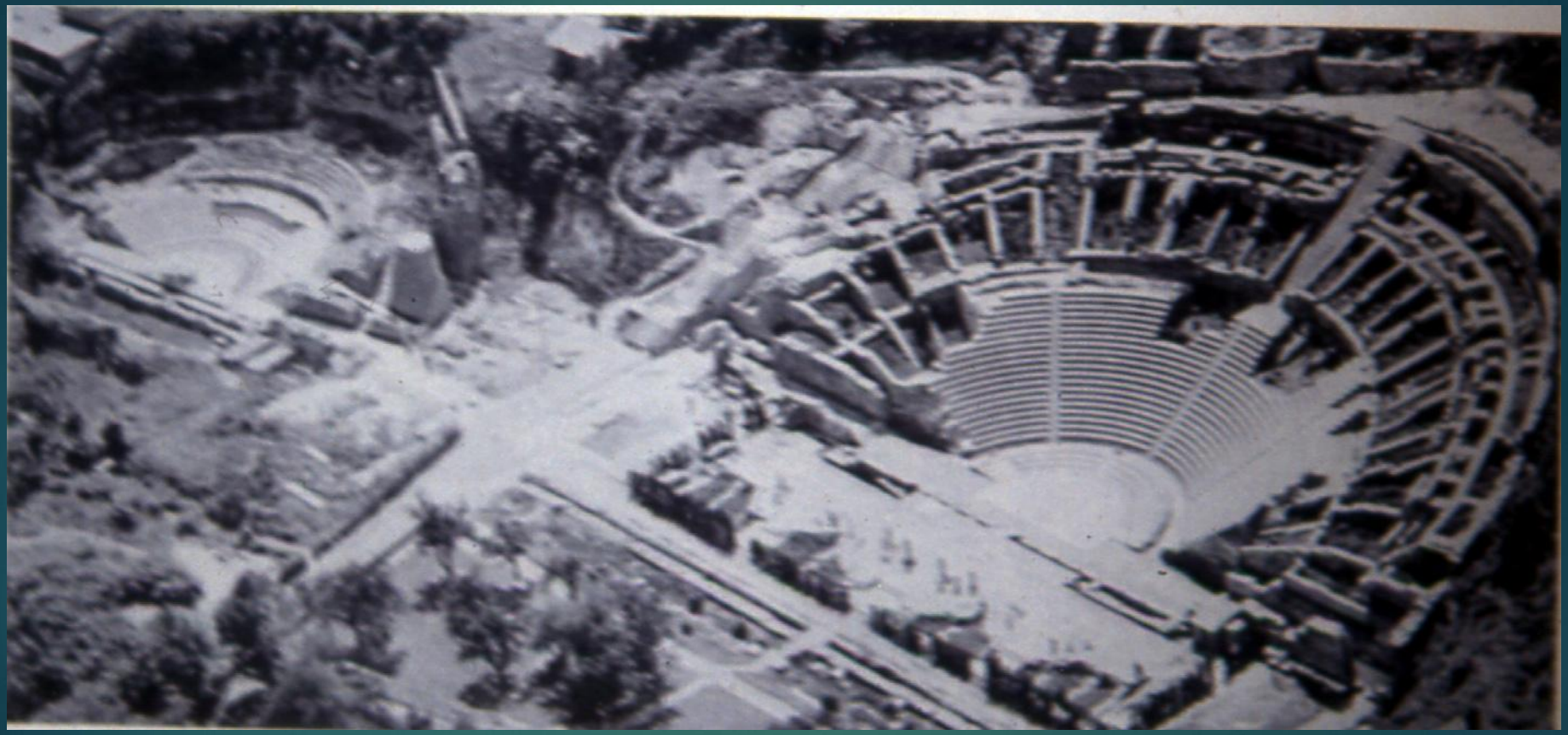

Pompeii Amfitiyatro (M.Ö. 80)

Amphitheatrum Caesareum

COLOSSEUM M.S. 80

Amfitiyatro

Colesseum, Gladyatör ve vahşi hayvan gösterilerinin yapıldığı yer

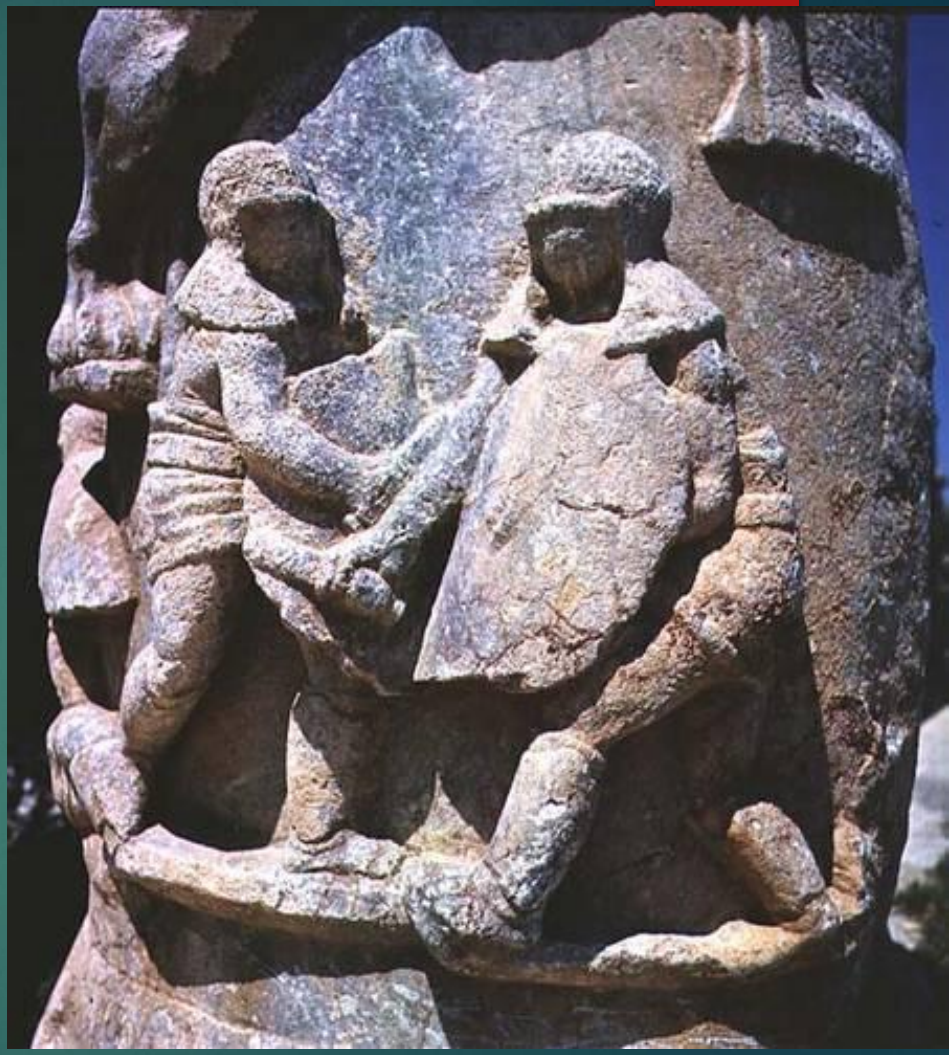

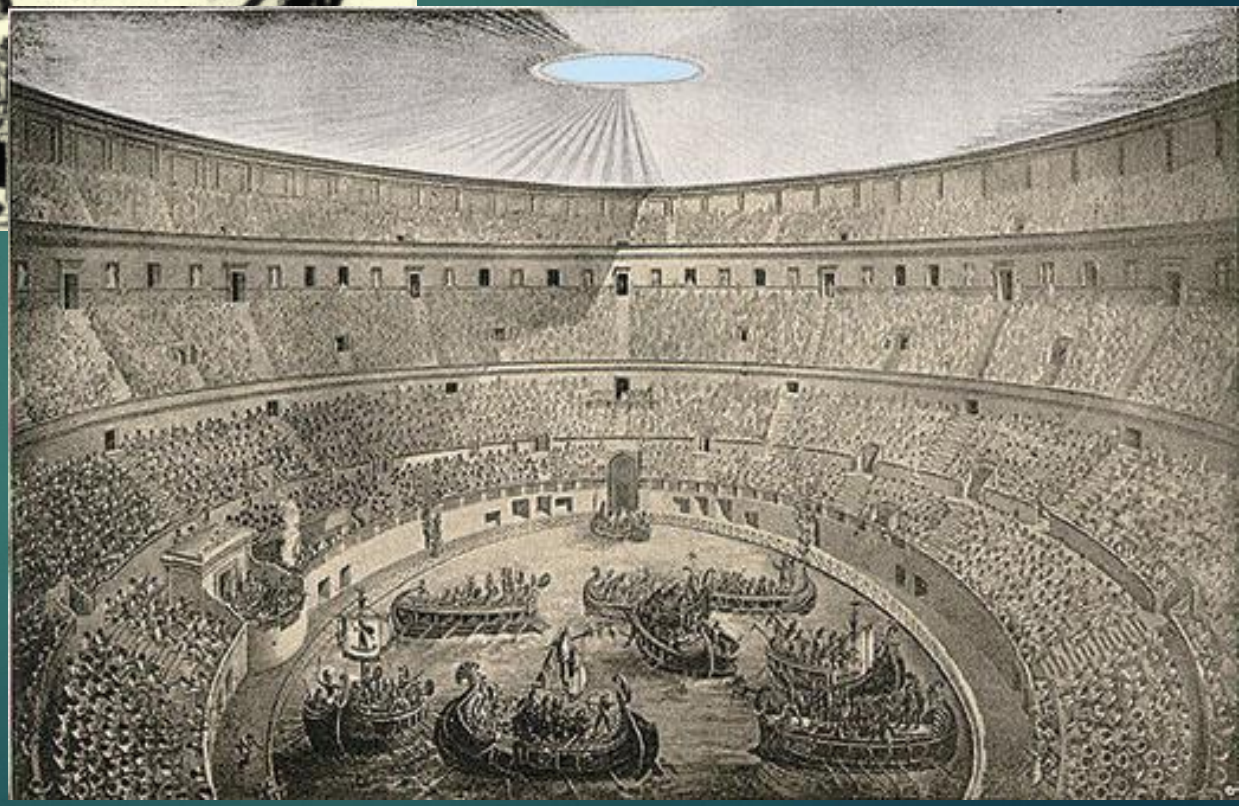

Hipodrom: At yarışları yapılan alan

ROMA, CIRCUS MAXIMUS (MÖ. 329)

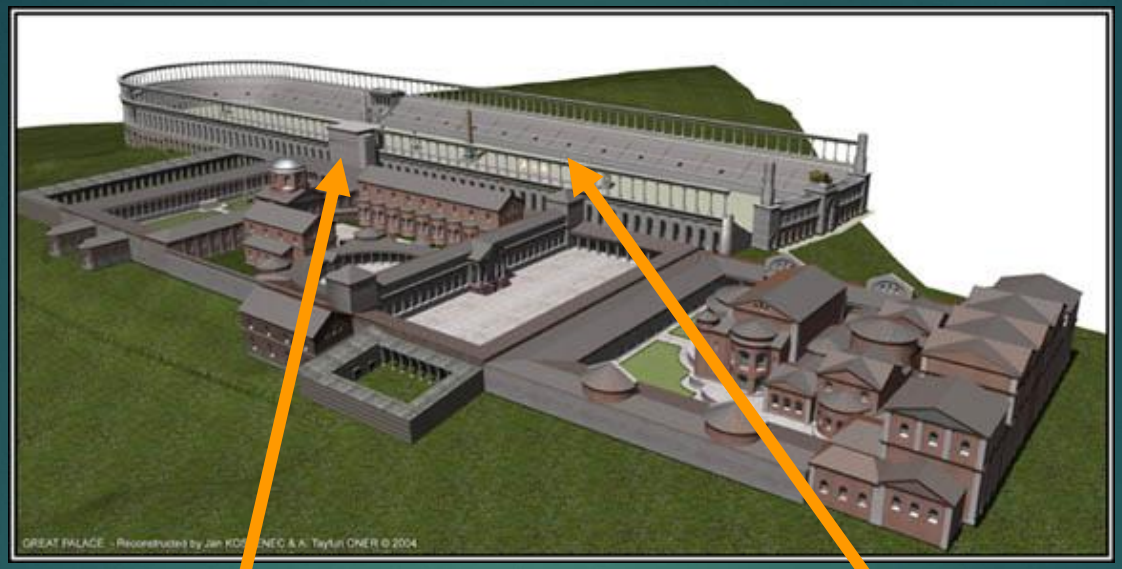

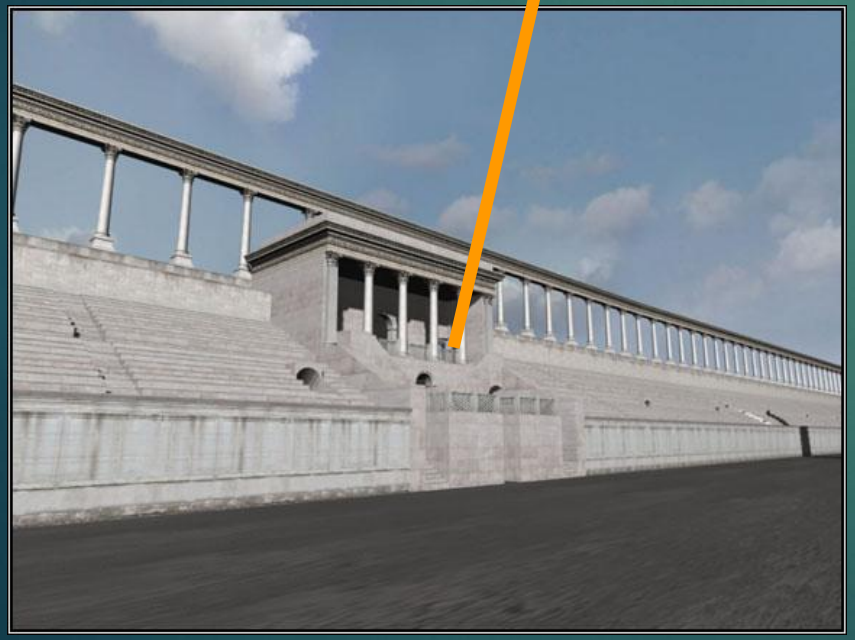

Katizma: Hippodromdaki imparator locası

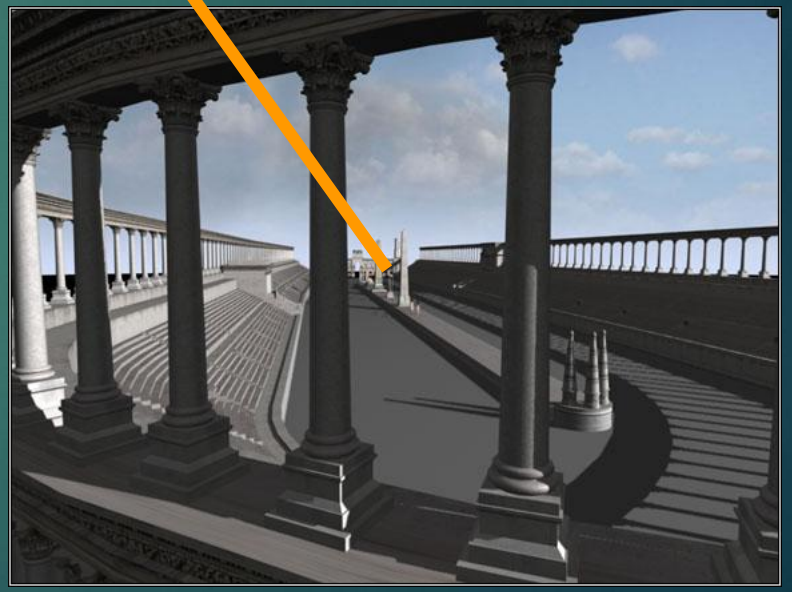

Spina: Ortada, çevresinde yarışan arabaların döndüğü alana denir.

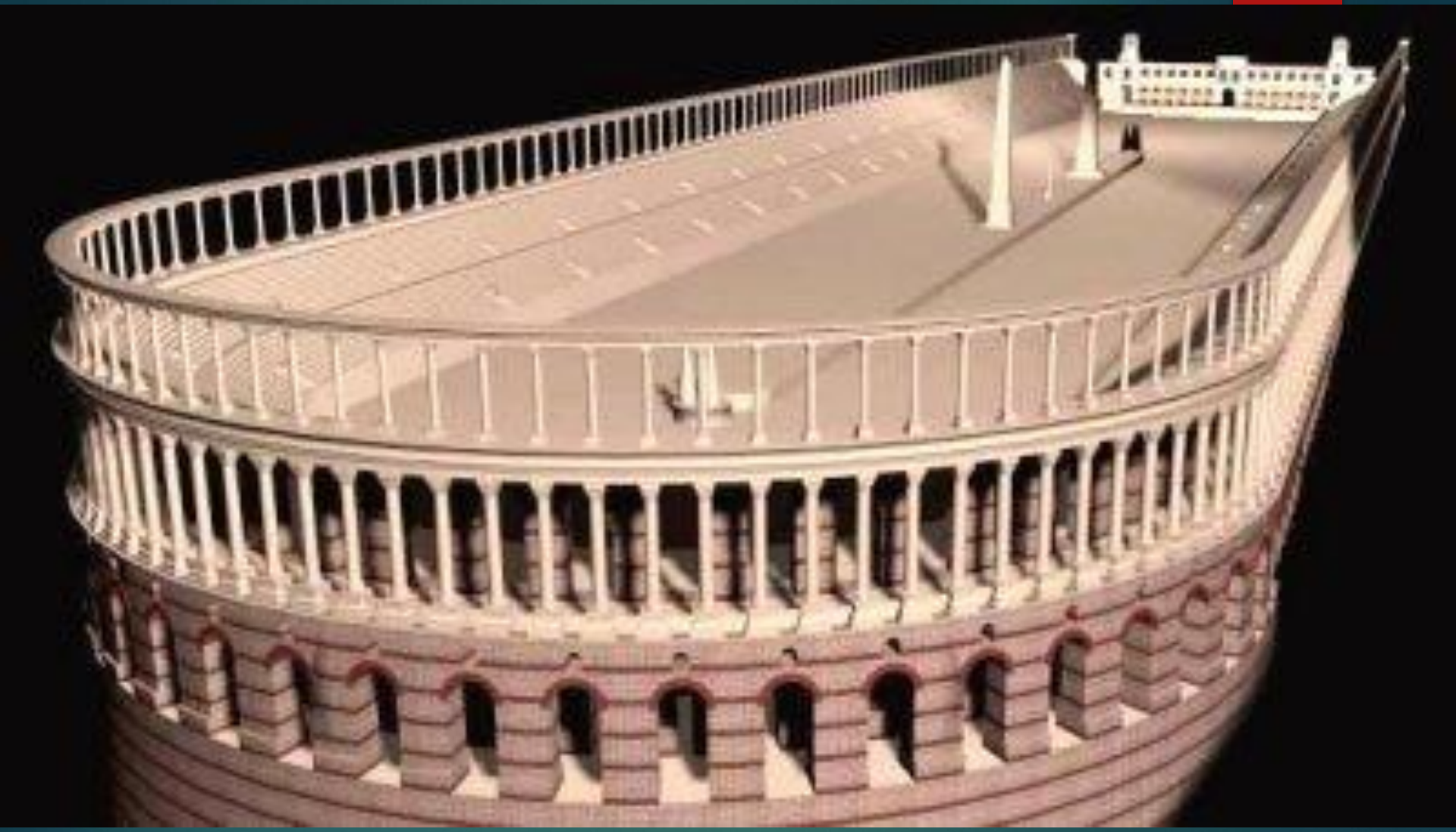

ODEON, Antik dönemde içinde konserler verilen şiirler okunan basamaklı salon

Konstantin Zafer Takı (Zafer Kemeri), Roma'da savaş kazanan komutanlar ve imparatorlar için inşa edilen ve genellikle yol ya da meydanlar üzerinde konumlanan bir tür yapı.

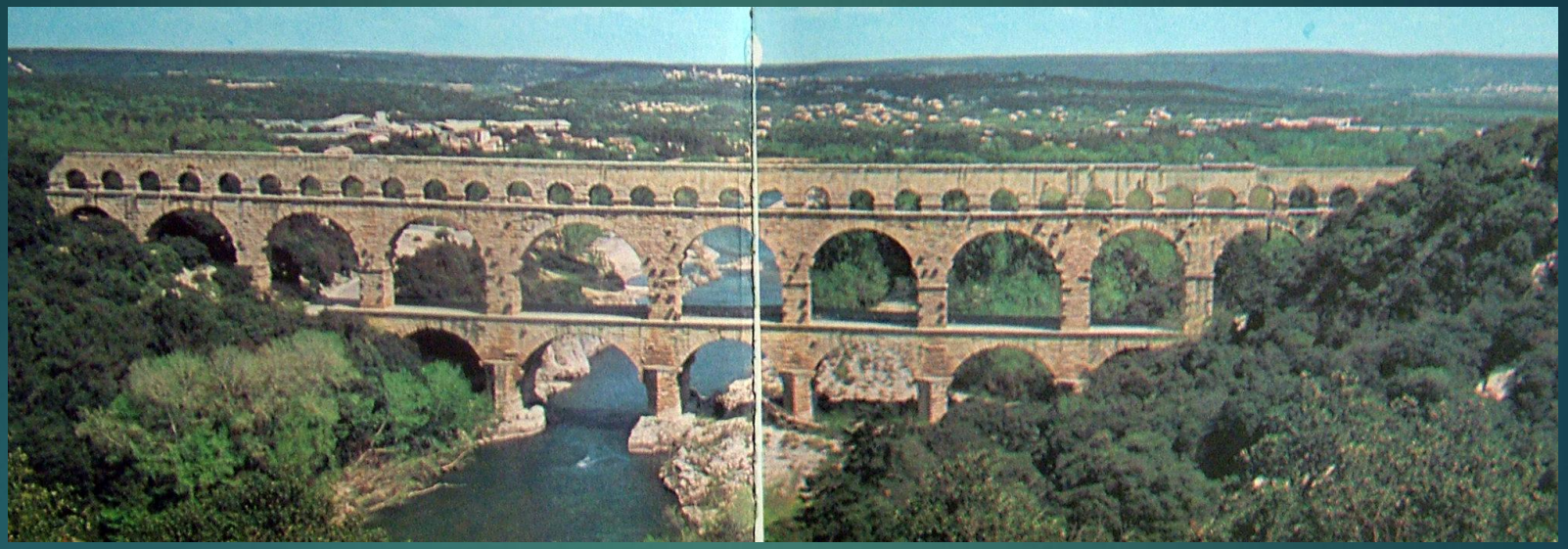

Aquaduct (Su Kemeri)

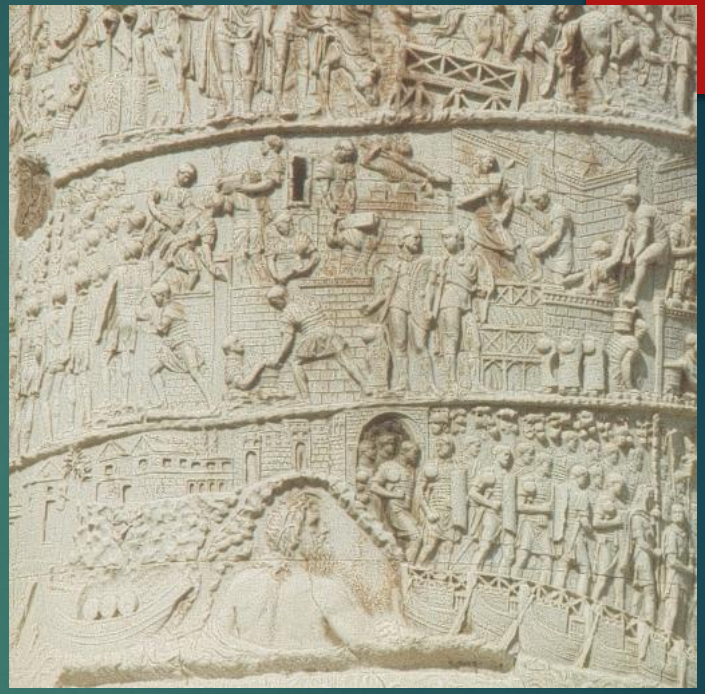

Marcus Aurelius (İ.S.161-180)
Zafer Sütunu

Bir kahraman ya da yöneticinin anısına dikilen büyük boyutlu sütun

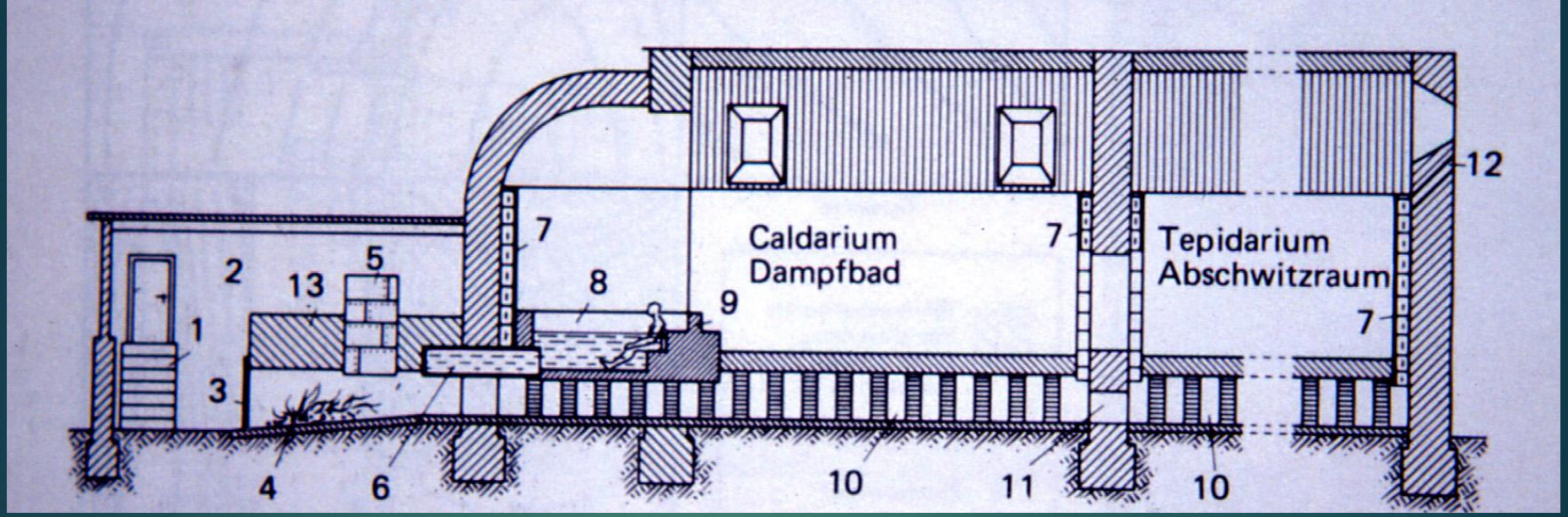

Apodyterium: Soyunma Bölümü

Tepidarium: Ilıklık, Ilık banyo yeri

Caldarium: Sıcak Banyo Yeri

Sudatorium: Terleme Odası

Frigidarium: Soğukluk

Piscina: Havuz

Hypokaust: Zemin Altı Isıtma Sistemi

Roma Hamamı

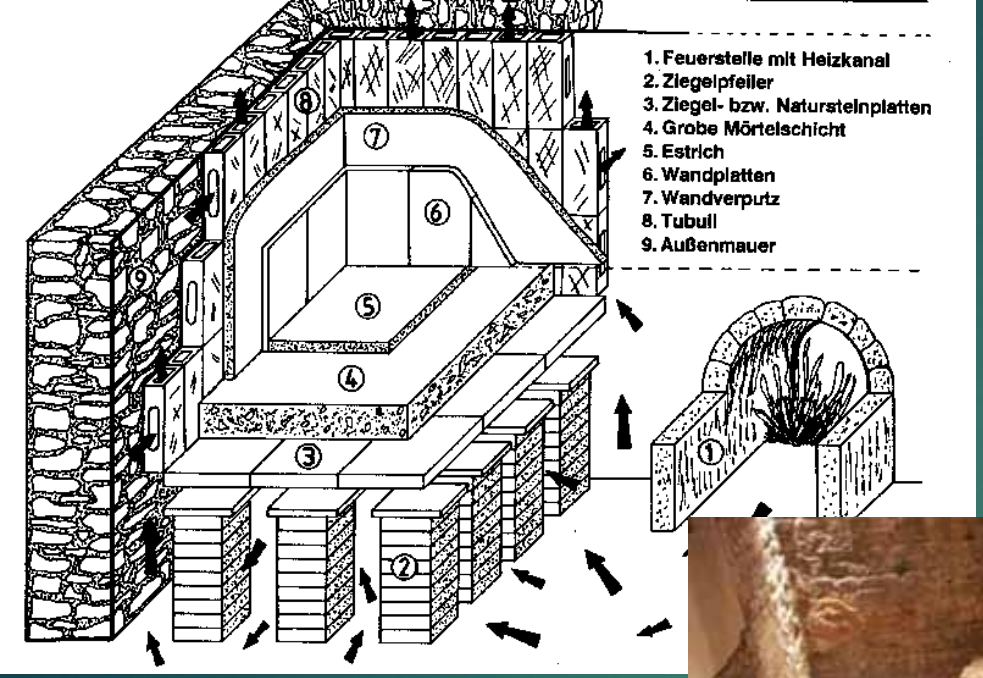
1. Feuerstelle mit Heizkanal
2. Ziegelpfeiler
3. Ziegel- bzw. Natursteinplatten
4. Grobe Mörtelschicht
5. Estrich
6. Wandplatten
7. Wandverputz
8. Tubuli
9. Außenmauer

Zibuli: Duvarların içine döşenmiş olan borularla ısıtma sistemi.

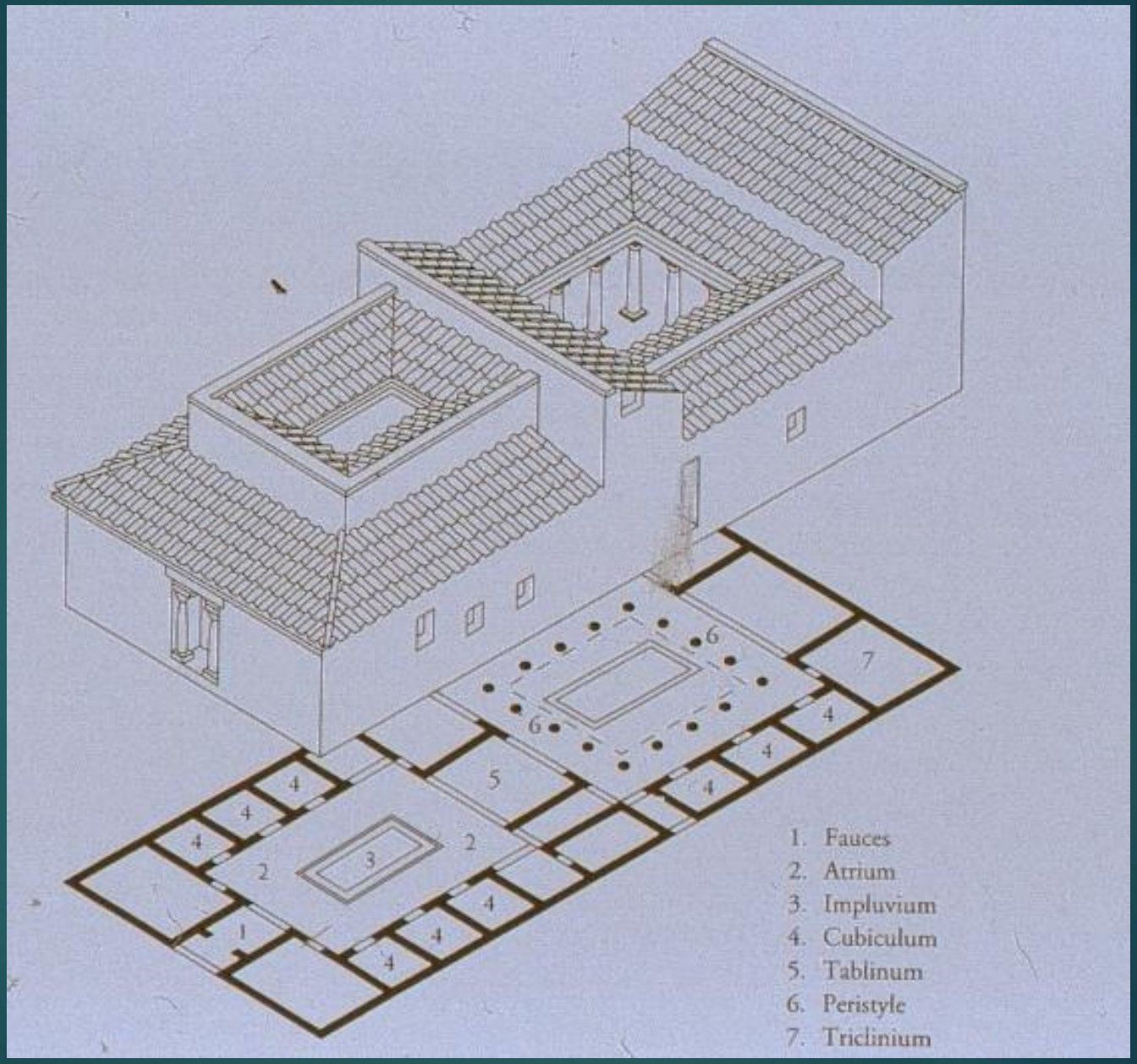
1. Fauces
2. Atrium
3. Impluvium
4. Cubiculum
5. Tablinum
6. Peristyle
7. Triclinium

İNSULA, Antik Roma'da apartman türü konutlara verilen isim.

LATRİNA: Genel Tuvalet